

Kulturarvskortlægning

Mern

- Saftstationen og erhvervet
- Tiendestenen og Væveren fra Mern

Forår 2013
Kortlægning og redigering:
Tidslinje i samarbejde med:

Rosa Philippine Schollain Birckner, arkitekt
Berit Christensen, historiker

**-Saftstationen og erhvervet
- Tiendestenen og Væveren
fra Mern**

Indhold

Sundhedsstien	6
Indledning	8
Del 1	
Områdebeskrivelse	11
Mern by og omegn	24
Registrerede kulturmiljøer i Mern, PLAN 21	84
Tidslinie	91
Del 2	
Work-shop om kulturarv i Mern, -borgermødet 22. november 2012	100
Gårdhistorier ved Vagn Nielsen	120
Karakteristika og sårbarhed for Mern	227
Kilder	228

Sundhedsstien

Solskinshistorie 8: Sundhedssti med gratis æbler til alle i Mern

Landsbyforum 2013

Ny sundhedssti gør skolevejen sikker og naturen tilgængelig for alle.

For 17 år siden blev et stykke af den gamle kirkesti i Mern pløjet op. Men de lokale beboere fortsatte med at bruge den, for ved at følge den sti undgik de nemlig den befærdede hovedvej gennem byen. I dag er den gamle kirkesti genetableret og blevet en del af Mern Sundhedssti. Stien giver adgang til unik natur og er et projekt båret af lokale kræfter, der viser, hvordan vi i fællesskab kan kombinere adgangen til natur og rekreative områder med lysten til at få bedre motion.

Landmanden, som har marken på den ene side af kirkestien, og den private husejer, som har haven på den anden side, har begge stillet et stykke af deres jord til rådighed til kirkestien – til

fælles gavn og glæde.

"Det er utrolig flot af lodsejerne. At der er sådan en opbakning gør, at det er sjovt at lave sådan et stykke lokalt arbejde," siger John Hove, formand for Mern og Øster Egesborg Lokalråd.

"Nu kan dagplejebørnene færdes trygt og gå og nyde turen i ro og mag," fortæller John Hove, mens han viser vej ad sundhedsstien, som løber videre ned langs kirken og ind gennem noget buskads ved siden af præstegården. Her bag buskadset åbenbarer sig et kuperet græsareal med cirka tredive frugttræer plantet i små klynger.

"Tanken er, at når folk går tur, så skal de kunne række ud og plukke sig et friskt æble og smage på naturen. Vi har også vilde jordbær længere fremme langs stien, og senere er det planen at plante nogle vilde hindbær," fortæller John Hove.

Frugttræerne er sponsoreret af bl.a. Mern Håndværker og Borgerforening, Mern Forsamlinghus, nogle lokale partier, lokale håndværksmestre og mange flere (se www.mernogegesborglokalraad.dk). De er plantet af lokale hænder – også præsten sprang til med spade og manpower for at støtte projektet.

Stien løber fra Sønder Mern til Nørre Mern, den krydser åen og forbinder de to bydele, den snor sig noget så idyllisk og smukt langs åens brinker. Og undervejs på den cirka halvanden time lange spadseretur kan du både opleve ænder og frøer, ørreder og andre fiskearter i åen, sommerfugle, vilde blomster, vandets klukken...

"Sundhedsstien er et åndehul i Mern. Den bliver brugt af rigtig mange. Og udover at forskønne byen og området tjener den også det formål, at den skaber en sikker skolevej for byens børn. Som det er nu, kan de faktisk gå i skole uden at skulle ud på farlig vej," siger John Hove.

Han er tidligere murer og i dag på efterløn. Han lægger mange timer og kræfter i lokalrådsarbejdet. Og han går selv stituren hver eneste dag.

Fokus på Merns skønhed

"Det, vi overordnet gerne vil med sundhedsstien og alle de andre ting, vi har i støbeskeen i lokalrådet, det er jo at få flere folk til at flytte hertil. At gøre det så attraktivt som muligt at bo her. Vi arbejder på at lave nogle færdigpakker til potentielle tilflyttere, så de kan se, hvad de får, og så noget af benarbejdet er gjort for dem. Vi har attraktive byggegrunde i Mern og opland, og vi står klar til at byde hjerteligt velkommen!" lyder det fra lokalrådsformanden.

Ikke fordi byen er desperat. Dens ca. 1100 sjæle kan godt oppebære skolen, de handlende, forsamlingshuset og foreningslivet. Men flere beboere og mere liv er ønsket.

"Jeg synes jo, at Mern er sådan et dejligt sted, så byen skal udvikles og blive ved med at vokse. Det er en by, man blot kører igennem, og som sådan er den lidt overset. Når vi har haft folk fra kommunen ude og kigge i forbindelse med etableringen af sundhedsstien, er de blevet overraskede over, hvor skønt her er. Det er der ikke så mange, der ved, og det sætter vi ekstra fokus på nu!"

Ifølge John Hove er lokalrådet kun lige gået i gang. Når sundhedsstien er helt færdig, kaster rådet sig over udvikling i det lille fiskerleje Sandvig, motionsredskaber langs sundhedsstien, flere frugttræer, en bro over åen og meget meget andet. Lokalrådet har også en drøm om at få lov til at skabe et aktivitetshus i den gamle sukkerfabriks markante bygninger, der i dag benyttes til skrothandel.

"Mern lokalområde dækker Mern, Røstøfte, Øster Egesborg, Sandvig, Kindvig, Sageby og Balle. Jeg føler, det er mulighedernes sted. Vi har det hele i Mern og omegn og er attraktive både for turister og fastboende. Det er kun os selv, der sætter begrænsningerne. Som udgangspunkt er alt muligt!" understreger den engagerede lokalrådsformand.

Indledning

Baggrunden for Kulturarvskortlægningen:

Som følge af en undersøgelse af danskernes holdning til kulturarven der i 2005 blev gennemført af Kulturarvsstyrelsen og Realdania, blev der i 2006 udpeget fire kulturarvskommuner. Disse blev i et toårigt kulturarvskommuneprojekt analyseret for deres muligheder for at lade kulturarven være bærende som en aktiv ressource i den lokale udvikling.

To år senere blev forløbet gentaget med fire nye kommuner, herunder Vordingborg Kommune. Med SLA-arkitekter som samarbejdspartner gennemførtes således et kulturarvsprojekt, som var baseret på erfaringerne fra den første runde af kulturarvskommuneprojektet.

Her arbejdede man konkret med at forankre intentionerne om at implementere kulturarven i faktiske forhold og sikre deres relevans for dem, der senere skulle anvende dem. Man ville "...undersøge, hvilke særlige kvaliteter en landsby, en købstad eller lignende skal have, for at det er sandsynligt at udviklingstiltag baseret på kulturarven bliver vellykkede." (Fra Vordingborg Kommunes kulturarvsprojekt, 2008)

Samtidig hermed arbejdede man bevidst med at udvikle en metode, der kunne anvendes i forbindelse med de nævnte mål.

Forløbet inddeltes i 6 faser.

Fase 1 og 2 handlede om at indsamle viden om lignende projekter og relevante problemstillinger (screening af forskning indenfor oplevelsesindustri og turisme i landregioner) og finde frem til de menneskelige ressourcer, der kunne benyttes i Vordingborg Kommune (interessentanalyse).

Fase 3 handlede om at analysere udvalgte områder og herefter udvælge til nærmere undersøgelse (udpegning af fokusområder) og om at undersøge hvilke kvaliteter der forudsattes for udviklingsinitiativer (præcisering af projektets vision).

Fase 4 og 5 var et skitseprojekt for kulturarvsbaseret udvikling i Lundby, der blev til i samarbejde med borgere i Lundby. Med afsæt i SLA's vinderprojekt, en helhedsplan for Vordingborg, blev der også analyseret for denne.

Formålet med skitseprojektet var at finde frem til " - hvordan en fysisk udvikling/forandring kan finde sted under hensyntagen til stedets kulturarv" (fra Skitseprojekt Lundby, Vordingborg Kulturarvskommuneprojekt, 2009). Skitseprojektet tog udgangspunkt i beskrivne karakteristika for kulturarven og i input fra en oprettet arbejdsgruppe (kommune, museum, lokalråd). Projektet blev bearbejdet af SLA og herefter igen revideret af arbejdsgruppen, netværk og igennem workshops med borgere.

Fase 6 bestod i en opstilling af generelle kvalitetskriterier og anbefalinger. Der blev udarbejdet et notat, som beskriver hele forløbet.

Mern og Nyråd blev i denne sammenhæng udpeget som områder, der skulle vægtes i et fortsat kulturarvskommuneprojekt.

Arbejdet med Mern tager derfor sit afsæt i fase 4 og gør brug af den af SLA udarbejdede arbejdsstruktur.

Denne arbejdsstruktur er også anvendt og tilpasset i Kulturarvsscreeningen for Præstø midtby (forår 2012) og den nyligt (vinter 2012) udarbejdede Kulturarvskortlægning for Nyråd, som er en afsøgning og analyse af eksisterende data kombineret med nyt feltarbejde og nye fokusområder

og studier. Screeningen og kortlægningen kan ses på <http://www.vordingborg.dk/cms/site.aspx?p=21370>.

En kulturarvsscreening eller kulturarvskortlægning er ikke et bestemt begreb og har derfor ikke en fastlagt metode eller et bestemt skema. Dette giver frihed til at tilpasse den netop stedet, området og historien, man har med at gøre.

Vordingborg Kommune benytter sig i de udviklings- og skitseprojekter, som er baseret på kulturarvens potentialer, af den særlige tidslinjemetode som blev udviklet i samarbejde med SLA-arkitekter. Denne metode forholder kort sagt data, som er indsamlet igennem kildestudier, møder med museet og foreninger, borgermøder, workshops og interessenthøringer til en historisk tidslinie. Fra denne udpeges så, igen ved hjælp af alle inddragne grupper, særligt vigtige momenter som den videre udvikling af stedet skal baseres på.

Kulturarvskortlægningen for Mern benytter sig af denne tidslinjemetode og læner sig samtidig op ad Kulturarvsscreeningen for Præstø Midtby og kulturarvskortlægningen for Nyråd. Således fokuseres særligt på udvalgte hovedtemaer, der forholdes både til eksisterende litteratur, registreringer og analyser og til arkitektoniske begreber, der er afgørende for oplevelsen og læsningen af byen med kulturarven som optik. Som resultat udarbejdes en sårbarhedsanalyse og som følge af denne en anbefaling til kommende indsatsområder.

Del 1

Gennemgang af

Områdebeskrivelse

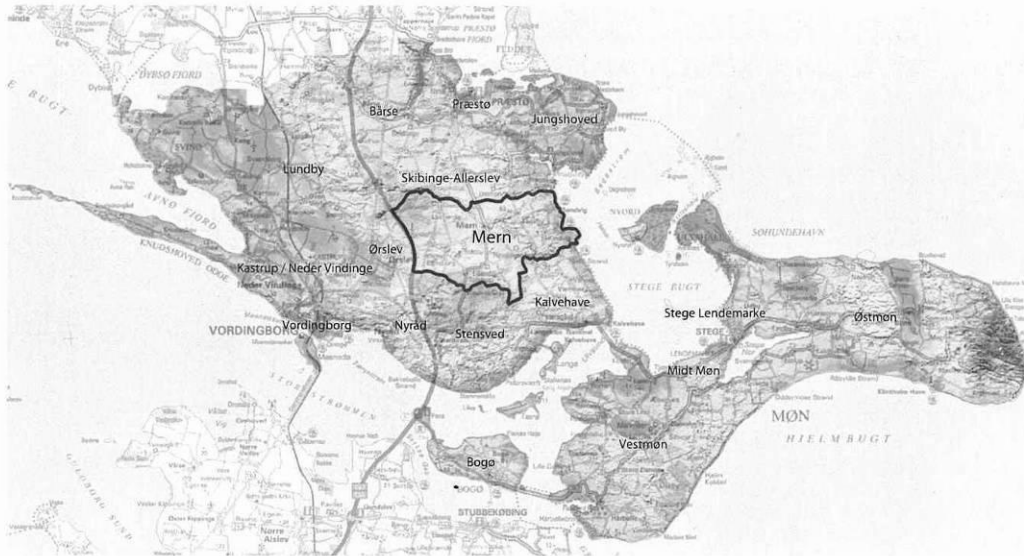
Mern

Udarbejdet af **Cowi** i samarbejde med **Vordingborg Kommune**
2008

Gennemgået i 2013 i samarbejde med Mern og Øster-egsborgs Lokalråd, Lokalarkivet
Langebæk og Bevaringsforeningen for Præstø og omegn

Mern områdebeskrivelse

Oplæg til 17 områdebeskrivelser

I forarbejdet til kommuneplanen holdt Vordingborg Kommune 17 workshops (et i hvert lokalområde) i foråret 2008, hvor lokalråd og borgere blev præsenteret for en karakteristik af lokalområdet.

Karakteristikken af lokalområderne er udarbejdet af konsulentfirmaet Cowi A/S, som har gennemført en kortlægning og analyse af alle lokalområder ud fra GIS-analyser og ved besigtigelser (GIS står for Geografisk Informationssystem).

Beskrivelse af livet i lokalområderne bygger på fokusgruppinterviews i hvert enkelt lokalområde i foråret 2008, hvor det har kunnet lade sig gøre og i enkelte tilfælde ved telefoninterviews af enkeltpersoner. Denne beskrivelse er således ikke en fyldestgørende beskrivelse, men er udtryk for det de interviewede personer lagde vægt på ved samtalen.

På workshopmøderne fik borgerne mulighed for at fremme deres ønsker til kommuneplanen fx. nyudlæg til boliger / erhverv, cykelstier, skovrejsning, kulturmiljøer mv.

Borgernes forslag er medtaget i hovedstrukturens mål og retningslinjer og / eller i rammerne for lokalplanlægningen i det omfang, det har været relevant i forhold til de emner, der reguleres gennem kommuneplanen og øvrige interesser, der skal varetages i planen. Borgernes ønsker kan ses på kommunens hjemmeside.

Denne områdebeskrivelse er et baggrundsnotat for kommuneplanens hovedstruktur og rammedel.

Befolkning og boliger

Tidligere teknisk skole ved Håndværker- og Borgerforeningen

Mern Husholdningsforening

Livet i Mern Lokalområde

Tilhørsforholdet til det nære miljø er væsentlig for den lokale befolkning.

Mern Ungdoms- og Idrætsforening (M.U.I.F) tilbyder en række hold inden for disciplinerne fodbold, badminton, håndbold og gymnastik. Der gøres en stor indsats for at holde et højt niveau, f.eks. i form af løbende kurser for foreningens trænere. Sidste år sendte foreningen 60 ungdomsfodboldspillere på "træningslejr" i Barcelona. Den årlige sportsuge er åben for alle og trækker mange besøgende til.

Andre ungdomsaktiviteter i lokalområdet varetages af FDF-spejderne, som har omkring 30 medlemmer.

M.U.I.F. arrangerer i samarbejde med Mern Forsamlingshus og Håndværker- og Borgerforeningen, hver mandag bankospil. Bankospillet er så stor en succes, at bankoglade mennesker hver uge køres i bus fra Nykøbing Falster til Mern Forsamlingshus. Det vurderes, at der kommer mellem 150 og 200 bankospillere pr. gang.

Håndværker- og Borgerforeningen, som havde 100 års jubilæum i 1999, yder en særlig indsats for lokalområdet.

Foreningens mål er, at skaffe midler til gavn for lokalområdet og den lokale befolkning.

Udover Skt. Hans og juletræsfesten arrangerer Håndværker- og Borgerforeningen Grundlovstur og en årlig pensionistfest, ligesom de har oprettet en fond, hvor unge der skal på efterskole, kan søge et tilskud. Foreningen ejer også den tidligere tekniske skole, som i dag rummer to lejligheder, der lejes ud til borgere, der har haft en særlig betydning for området.

I skolens regi står man for en række åbne arrangementer. F.eks. tango-workshop, musikcafé med fælles buffet og levende musik af større navne samt netcafé for lokalområdets unge.

Et andet af de lokale initiativer er Kulturhuset Multicum/Startskuddet, som fungerer som dagsskole for 15 elever (folkeskoleniveau) og erhvervsskole for yderligere 15 elever (efter folkeskoleniveau). Omkring 1870 åbnede "Forbrugsforeningen" i Mern. Her kunne beboere få varer til langt rimeligere priser, end dem man måtte betale ved at rejse til købmandsgårdene i Præstø. Det blev en sådan succes, at man kort efter startede Mern Husholdningsforening.

Byer og landsbyer

Mern By

Mern ligger ved krydset mellem Gl. Præstøvej og Ørslevvej/Kalvehavevej, og byens form er præget af vejens korsform. Den oprindelige landsby ligger i den nordlige del af byen langs Gl. Præstøvej. Mod nordøst er landsbyen udvidet med et nyere boligområde med parcelhuse og rækkehusbebyggelse.

Den sydlige del af Mern langs Lilliendalsvej udgør den gamle stationsby med tydelig stationsbykarakter. Den tidligere station og tilhørende pakhus ligger parallelt med Lilliendalsvej. Mod øst langs Kalvehavevej ligger skolen og et blandet boligområde, mens den vestlige del langs Ørslevvej hovedsageligt er nyere boligområder i form af parcelhuse og rækkehusbebyggelse. Centralt i krydset finder man byens funktionelle centrum (1) med butikker, herunder dagligvarer. Af bygninger, der giver Mern særlig karakter kan nævnes vandtårnet mod syd, den tidligere saftstation (2), ældrecentret Solhøj, det gamle mejeri, der i dag fungerer som kulturhus (3) samt kirken.

Tidligere stationsbygning

Tidligere pakhus i tilknytning til skoven

Mern å

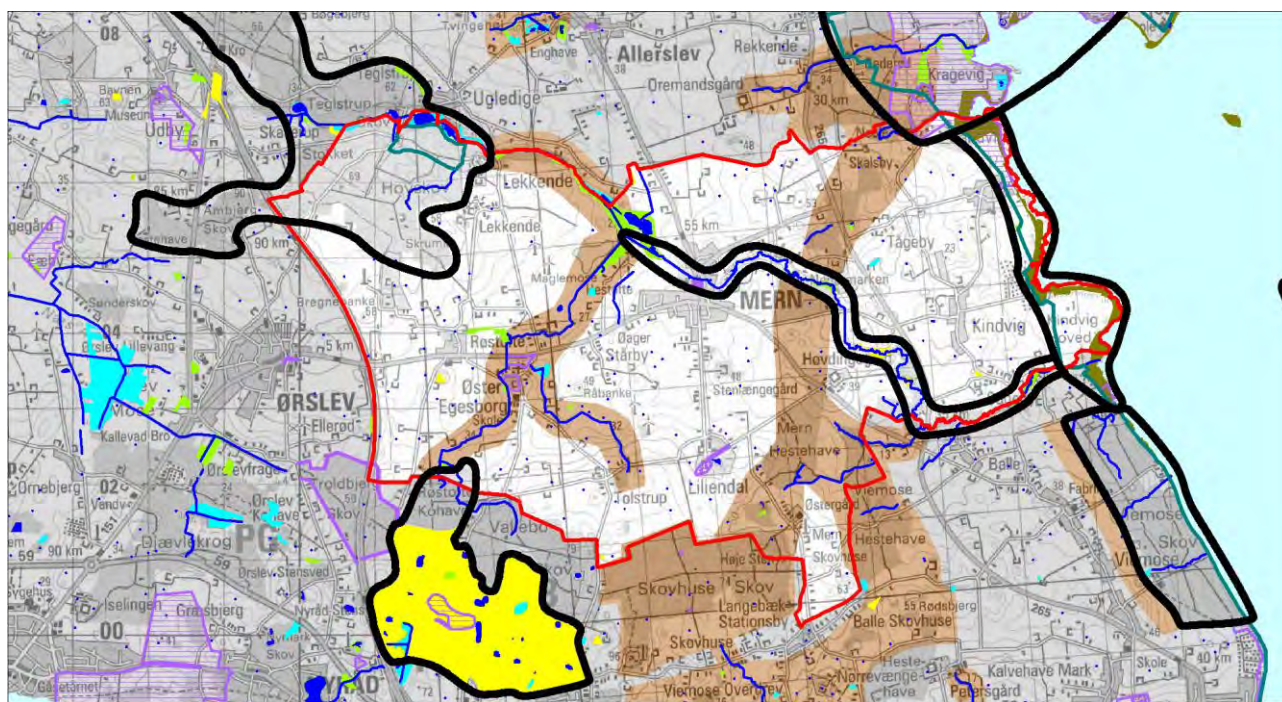

Mern Kirke

Billede: Hubertus, cc licensed

Mern å løber gennem byen, men markerer sig ikke meget i gaden. Øst for byen ligger til gengæld et fint rekreativt område omkring åen. Bortset fra selve ådalen er det omkringliggende landbrugslandskab ikke så let tilgængeligt.

Natur

Eksisterende natur og potentialer

	Natura 2000-område		§3 beskyttet hede
	Hotspots		§3 beskyttet eng
	Naturpotentiale		§3 beskyttet mose
	Fredede områder		§3 beskyttet overdrev
			§3 beskyttet strandeng
			§3 beskyttet sø
			§3 beskyttet vandløb

Eksisterende naturværdier

Lokalområdet Mern har nogle fine naturområder i form af strandengene langs kysten, de gamle skove og dele af Mern Å.

Kysten ud mod Bøgestrømmen er en del af det store internationale naturbeskyttelsesområde "Havet og kysten mellem Præstø Fjord og Grønsund". Her findes fine rigkær, med bl.a. orkideerne majgøgeurt og kødfarvet gøgeurt, og strandeng, hvor den rødlistede plante samel vokser i mængder. Kystområderne mellem Præstø og Viemose Skov indeholder formentlig landets tætteste bestand af samel.

Lekkende Dyrehave er en fin gammel skov med et rigt insektliv, bl.a. den meget sjældne bille eremit, som er omfattet af habitatdirektivets bilag II+IV). Arten er en prioriteret art, som Danmark er særlig forpligtet til at passe på, og på baggrund af dens tilstedeværelse er området udpeget til et internationalt naturbeskyttelsesområde. Arten findes kun på lokaliteter i det sydøstlige Danmark. Lekkende Dyrehave er del af Hov Skov. Skoven kan genfindes på Videnskabernes Selskabs Kort fra slutningen af 1700-tallet, og den er en af de få gamle skove i Danmark.

Ugdige Sø er for nylig restaureret gennem en fysisk ændring, der har betydet at to adskilte søer nu er lagt sammen. Søen afstrømmer til Mern Å's øverste løb. Nær Mern er Lekkende Magle-mose restaureret. Restaureringer som disse kan med tiden give store naturgevinster.

Lekkende Maglemose

Mern å

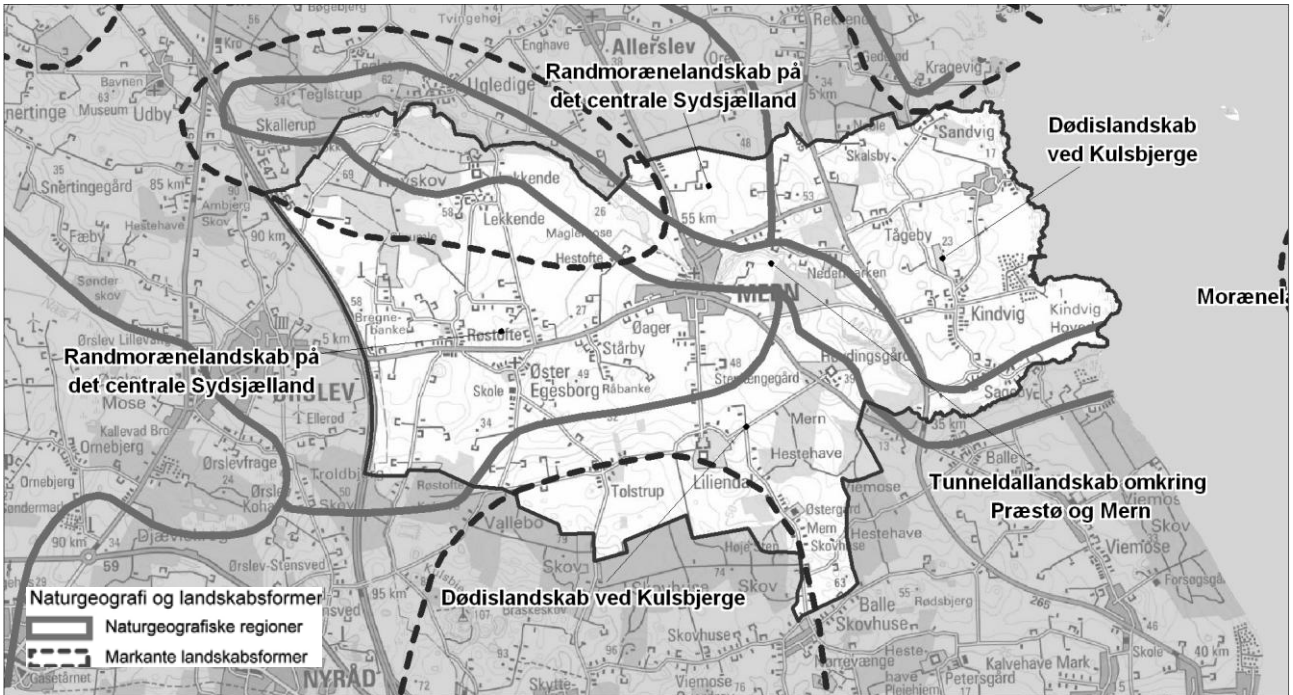
I Mern Ådal vokser bl.a. de rødlistede planter tæppegræs, nyse-røllike og rank vinterkarse. I Mern Å lever en af de to sidste oprindelige ørredbestande på Sjælland. Åen har på strækninger god fysisk karakter med godt fald og varierende meandringer (slynger sig). Åen er på lange strækninger kraftigt reguleret af hensyn til landbrugsdriften.

Trusler

Den intensive landbrugsdrift i Mern er en trussel mod området's naturværdier. Både i form af det areal der optages og på grund af næringsstofftilførsel fra de dyrkede arealer. Dette medfører en nedsat biologisk diversitet og forringet kvalitet i både vandløb, søer, vådområder, kystvande, skove og lysåbne naturtyper.

Strandengene er truet af tilgroning og udtørring. Udtørringen medfører, at den invasive art rynket rose/hybenrose breder sig og udkonkurrerer de naturligt hjemmehørende arter.

Landskab og oplevelsesværdier

Landskabskvaliteter

Mern lokalområde rummer spændende landskabselementer, vand og skov. Landskabet er overordnet karakteriseret ved et morænelandskab med spredte spor af dødislandskab langs kysten.

I den vestlige del af området er landskabet karakteriseret ved den markante tunneldal, Ugledige-tunneldalen. Tunneldalen danner rammen om vandet i landskabet, Mern Å, Lekkende og Ugledige søer. Landbrugslandskabet afspejler den mangeårige jordbrugsmæssige anvendelse i området, understøttet af spredte gårde og landsbyer samt Lekkende Gods.

Ugledige-tunneldalen er en af de mest karakteristiske tunneldale i Sydsjælland og gengiver den specielle bundprofil "sø, tærskel, sø". En stor del af tunneldalens samlede udstrækning findes i lokalområdet, hvor den strækker sig fra nordvest ved Lekkende og ud mod vandet, syd for Kindvig Hoved, (se kort). Søerne er dannet der, hvor vandet kunne skære sig ned i et mere blødt materiale. Tærsklerne er dannet, hvor materialet var mere modstandsdygtigt.

På begge sider af tunneldalen er landskabsområder, som dannelsesmæssigt er en del af det markante dødislandskab ved Kulsbjerg. Den sydvestlige del af lokalområdet er en mindre del af randmorænelandskabet centralt på Sydsjælland, som i nord afsluttes i Hammer Bakker.

Mern Å løber gennem lokalområdet fra øst og ud i Stege Bugt syd for Kindvig Hoved. Den danner lokalområdegrensen mod Kalvehave, (se kort). Åen begynder i den vestlige del af Ugledige tunneldal, hvor den løber igennem en række søer. Søerne er smukt beliggende i Ugledige umiddelbart op mod skovbrynet i Lekkende Dyrehave. I Ugledige tunneldal er Mern Å omgivet af engarealer. Længere mod øst løber åen ud på et fladere område ved Maglemose, hvor der er retableret en sø for få år siden. Øst for Mern by løber åen i landbrugslandskabet, men de sidste ca. 2 km. løber den igen gennem skove og kløfter, inden den ved Sageby løber gennem et fladt strandengsareal og videre ud til de lavvandede kystområder i Stege Bugt. Kystområderne i lokalområdet er domineret af de små vige og standenge.

Lekkende omkring 1860 før ombygningen

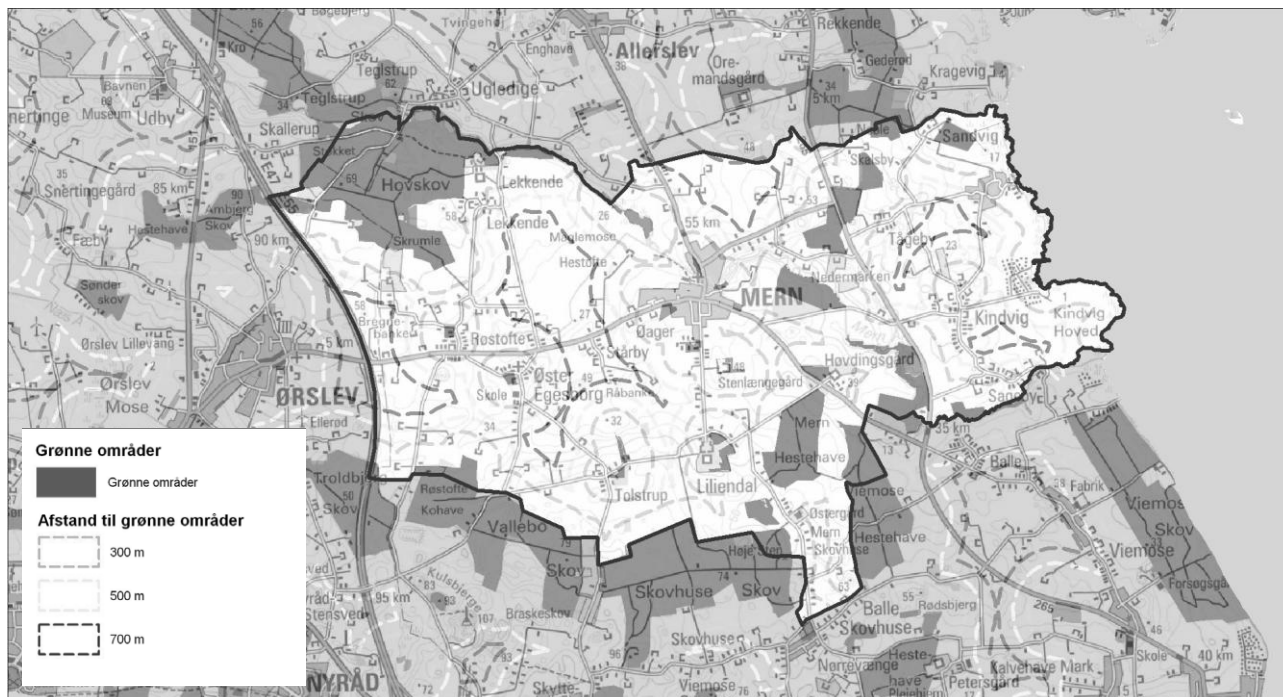
Ugledige Sø

Den gule hovedbygning til Lekkende Gods ligger på en lille bakke, der skyder sig ud i Ugledige Sø. Godset er opført som jagtslot i 1838, og ligger overfor Landsbyen Ugledige. Landsbyen, jagtslottet og Dyrehaven udgør en landskabelig helhed.

Oplevelsesværdier og nærrecreation

Delområdet rummer store oplevelsesværdier herunder markant tunneldal-landskab, godslandskab, kulturmiljø, middelstore skovområder, søer, vandløb og kyststrækningen mod øst. Nærheden til skov, hav, sø og å giver tilsammen mange nærrecreative muligheder for borgere og turister herunder vandreture, cykelture, kajak, sejlads, fiskeri, ornitologi mv. I den centrale del af delområdet er der dog længere end 700 m til grønne nærrecreative områder. (Se kort side 19).

Perspektiver – Natur, landskab og oplevelser

Lokale ønsker og perspektiver

Ved at etablere flere cykelstier i delområdet vil sikkerheden øges for cyklister, men det vil også give direkte adgang til de spændende landskaber og naturelementer, som delområdet rummer. Vedligehold af småveje sikrer også adgangsmulighederne ud i det åbne land. Bl.a. vil et stiforløb langs Mern Å mod øst og vest og en gang- og cykelsti langs åen til Lekkende Skov øge den rekreative værdi betydeligt.

Det er vigtigt at opretholde adgang til og udsigt over kyststrækningen. Der er et lokalt ønske om, at der etableres en sandstrand indenfor lokalområdet.

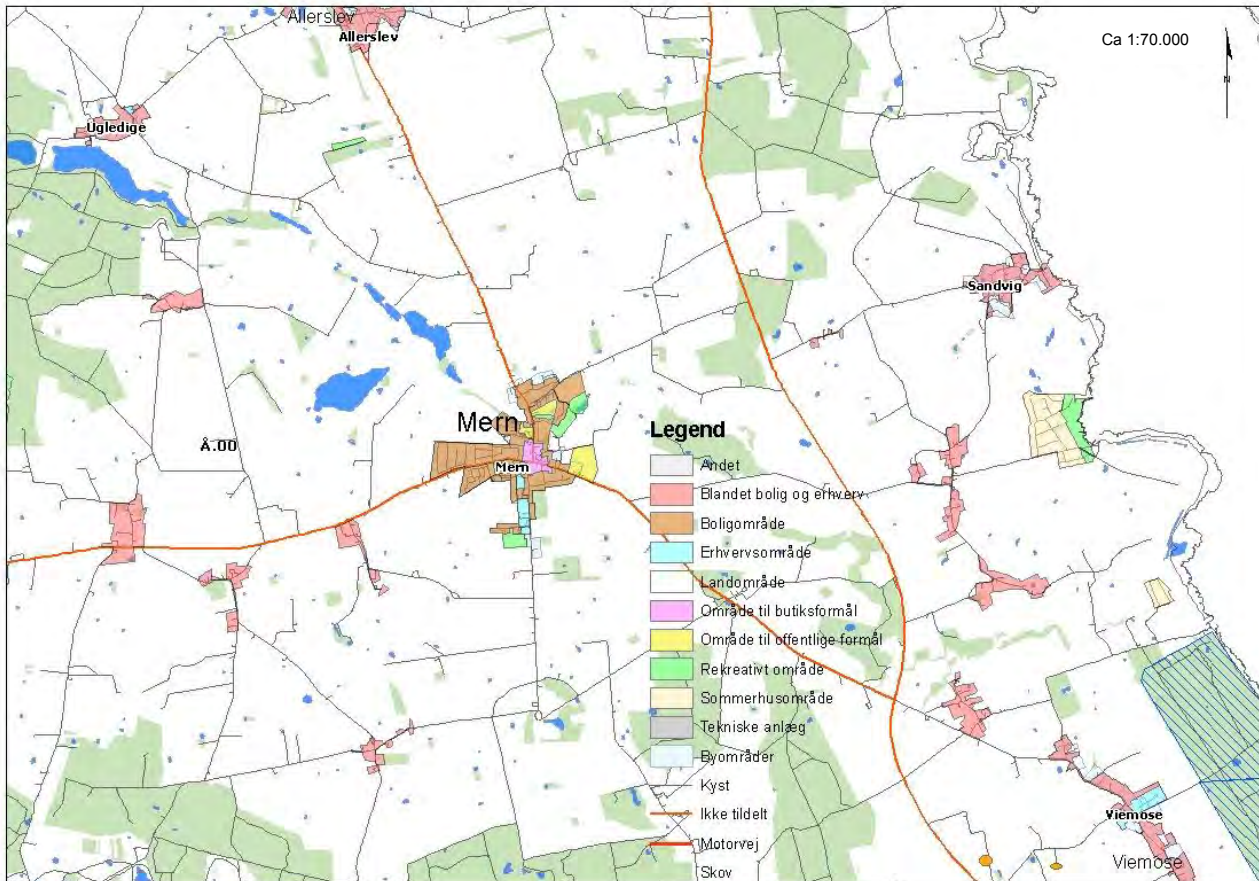
Perspektiver for en naturindsats

Større, sammenhængende naturområder vil bedre kunne modstå forventede ændringer i nedbørsmønstre med flere ekstremer og havspejlsstigning i forbindelse med fremtidige klimaforandringer. Det bør derfor tilstræbes at binde de eksisterende naturarealer sammen, ligesom der skal sikres arealer, hvor strandengene kan brede sig ind i landet, hvis de nuværende områder bliver oversvømmet. Dette kan gøres gennem aftaler om braklægning af landbrugsarealer.

En forbedring af de fysiske forhold i Mern Å kan sikres gennem restaurering af udlagte strækninger, sikring af gyde- og opvækstområder for den oprindelige ørredstamme, samt etablering af vandløbsnære engarealer, hvor dette er muligt.

Det bør overvejes at forbedre søerne langs Mern Å gennem restaureringstiltag ligesom Lokale tiltag på områdets øvrige mindre vandløb bør overvejes.

Planforhold og perspektiver for planlægning

Hovedparten af Mern lokalområde - med undtagelse af Mern by - ligger i landzone. Anvendelsesmuligheder for henholdsvis by og landzone reguleres i kommuneplanen gennem retningslinjer i hovedstrukturen og gennem rammer for lokalplanlægningen. Sidstnævnte vedrører hovedsagelig byzonen, mens retningslinjerne primært regulerer overordnet bymønster, detailhandel og anvendelsen af det åbne land (fritidsområder, natur, landskab og miljø samt tekniske anlæg).

Mern

Mern er udpeget som lokalcenter. Der er mulighed for boligudbygning inden for kommunens eksisterende rammer for Mern.

Der er i kommuneplanen udlagt 2 rammeområder til erhverv, som stadig ikke er udnyttet fuldt ud. Den tidligere saftstation i Mern er med denne kommuneplan ændret til boligområde med fællesanlæg, offentlig og privat service og mindre ikke genevoldende virksomheder. Saftstationområdet er af Kulturarvsstyrelsen udpeget som et bevaringsværdigt industrimiljø, hvilket skal afspejles i den videre planlægning.

Mern Å – og adgangen hertil – søges indarbejdet i byplanlægningen. Også Lekkende-Maglelose søges inddraget som et udflugtsområde for indbyggerne i Mern.

Alle rammeområderne i kommuneplanen for Mern ligger i byzone.

Stationsbyen

Landsbyen

Landdistrikterne og landsbyerne

Landsbyerne Lekkende, Sageby, Kindvig, Sandvig og Øster Egesborg samt sommerhusområdet Kindvig Enge og Balle Strand er de steder, hvor kommunen vurderer, at bevaringsinteresserne er størst, og hvor lokalplaner bør tilsigte at bevare landsbyekarakteren. Flere af de nævnte lokaliteter er udpeget til kulturmiljøer.

Følgende landsbyer er afgrænsede i kommuneplanen: Lekkende, Røstoft, Stårby, Øster Egesborg, Tolstrup, Kindvig, Sandvig, Tågeby og Sageby. De ligger alle i landzone. Desuden fremgår Kindvig Strand som sommerhusområde.

Turisme

Det regionale vandrerutenet går via landevejen tættest ved kysten gennem delområdet.

Skovrejsning

Der kan i overensstemmelse med regionplanen rejses skov syd for Øster Egesborg. Med kommuneplanen medtages herudover et nyt skovrejsningsområde nord for Mern by.

Mern Præstegård

Mern Saftstation

Grundvand

De centrale dele af lokalområdet indeholder grundvandsressourcer, der særligt skal beskyttes mod forurening – både af hensyn til drikkevandsforsyningen og tilstanden i vådområderne. Grundvandet bruges til drikkevand og erhverv og er en vigtig naturlig ressource med stor betydning for tilstanden i vådområder.

De centrale dele af lokalområdet rummer udpegede områder, hvor kommunen laver indsatsplaner for at beskytte grundvandet. I disse områder er der særlig fokus på forureningsfarer.

Perspektiver for Mern by

Det attraktive landskab omkring ådalen, kombineret med byens klare opdeling i "landsby", "stationsby" og "villaby" er grundlæggende kvaliteter, der bør bygges videre på. Ved udbygning med nye boliger skal der tages højde for skolens placering i den østlige ende af byen.

Lokalplan 37M udlægger et område mellem Jungshovedvej og Mern Å til boliger. Tættest på åen er området i følge lokalplanen udlagt til rekreative arealer. Det bør her sikres, at det grønne område langs præstegården fortsætter i det nye område, så der skabes sammenhæng.

Generelt skal åen og ådalen inddrages mere aktivt i bybilledet. Tilsvarende kan en udnyttelse af saftstationen til bymæssige formål være med til at styrke byens identitet. En trafiksanering i det centrale kryds kan styrke bymidten.

Mern by og omegn

Beskrivelse og kortlægning

Der anvendes her en strukturering og metode som læner sig op ad de tidligere Miljøministeriets og Planstyrelsens Kommuneatlasser og Kulturstyrelsens aktuelle SAVE-metode for kortlægning af bebyggede strukturer.

Kommuneatlas Vordingborg blev udgivet i 1995 og er et ud af den række kommuneatlas, som blev udarbejdet i et samarbejde mellem de pågældende kommuner og det daværende Planstyrelsen. Herfra er de overordnede landskabstræk for Sydsjælland inddraget i det følgende.

SAVE-metoden er sidst revideret i 2011 og bygger på to dele: En kortlægning og vurdering af en eller flere bebyggede strukturer og en registrering og bevaringsvurdering af enkeltbygninger.

I den følgende beskrivelse og kortlægning tages udgangspunkt i SAVE-metoden for kortlægning af bebyggede strukturer som i "det overordnede niveau indeholder kortlægning af bebyggede strukturer og helheder. På dette skalatrin tages udgangspunkt i den arkitektoniske iagttagelse og analyse, dvs. det aflæselige fysiske udtryk. Denne kvalificeres gennem en topografisk undersøgelse og en historisk analyse. Analysen af den bebyggede struktur afsluttes med en samlet vurdering og konklusion, der beskriver 'de bærende bevaringsværdier' og opstiller eventuelle anbefalinger til planlæggere og politikere."

fra SAVE: Kortlægning af bymiljøers og bygningers bevaringsværdi, Kulturarvsstyrelsen 2011

Hensigten med Kulturarvskortlægningen for Mern er meget lig perspektivet i arbejdet med Kommuneatlasset, og SAVE-kortlægning af bebyggede strukturer, nemlig at give borgere, planlæggere og politikere muligheder for at vurdere, hvilke arkitektoniske, kulturhistoriske og landskabelige kvaliteter der bør passes på og samtidig fremhæve de sammenhænge, der fremover bør tages hensyn til, når kommunens udvikling planlægges.

Det er også hensigten, at kortlægningen skal indgå som redskab i den kommunale planlægning, herunder kommune- og lokalplanarbejde samt for udviklingsplaner og byfornyelsesbeslutninger.

Beskrivelse og kortlægning af:

Landskabelige hovedtræk

Markante Landskabstræk

Udkast til grøn udviklingsplan for lokalområdet Mern og Øster Egesborg

Historiske hovedtræk

Bevaringsværdige sammenhænge i Mern

Dominerende Træk

- Godserne omkring byen
- Nørre Mern og Sønder Mern
- Kvarterene, bebyggelsesmønstre i Mern
 - Landsbyen
 - Stationsbyen
 - Saftstationen
- Tiendestenen og væveren fra Mern

Byggeskik på landet

Landbebyggelsen

Bindingsværk, de grundmurede huse

Byggeskik i byen

Stilperioder med indflydelse i Mern

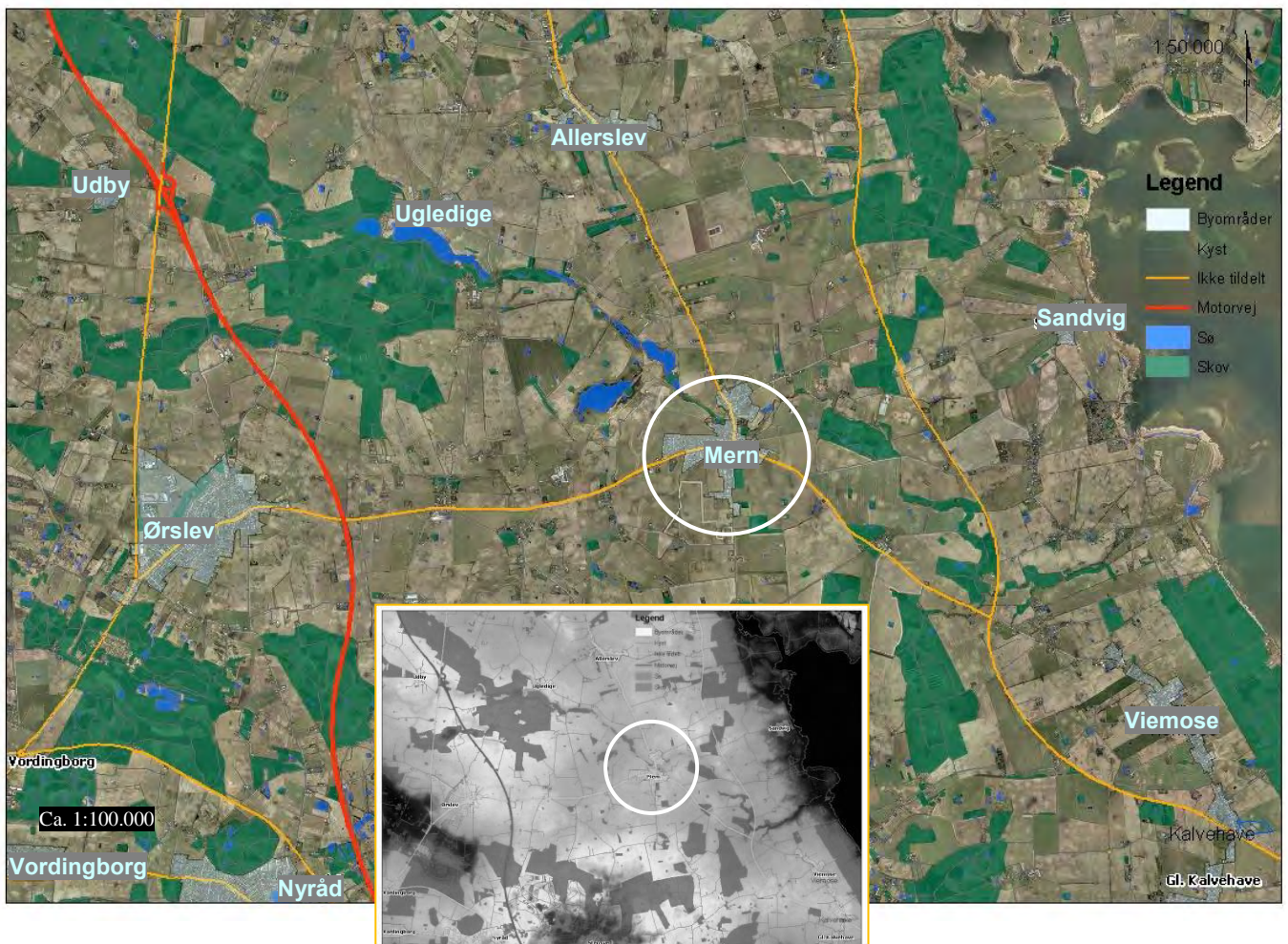
- Historicisme
- Bedre Byggeskik
- Nationalromantik, skønvirke

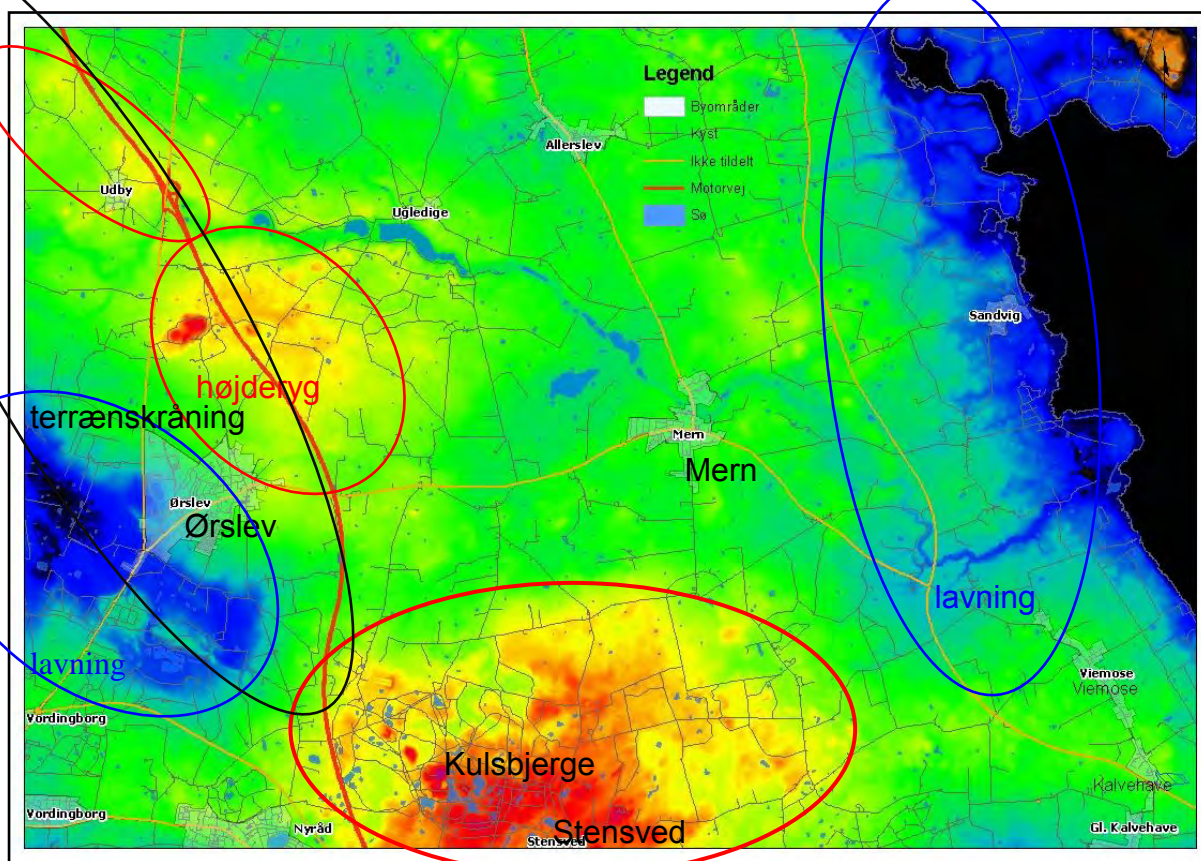

Landskabelige hovedtræk

Det landskab der danner Sydsjælland og således området omkring Mern, er opstået ved sidste istid, Weichsel-istiden, som begyndte for ca. 100.000 år siden. Den første ismasse, der nåede frem til Danmark, kom glidende fra Den botniske Bugt gennem Østersølavningen, skurede hen over Bornholm for derefter at bevæge sig fra sydøst mod nordvest over Østdanmark. Undersøgelser af istidslag på Møn har sandsynliggjort, at denne ismasse stod i den sydøstlige del af Danmark for mellem ca. 85.000 og ca. 40.000 år siden. Derefter blev klimaet noget mildere, hvilket medførte, at isen smeltede tilbage. Tundravegetationen, der bestod af hårdføre urter og dværgbuske, bredte sig fra vest ind over det østlige Danmark igen.

Klimaet blev herefter koldere igen og nye ismasser bevægede sig over landet, denne gang fra Nord- og Midtsverige. Over Østdanmark nåede isen til Midtjylland, hvor den stod fra for ca. 20.000 til 18.000 år før i dag. Den "linje", hvortil isen nåede i Jylland, kaldes hovedopholdslinjen. Den adskiller det udvaskede og derfor næringsfattige Vestjylland fra resten af landet, der er mere leret og frugtbart.

Efterfølgende klimasvingninger fik isranden til at forskyde sig og der opstod forskellige hovedstiltandslinjer. Isen rykkede igen frem da klimaet blev koldere og nåede her det midterste af Sydsjælland. Nordøstisen medførte en del materiale som aflejrede sig og dannede højt beliggende områder: Den vestvendte side fremtræder som en terrænskråning, der danner en markant grænse i Sydsjælland mellem det lavereliggende område vest for isens hovedstiltandslinje og det højereliggende område mod øst. Terrænskråningen ses som et strøg af tætliggende højdekurver fra Ørslev i sydøst via Lundby og videre mod nordvest.

Der var nu en periode med mildere isfrit klima som efterfulgtes af den ungbaltiske is. Fra øst kom isen ind over Lolland-Falster, drejede over mod nordvest over Sydsjælland og Odsherred i Nordsjælland og stoppede i Østjylland. De smukke randmorænebakker i Odsherred dannedes idet ismassen med sine gletschertunger skubbede materiale op foran sig.

Hvor isfronten ikke består af egentlige gletschertunger, vil materialet, som er aflejret af isen, fremtræde som et langstrakt højereliggende område med bølget overflade, et morænebakkelandskab. Et sådant landskab ses lige øst for terrænskråningen i Sydsjælland, hvor den ungbaltiske is er gledet hen over aflejringer fra nordøstisen. De senere kommende ismasser har ikke nødvendigvis ødelagt den forrige ismasses aflejringer, men blot taget "toppen af" og måske lagt nyt materiale ovenpå. Vest for terrænskråningen i Sydsjælland har isen ikke haft meget materiale med.

Der er flere landskabstræk i Sydsjælland som stammer tilbage fra istiden. Der var smeltevand under isen som eroderede jordbunden og som skabte kanaler i isen. Når isen var smeltet fremkom tunneldale, ofte med en række søer som lå hvor eroderingen af underlaget var størst.

To senere genfremstød har sat sig spor i det sydøstsjællandske landskab. Ved det ene fremstød nåede isen omtrent frem til terrænskråningen. Ismassen kom fra sydøst og skubbede en randmoræne op oven på nordøstisens morænebakkelandskab. Resultatet blev Hammer Banke. Bakkerne i området mellem Grumløse og Lundby samt de tre Kulsbjerge ved Stensved er også dannet ved det første genfremstød, men de fleste af dem er dannet af smeltevand.

(Sammendrag fra Kommuneatlas Vordingborg)

Tunneldalsystemet vest for Præstø

Tunneldalsystemet er et markant landskabeligt træk i den Sydsjællandske region og er på visse strækninger et af de smukkeste af slagsen. Tunneldalsystemet strækker sig fra Præstø Fjord over Bårse til Næstved, hvor det forgrener sig i flere dalsystemer op mod Glumsø. En af Danmarks største åse – Mogenstrup Ås – udgør en del af åssystemet.

Tunneldalsystemet har sin oprindelse ude på havbunden i Præstø Fjord, hvor det findes begravet under yngre havaflejringer. Tunneldalen, som Risby Å findes i, tager sin begyndelse på havbunden nordvest for Nyord. Herfra løber den mod nord, hvor den går på land ved Jungshoved. Den fortsætter nordpå over Præstø, Bårse, Næstved og munder ud i Tystrup-Bavelse søerne. En anden smuk og markant tunneldal, som indeholder Even Sø, strækker sig fra vest for Feddet til Faksinge. På denne strækning er dalen velafgrænset og tydelig i landskabet. Dalen indeholder flere karakteristiske bakker. Ved Ny Esbjerg findes en bakke med et uregelmæssigt omrids, der når op i 20 meters højde. Der er tale om en kamebakke og dens indre består af finkornet sand aflejret af en smeltevandsstrøm mod nordvest. Bakkens top udgøres af en postglacial mose, som indeholder snegleskaller. Vest for bakken optræder en aflang 16 meter høj åsbakke, som ligger på tværs i dalen. Dens indre består af sand og is-søler. Øst for denne optræder en tilsvarende åsbakke, der er orienteret i dalens længderetning og når op i 21 meters højde.

Ved Beldringe Kirke findes en markant åsbakke – Kirkebjerg, som når op i 27 meters højde og består af sand. Ved Faksinge mødes tunneldalen med det dalsystem, der indeholder Even Sø – i et særdeles smukt landskab, der indeholder flere åslignende bakker langs med dalsiderne.

Fra Gishale til Mogenstrup findes flere karakteristiske åslignende bakker og smeltevandsterrasser. Galgebanke ved Gishale er en åslignende bakke med en stejl sydside og en afrundet nordside. Den når op i 22 meters højde og består af lagdelt sand og grus. Ved Plattensborg fandtes der tidligere smeltevandsterrasser, som nu er bortgravede. En enkel kan dog iagttages øst for Hastrupgård. I dalsystemet ved Bårse optræder to åse. En mindre syd for Vesterledgård, som ligger på østsiden ad dalen. Den er smal og lang og ses ikke så markant i landskabet, fordi den er bevokset med skov. En anden lav åsbakke findes syd for Bårse Nakke – den er 500 meter lang og når op i 20 meter over havets overflade.

Markante Landskabstræk

Det mest markante landskabstræk omkring Mern er Ugledige Tunneldal

Mern Å og Ugledige tunneldal

Mern Å strækker sig fra den centrale del af Vordingborg Kommune mod øst og løber ud i Stege bugt. Åen begynder i den vestlige del af Ugledige Tunneldal, hvor den løber igennem en række søer, der er dannet i tunneldalen. Søerne i tunneldalen er for få år siden restaureret og gjort større for at få et bedre vandmiljø i søerne, som er belastede af næringsstoffer.

I Ugledige tunneldal er åen omgivet af engarealer og andre steder løber den gennem snævre kløfter. Ved Ugledige ligger søerne ved et meget idyllisk landsbysamfund og op til Lekkende tidligere dyrehave, hvor der findes mange markante gamle træer, der danner grundlag for mange arter. Længere mod øst løber åen ud på et fladere område ved Maglemose, hvor der er retableret en sø for få år siden. Området er utilgængeligt og giver fred til store flokke af trækfugle i forårs- og efterårsmånederne, hvor mange gæs og ænder besøger området. Øst for Mern by løber åen i landbrugslandskabet, 2 km løber den gennem skove og kløfter, inden den løber ud ved Sageby gennem et fladt strandengsareal, som nu er opdyrket og videre ud til de lavvandede kystområder. Åen danner grundlag for et meget varieret dyreliv. Ikke bare dyr tilknyttet vandløbet, men også søerne langs åen og ikke mindst de tilstødende levesteder med enge, skove, ellesumpe, kløfterne, moser, strandenge og det lavvandede udløbsområde. Åen indeholder en af de få oprindelige ørredbestande på Sjælland.

Billede: André Karwath aka Aka, cc licensed

Danmarks Naturfredningsforenings mål og visioner for den fremtidige udvikling af området

Der er generelt store naturværdier og et stort naturgenopretningspotentiale tilknyttet åen og dens omgivelser. I overensstemmelse med vandrammedirektivets mål og intentioner kan der, med udgangspunkt i at sikre og forbedre den oprindelige ørredbestands levevilkår, med stor fordel udøves en helhedsorienteret vandforvaltning, hvor genslyngning af udvalgte åstrækninger sammentænkes med en genopretning af hele ådalen. F.eks. ved genskabelse af de vandløbsnære arealers naturlige hydrologi og pleje af eksisterende enge langs åen, ligesom det er sket ved genopretningen af Ugledige og Lekkende søer.

(fra *Fremtidens Natur i Vordingborg Kommune*, ved Danmarks Naturfredningsforening, 2007)

Restaureringsprojekter

Vordingborg Kommune har siden kommunesammenlægningen restaureret/reguleret i flere vandløb, herunder Mern Å.

Reguleringer har bestået i åbenlægning, udlægning af sten, slyngning og fjernelse af spærringer. Projektet, som er gennemført i et godt samarbejde med lodsejere og entreprenører, har givet ørreder, insekter og planter i åen meget bedre leveforhold.

Projektet blev påbegyndt i foråret 2008 og gik ud på at skabe mulighed for et meget mere varieret dyre- og planteliv i åen. Hovedfokus har været på åens ørreder - de tilhører en af de få oprindelige ørred-stammer, der har overlevet tidligere tiders udretninger og rørlægninger i de Sjællandske vandløb.

Udkast til grøn udviklingsplan for lokalområdet Mern og Øster Egesborg, 2013

Planens baggrund og formål.

Vordingborg Kommunes Miljø- og Klimaudvalg vedtog d. 29. marts 2011 en Strategi- og Prioriteringsplan for kommunens grønne områder. Den følges der nu op på med en række grønne udviklingsplaner, én for hvert af de 16 lokalområder. De grønne udviklingsplaner skal, inden for rammerne af Strategi- og Prioriteringsplanen, fungere som styreredskab for den fremtidige udvikling og daglige drift af de arealer, som Naturesekretariatet er ansvarlige for. Denne grønne udviklingsplan dækker det geografiske område, som hører under Lokalrådet for Mern og Øster Egesborg.

Visioner og målsætninger

Strategi- og Prioriteringsplanen opstiller kort fortalt ni overordnede visioner for Vordingborg Kommunes grønne områder. Det handler om at fremme mangfoldighed, grøn profil, kyster og strande, grønne forbindelser, tilgængelighed, læring, grøn synergi, grøn turisme samt formidling. Samtidig beskrives de generelle målsætninger for forskellige typer af grønne områder og deres anvendelse.

Strategi- og Prioriteringsplanen kan læses i sin helhed på Vordingborg Kommunes hjemmeside www.vordingborg.dk > For borgere > Natur, vandløb, grønne områder.

Lokalrådsområdet Mern og Øster Egesborg

Lokalrådsområdet er sammensat af arealerne under sognene for Mern Kirke og Øster Egesborg Kirke. Der er derfor ingen synlig naturlig afgrænsning af lokalrådsområdet i landskabet, bortset fra kysten mod øst.

Der er en lang tradition for at bestemme selv og en bevidsthed om, at her må den enkelte tage fat for at idéer bliver ført ud i livet. Det betyder, at der er et stort lokalt engagement i området, især koncentreret om Mern.

Lokalrådets fokus i forbindelse med natur og grønne områder er at sikre, at der findes nogle gode og tilgængelige grønne områder og stier, gode vilkår for kreative frivillige, for idrætsfolket og bedre skoleveje til børnene. På den måde håber man at kunne modvirke at unge og børnefamilier flytter fra området.

En vision for områdets grønne områder kunne være at styrke den grønne struktur, bl.a. ved at binde de grønne områder sammen via stier, så indbyggerne kunne færdes sikkert mellem landsbyerne og ud til stranden.

I dette lokalrådsområde har Naturesekretariatet ansvaret for plejen af et begrænset antal grønne arealer. De fleste af disse ligger i Mern by, mens der i de øvrige landsbyer er et eller to offentlige arealer, f.eks. gadekær eller stier.

De grønne arealer, som Naturesekretariatet har ansvaret for i området, beskrives i Udviklingsplanen.

Mern

Mern er den største landsby i lokalrådsområdet med skole og idrætsfaciliteter. Der er stor aktivitet i forhold til at formidle områdets historie og de herligheder, området byder på for nye tilflyttere og et ønske om at være omdrejningspunkt for nytænkning. Lokale kræfter vil gerne udvikle byen og give den en synlig plads på landkortet.

Mern Stadion (1)

Mern Stadion benyttes af Mern IF til fodbold. Vordingborg Kommune passer arealet med intensiv græsklipning, der modsvarer sliddet på banerne. Poperne i hegnet om banerne er blevet topkappet i 2012. Arealet ud mod Lilliendalsvej anvendes til cirkusplads.

Mern Skole (2)

På Mern Skole står Vordingborg Kommune for driften af idrætsarealerne. Arealerne benyttes af skolebørn og en agilityforening. – lokal forankring - Bøgestrømmen

Engbo (3)

Mern Håndværker- og Borgerforening har forpagtet dette privatejede areal ned til Mern å indtil 2016. Arealet benyttes til store arrangementer, der samler byens borgere til teater, Sct. Hans Bål og lignende. Engbo er en del af den grønne struktur i byen, hvor det er muligt at gå en tur. Her er grønt, ro og fred. En del af arealet afgræsses af får. Vordingborg Kommune slår græs på en del af arealet. Ved åen er der mulighed for at stå og fiske. Lokalrådet har fået etableret en bro over åen fra Engbo til arealerne syd for præstegården og forøget mulighederne for at færdes langs åen og gå en rundtur i Mern.

Grønt område ved Præstegårdens have(4)

Arealet kan opdeles i to meget forskellige områder: et lille havepræget areal nærmest Gl. Præstøvej, og et større naturområde langs åen.

På det lille areal har lokale frivillige plantet en æblelund. Træerne er sponsoreret af borgere og virksomheder i Mern. Lokrådet står for beskæring af træerne og græsslåning omkring træerne, og Vordingborg Kommune klipper hele arealet to gange årligt.

Naturområdet er et kuperet areal med en fin naturlig beplantning af urter, som trives på næringsfattig jord. Plejen er ekstensiv og skal først og fremmest sikre, at arealet bevarer sin lysåbne og næringsfattige karakter. Dette gøres ved med års mellemrum at fjerne opvækst af selvsåede træer. Det samlede areal udgør en vigtig del af den grønne struktur i Mern. Stier forbinder dels Gl. Præstøvej med broen over åen til Engbo og videre til skolen, og dels videre ud i ådalen. Lokrådet har påtaget sig at sørge for, at der klippes græs på stierne. Der er mange lokale ideer til hvordan området kan udvikles – bl.a. er der ønsker fremme om at opstille motionsredskaber langs stierne.

Sadelmagergrunden og tiendestenen(5)

På hjørnet af Gl. Præstøvej og Kærmindevej ligger en tom grund, tilsået med græs. Lokalrådet passer arealet. Arealet ligger centralt i Mern by og kunne udvikles til et fint lille rekreativt areal. Arealet rummer også et lille anlæg med en tiendesten.

Engstien, Mern (6)

Engstien er en sti, der fører fra Kalvehavevej ned mod Engbo til Gl. Engvej. Stien er en del af Merns grønne struktur og en god skolevej og gåtursvej. Der er ikke den store vedligeholdelse på stien, stien er meget robust og den eneste vedligeholdelse er, at huller i stien over 5 cm i dybden fyldes ud. Stien har fået nyt grus på i 2012 på initiativ af lokalrådet, udførelse af frivillige og levering af materialer fra Vordingborg Kommune.

Mernstien (7)

Mernstien går fra arealet overfor Mern Børnehave på Solhøjvej bagom byen langs marken til saftstationen. Stien er en del af det grønne netværk i byen og god til en gåtur med udsigt over markerne. En sikker og rolig vej for børn og deres forældre. Stien har fået nyt grus på i 2012 på initiativ af lokalrådet, udførelse af frivillige og levering af materialer fra Vordingborg Kommune.

Solhøj (8)

Pedelfunktionen på Solhøj er i 2012 blevet en del af Naturekretariatets ansvarsområde. Der er endnu ikke taget stilling til den fremtidige pleje af arealerne. Parkeringspladsen er blevet renoveret i 2012 i et samarbejde mellem NS og Solhøj.

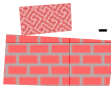

Kommende regnvandsbassiner ved Mern by

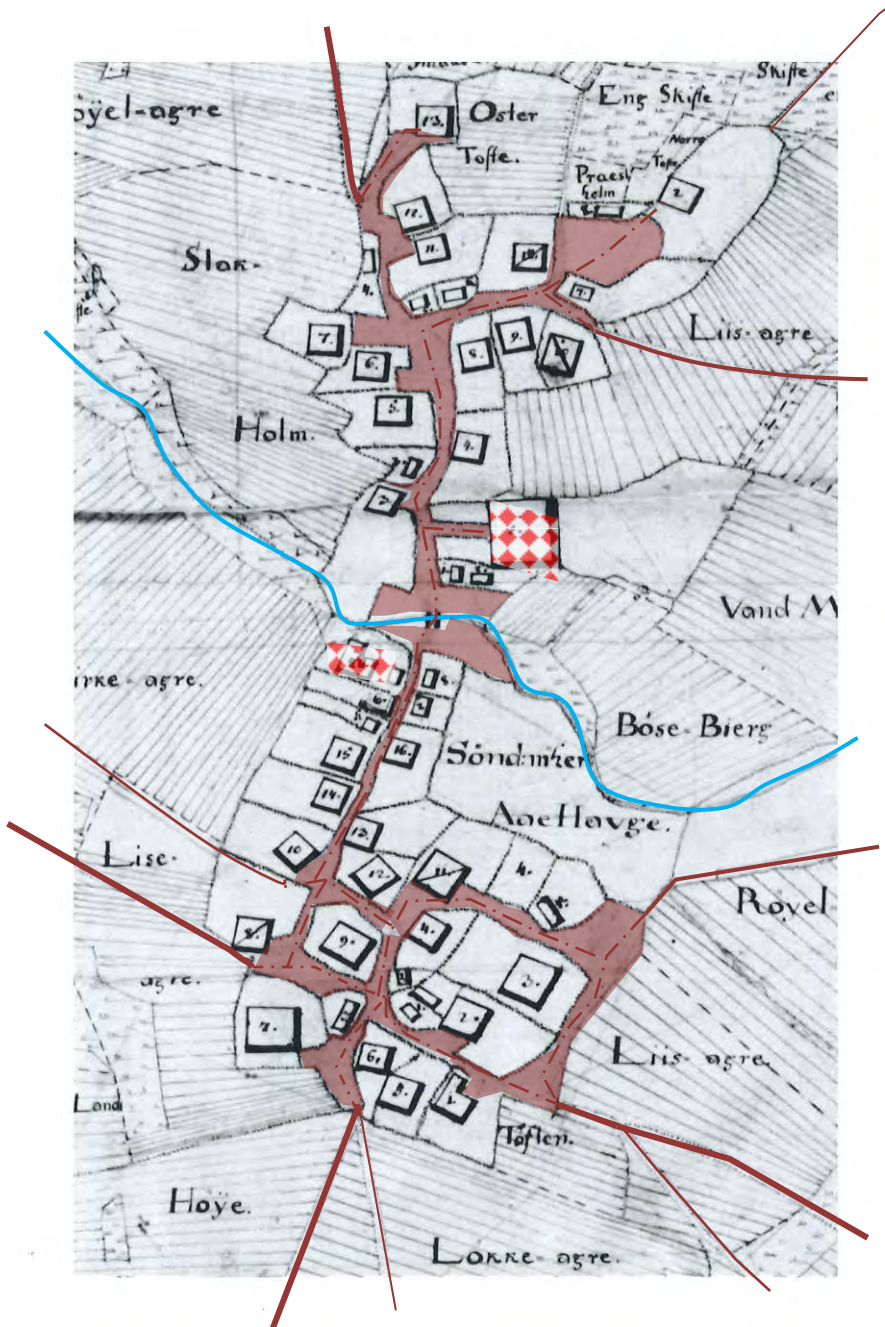
I forbindelse med kloakseparering er der planer om at etablere af regnvandsbassiner øst for Mern. Projektet udføres af Vordingborg Forsyning. Naturekretariatet har som vandløbsmyndighed indflydelse på placeringen og udformningen af bassinerne. Lokalrådet er kommet med ønsker til hvordan projektet kan vinkles, så området bliver en udvidelse af de rekreative tilbud til borgerne i Mern.

Historiske hovedtræk

Her er markeret hvilke bygninger og rumdannende elementer der er at se både på de historiske kort fra ca. 1700, 1842 – 1899, 1928 – 1940 og på de nutidige.

- - Markerer gårde som kan dateres tilbage som fæstegårde eller tidligere (se herfor Gårdhistorier af Vagn B. Nielsen, kulturarvskortlægningens del 2). Disse gårde blev i landsbyerne ved udflytningen og fortæller i dag stadig deres historie om Sdr. Mern og Nr. Mern som bygnings- og rumstruktur.
- - Kirke og Præstegård ligger centralt i byen. Kirken ligger i det oprindelige Sdr. Mern mens Præstegården ligger nord for åen i det oprindelige Nr. Mern.
- - Stationsbyen ligger syd for det oprindelige Sdr. Mern som mod syd sluttede ved landevejen, i dag Ørslevvej/Kalvehavevej. Den gav rumlig og bymæssig betydning til Lilliendalsvej og manifesterede Mern som en landsby omkring et vejkryds. Her er tidl. stationsbygning, pakhushus, remise, postkontor, villaer og savværket der er placeret tæt på skinnerne.
- - Andelstidens landbrugsindustrielle bygninger. Saffstationen og mejeriet ligger i dag, hvor de blev bygget og har fået en anden funktion. De ligger tæt på landsbyens oprindeligt centrale bygninger: Kirken og præstegården. Det gamle savværk ligger i forbindelse med stationsbyen
- - Mern å som har adskilt de to landsbyer Sdr. Mern og Nr. Mern fortæller os i dag stadig landsbyernes historie. Den har stort set ikke ændret sit forløb siden 1700. På de præcise målebordsblade kan det ses, at åen har nøjagtig samme forløb i 1842, 1899, 1928, 1940 og i dag.
- - Intern vej i landsbyerne
- - Landsbyernes offentlige rum imellem gårdenes tofter.
- - Vej til og fra landsbyerne

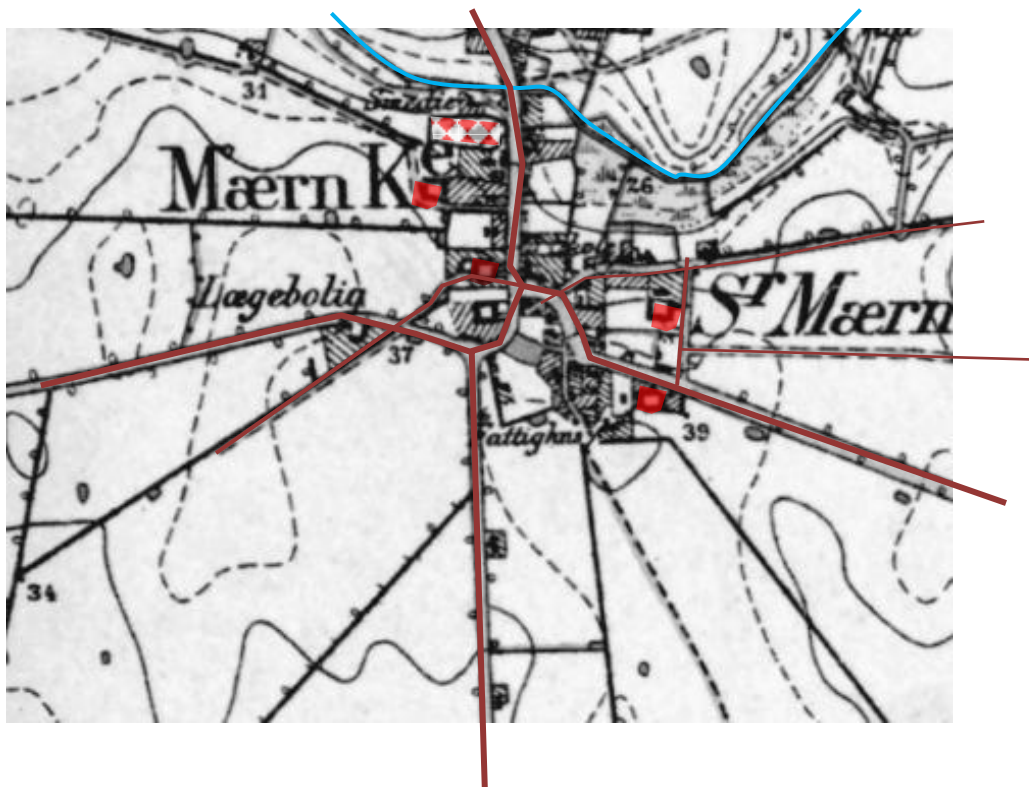

1770-

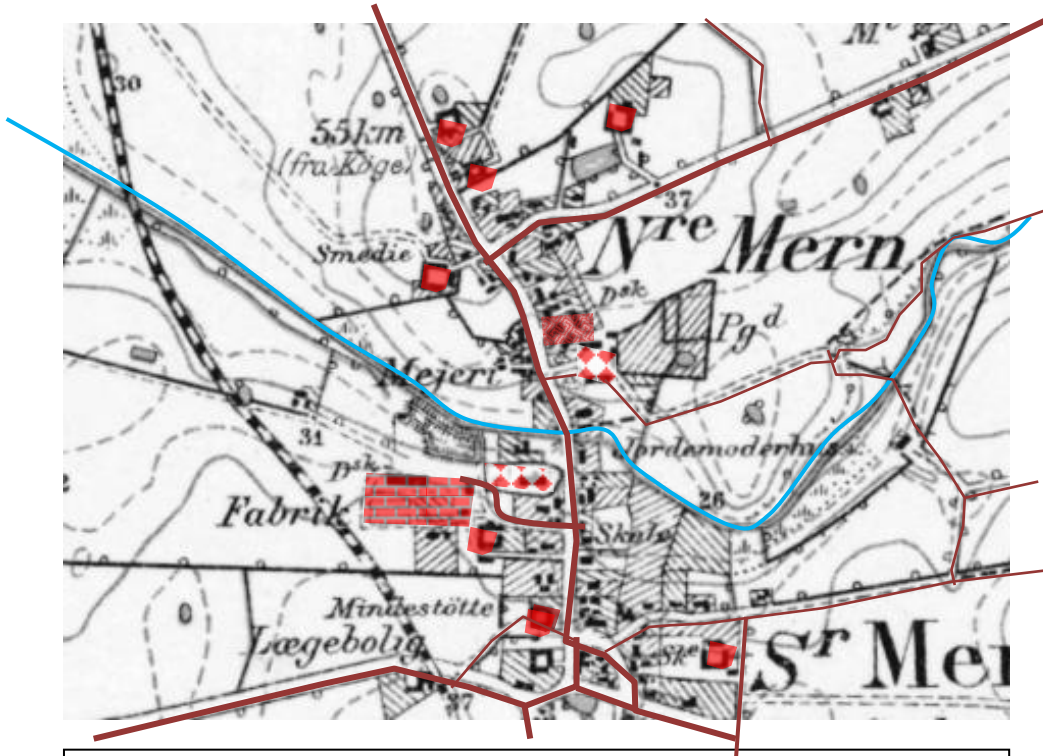
Nørre Mern, Målebordsblade 1842 – 1899, Copyright, Geodatastyrelsen

Søndre Mern, Målebordsblade 1842 – 1899, Copyright, Geodatastyrelsen

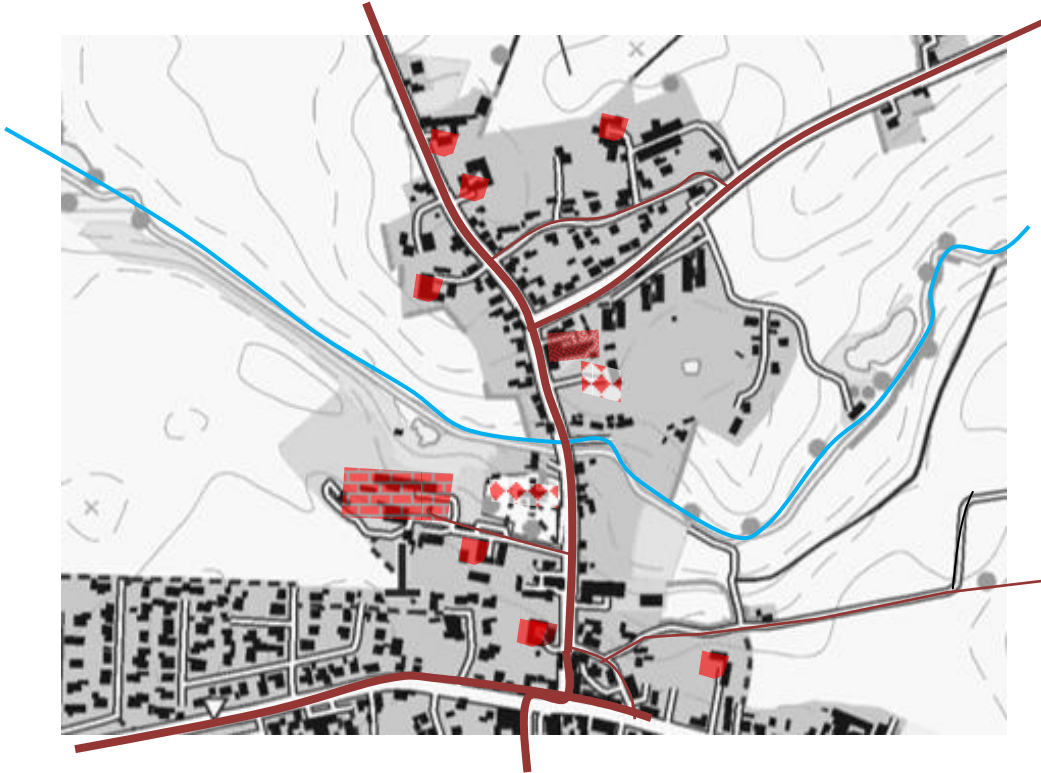
Nørre Mern, Målebordsblade 1928- 1940, Copyright, Geodatastyrelsen

Søndre Mern, Målebordsblade 1928 – 1940, Copyright, Geodatastyrelsen

Nørre Mern, Miljøministeriet Geodatastyrelsen, 2013, Copyright,
Geodatastyrelsen

Søndre Mern, Miljøministeriet Geodatastyrelsen, 2013, Copyright,
Geodatastyrelsen

Navnet "Mærn" kendes tidligst fra 1231, hvor byen nævnes i Kong Valdemars Jordebog.

Landsbyen

Mern landsby bestod oprindelig af to dele, *Nørre-Mern* og *Sønder-Mern*. De to landsbyer var opkaldt efter deres beliggenhed i forhold til Mern Å.

Sønder-Mern havde i 1682 17 gårde, 1 hus med jord, ingen huse uden jord, i alt 422,9 tdr. land.

Nørre-Mern havde 16 gårde, ingen huse, i alt 408,5 tdr. land.

Samhørigheden mellem de to landsbydele belyses af, at kirken lå i Sønder-Mern, præstegården i Nørre-Mern. I tilknytning til dobbeltlandsbyen lå Mern vandmølle ved åen. Driftsformen var trevangsbrug. Dette var et dyrkningssystem i landsbyfællesskabets tid kendetegnet ved, at den dyrkede jord til en landsby var delt i 3 indhegnede vange med en 3-årig rotation.

I 1700-tallet hørte Mern under det vordingborgske rytterdistrikt.

Da der i 1710 blev gjort status ved prins Jørgens død nævntes "12 slette og 3 mådelige gårde" i Nr. Mern. I 1740 lagdes der mere jord til det fattige Nr. Mern: som overdrevsjord og græsgang. Dette blev til en væsentlig del af Mern Nedermark.

I 1772 brændte næsten halvdelen af gårdene i Nr. Mern. Det var 6 gårde på og ved Smedevej, 2 af dem syd for Smedevej og 4 nord for. Herefter i 1773 sker det første forsøg på udflytning af Nørre Mern. Gårdene flyttedes dog tilbage igen da fæsterne ikke turde bo ude på marken, hvor der mentes at være *troldtøj* og hvor der i øvrigt syntes at være meget ensomt i forhold til at leve i den trygge landsby.

Da kronen afviklede det rytterdistriktet og solgte de sydsjællandske godsområder i 1774, blev Nørre- og Søndermern i stedet fæstere under henholdsvis Høvdinggård og Lilliendal godser, der imidlertid fik samme ejer, grev Lillienskiold på Lilliendal.

Først i 1797 blev Sønder-Mern udskiftet, Nørre-Mern igen i 1805. Det er også først i år 1800, at der blev bygget bro over Mern å i selve Mern by.

I slutningen af 1800-tallet var Mern usædvanlig rig på håndværksvirksomhed. I 1899 stiftedes "Mern Haandværkerforening" og i 1903 kunne tælles ca. 70 håndværkere i Mern, hvilket i høj grad adskilte byen fra nabobyerne.

I 1902 etableredes Mern Saftstation og lukkede i 1976 som Danmarks sidste.

Mern Kirke

I 1200-1250 flyttet til Sdr. Mern hvor den står opført i store romanske munkesten og med en døbefont fra samme tidsperiode (Valdemar Sejrs 1202-1241). Kirkens kerne er en romansk kirke, men den er ombygget i gotikken, hvor den i 1475 blandt andet har fået sit tårn. En stor ombygning fandt imidlertid sted i starten af 1500-tallet, hvor de fire kapeller på sydsiden blev tilføjet.

I 1689 tilhører Mern Kirke og tiende Anna Elisabeth Lindenov på Bækkeskov.

I 1755 hørte Mern Kirke og tiende under baroniet Rosenlund men købtes i 1799 af Høvdinggaards godsejer Hagen. Tilknytningen til godset ses i dag først og fremmest i det specielle træk, at kirken er udstyret med "moderne kalkmalerier" i form af planteornamentik fra starten af 1900-tallet.

Høvdinggaard var på det tidspunkt ejet af familien Lassen, og godsejerfruen var børnebogsforfatteren og –illustratoren Suzanne Lassen, som engagerede sig i udsmykningen af kirken.

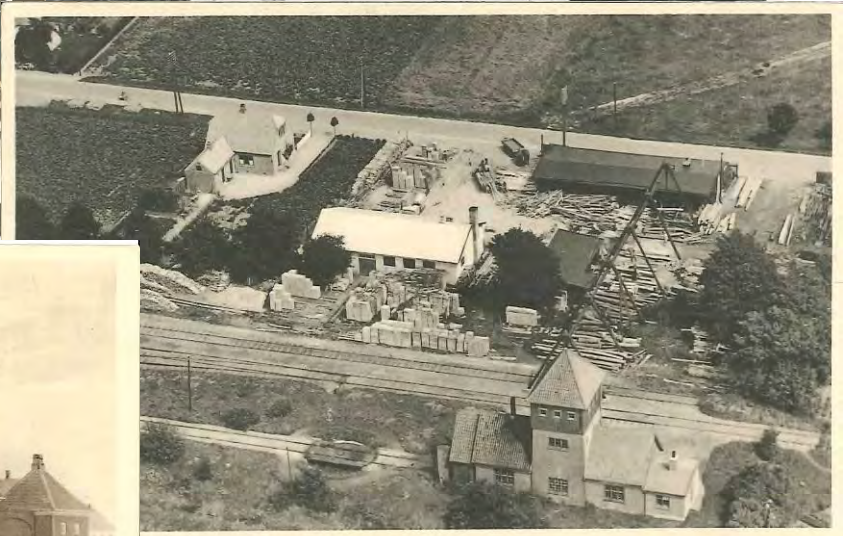
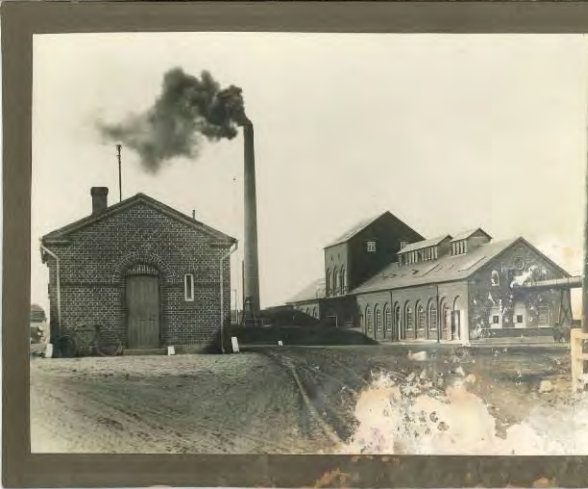
I 1912 blev Mern Kirke overdraget til staten. I 1922 kunne menighedsrådet modtage det endelige skøde på Mern Kirke.

Stationsbyen

Mern var i slutningen af 1800-tallet en forholdsvis stor landsby med mange håndværkere. 1902 blev anlagt en saftstation i byen under hensyn til den stedlige sukkerroedyrkning, og dette medvirkede til, at Mern i 1912 fik jernbaneforbindelse. I 1913 kørte indvielsestoget fra Præstø over Allerslev til Mern, hvor banen erklæredes åben. Banen var anlagt i form af en forlængelse af Næstved-Præstø-banen (anlagt 1900), men da planer om at forlænge banen til Kalvehavebanen (anlagt 1897) med videre forbindelse til Møn måtte opgives på grund af de stedlige gods- og ejendomsforhold, fik banen kun beskeden betydning. Stationsbyen, der i 1921 talte 93 indbyggere, lå endnu på denne tid adskilt af et mindre stykke åbent land fra landsbyen.

I 1961 ophørte banedriften i Mern.

Bevaringsværdige sammenhænge i Mern

I de følgende afsnit beskrives de bymæssige kvaliteter og sammenhænge samt historiske momenter som har og har haft størst betydning for Mern og som kendetegner byen. De er helt specifikke betydnings- og identitetsgivere for stedet og udgør det helt særlige og stedsbundne der er på spil.

Som mere overordnet og abstrakt træk der væsentligt har præget og domineret byen, er det vigtigt at nævne og belyse forholdet til godset Lilliendal.

Endnu mere abstrakt og nok mest kendetegnet som immateriel kulturarv og som er af stor betydning og også identitetsskabende for Mern er historien om Væveren fra Mern, Grundtvig og Pastor Rørdams betydning for bøndernes tilværelse i 1800-tallet og hele denne histories udtryk for en stærk ligeværdighedsbevægelse- og stræben i netop området omkring Mern.

Dominerende træk

Godserne

Godslandskaberne på Sydsjælland er bemærkelsesværdige kulturgeografiske landskabstræk. Her ses et kulturlandskab som er markant og stedsspecifikt for Sydsjælland: store områder med dyrket land som afbrydes af skove. Men også bøndernes markfelter fortæller i høj grad historie: nemlig den om den stjerneformede udskiftning af jorden fra perioden omkring 1800. Denne ses stadig flere steder, ved at markveje og levende hegn stråler stjerneformet ud fra hver sin landsby. Hvor de mødes, er der ofte et lille knæk på sognevejen.

I Sydsjællands Museums Kulturhistoriske studier (1999), beskriver Marie Bach dem som at: ”med til billedet af Sydsjælland, og det område der udgør museets arbejdsmark, hører at det nogenlunde svarer til det gamle vordingborgske ryttedistrikt, hvilket på en lidt anden måde kunne sammenfattes under et begreb som `smågodsernes land`. Hermed hentydes til de i alt 13 mindre private godser, der blev oprettet ved krongodsets salg i 1793 og som stadigvæk markerer sig som en rygrad i egnens landskabelige struktur. Af sådanne godser findes i dag fire i (det tidl.) Langebæk Kommune, nemlig Lekkende, Lilliendal, Høvdingsgaard og Petersgaard.

Enhver kan nærme sig disse hovedgårde ad offentlig vej i form af statelige alléer og uden krænkelse af privatlivets fred opnå et indtryk af arkitekturen, parkernes omfang og til dels beplantning, økonomibygningernes mangfoldighed og kendetegn, de forskellige folkeboliger drysset rundt omkring i skovene og det åbne land, stengærder, mindsten, de store marker, der nu næsten over en kam dyrkes med korn eller frø – kort sagt alle de materielle spor der til sammen understreger godslandskabets egenart.

Mern er omgivet af de fire godser Lilliendal, Høvdingsgaard, Oremandsgaard og Lekkende.

Syd for Mern ligger godserne Lilliendal og Høvdingsgaard med ganske kort afstand til byen. Området hørte oprindeligt til det Vordingborgske Rytterdistrikt, og begge godser opstod i deres nuværende form ved salget af rytterdistriktet i 1774.

Lilliendal er dannet i 1774, og har rødder i den gamle *Skuderupgaard*. Navnet Lilliendal er fra 1765. Gården ligger i Øster Egesborg Sogn i Vordingborg Kommune. Hovedbygningen er opført i 1765 og er ombygget i 1825, 1852 og 1919.

Høvdingsgaard har rødder i en af de største fæstegårde på Sydsjælland, Høvdingshus.

Hovedbygningen er opført i 1852 men ombygget i starten af 1900-tallet.

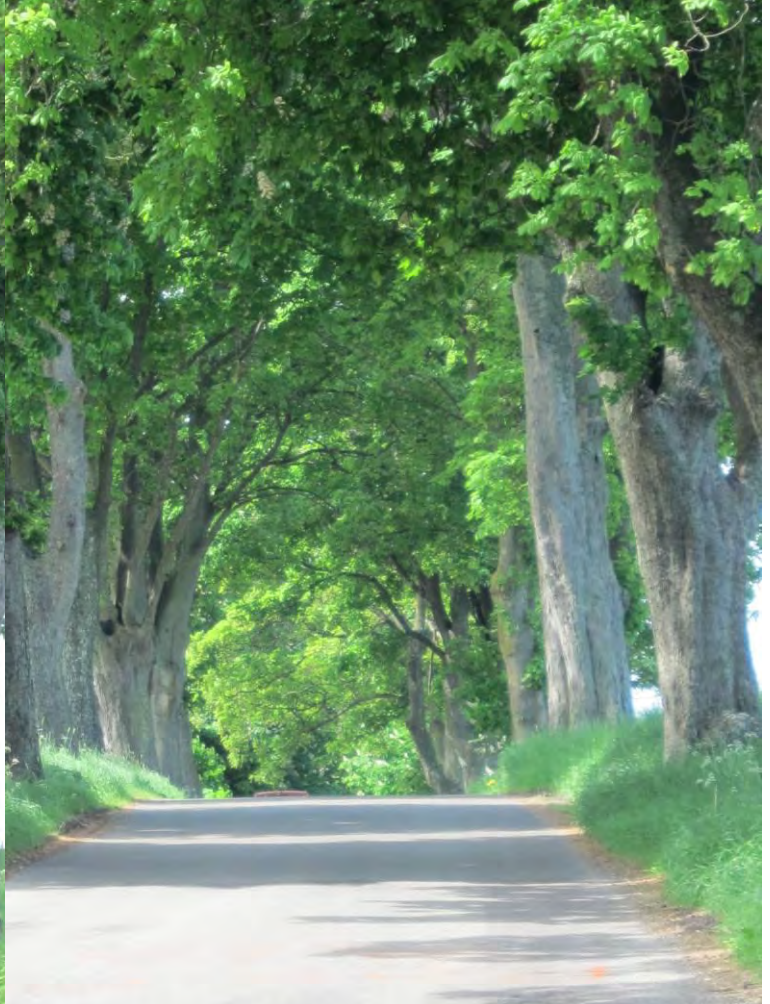
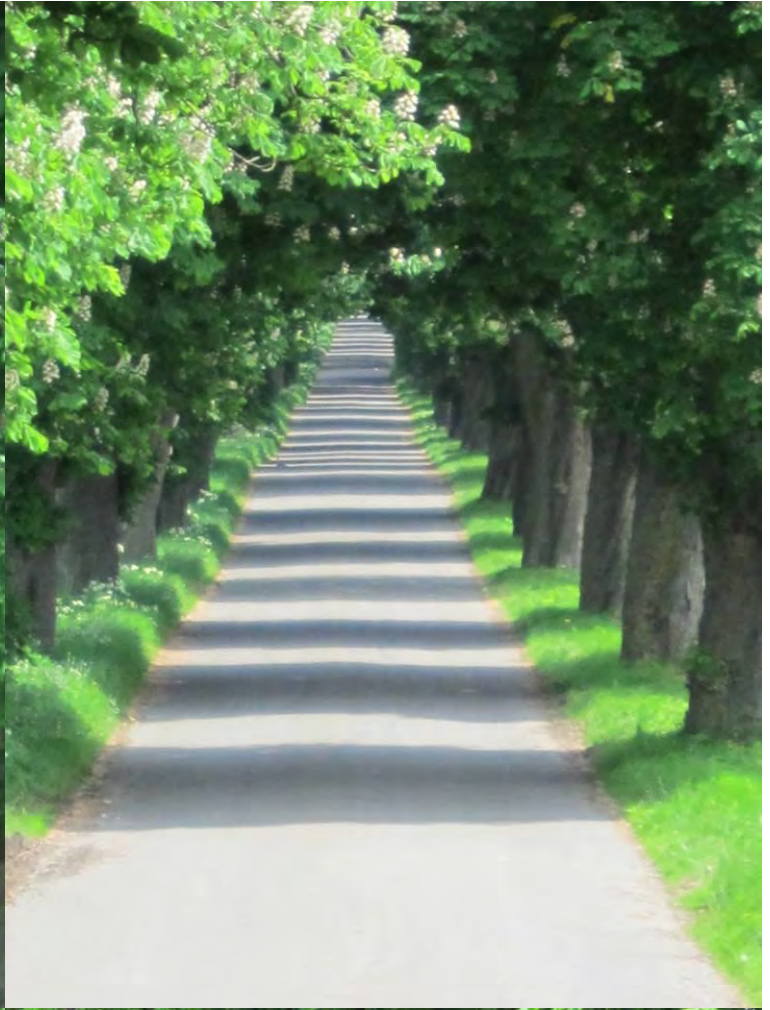
Lilliendal og Høvdingsgaard danner i dag et markant rumforløb i forhold til Mern. Nærmer man sig byen fra syd ad Lilliendalsvej, opleves rummet og vejen som øst/vestgående hovedakse der forbinder Lilliendal og Høvdingsgaard i en smuk allé af store kastanjetræer.

Godsernes hovedbygninger afslutter i hver sin side alléen, hvor det dog er Høvdingsgaards hovedbygning der dominerer akse i øst. I vest ses Lilliendals hovedbygning næsten ikke igennem den kraftige bevoksning, som udgør afgrænsningen af parken omkring bygningen.

Bevæger man sig nordpå ad Lilliendalsvej har man godsernes landskab og linjer i ryggen som et rumligt forløb og landskab, der grænser op til den lille by. Det er også fra Lilliendalsvej man får kigget på hovedbygningen, indrammet af gamle træer og med to af godsets bindingsværksbygninger som ramme og port. Med dette i ryggen mod Mern ses den nyere allébeplantning, som på sigt vil markere adkomsten til Mern og Lilliendalsvejs forløb som hovedakse.

- Markant dominerende bygning, saksaksens slut/start
- rumdannende bygning, skaber port
- Markant rumdannende bygning
- Rumdannende bygning
- yngre allébeplantning
- ↔ Saksakse
- ↔ Latent saksakse
- Markant allé af store træer, dominerende

Nord for Mern ligger **Oremandsgaard og Lekkende**. Deres jorder ligger tæt op ad byen medens bygningerne ligger fjernere og ikke er rumligt og visuelt/arkitektonisk relateret til Mern.

Oremandsgaard er en gammel hovedgård, som nævnes første gang i 1356. Gården ligger i Allerslev Sogn. Alfred Hage opførte hovedbygningen 1869-70. Arkitekt var Johan Schrøder, som var inspireret af fransk slotsstil. Bygningen brændte 1933 hvorefter en mere beskedne bygning blev opført med Mogens Clemmensen som arkitekt. Den nuværende hovedbygning er opført i 1933 ved Mogens Clemmensen.

1911

1900

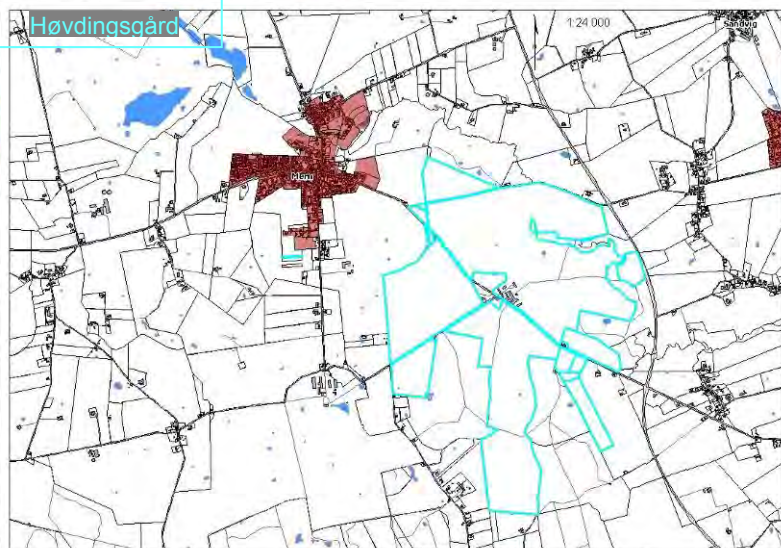
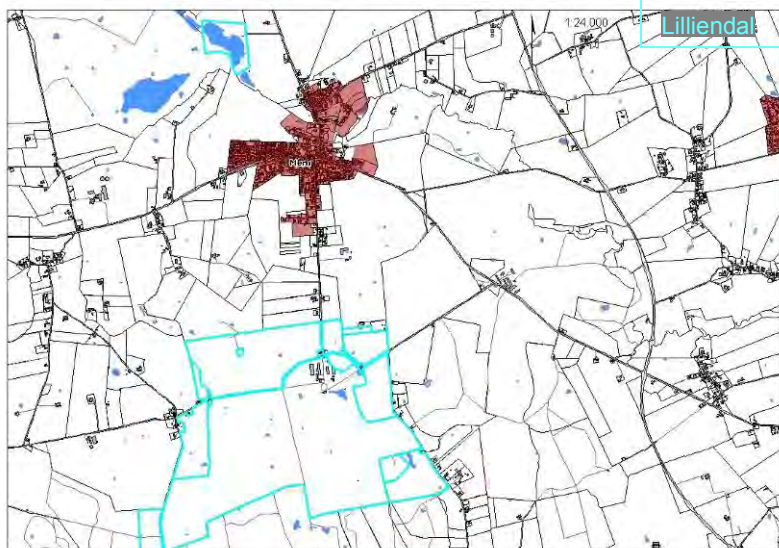
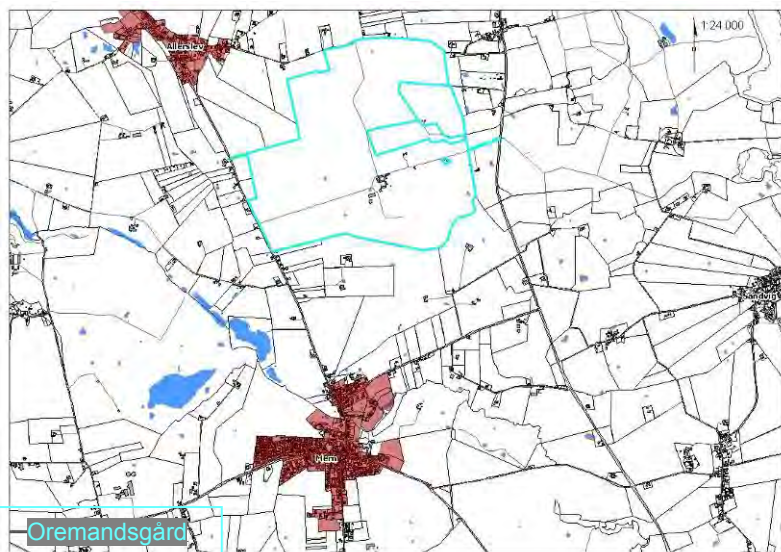
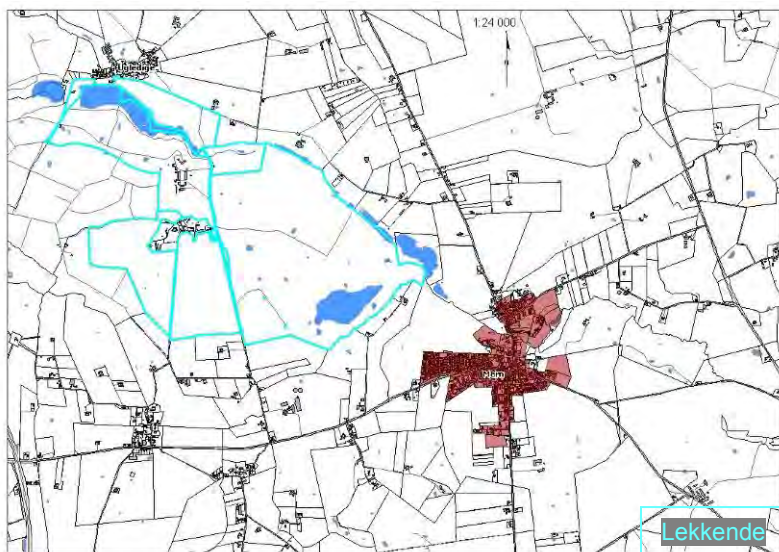

Lekkende er nævnt i Roskildebispens jordebog i 1370. Roskildebispen var den største godsejer i Danmark efter kongen. Hovedbygningen er opført i 1838 og er ombygget i 1880. Lekkende ligger nordvest for Mern og markerer sig rumligt igennem sine skovarealer. Lekkende Dyrehave er en gammel dyrehave i den nordlige del af Hovskov på Sydsjælland. Området har karakter af lysåbne arealer vekslende med skovholme og gamle enkeltstående træer. Lekkende Dyrehave var tidligere dyrehave - som navnet siger - men området er ophørt med dyrehave-drift. Til gengæld er området udlagt som urørt skov i 1996. Dyrehaven er beliggende på let kuperet terræn på kanten af smeltevandsdalen mellem Mern og Udby. Lekkende Dyrehave er medtaget i Natura 2000 planerne.

Godsernes historie beskrives udførligt i kapitlet **Gårdhistorier**, del 2 af Kulturarvskortlægningen for Mern.

KORT OVER GODSERNES AREAL I DAG

Nørre Mern og Sønder Mern

Bebyggelsesmønstre, synslinjer og retninger, færdsel

I Mern by er det byrumsmæssigt mest kendetegnende for byen nok det, at den har været delt i to dele, i Nørre Mern og Sønder Mern. Denne deling kan stadig opleves. Mern å som markerer denne deling ved at krydse Gl. Præstøvej nord for Ørslevvej, danner et eget landskabeligt byrum. Især omkring den gamle saftstation i vest og i øst hvor byens bebyggelse opløses.

Byens form, som er dannet omkring vejkrydset Gl. Præstøvej og Ørslevvej/Kalvehavevej er præget af vejkrydset samtidig med at åens deling af byen danner et yderligere formmæssigt udtryk. Den grønne kile som følger åen i samspil med Nørre Merns bebyggelse ligger som et andet form- og rumelement der komplementerer den nyere vejkrydsform. Således er der to kryds i byen, et der relaterer gaderummet og den dertil relaterede bebyggelse og ét der er dannet landskabeligt og får byens bebyggelse til at underordne sig.

I vejkrydset dominerer synslinjerne i øst/vest akse, hvor blikket langs Ørslevvej dog forholdsvis hurtigt rammer den nyere parcelhusbebyggelse da Ørslevvej drejer en smule mod syd. Mod øst langs Kalvehavevej stopper synslinjen først ved byens afslutning.

I nord/syd retningen er der i vejkrydset ikke en gennemgående synsakse da Lilliendalsvej og Gl. Præstøvej ikke er egentlig sammenhængende i lige linje. Derfor er der her i grunden heller ikke tale om et vejkryds. Lilliendalsvej slutter i Ørslevvej og Gl. Præstøvej begynder nogle få meter mod øst i nordgående retning. Herfra er der et kig ned- og opad det stigende terræn mod kirken hvor vejen svinger mod vest. Dette kig er i høj grad præget af terrænet og af vejens sving samtidig med at det er her landskabet og åen kommer tæt på byen.

I byens grønne kryds, eller dér hvor åen krydser Gl. Præstøvej er der i dag en indsnævring af byens rum. Her kommer landskabet tæt på vejen i to grønne kiler og det opleves markant som en tværgående akse. Herfra ses byens vejforgrening i nord, hvor vejene skiller mod Præstø og Jungshoved, og byens centrering i mødet mellem Lilliendalsvej og Ørslevvej/Kalvehavevej.

- ➡ Markant kig, sigtelinje
- ➡ Kig, sigtelinje for foto
- grøn kile
- close-up foto
- centralt gadekryds
- det grønne kryds
- markering af relation foto til kort

På de historiske kort kan det ses hvorledes den oprindelige gadestruktur har ledt til og fra Sdr. Mern i øst, vest og syd og til Nr. Mern i nord og øst. Tidligst bestod landsbyerne af en klynge gårde, der havde deres fælles areal imellem sig, der brugtes til færdsel internt i landsbyen. I Nørre Mern lå gårdene langs vejen til Præstø og Jungshoved, medens de i Sdr. Mern lå mere i klynger og dannede en byrumsmæssig struktur imellem sig med deres fællesareal, som senere skulle blive til vej.

Først med sammensmeltningen af Nørre og Sønder Mern, med etableringen af en vejbro over åen og især med andelstidens bebyggelse (saftstationen, mejeriet og stationsbyen), blev landsbyen for alvor en by der domineredes af færdsel i nord/syd og øst/vest gående retning.

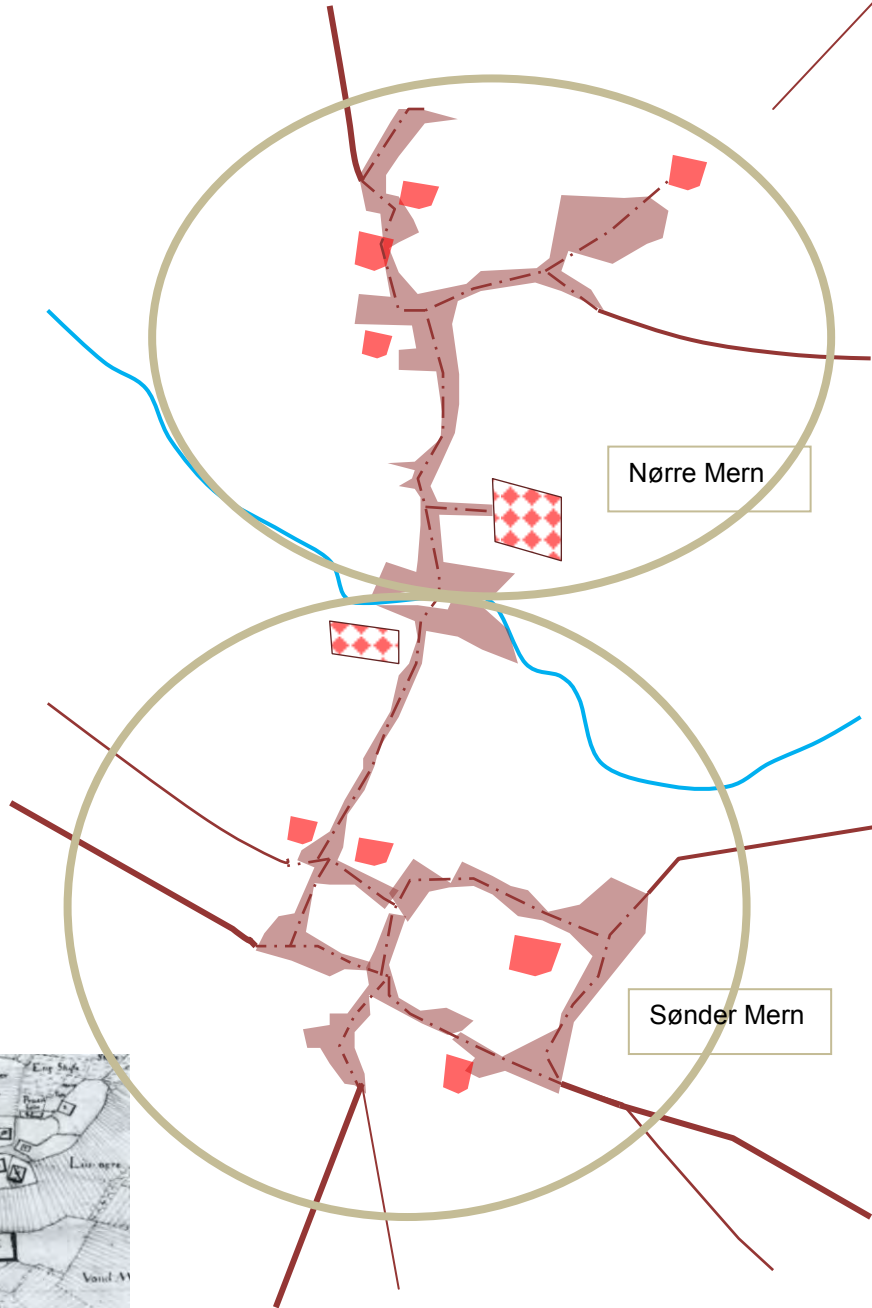
Den gamle færdsels- og rumstruktur imellem gårdene er i dag synlig i gadestrukturen. Det kan stadig aflæses i vejenes og delvist bebyggelsens forhold, hvorledes gårdene har ligget rumligt. Den gamle landsby Nr. Mern kan genkendes i vejstrukturen i Smedevej, som er den oprindelige hovedvej ud af byen mod Jungshoved, og som stadig har sit buede forløb med husene placeret rumdannende langs den bugtede vej. Her kan stadig opleves landsbykarakter i rummet mellem husene.

Mod nord langs Gl. Præstøvej ligger fire gårde som kan dateres tilbage som fæstegårde under Lilliendal. Bygningerne er ikke originale fra deres oprindelige opførelse men deres placering er den oprindelige. Gl. Præstøvej dominerer i dag rummet imellem dem således at den gamle landsbys rumstruktur her er svær aflæselig.

Præstegården, som står oprindelig i sin bygning og ligger tilbagetrukket fra vejen i en smuk og gammel opvokset have, giver stadig et billede af Nr. Merns forhold til åen, der danner skel imellem landsbyerne og til kirken, som ligger lige på den anden side og er hævet over både Nr. og Sdr. Mern.

Fra kirken og mod syd kan i dag i høj grad aflæses den gamle gade- og landsbystruktur i Sdr. Mern. Mod øst i Vejforløbet Kærmindevej og delvist Gl. Engvej er det helt tydeligt hvor den gamle landsbys centrale rum har været. Det er også her vi kan finde bygninger som den tidligere husholdningsforenings og købmandsbygningen.

Struktur efter kort fra ca. år 1700
Diagram over vejstruktur og gårde med oprindelse tidl. end år 1700
legende se side 33

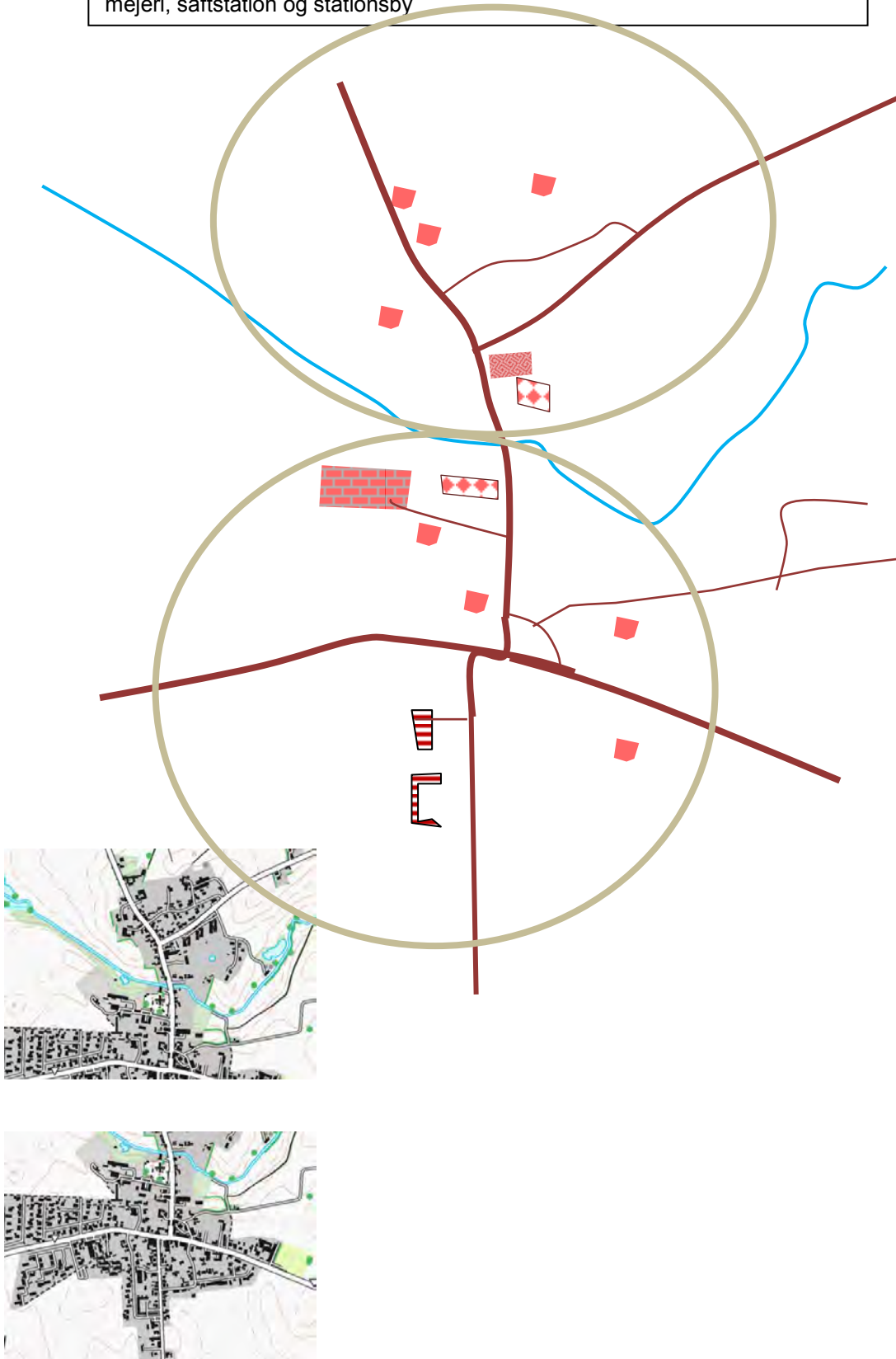
Struktur efter Mern, Målebordsblade 1842 – 1899
Diagram over vejstruktur og gårde med oprindelse tidl. end år 1700
legende se side 33

Struktur efter Mern, Målebordsblade 1928- 1940
 Diagram over vejstruktur og gårde med oprindelse tidl. end år 1700 samt
 mejeri, saftstation og stationsby
 legende se side 33

Struktur efter kort fra Miljøministeriet Geodatastyrelsen, 2013
Diagram over vejstruktur og gårde med oprindelse tidl. end år 1700 samt
mejeri, saftstation og stationsby

Bebyggelsen

De ældste gårde ligger som vist på diagrammerne i en spredt bevægelse ud over byen. Der er 9 gårde tilbage inkl. Præstegården. Disse gårde overlevede både brand og udflytning og er sammen med kirke og præstegård det ældste lag af byggeri i Mern.

Byen kan derudover inddeles i kvarterer, som er defineret ved bygningernes alder. De markerer hvorledes byen er blevet udfyldt og har udvidet sig.

Her er som nævnt, de to gamle landsbyer, som med bugtet vej og tætliggende bebyggelse minder om byrummet i den gamle landsby. Det er her vi finder de første skoler, Rytterskolen og Mern Gl. skole.

Der er bygningerne fra slutningen af 1800-tallet, som fortæller om en periode med opsving og mange håndværksvirksomheder i byen, manifesteret i en række historicistiske rødstensbygninger. Der er saftstationen fra 1902 og stationsbyen fra omkring 1912, som fortæller os om den landbrugsrelaterede industrihistorie og i bybilledet har efterladt en række markante senhistoricistiske bygninger som i stationsbyen især skaber sammenhængende byrum.

Der er villabyen og nyere rækkehusbebyggelse i den udvidede by i det vestlige og nordøstlige Mern, hvor byens parcelhuskvartéer også findes. I nordøst ved Mern å er der endvidere den nyeste parcelhusudstyknig som funktionelt og i byggestil læner sig op ad aktuelle frilandsbyggeprojekter med bæredygtig tilgang.

Gårde på de oprindelige fæstegårdes placering

Kvarterene, Bebyggelsesmønstre i Mern

- Elementer i bebyggelsen

Den grønne by,
kilerne

Rækkehusene,
den nye by

Åbakkehuse, friland
den nyeste by

Den grønne by,
kilerne

Stationsbyen

Landsbyen

Parcelhusene,
den nyere by

Parcelhusene,
den nyere by

Rækkehusene,
den nye by

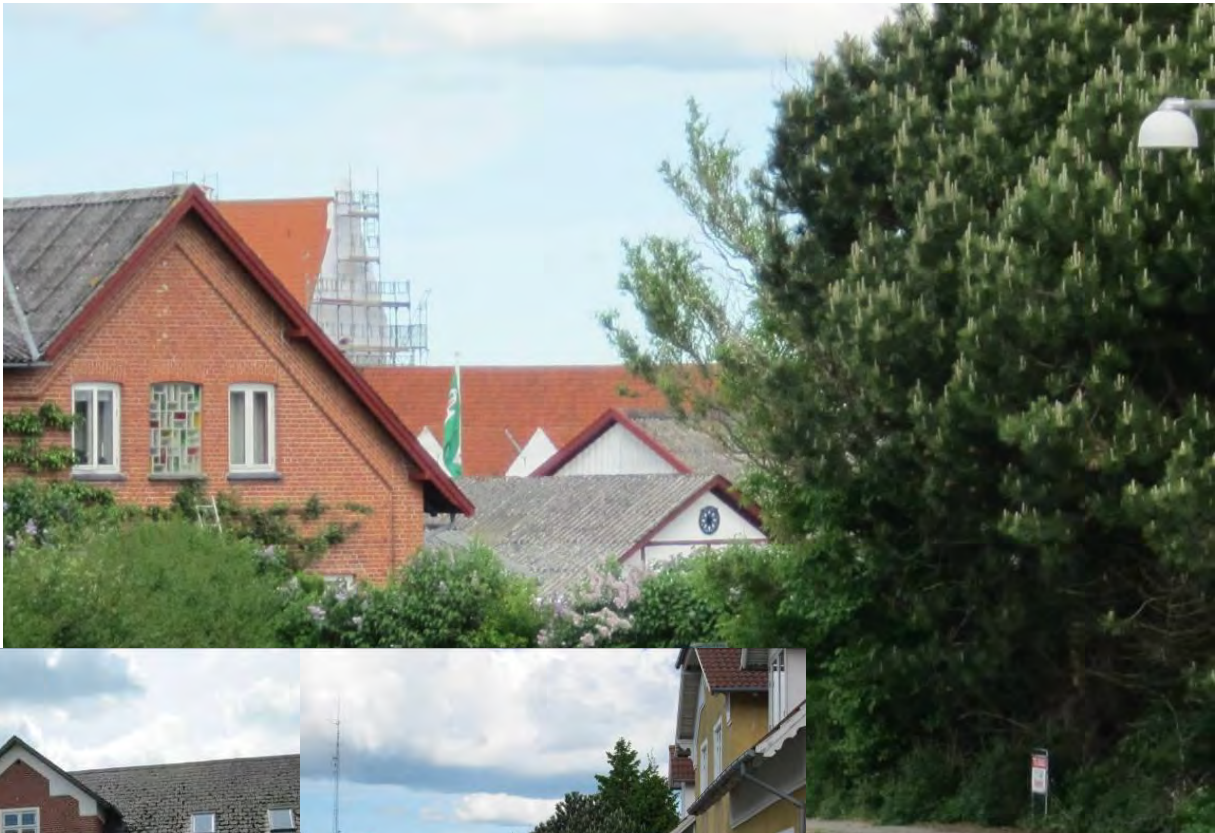
Landsbyen Nr. Mern

Smedevej

Landsbyen Sdr. Mern

Kærmindevej

Gl. Engvej

Stationsbyen

Stationsbyernes opståen og udvikling er nært knyttet til den samfundsmæssige udvikling under industrialiseringen, det vil sige fortrinsvis fra 1870 til 1960. De udviklede sig for at udfylde det forøgede behov for vareudveksling mellem på den ene side landbruget og den industri, som voksede frem i landdistrikterne, og på den anden side det omgivende samfund med de gamle købstæder og omverdenen. De forhold, som medvirkede ved stationsbyernes opkomst og blomstring, kan sammenfattes med disse hovedpunkter: landbrugets omlægning, jernbanenettets udvikling, næringsfrihedens indførelse og i tilknytning hertil de oplandsmæssige forhold, industrialiseringen.

Tidligere:
 Forpagtererbølg til
 Saftstationen *1902
 Postkontor *
 Teknisk skole *1929
 Stationsbygning
 *1912

Mern Saftstation

Saftstationen blev bygget i 1902 og var knyttet til Stege Sukkerfabrik. Blandt initiativtagerne var lokale godsejere, som dyrkede roer. I stedet for at køre alle roerne til sukkerfabrikken i Stege, blev nogle kørt til saftstationen, hvor saften blev presset ud – og derefter pr. rør over Mønsbroen ført videre til sukkerfabrikken. I 1976 lukkede saftstationen som Danmarks sidste.

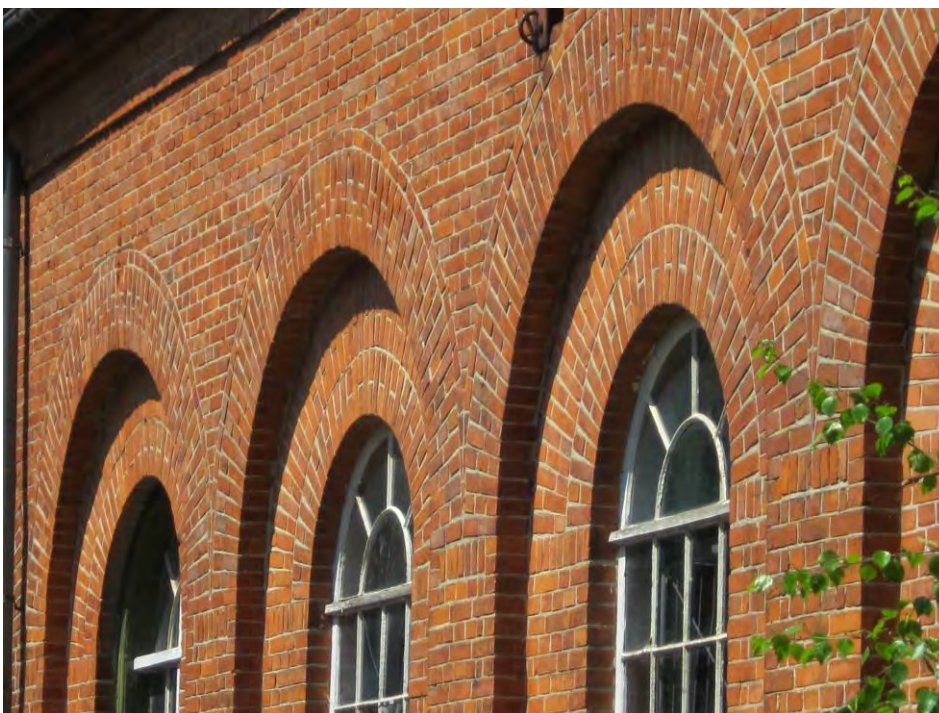
Saftstationen ligger lige op ad kirken mod vest. Yderligere mod vest og med sporene op ad stationen lå banen, så roerne kunne transporteres dertil. Stationen er et større bygningskompleks i byens sammenhæng som bestod og delvist stadig består af stationen med skorsten og svømmerender, vejerbod og kontor, forpagterbolig, forpagterassistentbolig, samt landejendommen tæt ved, der var indrettet til funktionærboliger.

I Kulturhistoriske studier ved Sydsjællands Museum kalder Marie Bach i sin artikel *Saftstationen i Mørn*, stationen et industrihistorisk monument. Artiklen beskriver grundigt de landbrugsmæssige forudsætninger for sukkerindustriens begyndelse i Sydsjælland i starten af 1900-tallet og kalder land- og skovbruget karaktergivende for landskabet og landsdelens økonomi.

Således beskriver hun baggrunden for etableringen af stationen og anfører at det "at benævne virksomheden som en station forekommer rammende ikke alene i forhold til bygningens funktion, men samtidig for dens arkitektoniske udtryk, der i proportioner, materialevalg og med sine rundbuede, regelmæssigt placerede vinduer umiddelbart leder i retning af jernbanestationerne fra samme byggeperiode."

Saftstationen er tegnet af Emil F. Jeppesen som siden også tegnede raffinaderiet Phønix i København til Sukkerfabrikkerne. Steges Sukkerfabrik og tilhørende saftstationer er tegnet af Bindsbøll-eleven L.P. Fenger.

Selvom Saftstationen ikke er i brug i dag og ligger tilbagetrukket og afskærmet fra byen, har den stadig betydning. Som historie men også som en rumlig og arkitektonisk fortælling om stationsbyggeriets og landbrugsindustrialiseringens bygninger. Dens skorsten og opbygning kan ses mange steder fra i byen og minder om sin tids betydning.

Tiendestenen og Væveren fra Mern

Der findes i og ved Mern to mindesten som hver for sig og dog med et fælles ærinde fortæller om frihedstrangen på egnen.

Den ene er Tiendestenen, som står på hjørnet af Kærmindevej og Gl. Præstøvej under et nyplantet (2003) frihedstræ, en spidsløn. Omkring stenen er der græsplæne og bænke til ophold og en informationstavle som beskriver historien således:

"De fri og ufri jorder

På matrikelkortet fra 1816 over Mern, ses de skattefri herregårdsjorder, der sammen med præste- og skolejorden endnu i 1919 udgjorde mere end en tredjedel af sognets tiendebelagte 'Bondejord'.

Danmarks eneste tiendesten blev rejst af taknemmelige Mern beboere den 18.10.1903, som et minde om Danmarks almene indkomstskattereform af 15. maj 1903, Tiendeafløsningen. Initiativet til stenens rejsning kom fra den historisk interesserede sognerådsformand Hans Hansen, Togeby. Hans Hansen har tegnet nærværende ornamentik: En drage, der sluger bondens tiende neg i hoven. Bemærk kongekronen øverst på stenen, der er tidligere vildtbanesten. Stenens 7m² grund, blev i 1903 skænket sognet af daværende gods- kirke- og tiendeejer, Emil Lassen, Høvding(s)gård. Lassen ejede og bortfæstede på dette tidspunkt den overvejende del af bondejorden i Søndre Mern til gård- og husmænd i byen.

Som landsby adskilte Mern sig i 1903 fra nabobyerne. I Mern havde man ca. 80 håndværkere, og de handlende strømmede til. Man havde stiftet 'Mern Haandværkerforening' i 1899. Her var mejeri, en ny industri med saftstation fra 1902, og også tegningerne til den vordende 'Stationsby Mern', lå på bordet: Station og posthus er fra 1912-23. Blandt de 300 tiendefrie gæster på festdagen var også husmænd og håndværkere i byen, der nu ikke længere skulle lægge 10% af deres møjsommeligt dyrkede afgrøder uden for byen. (...)."

I en fin og grundig artikel i Historisk Samfund for Præstø Amt, 2004, beskriver Thomas Nielsen begivenhederne i og omkring Mern sidst i 1800-tallet og først i det 20. årh. under titlen: *Frihedstræ og tiendesten*. Han strejfer her også forholdende omkring Pastor Rørdam, Grundtvig og Væveren fra Mern.

I Nielsens meget grundige hovedværk: *Fri for tiltale*, beskriver han forholdende i Sydsjælland, almuens betingelser og magtstrukturene i landet og igennem disse objektiver væver Hans Hansens historie.

Således indleder han sin bog med lægen og digteren Emil Aarestrups ord om væveren fra Mern:

” ‘En fattig djævel ej, engang en fæster
En bomuldsvæver i en røn bag gærdet
Ved smudsig dont fornedret og forhærdet
Undsluppet nylig varetægtsarresten’

Nielsen beskriver Hans Hansen sammenfattende bag på sin bog, som én der rigtignok havde ”stukket næsen frem. Det var Hans – almuemanden – et barn af folket, en sølle væver, der havde slået Danmarks lærde mand ude i Præstø, professor theol. H.N. Clausen af Kjøbenhavn med 570 stemmer mod 330 ved det første valg til den grundlovgivende rigsdagsforsamling. (...)

Det var noget enhver åndsaristokrat måtte bekæmpe med alle midler, og Hans, der jo havde stillet sig til disposition, blev skræmt væk, trak sig og en måned senere valgtes N.F.S. Grundtvig meget beskedent i Hans’ sted.”

Den anden mindsten som er til minde om Hans Hansen, rejstes 1998 ved Væver Hans Hansens sted på Nedermarken 3 i Mern. Dette for at markere Grundlovens 150 års jubilæum.

Om den lokale bevidsthed for væverens frihedskamp skriver Marie Bach i *Kulturhistoriske studier*, 1999 at ”han (væveren), med en hetz blev fortrængt fra posten, (...) kvalte ikke den lokale stolthed over væveren, hvilket bl.a. har vist sig ved, at man allerede ved Grundlovens hundredårsfest rejste en mindsten over ham på Mern kirkegård.”

Hans Hansen blev født 10. marts 1815 i Køng Sogn, Hammer Herred og døde 5. november 1867 i Mern. Han var en husmand og bomuldsvæver for Køng lærredsfabrik.

Hansen var aktiv i Bondevennernes Selskab og optaget af at forbedre småfolks rettigheder.

Han blev i 1848 i Præstø Amt opstillet til valget til Den Grundlovgivende Rigsforsamling mod H.N. Clausen. Trods stærke angreb, bl.a. nævntes hans arrestation i forbindelse med en hælerisag i 1836, blev han valgt, men en måned senere blev Hansen presset til at nedlægge sit mandat, der i stedet gik til N.F.S. Grundtvig.

Om Peter Rørdam, Lars Larsen og de store folkemøder i Mern Hestehave kan læses i Verner Jensens artikel i *Historisk Samfund for Præstø Amt*, 2004. Titlen er *Velkommen i den grønne lund* og artiklen sammenfattes med:

”En fæsternes mand. Gdr. Lars Larsen Sageby arrangerede i 1843 sammen med sognepræsten i Mern Peter Rørdam det første af en række store folkemøder i Mern Hestehave. Grundtvig skrev i den anledning den stadig så populære sang ‘Velkommen i den grønne Lund’. Senere fik Lars Larsen mere med Grundtvig at gøre, da han ved det første rigsdagsvalg i 1848 blev opstillet som Grundtvigs modkandidat i Præstø. Grundtvig vandt, men kun med 457 stemmer mod Lars Larsens 374.”

1843 Rørdam, præst i Mern holder et møde/en fest i Mern Hestehave på årsdagen for indførelsen af stænderforsamlingerne i 1831. Grundtvig skriver hertil sangen: *Velkommen i den grønne lund*.

Festen er den første af en række fester, som afholdtes år efter år

1848 Væveren fra Mern, Hans Hansen vinder for Bondevennernes Selskab ved det første valg over H.N.Clausen. Han trækker sig dog og Grundtvig bliver medlem af den første rigtige rigsdag

1849 Er der mellem 6000 og 7000 deltagere ved folkemøderne og der reserveredes 60 tdr. land græsmark til vogne og heste

1867 Flyttes folkemøderne fra Høvdinggårds skove til Sageby på Lars Larsens ejendom

1888 Traditionen med folkemøderne ophører

1903 Loven af 15. maj byder, at tienden afvikles

1903 Danmarks første tiendemindesten rejses i Mern på initiativ af sognerådsformand Hans Hansen

1911 Traditionen med folkemøderne genoptages af Jens Andersen, gift med Lars Larsens barnebarn

1926/27 Danmarks statsminister Th. Stauning er hovedtaler ved folkemødet

1927 Folkemøderne slutter

Landbebyggelsen

Landbebyggelsen omkring Mern by er i høj grad præget af godslandskabet.

Blandt bebyggelsen på landet indtager de mange større gårde og godser en fremtrædende plads ved siden af landsbyerne. Med store hoved- og avlsbygninger, tilhørende enkeltgårde og arbejderboliger samt store jordtilliggende udgør godserne et værdifuldt, bygningskulturelt miljø af stor betydning for hele området.

Gårdene omkring Mern som har hørt under Lilliendal beskrives udførligt i kapitlet [Gårdhistorier](#), del 2 af Kulturarvskortlægningen for Mern.

Byggeskik på landet

Med [citer](#) fra Vordingborg Kommuneatlas

Bindingsværk

Den traditionelle sjællandske gårdform er næsten overalt den sluttede, firlængede, og længerne er ofte helt sammenbyggede. Dog kan stuehuslængen ligge helt frit. Gården er lukket mod vej og traditionelt var der kun indgang igennem "gadeporten" hvorfra men kom ind på gårdspladsen og så først ind i bygningerne. Bygningernes længer er smalle og rummene fylder hele dybden; mere sjældent findes skillevægge på langs. I stuehuset fandtes typisk én stor skorsten ca. i midten af bygningen. Der kan i dag stadig findes spor af det centrale ildsted i mange af de nu moderniserede bygninger.

Selve stuehuset ligger aldrig langs vej eller bygade, men er gerne anbragt parallelt med gadelængen eller vinkelret på denne, for det meste solret, d.v.s. med gavlene i øst og vest. Gårdene var oprindeligt opført i bindingsværk med bjælkeenderne tappet gennem stolperne. Bygningerne fremstod hvidkalkede, ofte med rød- eller grønmaledede vinduer og døre. Tagene var tækket med halm eller rør, afhængigt af beliggenheden, og mønningen blev afdækket med knækket havrehalm og fastholdt med kragetræer. Oprindeligt var tavlene lerklinede men udskiftedes efterhånden med tørrede lersten og/eller brændte tegl. [Gavltrekanterne har været lodrette og var i den ældre bygningstradition beklædt med "dukker" \(tykke sammenvredne halmbånd, der var flettet ind imellem lodretstående stokke\), mens det over anden halvdel af 1800-årene blev almindeligt med beklædning med lodretstillede brædder over et vandbrædt.](#)

Det sjællandske bindingsværk er generelt mere ydmygt end i resten af landet. Det var svært at få adgang til gedigent tømmer, da de store træer i de kongelige skove var forbeholdt andet byggeri end almindelige bøndergårde. Stolperne i husene er ofte ret spinkle og afstanden imellem dem er større end i det øvrige land. Mellem stolpernes fod lagde man et vandret *syldstykke* som styrede stolpeenderne på langs og fastholdt vægbeklædningen på de lange tavler.

Som følge af det primitive bindingsværk med den sparsomme anvendelse af tømmer blev bindingsværket ikke genstand for æstetisk behandling; i stedet blev hele væggen – tømmer og tavler – overkalket, således at bindingsværket kun anedes som et fint relief i strejflys i den hvide flade. Hen imod slutningen af 1800-årene og langt ind i 1900-årene blev mere romantiske strømninger fremherskende, og som følge heraf ses det næsten overalt, at tømmeret er fremhævet ved sort opstregning.

Det nyere bindingsværk fra 1850-80 fik et mere homogent udtryk med øget dybde og højde. Bjælkerne blev kæmmet over tagremmen og ikke stukket igennem stolperne og tavlerne muredes i brændt tegl, således de blev ensartede i overfladen og ikke bulede, som når de var klinede. Fodremmen var her også gennemgående og erstattede de korte syldstykker.

De grundmurede huse

Fra midten af 1800-årene og hen imod århundredets slutning blev bindingsværksbyggeriet efterhånden fortrængt af det murede byggeri, og med indførelsen af ringovne (omkring 1870) på teglværkerne blev der for alvor sat fart i denne udvikling. Det murede byggeri på landet blev i denne periode præget af en særlig udformning og fremtoning, der er typisk for andelstidens gårde. Gårdene bestod oftest af et stuehus overfor tre sammenhængende længer med stald, lo/lade og maskinhus. Stuehuset markeredes med vægtning af bygningsdele som sokkel, symmetri i placering af vinduer og døre, klassicistisk detaljering i frontoner, gesimser og liséner m.m. Oftest stod gårdene i blank mur, hvor detaljeringen lå i murværket: murstensbånd, og –friser, kombineret med kordonbånd, liséner m.m. Oftest stod gårdene i blank mur hvor detaljeringen lå i murværket: murstensbånd, og –friser, kombineret med kordonbånd, liséner mv. trukket i cementmørtel. De grundmurede bygninger fra andelstiden er i modsætning til de gamle bindingsværkshuse opført med så stor en højde og dybde, at det var muligt at have kamre i loftsrummets gavle. Husene er også karakteriserede ved gennemgående midterskillevægge. Man havde så stuerne mod gårdspladsen eller haven og bygningerne fortalte om en ny tid med statelige gårde.

Før midten af 1800-årene kan der iagttages tydelige egnsforskelle i byggemåden landet over; men med udbredelsen af det murede byggeri og de forbedrede transportforhold aftager de lokale egnspræg. Det kan således være overordentlig vanskeligt at egnbestemme et grundmuret gårdanlæg fra 1875 og årene derefter.

Byggeskik i byen

Stilperioder med indflydelse i Mern

Historicisme 1850-1930

Historicismen dominerede i Europa, herunder Danmark, ca. 1850-1900. Perioden var kendetegnet ved stilblandinger, hvor de historiske stilarter blev imiteret og sammenstillet på nye måder. Tidens bygninger er ofte stærkt dekorerede, bl.a. ved hjælp af nye materialer som cement, støbejern og stuk. Baggrunden for historicismen var, at man i starten af 1800-tallet havde etableret et stilbegreb, en historiebevidsthed og den kunsthistoriske disciplin, hvorved man kunne kategorisere fortidens bygningsværker stilmæssigt.

Nu skulle stilen passe til bygningstypen, og ofte blev italiensk renæssance anvendt til bankbygninger (fordi bankvæsenet er knyttet til renæssancen i Italien), romansk stil og gotik til kirker (fordi middelalderens katedraler ansås for at være fuldkomne udtryk for en religiøs følelse), hollandsk renæssance til herregårde (fordi de danske herregårdes blomstringstid lå i 1500-tallet) etc.

Epoken lagde vægt på dekorationen af facaden som det dominerende udtryk snarere end bygningernes indre rum. I Danmark fik perioden en "europæisk" domineret retning, anført af Ferdinand Meldahl, der lagde vægten på frodigt dekorerede facader, ofte med præfabrikerede dekorationselementer ("stukarkitekturen"), og en mere nationalt domineret strømning, der lagde vægt på synligt murværk og danske materialer (tegl, træ, granit). Sidstnævnte retning, som J.D. Herholdt var bannerfører for, gav senere anledning til nationalromantikken.

Den hollandske renæssance fik et "comeback", idet man yndede at imitere den særlige renæssancestil fra Christian IVs tid. Forbillederne var bl.a. Rosenborg Slot, Frederiksborg Slot og de mange herregårde i denne stil, men forskellen blev nu, at dekorative detaljer, der oprindeligt var i sandsten, nu blev udført i cement. Især arkitektbrødrene August og Vilhelm Klein gjorde denne stil til deres varemærke.

Rundbuestil er navn for en særskilt stilblanding, der i tiden ca. 1850-1900 imiterede den romanske stil; ofte sammenblandet med andre stilelementer. Det gennemgående strukturerende element er rundbuen – placeret over vinduer og døre. Oftest står facaderne i blank mur. Mange provinskøbstæder har forstadsbebyggelse i rundbuestil, og stilen var også populær til jernbane- og industribygninger.

Palæstil bruges ofte til at betegne en periode, der blander klassicisme og rokoko, ca. 1895-1905. De pompøse huse har næsten altid pudsede facader i lavt relief og ofte rokoko-elementer såsom attikaer, store valmtage eller mansardtage samt liséner. Andreas Clemmensen krediteres ofte som ophavsmand til stilen. (Bygningskultur Danmark)

Bedre Byggeskik 1915-1947

Landsforeningen Bedre Byggeskik blev grundlagt i Danmark i 1915 som reaktion på historicismens blandede udtryk af tidligere arkitekturepoker. I takt med de voksende provins- og stationsbyer opstod der et behov for at styrke en typisk dansk arkitektur. Foreningen havde almindeligt byggeri i fokus: enfamiliehuse, skolebyggeri og mindre gårde. Med en vis standardisering var det målet at kunne tilpasse og ændre de typiserede huse til forskellige forhold. Bedre Byggeskik havde godt, enkelt og dansk håndværk som udgangspunkt og prægede dermed sin tid med enkle og smukke bygninger.

Når der i dag stadig findes så mange eksempler på Bedre Byggeskik, skyldes det i høj grad "at håndværkerne rundt omkring i landet fik en slags arkitektonisk grunduddannelse, som fint gjorde dem i stand til at tegne og opføre meget lødige byggerier uden yderligere assistance fra professionelle arkitekter" (Brüel, J.: *Bevaringsguide for Bedre Byggeskik-huse*).

Arkitekturen er kendetegnet ved præcise, enkle og sluttede grundformer og idéen med husene var af social karakter med inspiration fra de engelske *garden cities* således at der byggedes huse med adgang til grønne områder, villakvarterer omkring byerne. Den enkle formgivning skyldtes både ønsket om arkitektonisk forenkling og billigere byggeri.

"Facadeudtrykket er som regel taktfast og enkelt, med gennemgående vandrette og lodrette linier og kun få, præcist tegnede dekorative elementer som gesimsbånd og måske en særlig markering af hoveddøren. På trods af foreningens grundtanke om den sluttede form var det, især på længehusene, meget almindeligt med 'ekstra' bygningsdele som en frontkvist, en mindre karnap eller mere sjældent en vinterstue." (ibid.).

Nationalromantik 1890-1910

Nationalromantikken var en kortlivet nordisk stilart ca. 1890-1910, hvis udøvere i opposition til historicismen vægtede de nationale motiver og bindingsværk. Materialer som granit, kobber, tegl og træ var bærende i arkitekturen, ofte sammenblandet med stiltræk fra italiensk renæssance som fx loggiaer, søjler og fladbuer. Der kom fokus på "ærlighed" i arkitekturen som det moralsk rigtige, og Martin Nyrop og hans kreds kom til at stå som centrale aktører, der udbredte nationalromantikken. Københavns Rådhus blev et ikon for den nye bevægelse. Nationalromantikken blev efterhånden til nybarok, hvor en imitation af barokstilen i varierende grad smeltede sammen med de nationale motiver (den røde teglsten, hvidmalede vinduer) i perioden ca. 1905-1930. Nationalromantikken blev erstattet af simplere skemaer, og bygningskroppen blev betonet som masse og volumen.

(Bygningskultur Danmark)

Skønvirke 1905-1914

Skønvirke, den danske parallel til jugendstil, art nouveau og Arts and Crafts Movement, der udfoldede sig i perioden omkring 1900. Tidsskriftet Skønvirke blev fra 1914 udgivet af Selskabet for Dekorativ Kunst (grdl. 1901). Stilen var inspireret af ældre dansk kunsthåndværk såsom træskæringer, hedebostryk og lertøj og gled derved ofte sammen med nationalromantikken.

De internationale, ofte japansk inspirerede impulser kom især til udtryk i en fornyelse af ornamentik og teknik, hvor vilde blomster, insekter og havets flora og fauna vandt indpas sammen med kunstnerens interesse for kunsthåndværket i modsætning til den industrielle masseproduktion. Kunstnerkeramikken blomstrede (Th. Bindsbøll, J.F. Willumsen, familien Skovgaard), og arkitekter eksperimenterede med møbler (Anton Rosen, Martin Nyrop, Th. Bindsbøll). Det førte til en fornyelse og international anerkendelse også af kunstindustrien med bl.a. Den Kgl. Porcelainsfabrik, Bing & Grøndahl og Georg Jensen Sølvsmiede. Skønvirkestilens førende navn er Th. Bindsbøll, der arbejdede i alle materialer og teknikker; et hovedmonument er Københavns Rådhus, der byggedes og indrettedes med møbler og andet inventar af Martin Nyrop

Se også Stilblade for enfamiliehuse

Af Erik Iversen Arkitekt for Bygningskultur Danmark

13 stilblade præsenterer her de mest typiske stilarter for hustyper fra 1880'erne til i dag. Stilbladene beskriver kortfattet hustypenes særlige værdier og idealer samt deres oprindelse og karakteristika, f.eks. udtryk, farver, materialer osv. Beskrivelserne leder til en række anbefalinger om hvorledes man på en fornuftig måde kan respektere de enkelte huses stilart, når der laves forandringer på huset.

Nogle huse er rigt udsmykkede med stuk, facadeudsmykning og glaserede tage, mens andre huse bevidst er gjort enkle i deres udtryk, fordi man har lagt mest vægt på funktion og enkelhed. Det enkelte hus er således noget særligt, og stilbladene er med til at forklare, hvad der er særligt og karakteristisk for den stilart, som det pågældende hus repræsenterer.

Stilbladene er blevet til i et samarbejde mellem Aalborg Kommune og arkitekt Erik Iversen. Find dem på www.bygningskultur.dk under: *Mit historiske hus*

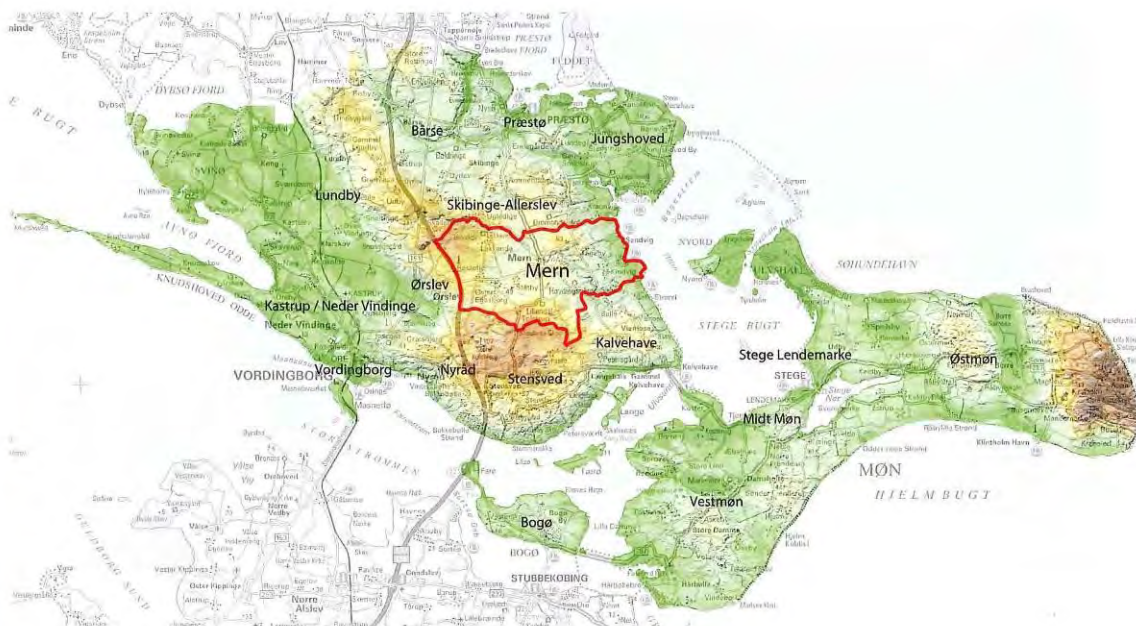

Registrerede kulturmiljøer i Mern

Definition og beskrivelse af begrebet *kulturmiljø*

Mern lokalområde

PLAN 21

Rammer for lokalplanlægning
For Vordingborg Kommune 2009-2021

Bind 2

Kulturmiljø

Fra Wikipedia, den frie encyklopædi

Kulturmiljø er et nyere etnologisk begreb, der anvendes ved beskrivelse af kulturhistoriske sammenhænge i by og på land. Begrebet er opstået som følge af et behov for en holistisk anskuelse af samspillet mellem del og helhed og vidner desuden om et videnskabeligt paradigmeskift fra en essentialistisk til en konstruktivistisk tilgang til kulturarv og kulturhistorie.

Som erstatning eller supplement til den traditionelle isolerede anskuelse af enkeltdele, eksempelvis en enkelt fredet historisk bygning, præsenterer kulturmiljøbegrebet en synsmåde, hvor bygning og omverden ikke kan adskilles, men indgår i en dynamisk helhed, der er under stadig forandring (eksempelvis opførelse af et højhus som nabobygning til den fredede bygning). Fortalere for kulturmiljøbegrebet vil hævde, at metoden bedre forklarer den reelle oplevelse af kulturarven og bedre kan beskrive forandringer i det fysiske miljø. Omvendt har begrebet også en elasticitet, der gør grænserne for kulturmiljøerne diffuse og subjektive.

Kulturmiljø-tænkningen har inspireret SAVE-metoden og dermed kortlægningen af kulturmiljøer i de såkaldte kommuneatlas (siden omdøbt til først kulturmiljøatlas og siden kulturarvsatlas).

"Kulturmiljø" kan vælges som et modul på uddannelser på Roskilde Universitet.

Litteratur Nicolai Carlberg og Søren Møller Christensen (red.), *Kulturmiljø - mellem forskning og politisk praksis*, Museum Tusulanums Forlag: København 2003. ISBN 978-87-7289-871-1

"Kulturmiljø" kan vælges som et modul på uddannelser på Roskilde Universitet og beskrives her kort med at:

Kulturmiljøer opfattes som geografisk afgrænsede områder, hvor samspillet mellem natur- og kulturgrundlag, historie og arkitektur afspejler væsentlige træk af den samfundsmæssige udvikling. Kulturmiljøer berører en mangfoldighed af problemfelter og emneområder, som spænder lige fra natur- og kulturbevaring, over planlægning til steds- og destinationsudvikling. Toningsuddannelsen i kulturmiljø sigter mod opnåelse af tværvideenskabelig kompetence inden for: Samspillet mellem natur, produktion, livsformer, infrastruktur og bolig- og bebyggelsesformer i udviklingen af forholdet mellem landskaber, byer og bebyggelser. Samspillet mellem arkitektur og by- og landskabsudvikling vurderet under forskellige natur- og kultursyn og historiske og aktuelle begreber om æstetik og livs- og samfundsværdier. Analyser og planlægning af kulturmiljøer og kulturhistoriske elementer i landskabet. www.ruc.dk

Kulturmiljøer i Mern lokalområde

Mern Siftstation

Landskab: Bakkeland

Tema: Bosætning, Industri

Emne: Bebyggelse

Tid: 1902

Danske Sukkerfabrikker anlagde i 1902 saftstationen i Mern, der sammen med fire andre saftstationer var tilknyttet sukkerfabrikken i Stege.

På saftstationerne samledes sukkerroer fra de lokale roedyrkere, saften blev presset ud og ført til hovedfabrikken via rørledninger. Derved undgik man at transportere roerne over lange afstande.

Saftstationen er tegnet af arkitekt Emil Jeppesen og til anlægget hører også en høj skorsten, roedepoter i beton, forpagterbolig og en vejerbod ved indkørslen.

Mern Saftstation var i mange år Danmarks sidste saftstation. Den lukkede i 1976 og blev siden omdannet til jernhandel i 1980. Bygningen er i dag truet af forfald.

Mern vandtårne

Landskab: Bakkeland

Tema: Bosætning

Emne: Teknisk anlæg

Tid: 1928/1976

Mern, der i dag opleves som én landsby, eller ét lokalcenter, har oprindeligt været en tvilling landsby delt i to byer Søndre Mern og Nørre Mern.

Mern Å, der løber gennem byen, har opdelt byen i to. De to vandtårne er et vidnesbyrd om denne opdeling.

Det ene vandtårn står på Gl. Præstøvej 41A, opført i 1928, og ligger på højdedraget ved indkørslen fra nord.

Det andet vandtårn, fra 1912, ligger Skolemærksvej 10, på højdedraget ud til markerne ved indkørslen fra Lilliendalsvej i syd.

Vandtårn på Skolemærksvej

Vandtårn på Gl. Præstøvej

Sandvig stjerneudstyknig

Landskab: Ager (Bakkeland)

Tema: Landbrug og bebyggelse

Emne: Landsbyer, dyrknings-systemer, stjerneudskiftning

Tid: 1750-1840

Da Sandvig blev "udskiftet" blev jorden fordelt så bønderne nu fik samlet al deres jord på ét sted, i stedet for at have mange små usammenhængende jordlodder.

Det var kun et fåtal af gårdene der blev flyttet ud. Sandvig er i dag et meget sammensat miljø af helårsboliger, sommerhusbeboelse og både store og små gårde, hvoraf nogle drives som landbrug.

Der er en tæt bebyggelsesgrad og en intim landsystemning.

Luffoto af Sandvig, der viser stjerneudstyknig

Ugledige

Landskab: Ådal, skov, ager.

Tema: Landbrug og bebyggelse

Emne: Husmandssteder, landsby

Tid: ca. 1800-nutid

Det omgivende kulturlandskabs værste fjende er tilgroning pga. manglende drift/pleje, sløjfning af markskel samt fjernelse af levende hegn.

Ugledige er en randplaceret landsby, der i 1688 bestod af 13 gårde. Gårdene har ligget spredt i en uregelmæssig klynge ved 2 gadekær.

Ved udskiftningen i 1802 flyttede ca. halvdelen af gårdene ud på marken. I løbet af 1900-tallet er der forsvundet flere gårde fra landsbykernen således, at der kun ligger gårde i periferien, mens landsbymidten er domineret af ny bebyggelse.

I den sydøstlige del af ejerlavet blev der i forbindelse med udskiftningen udstykket lodder til en husmandskoloni.

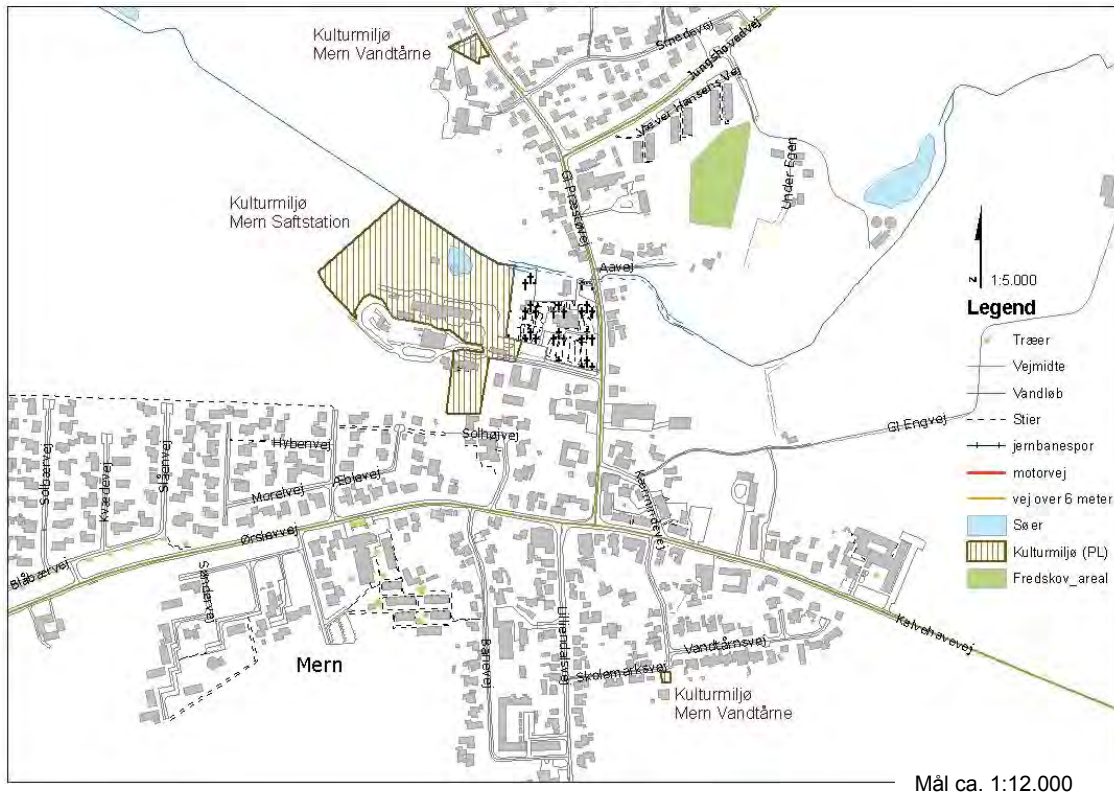
Langs det forgrenede vejnet vokser der i løbet af 1900-tallet en del ny bebyggelse frem i form af huse, og senest i begyndelsen af 2000-erne er der opført nye huse i byens sydvestlige del.

Der er ikke sket markante ændringer i kulturmiljøets struktur. Søen og landskabet ved Ugledige er også kulturmiljøets elementer, hvor landsbyen, Lekkende Gods og Dyrehaven danner ramme om en rekreativ livsudfoldelse.

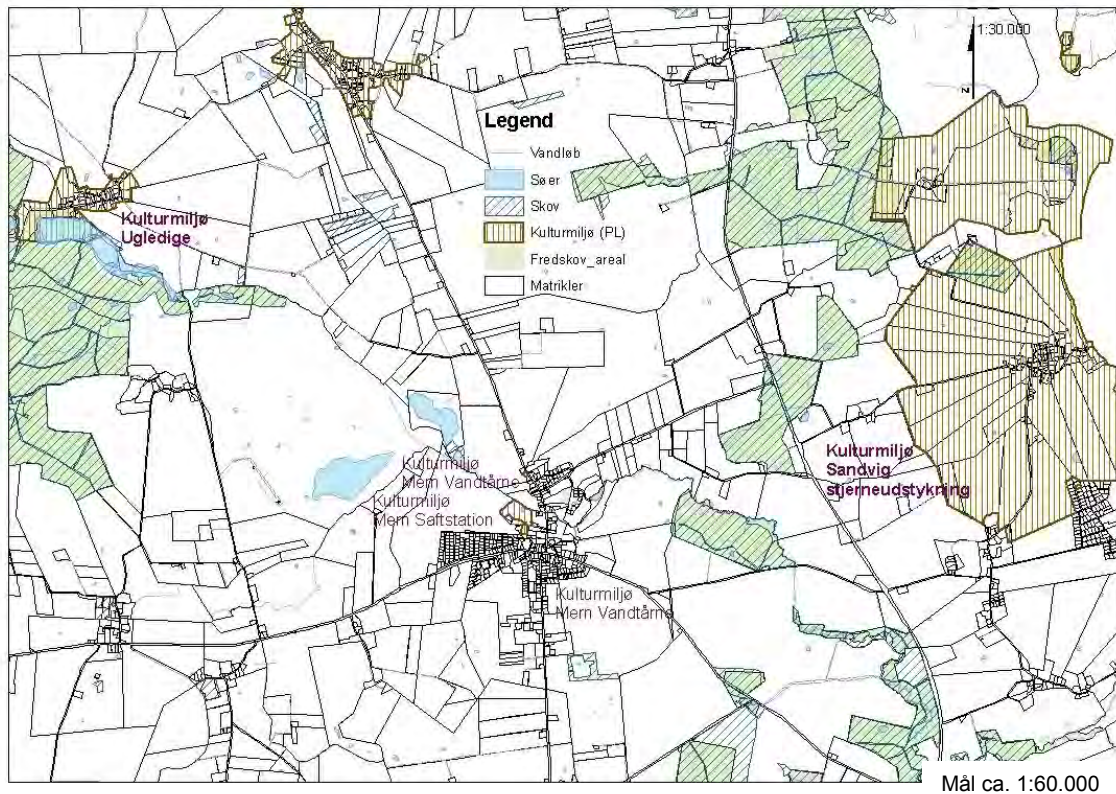
Den opdæmmede sø ved Ugledige

Kulturmiljøer i Mern by

Kulturmiljøer i Mern Lokalområde

Tidslinje

I samarbejde med
Berit Christensen, museumsinspektør, Nyere Tid, Museerne Vordingborg,
Holger Fugl og Vagn B. Nielsen, Lokalhistorisk Arkiv, Langebæk

**Nedslag på historiske
momenter der har
størst betydning for byen**

Navnet "Mærn" kendes tidligst fra 1231, hvor byen nævnes i Kong Valdemar Sejrs Jordebog

Mern Kirke

Kirkens kerne er en romansk kirke, men den er ombygget i gotikken, hvor den blandt andet har fået sit tårn. Det er en stenkirke af store romanske munkesten med døbefont fra Valdemar Sejrs tid. En stor ombygning fandt imidlertid sted i starten af 1500-tallet, hvor de fire kapeller på sydsiden blev tilføjet.

Byen opstår

1190 Sognekirken ligger på kirkebakken ved Træhøj i Tågeby midt i sognet. Det er en trækirke

Navnet "Mærn" kendes tidligst fra 1231

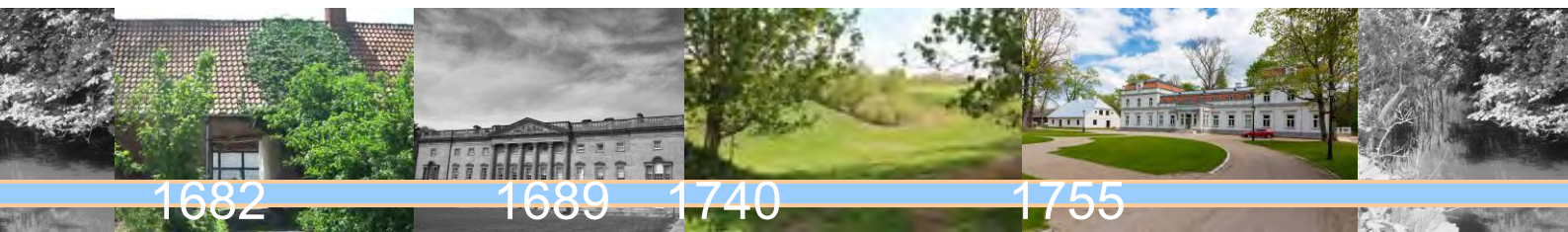
1200 – 1250 Kirken flyttes til Sdr. Mern

De fire kapeller på sydsiden af kirken bliver tilføjet

1682 er der i Sdr. Mern 17 gårde, 1 hus med jord, ingen huse uden jord, i alt 422,9 tdr. land., skyldsæt til 100,93 tdr Hartkorn, Nørre-Mern har 16 gårde, ingen huse, i alt 408,5 tdr. land., skyldsæt til 111,99 tdr. Hrtk. Da der i 1710 gøres status ved prins Jørgens død nævnes "12 slette og 3 mådelige gårde" i Nr. Mern I 1740 lægges der mere jord til det fattige Nr. Mern: som overdrevsjord og græsgang. Dette bliver til en væsentlig del af Mern Nedermark

I 1755 hører Mern Kirke under baroniet Rosenlund men kommer siden under Høvdingsgård

I 1682 er der 17 gårde i Sdr. Mern og 16 gårde i Nr. Mern

I Sdr. Mern er der 17 gårde,
I Nr. Mern 16 gårde

Mern Kirke og tiende tilhører Anna
Elisabeth Lindenov, Bækkeskov
Der lægges mere jord til
Nr. Mern

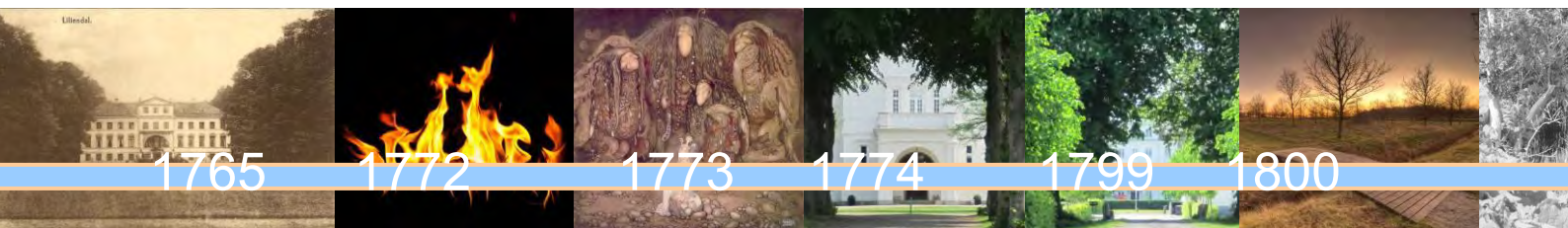
Kirken hører under baroniet
Rosenlund men kommer siden
Under Høvdingsgård

1772 Halvdelen af Nørre Mern brænder: Den 23/11 **1772 brændte 6 gårde** på og ved Smedevej i Nr. Mern, 2 af dem syd for Smedevej og 4 nord for. Der lå 3 gårde syd for Smedevej.

1773 Første udflytning af Nørre Mern. Gårdene flyttes dog tilbage igen da fæsterne ikke tør bo ude på marken – man er bange for ensomheden og for troldtøj.

1774 Godserne Lilliendal og Høvdingsgaard opstår i deres nuværende form ved salget af rytterdistriktet. I 1799 købes Mern Kirke af Høvdingsgårds godsejer Hagen

I 1772 brænder halvdelen af Nr. Merns gårde

Den nuværende hovedbygning til Lilliendal opføres
Halvdelen af Nr. Mern brænder

Nr. Mern forsøges
Udflyttet

Lilliendal og Høvdingsgaard
etableres i deres nuværende form

Mern Kirke og tiende købes af
Høvdingsgaard

Der bygges bro over
Mern å i Mern by

I 1831 er der høj dødelighed i Mern sogn: 43 kvinder og 49 mænd dør som følge af en epidemi

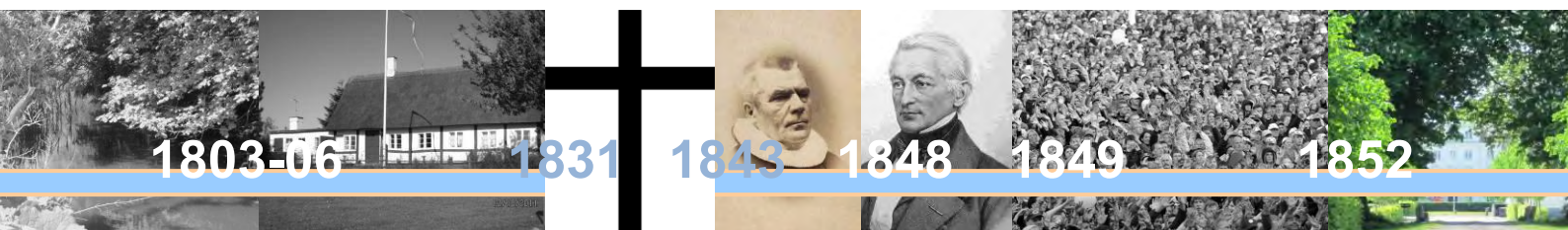
Rørdam, præst i Mern holder i 1843 et møde/en fest i Mern Hestehave på årsdagen for indførelsen af stænderforsamlingerne i 1831. Grundtvig skriver hertil sangen: *Velkommen i den grønne lund*.

Festen er den første af en række fester, som afholdtes år efter år.

I 1849 er der mellem 6000 og 7000 deltagere ved folkemøderne og der reserveredes 60 tdr. land græsmark til vogne og heste.

Væveren fra Mern, Hans Hansen vinder i 1848 for Bondevennernes Selskab ved det første valg til den grundlovgivende rigsdagsforsamling over H.N.Clausen. Han trækker sig dog og N.F.S. Grundtvig bliver medlem af den første rigtige rigsdag

Væveren fra Mern, Hans Hansen vinder i 1848 for Bondevennernes Selskab ved det første valg til den grundlovgivende rigsdagsforsamling

6 af Nørre Merns gårde flyttes ud

Høj dødelighed i Mern Sogn

Rørdam holder det første møde i Mern Hestehave

Væveren fra Mern vinder mod H.N.Clausen

Folkemøderne er blevet en begivenhed

Hovedbygningen til Høvdingsgård opføres

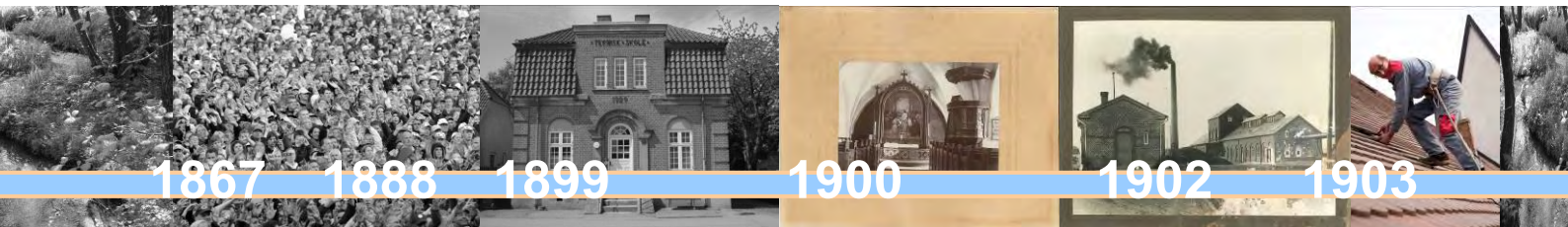
Da Tiendestenen rejses i 1903, adskiller Mern sig fra de andre landsbyer på egnen ved at have omkring 80 håndværkere.

Der var i 1899 stiftet Mern Haandværkerforening, der var mejeri og saftstation og der var planer om jernbaneforbindelse, stationsbyggeri og postkontor

Mellem 1830 og 1858 kræver gentagne malariaepidemier også kaldet lollandsk feber et højt antal døde (På Lolland døde i 1831 1160 mennesker af feberen)

1867 Flyttes folkemøderne fra Høvdingsgaards skove til Sageby på Lars Larsens ejendom men traditionen med folkemøderne ophører i 1888

I 1899 stiftes Mern Håndværkerforening. Saftstationen etableres lige efter i 1902 og i 1903 er der omkring 80 håndværkere i Mern

Folkemøderne flyttes

Folkemøderne ophører

"Mern Håndværkerforening" stiftes

Mern Kirke udstyres med "moderne kalkmalerier"

I form af planteornamentik

Mern Saftstation etableres

Der er ca. 80

håndværkere i Mern

I 1903 er der ca. 80 håndværkere i Mern hvilket i høj grad adskiller byen fra de andre landsbyer på egnen. I samme år byder Loven af 15. Maj, at tienden afvikles og i Mern rejses Danmarks første tiendesten på initiativ af sognerådsformand Hans Hansen.

I 1912 bygges Mern stationsbygning og remise. I 1913 kører indvielsestoget fra Præstø over Allerslev til Mern, hvor banen erklæres åben.

I 1912 etableres Mern station og året efter erklæres Mernbanen åben

Lov af 15. Maj om afvikling af tienden

Tiendemindestenen rejses

Traditionen med Folkemøderne genoptages

Mern Kirke overtages af staten

Mern station etableres

Mernbanen

erklæres åben

I 2009-13 etableres Mern Sundhedssti. Den er skabt af lokalsamfundet i fællesskab og vedligeholdes året rundt. Stien har en kort rute på ca. 2 km. Ruten kan forlænge, så turen bliver op til ca. 5 km. På turen oplever man kulturlandskabet med kirken, den tidligere saftstation og med frugttræer, åløb og bænke.

I 1961 ophører banedriften og i 1976 lukker saftstationen som den sidste i Danmark

Menighedsrådet modtager endeligt skøde på Mern Kirke
Mern posthus etableres

Folkemøderne slutter

Banedriften ophører

Saftstationen lukker

Etablering af
"Sundhedssti"

Del 2

WORK-SHOP

om kulturarv i Mern

ved borgermødet 21. marts 2013 kl. 19 – 21.30
i Mern Forsamlingshus, Kalvehavevej 14

Ved work-shoppen blev [Kulturarven i Mern](#) diskuteret og *brain-stormet*.

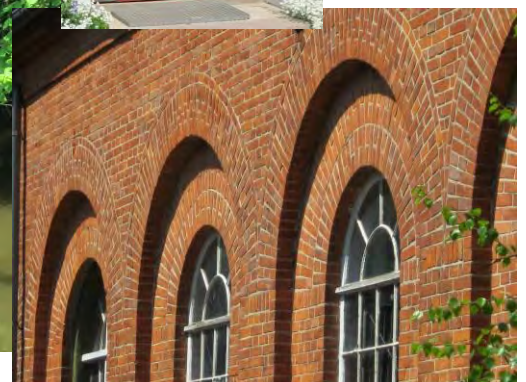
Ved to borde blev temaerne [Nørre-Mern og Sønder-Mern: 2 landsbyer, saftstationen, stationsbyen, Mernbanen](#) og [erhverv i Mern, Tiendestenen, Præstegården og Grundtvig](#)

[Godserne og Bevaringsværdier i Mern](#) drøftet. Til hvert tema blev der holdt et oplæg af lokale og lokalt engagerede ildsjæle som arbejder frivilligt med kulturarven i foreningsarbejde og fritid.

I det følgende summeres der op og fattes sammen på borgernes input og de kulturarvsmæssige kerneudsagn, forslag og emner refereres.

Mern er en lille by fyldt med historier

Der er mange måder at opleve og bruge sin by på

Program

Kulturarven i Mern

- Kl. 19 Introduktion til Kulturarvskortlægningen
Ved Rosa Philippine Schollain Birckner, arkitekt
- Kl. 19.15 Erhverv i Mern igennem tiderne
Ved Holger Fugl, Langebæk Lokalhistoriske Arkiv
- Kl. 19.30 Godser og gårde omkring Mern
Ved Vagn Nielsen, Langebæk Lokalhistoriske Arkiv
- Kl. 19.45 Bevaringsværdigt byggeri
Karen Margrethe Olsen, Bevaringsforeningen Præstø og Omegn
- Kl. 20 Ådalen kulturhistorisk
John Hove, Lokalrådet, Mern og Øster Egesborg

PAUSE med kaffe og kage

Kl. 20.30 Work-shops med temaerne:

- Nørre-Mern og Sønder-Mern: 2 landsbyer
- Sajtstationen, Stationsbyen, Mernbanen og erhverv i Mern
- Tiendestenen, Præstegården og Grundtvig
- Godserne
- Bevaringsværdier i Mern, bevaringsværdigt byggeri

Kom til

Borgermøde

Om

Kulturarven i Mern

Kom og hør om
Kulturarvskortlægningen og
deltag i work-shoppen om Mern
Fortæl os *din* historie om Mern

Temaerne for kortlægninger er:

- Nørre-Mern og Sønder-Mern: 2 landsbyer
- Sajtstationen
- Stationsbyen, Mernbanen
- Godserne
- Tiendestenen
- Præstegården og Grundtvig
- Erhverv i Mern
- Bevaringsværdier i Mern, bevaringsværdigt byggeri

Torsdag 21.marts kl. 19 - 21.30 i Mern
Forsamlingshus, Kalvehavevej 14

ERHVERV I MERN GENNEM TIDEN

Auktion i Mern.

Lørdagen den 24. Juli d. A.,
Fornmiddag kl. 9 bliver — paa Grund
af Ophævelse af Mern Byrådsfor-
ening — ved Auktion, der afholdes
ved Foramlingsbygningen i Mern,
bortsolgt det Foreningen tilhørende
ny, fortrinlige Værktøjsinventar,
saasom 1 stor Disk med 8 Stuffer, og
flere Reoler med de 2 Værktøjsvægte,
1 Decimalvægt, 1 Jernpengeftag
samt hele Besiddelsen af
kolonial, Hentram- og Galan-
terivarer m. m.

Kredit til Mørteusdag d. A.
Betaling sker til Fuldm. Krarup
i Præsto.

Vordingborg nordre Virks Kontor,
den 5. Juli 1897.

Oplæg ved Holger Fugl, Langebæk Lokalhistoriske Arkiv

Indlæg til borgermøde i Mern 21.3.2013 om kulturarven – erhverv i Mern igennem tiderne

Min baggrund for at stå her er, at jeg er medlem af Langebæk lokalhistoriske arkivs bestyrelse som kasserer.

Jeg er født i Røstofte og bosat der endnu.

Jeg vil bemærke, at jeg ikke kendte ret meget til Mern, før jeg i 1962 kom i købmandslære, på Kærmindevej, i den ejendom som er på plakaten (se side 102).

I min barndom kom vi til Ørslev hvor der var slagter, frysehus, smed og mekaniker.

Men fra 1962 og 4 år frem var jeg købmandslærling hos Poul E. Hansen, hvor jo "skæg Martha" var 1. dame.

Jeg har skrevet et par A4 sider om det job som kan læses i det følgende.

Men oplægget hedder jo **erhverv gennem tiderne i Mern**.

Vi har gennem arkivet og jeg selv prøvet at finde nogle meget mere erfarne på det område, men flere har meldt forfald, så jeg har kigget lidt i gamle arnaler.

Mern Saftstation

Mern saftstation har helt klart været byens største arbejdsplads. Den blev anlagt i 1902 og lukkede i 1976 som Danmarks sidste. Der blev brugt inddæmmet vand fra Mern å til vaskning af roerne.

Der var saftledning til Stege sukkerfabrik i den sydlige side under vejen til Kalvehave. Først til en stor tank ved Kalvehave havn og senere over Dronning Alexandrines bro helt til Lendemarke. Der var nogle såkaldte lemme i vejen.

Mern banen blev anlagt videre fra Præstø i 1913, så der også kunne transporteres roer pr. tog.

Der var en fastansat medarbejderskare, vel omkring 10 mand hele året, men langt flere i roekampagnen, der normalt var ca. 1. oktober og til jul.

De var generelt ansat i 3 holdsdrift, med skift kl. 6, 14 og 22. Dog var der kun åbent i dagtimerne ved indvejning ved "tippen" og affaldslæsningen.

Jeg har brugt mange middagspauser i kampagnetiden på at se roerne blive spulet ind, samt lidt ved vaskningen men snitteriet var forbudt område.

Der kunne tit opstå en lang kø af roelæs på Mern gade når der var stop eller overfyldt med roer på saftstationen. For mange børn var det en sport at fylde trækvogne med spildte roer fra gaden, som så blev solgt igen.

Tørvegravning i Maglemosen

Under 2. verdenskrig blev der gravet tørv i Maglemosen. Vi har et billede med ca. 10 arbejdsmand på.

Mern Station

Stationen blev bygget i 1913 og banen lukkede i 1961. Der var på et tidspunkt ønske om videreførelse til Kalvehavebanen, hvor de skulle mødes ved Stålvængegården, vest for Viemose.

Men hverken Lilliendal eller Høvdingsgaard, som ejede strækningens jord, kunne opnå den erstatning de ville have, så det kunne tænkes at begge baner derfor ikke blev anlagt. Samtidig med vandt også bustrafikken frem.

Jeg mener der var ansat omkring 10 lokale ved Mern banen.

Mern Posthus.

Det første bygget i 1903 var også afholdshotel på Lilliendalsvej. Det seneste blev bygget ved stationen. Her var der ansat 5 – 6 postbude og byen havde sågar rød post: Først H.P. Carlsen og i min tid sønnen Villy, samt nogle reservepostbude og kontorpersonale, samt postmesteren, der også var bankbestyrer for Handelsbanken i det samme kontor, men adskilt af en midterreol.

Mern Andelsmejeri

Det er oprettet i 1898 og lukkede i 1963. Ansatte: Kurt Østergaard, siden postbud og Ejnar Jacobsen der var både sognerådsformand og senere købmand på Lilliendalsvej, var mejerister da mejeriet det lukkede.

Mern Savværk

Arkivet har et billede fra 1959 med 12 ansatte på. Savværksejeren var dengang Madsen. I starten var Anton Jensen medejer. Det lukkede delvis omkring 1980, men med levering af savsmuld til stalde m.m. fungerede det stadig efter år 2000. Jeg mener at nuværende ejers søn i dag driver træflis i Ørslev.

Sliberiet eller sølvvarefabrikken i Mern

Denne startede i den gamle stationsbygning, da banen blev nedlagt.

Der var fra starten ansat ca. 15 - 25 mand. Det var Frigast sølv der forarbejdede sølvtøj. Senere i slutningen af 1960'erne blev der bygget en helt ny og stor fabrik på baneområdet. Lokalarkivet har et billede med knapt 60 personer på, heraf var der mange kvinder. Lederen hed Friese.

Senere blev der slebet stoleben og postkasser og der er nogen arbejdspladser stadig.

Kassefabrikken på Lilliendalsvej: Ejer Anton Jensen, senere sønnen Erling. Oprettet sidst i 50'erne. Anton Jensen var tidligere medejer af savværket, men mente at han selv kunne producere noget for sig, og startede derved kassefabrikken på Lilliendalsvej. Vel max 10 mand, mest kun 5 – 6. Der blev lavet trækasser fra 30 cm til op mod 2 meter. Træet blev købt billigt i Sverige, skåret op og sømmet sammen. Kasserne blev leveret direkte til Frihavnen i København, hvor de blev videresendt til danske ambassader i udlandet. Bi Georg fortæller at han også har leveret honning som blev sendt ud via disse kasser til danskere i udlandet. Kasserne blev transporteret på firmaets lastbil til København.

Den store hal, som ligger på matriklen, har samme Georg muret op med 2 skifter pr. dag efter fyraften, gerne ca. 2 timers arbejde, så det tog jo en del tid. Sønnen Erling havde lavet mørtel klar i løbet af dagen. Taget var noget billigt nedrivningstømmer fra en stald på Bellahøj.

Kassefabrikken lukkede omkring 1990 og Erling endte med at være vicevært i Kærmindevej bebyggelsen. Nu har anlægsgartner Jacob Boesgaard bygningerne.

Den anden søn Helge startede **Helges frugt** på stadionvej. Han opkøbte frugt og grønt enten privat eller via grøntorvet i København og distribuerede det til forretninger og institutioner i lokalområdet.

Da han omkring 1980 lukkede, købte han hotel ved Klintholm Havn.

Foderstoffet eller rettelig Mern Foderstofforretning.

Her var Lindskov Jacobsen forretningsfører og Poul Dehn kontorist på deltid. Hvor mange andre ansatte husker jeg ikke men kendte Jacob Christensen var der. Den blev udvidet med kornlade men i 1990'erne nedrevet.

Mern Skole

Den nuværende Mern Skole er indviet i 1954. Før lå skolen på Kærmindevej hvor der havde været Rytterskole. Nu er den gamle skole indrettet til boliger.

På Mern skole var lærer Lassen skoleinspektør. Fruen havde skolekøkken og desuden var der Frk. Christensen og lærer Petersen som begge var kommet fra Kindvig skole, der blev nedlagt ca. 1960. Desuden var der lærer Søndermark og pedel Egon; i alt ca. 6 ansatte.

SOLHØJ eller de gamles Hjem

Bestyrerinden hed i 1960'erne Frk Hansen. Køkkenet lå i kælderen, der var også kommunekontor og sognerådsmødelokale der.

Senere er det jo blevet en stor arbejdsplads og udvidet med en stor ny sydfløj. Her kører der hjemmehjælpere ud fra til en stor del af kommunen.

Oplæg ved Holger Fugl, Erindringer og Tidslinje, erhvervsrelateret

I det følgende er Holger Fugls erindringer og arbejdsoplysninger om erhverv i Mern trykt direkte og uredigeret som modtaget.

Holger Fugl

UDDRAG AF EN KØBMANDSLÆRLINGS LIV ANNO 1962 I MERN

Oplevelser og mine erindringer om Mern og livet i en købmandsforretning.

Jeg startede 16. april 1962 i købmandslære hos daværende købmand Poul E. Hansen på det der i dag hedder Kærmindevej 6, hvor Mern T.V. Service ligger i dag og hvor huset, ja selv telefonnummeret er det samme som i 1962.

Arbejdstiden var fra kl. 7 – 18 med ½ times frokostpause 8.30 – 9 og 1½ times middagspause fra kl. 11.30 – 13.00.

I forretningen var foruden købmanden 2. års lærlingen Jørgen (købmandens søn) og "Ras" eller "SkægMartha" (Martha Rasmussen) som var byens "Turistattraktion" grundet sit skæg og noget uredeligt hår.

Forretningen var på det tidspunkt byen bedste købmandshandel, hvor vi havde herskaberne på begge godserne: Høvdinggård og Lilliendal samt en masse af de ansatte som kunder.

Det var på de tider at det var forholdsvis nyt med fyringsolie til kundernes oliekomfurer og det blev solgt i 200 ltrs tromler, disse tromler kørte købmanden selv ud i "folkevognsrugbrødet" og tit efter lukketid som var kl. 17.30.

Mit arbejde bestod dagligt af at tørre støv af fra morgenstunden på diskene og nogle glasmontere, samt hylderne med vaser, hvorefter der var nærmest daglig afvejning af sukker, mel, farin, salt, gryn, kaffe, svesker, rosiner, m.m. og så de mere besværlige ting som: hælde sulfo og sprit på flaske. Disse ting kom hjem i 200 ltrs tromler og stod i et overdækket rum nede i gården. Det tappede jeg så af på brugte hvidvinsflasker, disse skulle jo først rengøres, det foregik i en balje med koldt vand, hvor etiketterne blev opløst og skrabet af, derpå klistres en kortfattet etiket på.

Vi tappede sågar tjære af, mest i folks medbragte spande og dunke, disse måtte så vejes før og efter påfyldningen, da prisen jo var pr. kg.

Der var også handel med foderstoffer, mest hønsefoder i flere forskellige typer, samt cement. Her afvejede jeg tit i portioner med 5 og 10 kg, men mest når kunderne kom. Trådvæv blev naturligvis solgt i meter, som kunderne ønskede det og jeg har knebet masser af trådvæv med bide/knibtang. Ligeledes blev hegnstråd solgt i netop det antal meter som der skulle bruges, det kom hjem i 20 kgs ruller, en omgang på rullen var 2 meter, så der skulle blot tælles omgange og klippes over. Kul, koks og cinders var også en vare som blev forhandlet, men dog leveret i hele sække, ja mange kunder bestilte gennem forretningen til levering via vognmand Alfred Hansen i Stege, men der blev også kørt ud fra forretningen og jeg måtte af sted med budcyklen.

"vores" budcykel var en alm. Cykel med et lille forhjul og lad over dette og ikke som "Købmandsgårdens" lærling: Hans der kørte rundt på en rigtig "Long John".

På budcyklen kørte jeg varer ud til kunder, ud over disse beskidte brændselssække var det at køre med en kasse øl som jo var med 50 stk med varer ovenpå også tit lidt af en udfordring, når greven eller skytten på Lilliendal skulle have hurtige forsyninger. Jeg kørte også ud til "Nordvang" og Erik Petersen efter vareturs ordrer til levering dagen efter, da de jo ikke havde telefon. De længste køreture var til Allerslev mejeri efter smør, når vi havde glemt at bestille inden mælkemanden kørte.

Forretningslivet dengang var før priserne gik af lave, og selvbetjenings butikker

Alt kostede ens i alle forretninger, så det må have været på servicen at der var forskel på købmændene i Mern. Hos os var der en del der handlede på "købmandsbog", hvor der blev afregnet, når kunderne fik løn. Husk på at alt skulle jo så skrives ind i bogen og sammentælles som hovedregning og beløbet og kundens navn skrives ind i hovedbogen, regnemaskinen var kun noget som købmanden brugte på kontoret. Hvis der blev handlet kontant, skulle det samlede beløb så slås ind på kasseapparatet. Der blev dog givet 1 kr. i rabat på 1 hel kasse øl og det var jo dem med 50 stk. til godserne og de havde jo i forvejen en lang kredit. Husk på der var jo heller ikke sidste salgsdato på noget, så det var jo vores "egenkontrol" og omsætningshastigheden der gjorde at der vel var god omsætning i butikken, så mel og andre grynsorter, ikke nåede at samle mider før det var solgt, men det skete dog at vi måtte kassere rester i sække som var "forurenede".

Alle ekspeditioner foregik ved den lange disk i butikken og dem som ikke havde bog/seddel med forlangte en ting af gangen, hvorefter vi måtte gå efter den. Øl, vand og kemikalier var ikke i butikken og det var jo før køledisken og fryserens tid, så ost blev opbevaret i den dybeste kælder og udskåret efter kundens ønsker, 30 % eller 45%, enten mild eller med smag. Stærke øl var også i kælderen, mens alm øl og vand blev opbevares i den bagerste bagbutik, her blev der også tappet petroleum på folks medbragte dunke. Spegesildstønden stod lige ved siden af og de blev solgt i stykvis og indpakket i pergamentpapir "smørrebrødspapir" og gamle aviser, hvorefter de blev vejlet på vægten som stod i den første bagbutik.

Bolcher stod i store glas og dåser og blev afvejet og gerne i kræmmerhus, som vi selv lavede af papir fra gavepapirrullerne, hvor den lille rulle altid var med hvidt papir.

Banerne hængte over disken på nogle kroge og de kunne af og til samle bananfluer. Rengøringen foretoges som regel om morgenen hvor noget mopolie blandet med savsmuld blev fejlet rundt over gulvet, således at der ikke opstod støv.

Efter lukketid skulle der sorteres flasker, som der var kommet med hjem fra diverse vareturskørsler, eller de bare var afleveret i dagens løb. Det var jo før flaskepanten. Jeg husker specielt mine første dage i forretningen. Jeg startede mandagen i Påske ugen og jeg havde fødselsdag om tirsdagen, hvor mine forældre havde inviteret den nærmeste familie til aftenkaffe. Da jeg ikke var kommet hjem kl. 19, måtte mor ringe til købmanden om hvor jeg blev af, men jeg måtte jo køre varer ud til kunderne og rydde op før jeg fik fri. Ingen "kærmoder" selv på min fødselsdag. Værre var det dog dagen efter, der tror jeg først at jeg fik fri kl. 22.30 der var jo ikke åbent i nogen af påskedagene, så vi lukkede jo først kl. 20 som det var skik og brug at dagen før en skæv helligdag var der åbent til kl. 20, uanset om det var påskelørdag eller lillejuleaften. Ja op til jul var der den sidste uge altid åbent til kl. 20 hver aften og juleaftensdag mener jeg det var til kl. 14. Der var ikke noget med afspadsering eller betaling af overtid, så min arbejdsuge var vist længere end de 42 timer som den vel var dengang. Ingen fridage, men handelskole 2 ugentlige dage kl. 15 til 21 på Kirketorvets skole i Vordingborg vel i 2 år, hvor jeg cyklede eller kørte på knallert til. Desværre døde købmanden 21. februar 1963, så derfra gik der "skår i glæden" hvor sønnen Jørgen som ganske ung blev daglig leder, sammen med sin mor, som sjældent før kom i butikken. Jeg er udlært i 1966 og butikken overlevede vist til 1971.(HFJ 08)

MERNs arbejdspladser før og nu:

Set fra købmandslærlingen: Holger Fugl Jakobsen, der startede i Mern i 1962. Efter min hukommelse var der virksomheder/arbejdspladser i massevis til de dengang omkring **250** husstande i Mern by og nærområde. Jeg havde på arkivernes dag i november ophængt plancher med alle navne på firmaer og ejere gadevis, før og nu. Da var der ca: 100 firmaer inklusive landbrug, hvor der blev levet af dette. I 2003 så jeg tilbage på det fra 1962, da var der kommet yderligere ca. **220** husstande til, mens der kun var ca: 45 firmaer/landbrug tilbage. Nu i 2008/09 er der kun omkring 30 forretninger/firmaer/landbrug tilbage og der er yderligere **50** husstande mere end i 2003. **Følgende firmaer optrådte på min liste i 1962:** Af pladshensyn er ejernavne udeladt på flere på nedenstående liste:

Lilliedalsvej og Stadionvej: Lilliendal gods, Stenlængegård, murerm. G. Hansen, Kassefabrikken, Karetmageren, Helges Frugt, Mælkekusk, Gartner Larsen, Savværket, Foderstofften, Jordmoderen, kørerlæreren, købmand A. Petersen, Posthus og Handelsbank, sliberiet, murer Chr. Andersen, fabrikant Hull, blikkenslager, møbelhus, slagter M. Hansen, brødkusk, (vist først fra 64) slagter H. Petersen, Bondestandens sparekasse, damefrisør, maskinsmed og pensionat.

Kalvehavevej: Høvdinggård Gods, Skolen, Samlingshuset, blomsterhandler og postbud L. Olsen, bager og hotel, dyrlæge, boghandel, købmand Ersgård, syerske og kogekone, frihåndstegner: Simon og "sorte Niels" 2 af byens originaler.

Ørslevvej: Elektriker Hansen, Tømrer Andersen, Maler Jensen, Tatol, Læge, vaskeri, vognmand, Harboe depot, alderdomshjem og frysehus. **Kærmindevej:**

Snedkermester, Købmandsgården og købmand Poul E. Hansen, tækkemand. Gl.

Præstøvej/Aavej Skomager Poulsen, Manufakturhus, autoforh. Henning Nøhr Nielsen, sadelmager, saftstationen, frisør Bremer, Jægers gartneri, skomager V.Petersen, blikkenslager Sørensen, Charlottes brødudsalg, telefoncentral, ejendomskommisær, lillebil, cykelhandler, præstegård, Andelsmejeri, smedemester F. larsen, Købmand Echardtsen, æggehandler, Salat og viktualiehandel, vognmand Themsen, elektriker S. Hansen, gartner E. Petersen, vogm. C. Rasmussen. **Smedevej:** Smedem. Curt Sørensen, dræningsmester V. Larsen, musiker Evald, serveringsdame Yrsa. **Jungshovedvej:** dyrlæge, malermester Møller, hjemmeslagter, mekaniker B. Nøhr Nielsen, mælkehandler og muremester Olsen (1963).

Derudover var der mange af gårdene som vel havde karle og nogle vel også piger.

Der kunne købes benzin hos. Købmand Echardtsen ESSO, Smedem. F. Larsen: B.P. Mek. Henning Nøhr Nielsen: SHELL og hos mek: Børge Nøhr Nielsen UNO X måske først lidt senere. I dag er nærmeste benzinformand i Ørslev eller Ugledige Brugs. Dengang var bil jo ikke hver mands eje, men i dag er der generelt minimum 1 bil pr. husstand og dette er jo nu på omkring **520** i Mern området, så Mern er blevet noget nær en soveby. Mottoet "**Fra Nær og Fjern styrter alle til Mern**" gør sig i dag mest på det ugentlige mandagsbankospil, til mekanikerne, TV Forretningen, og til den eneste købmand i byen, (med forbehold for fejl)

Holger Fugl Jakobsen i Mern 1962 – 1966 og i Øster Egesborg Brugs: 1969 – 2003.

DOK NAVN 2008 med 1962 og NU

I 2003 så jeg tilbage på det fra 1962 og kom frem til følgende:

At der 41 år efter var: nedenstående tilbage:

HERREGÅRDENE: Lilliendal og Høvdinggård, SLIBERIET, med andet produkt, AUTOVÆRKSTEDERNE. Henning Nøhr Nielsen og Skutnik i Børge Nøhr Niensens, PLEJEHEMMET, SKOLEN, FORSAMLINGSHUSET, KIRKEN og Præstegården, KØBMAND Ersgårds forretning nu v/ Thøfner, ELEKTRIKER: Simon Hansen forretning nu v/ Ole Pedersen **BRÆNDEHANDEL** og MERN JERN PÅ SAFSTATIONEN, T.V. HUS i Købmand Poul E. Hansen forretning: ANLÆGSGARTNER PÅ KASSEFABRIKKEN, GRØNT DYRKNING PÅ Gedebakkegården. Startskuddet opholdssted på Posthuset, sparekassen Nordea, Byllings møbelhus, skomager Verner Petersen, sadelmager Anders Jensen, Stenlængegård Tøj og Brugskunst, Blomsterhandel i Manufakturhuset, boligselskabs kontor i Købmandsgården. **KIM P.** i boghandelen, Sprogcenter og beskæftigelsesafdeling på Mejeriet, Mekaniker i Helges Frugt og grønt engros, Nye virksomheder: Murer og tømrer: Michael Petersen, tømrerm. Henning Karlshøj, Vognmand John Thorkildsen. Genbrugspladsen, Lillian Frisør, Carsten Job, Lykke keramik, Biavler Georg Hansen Saby og Sværke Familiepleje. Solcenter, fodterapeut, Egehuset, Mern Børnehave, flere dagplejere, Mern Taxi, tømrerm. Kjeld Nielsen. Brugtbilsalg Kalvehavevej. Dengang var min konklusion at der i 1962 var 95 firmaer/håndværkere mange med arbejdspladser og at der var 250 husstande i by og nærområdet. Og i 2003 var der kommet ca. 220 husstande mere i byen. Mens der kun var ca: 45 firmaer tilbage.

I dag er alle dem med FED skrift så lukket (Bylling tæt på) og der er kommet yderligere ca: 50 husstande til så husstandsantallet er ca: 520 Og der er kommet ca. 10 nye firmaer i Mern området: Stig Elbæk malerm. F. E. Olsen kloakmester, Brian Nielsen entreprenør, HADA tøjbutik, Massage, salg af gl. ting Anne Lise + murer. Anders Betak, Fidentia massage og cremer, galleri på savværket, Tina Frisør, opholdssted: på Ørslevvej og Startskuddet (kaldet Muticum) er også flyttet ind i Mejeriet.

Husstande som er kommet til efter 1962: Blåbærvej: 20, Kvædevej: 11, Solbærvej: 17, Slåenvej: 12, Hybenvej: 13, Morelvej: 21, Æblevej: 11, Vandtårnsvej: 22, Væver Hansensvej: 21, Søndervej ca. 60, Lilliendalsvej 5, Banevej: 25, Solhøjvej: 6, Kærmindevej: 20, Ørslevvej: 5, Præstevænget 4, Kalvehavevej: 5. (renskrevet og med forbehold for fejl HFJ okt. 2008)

GODSER OG GÅRDE OMKRING MERN Oplæg ved Vagn B. Nielsen,

Langebæk Lokalhistoriske Arkiv

Mern – Øster Egesborg

70 gårdhistorier i 312 år

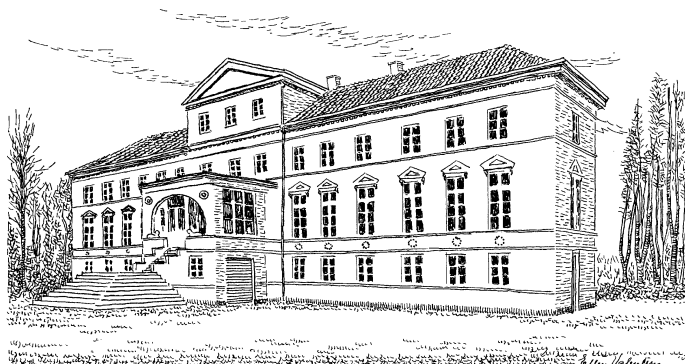
Vagn Nielsen har i Lokalarquivets regi udarbejdet et stort antal gårdhistorier i Sydsjælland.

Ved borgermødet holdt han oplæg om sit arbejde og om nogle af de gårde, der er relateret Mern.

Historierne er et tidsstudie fra 1700 – 2012. Det handler om gårde i Mern og Ø. Egesborg sogne.

De her beskrevne gårde har en fortid under godserne Lilliendal, Høvdingsgaard og Lekkende.

Gårdhistorierne er trykt i et kapitel for sig i Kulturarvskortlægningen

BEVARINGSVÆRDIGT BYGGERI

Oplæg ved Karen Margrethe Olsen

Karen Margrethe Olsen er formand for Bevaringsforeningen for Præstø og omegn og næstformand i Landsforeningen for bygnings- og landskabskultur. Her arbejdes for bevaring af arkitektonisk og kulturhistorisk værdifulde bygninger, landskaber og bymiljøer i Danmark.

I sit oplæg præsenterede Karen Margrethe Olsen en række bygninger i Mern og pegede på, hvad hun ser som bevaringsværdier i en udpeget kontekst som hun kalder hverdagens bygninger.

Her lagde hun vægt på at introducere SAVE-metoden til bestemmelse af bevaringsværdier og ridsede dens overordnede struktur op.

Hyldest

"Jeg holder af at møde landsbyen, hvor to gårde (med hullede pandepladetage) placeret på begge sider af landevejen tegner en port. Ind til det, jeg forestiller mig som "det stille liv". Jeg holder af at gå en tur gennem landsbyens slyngede vejforløb med bindingsværkshuse, længehuse og parcelhuse i en fornøjelig cocktail af autenticitet og solid byggeskik".

Citat Grith Bech-Nielsen. - Citatet

Karen Margrethe Olsen

Huse i Mern

Dokumentation
 - Fyrtårne
 - Røstede ideer
 - Kirken
 - Skolestuen

Østvej 288

Østvej 292

Huse i Mern II

Kalvekløvevej 16

Kalvekløvevej 18

Huse i Mern III

Mern Station, før og nu

Er de bev. værdige?

*Teknisk Skole
Søderi 1529*

FBB – Fredede og bevaringsværdige bygninger

Hjælper af ge. ind

- Bevaringsværdige ejendomme i Vordingborg kommune:
- 1-3 er der 1253
- 1-4 er der 4000

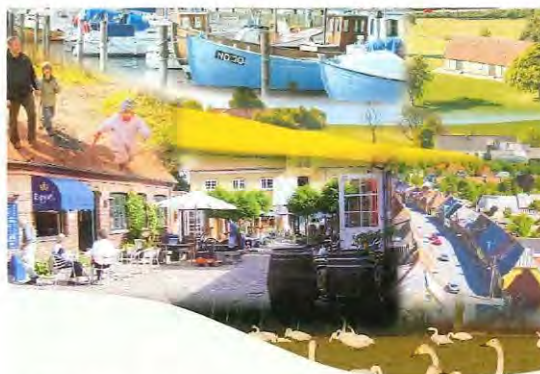
1/6

Vordingborg kommune har vedtaget et tillæg til kommuneplanen.

Den 23. februar 2012 vedtog kommunalbestyrelsen et tillæg til kommuneplanen om bevaringsværdige bygninger i Vordingborg kommune.

Heri hedder det bl.a.:

- Mål**
- Vordingborg Kommune vil værne om de bevaringsværdige bygninger med høj bevaringsværdi fra 1-3 efter SAVE-metoden. Den bevaringsværdige bygningsmasse søges højet igennem klare retningslinjer, information og dialog med ejere og håndværkere.
 - Bevaringsværdige bygninger med en bevaringsværdi på 4 efter SAVE-metoden, skal søges højet igennem information og dialog med ejere og håndværkere.
 - Vordingborg Kommune vil profilere sig med en bevidst og høj kvalitet indenfor bygningsbevaring som en naturlig sikring af kulturmiljøerne og som opfølgning på arbejdet som kulturarvskommune.
 - Sikring af fredede bygningers omgivelser ved udpegnin, der vil indarbejdes i et kommuneplantillæg til den næste planperiode fra 2013-2017.
 - Kulturarvsstyrelsens offentlige database for fredede og bevaringsværdige bygninger vil løbende blive opdateret, ved hjælp af en fremadrettet procedure for byggesagsbehandlere og plansagsbehandlere.

Tillæg nr. 10

Bevaringsværdige bygninger i Vordingborg Kommune

Kommuneplan for Vordingborg Kommune 2009-2021

SAVE-registrering

SAVE – metodens 5 grundstene:

- Arkitektonisk værdi
- Kulturhistorisk værdi.
- Kulturmiljømæssig værdi.
- Originalitet.
- Tilstand.
- De ovenstående fem vurderingsparametre sammenfattes i en fælles bevaringsværdi. 1:9

Bygningens proportioner, facadeytelse

Kulturhistorisk værdi.

Lokal byggeskik, særlig stil periode, godt håndværk

Huse under Oremandsgaard og Gl. Oremandsgaard

Miljømæssig værdi

Bygningens betydning eller "støtte-værdi" for de omliggende bygninger og for helheden.

Hvis et af husene forsvinder i denne række vil det efterlade et stor hul, der bryder husrækkens værdi.

Tilstand

Er bygningen vedligeholdt korrekt?

Originalitet

Er det oprindelige udtryk bevaret.

SAVE værdi, et eksempel

- Tak for opmærksomheden.

sidemærke

ÅDALEN KULTURHISTORISK OG SUNDHEDSSTIEN I DAG

Oplæg ved John Hove

Formand for Lokalrådet i Mern & Øster Egesborg

John Hove fortalte i sit oplæg om ådalen og arbejdet med Sundhedsstien.

Kort sammenfattet beskrives projektet på Lokalrådets hjemmeside således:

”Lokalrådet og lokalbefolkningen” har ”i samarbejde med Natursekretariatet, Lodsejer og bidragsydere (har) fået udført et projekt der kommer alle til gode - ikke kun i Lokalområdet. Projektet er helt i tråd med lokalplanen og Plan 21” (Kommuneplanen). ”PLAN 21 omhandler adgang til natur og sammenkobling af eksisterende stier, sikker skolevej samt infrastruktur i Mern by.

Der er nu anlagt en sti hele vejen rundt om Mern, som forbinder børnehaven, kirke, skole og den smukke ådal. Ligeledes er der opsat borde, bænke og plantet 42 frugttræer samt bygget bro over Mern Å.”

Mern Sundhedssti

Længde:	2 km.
Tid ved alm. gang:	30 minutter.
Landskab:	Landsby og Ådal.
Underlag:	Grussti, trampesti (jordsti), asfalteret sti og vej.
Højdeforskelle:	Lidt bakket.
Hunde:	Hunde skal føres i snor.
Toiletter:	Handicaptoliet ved Mern kirke.
Bus:	Busrute 663 og 669. Stoppested ved Gl. Præstøvej / Aavej og Kærmindevej.
Andet:	Der ligger en købmand ved Lilliendalsvej og Kalvehavevej. Der er flere bænke på ruten.

1 Mern Sundhedssti

Stien er skabt af lokalsamfundet i fællesskab og vedligeholdes året rundt. Stien har en kort rute på ca. 2 km. Ruten kan forlænges, så turen bliver op til ca. 5 km. På turen oplever du kulturlandskab med kirke, tidligere saftstation og frugttræer, åløb og bænke. Det er en god hverdagsmotionstur med hunden, børnene eller naboen.

2 Frugtlunden

Her findes æble-, blomme- og pæretræer med gratis smagsprøver. Der er også vilde skovjordbær fra tidligere gartneri på grunden, insekter på engarealerne og vilde blomster. Smådyr og flyvende insekter kan ses ved den rislende å i sommerhalvåret.

3 Saftstationen

Den tidligere saftstation forarbejdede områdets sukkerroer. Saften blev i før pumpet helt til Stege sukkerfabrik. I dag har lokalbefolkningen visioner om, at saftstationen tages i brug igen. ”Hoppestenene” på ruten syd for saftstationen er populære hos børnene.

4 Mern Å og æblekrigen

I gamle dage, dengang din mormor var barn, var der rigtig mange børn i Mern og de sloges: Nørremern mod Søndermern hen over åen. Børn i alle aldre kastede med æbler, stenhårde umodne æbler - og de var gode til at kaste. Der blev råbt og skreget, og grædt og løbet, men alligevel fortsatte æblekrigen.

Workshop-gruppe 1 og 2

Work-shoppen var delt op i to borde hvor de borgermødets temaer diskuteredes.

Det der blev vægtet højest og havde størst betydning for work-shoppens deltagere er taget med i Kulturarvskortlægningens gennemgang af de forskellige temaer.

Eksempelvis blev Tiendestenen historien nævnt som en vigtig del af Merns kulturarv. Historien er taget med som et kapitel i kortlægningen og der er her nævnt hvad der i work-shoppen kom frem som de mest afgørende momenter i historien.

Godserne

Kulturarven i Mern

Work-shop om

Bevaringsværdi i Mern, bevaringsværdi byggeri

- Stationsbygning
- Remisen
- Posthus
- Tekniskebygning

Kulturarven i Mern

Work-shop om

Tiendestenen, Præstegården og Grundtvig

1) Vildbørnesteu afgrænsede kongens jagtmarker

Præstegården i Mern
Pastor Resdorn
svoges til Grundtvig
Rennebæksholme

Mindesten for Væveren fra Mern

2) Tiendestenen
Dorages bro
bro bærer over Mern Å

Nu føltes skoven for tæt om land - skrevet til hestegårdene i Mern i 1848

Præstegård 1848
brændte
1844 → Kirkebeges fra for 1814 brændte også

3) Freudesten

"Velkommen i den grønne land" skrevet ved anledningen af Hestebyens med folketalerens benævnelse som Mern og Mern 30-40 km i Mestevogn

- Lavingsmønstret
- Uge Mern →
- jerdassuier
- pumpe fra åen

I en fælles gennemgang blev der fortalt hvad der blevet drøftet i work-shop grupperne: Her nævntes eksempelvis ud fra deltagernes erindringer hvordan roekampagnen foregik og hvorledes dette havde indflydelse på livet i byen. Hvorledes saftstationen var en vigtig arbejdsplads i byen med omkring 50 ansatte omkring roehøsten og hvordan byens børn kunne tjene lommepege på at samle roer ind og sælge dem. Der blev talt om Nørre Mern og Sønder Mern og om hvorledes en skelnen mellem de to landsbyer i lang tid kunne opleves som en forståelse af byen. I work-shoppen blev der peget på stationsbygningen, remisen, posthuset og teknisk skole som særligt bevaringsværdige bygninger og der blev nævnt at en SAVE-registrering af Mern by ville være på sin plads. Ligeledes formidling af Merns historie nævntes som vigtig. "Vi kender den jo alle, men den er vigtig at bevare", var et af udsagnene.

- Sibiriet 1967
 - Splurserne i gl. Stationsbygn

120 pers.
 1. afdeling - splurser sibirier
 - forspølet i barmner
 - hos damerne poleset

Handlende
 Omfartoveren Præst/Mp

Løsthen alle via Mern
 - Mange håndværkere - Post

1929
 1954 51 elever.

- Alle håndværkere h/haldt + bygge gratis - hvalving over døre - ligger h by

1913-1905 - håndsten
 - Historie byr famiddler

- håndehuse

- Uigh's historie - vi ved det jo alle - det ligger det

Kulturarven i Mern

Work-shop om

Saftstationen, Stationsbyen, Mernbanen og erhverv i Mern

Gård blev opkøbt Døktorgården, og lagt under saftstationen

3 holds skift 50 ansatte i alt rest omkring roehøst sæson med. Roe kampagne

Drengene og andre samlede affaldene roer og solgte dem

Saftstation 1902 - 1970. 50% saft - friset kørte for at fræse skidt

Roe tog op til saftstation i to rækker. Landmænd kom selv med deres roer.

ØSTER EGESBORG BRUGSFORENING 1886 – 2003

Af Holger Fugl Jakobsen.

Øster Egesborg Brugsforening lukkede i januar 2003 efter at have eksisteret i Øster Egesborg by siden 1886.

Brugsforeningsbevægelsen havde sin spæde begyndelse i 1844 i Rocdale i England i 1844. Den første danske brugs opstod i 1866 i Thisted.

I Øster Egesborg Sogn stiftedes i 1886 hele 3 brugsforeninger samtidigt, 2 af disse, beliggende i Stårby og i Røstoft, lukkede efter få år, hvorimod Øster Egesborg voksede støt og blev det centrale indkøbssted i sognet. Der var allerede i 1884 stiftet den første brugsforening i Skovhuse. Foreningens første uddeler var Kristoffer Kristensen og foreningens første formand var Christian Nielsen Lekkende Mark.

Forretningen blev etableret i den nedlagte høkerforetning på adressen Øster Egesborgvej 16 (huset lige ved siden af det sted hvor brugsen lå, da den lukkede.)

Af medlemssammensætningen ved starten fremgår det, at der var: 22 gårdmænd, 43 husmænd, 14 håndværkere, 2 indsiddere, 2 lærere og 4 enker. 20 år efter da man fik bygget eget hus, var husmændenes antal steget til 75 og håndværkernes antal fordoblet, mens de øvrige tal var næsten ens, desuden var der 6 ungarle (tjenestekarle) med egen kontrabog.

Etableringen af foreningens første hus beløb sig til 525 kr. for 1 skæppe land købt af Wilhelm Hansen. Byggeomkostninger på 2935 kr. byggeåret var 1906.

I 1926 blev bygningen forlænget med 4 meter mod vest, hvorved der blev kælder. Den største ombygning blev foretaget i 1953, hvor bygningen fik det omfang, som den, 50 år efter delvis sluttede med. Dette byggeri kostede: 100.000 kr. I 1978 foretoges den sidste udvidelse, der beløb sig til ca: 150.000 kr.

Fra 1963 blev der indført moderne demokrati, og 2 kvinder indvælges i bestyrelsen: Julie Hansen og Johanne Jakobsen.

Der blev deromkring indført kontant betaling og selvbetjening.

Der blev etableret O.K. Tankanlæg i 1986. FDB indfører i 1995 EDB, noget foreningen var tvunget til. Derfra begyndte det at gå ned ad bakke, det var dyrt at arbejde med, for små foreninger. Da så Tankanlægget i 1999 blev lukket, samtidig med at FDB blev ved med at kræve nyinvesteringer i EDB måtte bestyrelsen i 2002 indkalde til den sidste generalforsamling, hvorefter der var sidste åbningsdag d. 4. januar 2003.

Der har i foreningens levetid været 8 uddelere. Formændenes antal udgør 12. Foreningens sidste formand var Per Øhlensslæger, Røstoft Mark. Bygningerne blev i sommeren 2003 solgt til lejligheder. Der blev overskud, som kom til udbetaling samt en fest.

Protokoller og andet materiale er anbragt i Langebæk lokalhistoriske arkiv. Ligeledes har Andelslandsbyen "Nyvang" hentet en trailerfuld effekter ved lukningen. Der blev også lavet en 14 minutters video, optaget af Carsten Højholt, lige omkring lukningen.

Øster Egesborg brugs 2008

Øster Egesborg brugs 1910

GENEREL OPSUMMERING ved Holger Fugl

Kulturarvs Borgermøde Mern 21. marts 2013.

Rosa Philipine Birckner fra Vordingborg kommune havde forberedt sig godt i samarbejde med Anne-Line Møller Sutcliffe som planlægger på mødet. Med indkøb af kager til omkring 40 personer.

I en totalt ryddet store sal blev der opstillet 5 borde, med plads til 8 ved hvert, samt lidt til ekstra materiale, billedmapper mine byruller bøger om Mern, samt de afsluttede projekter i Nyråd og Præstø, samt lærred til at vise "lysbilleder" fra en computer.

Her havde hun selv, Vagn og Karen M. Olsen og selv lagt lidt ind, som de talte ud fra.

Holger havde 3 A4 sider + lidt fra vejviser 1981 om Mern, men nåede ikke det jeg oprindeligt havde påtænkt mig at læse op om livet i 1962. Det troede je at jeg senere kunne komme frem med, men tiden løber hurtigt. Godt 1 times indlæg fra 5 personer en kaffepause og godt ½ times workchop, så var kl. 21.30 og tiden gået.

Desværre var det småt med tilhørere. Vi var vel i alt knapt 20 personer. 2 fra Hulemosegård, Helge Christensen, Taxa Mogens, Helge Petersen, Vandy Jensen, Ellis og Ole Christensen, John Rode, Jens Hæsum, Benny Petersen + en for mig ukendt dame, samt os 6 der skulle komme med indlæg og hjælpe til. Der var lidt rigeligt støj fra den tilstødende tøjshop ind imellem, når de talte højt og gav bifald, der var vel over 50 der.

I den efterfølgende Workschop sørgede Anne-Line for små sedler på temaerne, som vi nåede, specielt om 2 landsbyer, Saftstationen Grundtvig/Præstegården/væveren og lidt om Godserne.

Tydeligt at Anne-Line var begejstret for vores viden.

Da 5 var gået hjem inden workshoppen var Vandy, John H. + Karen M. Vagn og Holger ene om at forsyne Anne Line med "guldkorn"

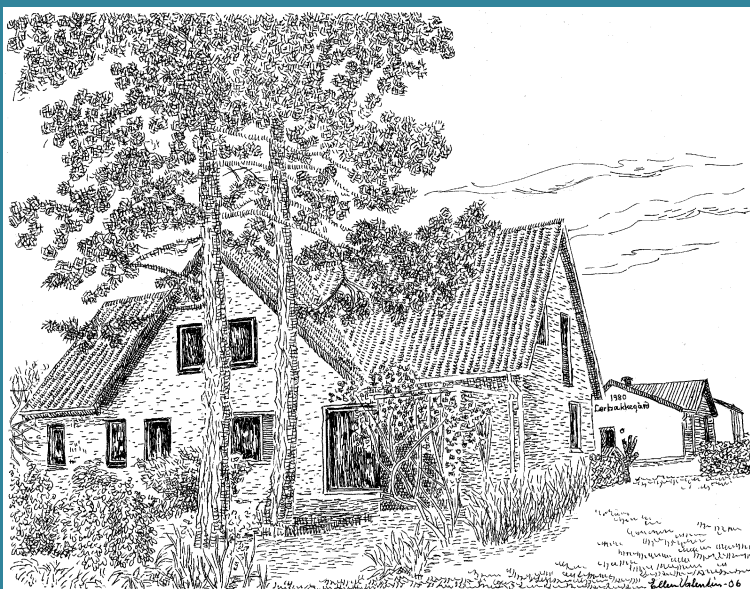
Karen M. roste det store billedmateriale vi har i arkivet og hvor en del ligger på B.Ms Mern-by side, med flotte og bevaringsværdige huse. Rosa Philipine delte bord med 6 øvrige, hvor Benny som eneste gamle Mern dreng vel var forsynende med gammel viden.

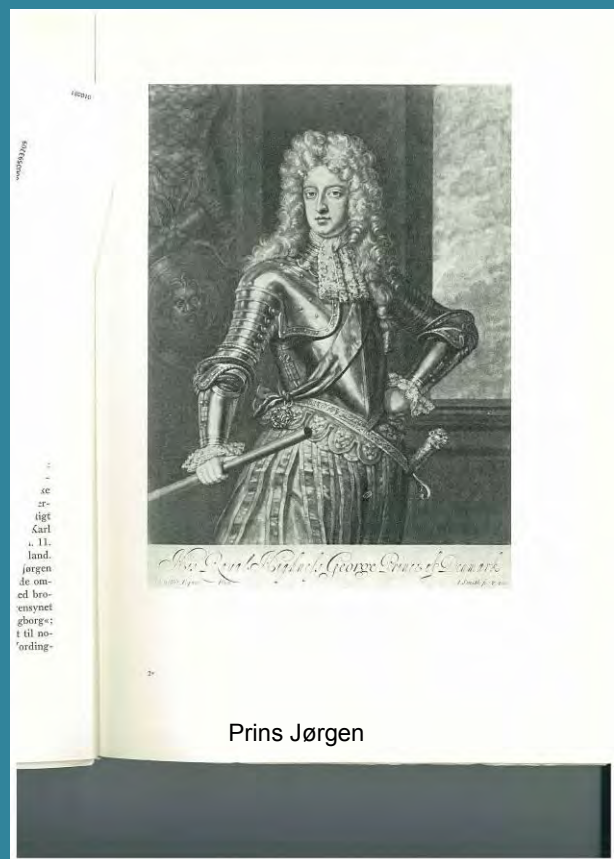
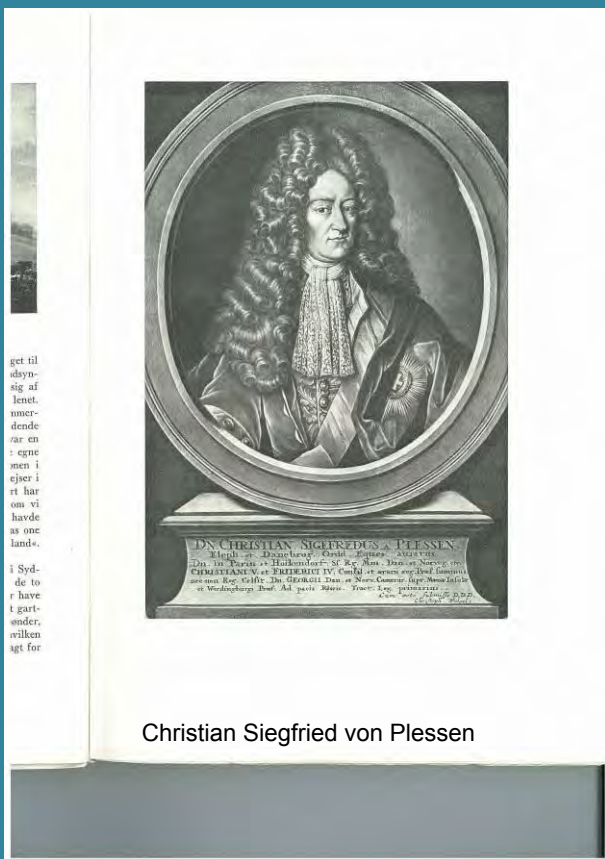
Jeg mener at det måske var lidt hektisk og "tyndt" besøgt, men Rosa Philipine var godt tilfreds. Vi skal dog sammen arbejde lidt mere med eksakte årstal og billeder, frem til den endelige plan om ca. 3 måneder er færdig.

Ref. holgerfugl@mail.dk

Gårdshistorier

ved Vagn B. Nielsen

Udvalgte gårdhistorier fra

Mern – Øster Egesborg

70 gårdhistorier i 312 år

Af Vagn B. Nielsen, Langebæk Lokalhistoriske Arkiv

Forord til gårdhistorierne ved Vagn Nielsen:

”Historierne er et tidsstudie fra 1700 – 2013. Det handler om gårde i Mern og Ø. Egesborg sogne. De har en fortid under godserne Lilliendal, Høvdingsgaard og Lekkende. De 3 godser blev etableret sammen med 9 andre i 1774, da Vordingborg Ryttergods blev solgt på Auktion. Alle gårdene havde en fortid som fæstegårde under Vordingborg Ryttergods, der blev etableret i 1719. Det var næsten identisk med Prins Jørgens Gods, der blev etableret i 1673, da Prins Jørgen overtog det efter faderen Kong Frederik den 3.

Prins Jørgen blev i 1683 gift med den senere dronning Anne Af England og Skotland. Han flyttede derefter til England og måtte have andre til at bestyre sit gods. Det var ofte amtmanden over Vordingborg Amt; men omkring år 1700 var det Prins Jørgens gode ven ”den gode Plessen”, Christian Siegfried v. Plessen, der blev bestyrer. Plessen havde været dansk finansminister. Plessen var god ved bønderne og indførte i samarbejde med Prins Jørgen en hel del nye dyrkningsmetoder. De gjorde forsøg med æbleplantager, og fik bønderne til at dyrke æbler, bl. a. ved Hulemose Mølle i Nyråd. Dronning Louise-æblet skulle være et senere resultat af disse forsøg. Der blev også lavet planteskoler, hvor nye træer til skovenes fremvækst og tilplantning kunne opelskes. Der blev etableret 2 plantehaver, 1 ved Kulsøen og 1 ved Bjerremarken.

Da Prins Jørgen døde, forærede dronning Anne Von Plessen et portræt af hende selv besat med diamanter til en værdi af 40.000 rigsdaler (svarende til ca. 40 millioner nutidskroner). Plessen blev senere begravet fra Sct. Petri Kirke i København.

Tidsstudierne omfatter 70 gårde og deres brugere i ca. 312 år. Enkelte gårde har en lidt længere kendt historie. I forlængelse af de 70 historier er der lavet 24 historier fra godserne Iselingen, Oremandsgaard, Nysø og Petersgaard. Historierne har været bragt i LandbrugsNyt i perioden 2005-13. Tegningerne er tegnet af Ellen Valentin. En del af historierne kan ses på www.Mern-by.dk

I kulturarvskortlægningen er trykt et udvalg af de gårde som er relateret til Mern. På bibliotekerne Vordingborg kan Vagn Niensens Gårdhistorier læses i deres fulde omfang under titlen

”92 (99) Gårdhistorier i 312år af Vagn Boberg Nielsen”

<u>Hovegården</u>	Lilliendal
<u>Øster Egesborg</u>	Enkesædet for Lilliendal, Østergård Ø. Egesborg Præstegård Ø. Egesborg Gl. Skole Dehlgård Ejner Plougmanns el. degnens gård Bakkegård Kæmpehøjgård Lærkegård
<u>Stårby</u>	Råbjerggaard Lerbakkegård Hestetofte 3 Ørslevvej 259 Ågården Lindegård Stårby Mølle Greisgård
<u>Tolstrup</u>	Vallebogården Skovlukkegård Tolstrupgården Møllebakken 2 Gydehøj Møllebakkegård Stæhrgården
<u>Røstofte</u>	Krogsgård Teglgård Brolæggergården Ravnegården Bøgebjerggård Askholm Bakkehøj Jungshavegaard Skovholm
<u>Skovhuse</u>	Strædehavegård Pilegård Dunemosegård Bakkegård Ølebjerggård Gl. Vordingborgvej 1 Arne Johannesens gård
<u>Nr. Mern</u>	Mern Præstegård Møllevang Mern Mølle Toftegård Nørrebakkegård Ny Maglegård Thorngård Lydehøjvej 1 Skyttegård Bjergholm Dalsgård Væver Hansens sted Højholt

Hovedgård
Sdr. Mern

Egebjerggård
Gedebakkegård
Bøgely
Hulemosegård
Skovgård
John Thorkildsens gård

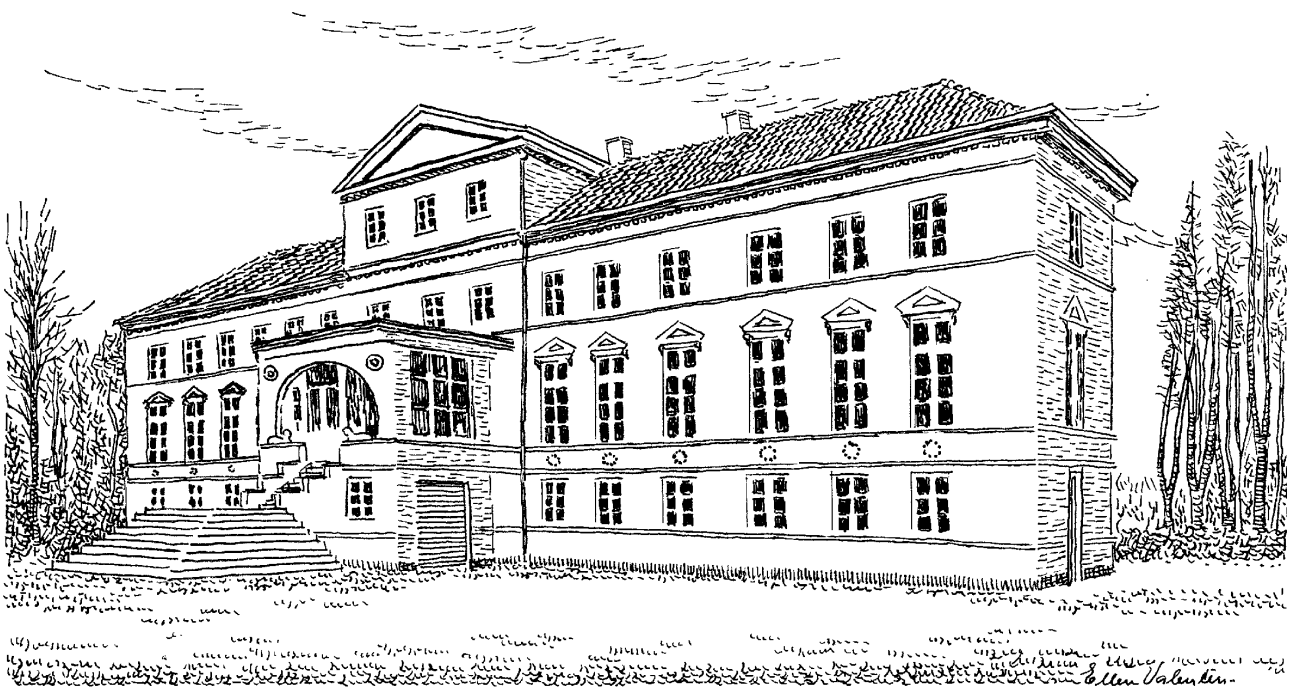
Lekkende

Høvdingsgaard
Doktorgården
Lægeboligen
Solhøjgården
Aagård
Stenlængegaard
Øagergård

Sandvig

Lekkende
Chatel
Pilegaard
Egevangsgård
Bøgestrømsgård
Ellebæksgård
Granlyst
Højgård

Sageby

Lilliendal ved Mern ejes af Ted & Johannes Kallehave.

Lilliendal opstod i 1774, da Vordingborg Ryttergods blev sat til salg og opdelt i 12 godser.

Den godskommune-administration, der hidtil var udøvet af Ryttergodset med regimentsskriveren som øverste embedsmand, blev nu uddelegeret til de 12 godsejere med deres godsforvaltere.

Lillienkjold købte gods nr. 10 og kaldte det Lilliendal. Han købte også nabogodset Høvdingsgård. De 2 hovedgårde blev drevet sammen.

Landsbyen Skuderup skulle nedlægges for at give plads til den nye hovedgård. Lillienkjold havde allerede i 1760 købt Gl. Skuderupgaard, der antagelig lå lidt vest for, hvor Lilliendal ligger i dag. Det var en hovedbygning i en etage. De 9 andre gårde i Skuderup, havde alle hørt under Ryttergodset. De blev nedlagt i forbindelse med auktionen i 1774.

Det hele blev skattefri hovedgårdsjord for Lilliendal. Der var også et par gårde i Tolstrup, der ikke var hovedgårdsjord, der blev sendt ud på overdrevet Kulsbjerg, så kunne Lillieskjold overtage den opdyrkede jord, og lade bønderne opdyrke overdrevet bl.a. på Store Kulsbjerg.

Gl. Skuderupgaard var på 71 fag, en af de største gårde i Sydsjælland (.første gang nævnt i 1492). Den ejedes i 1664 af Anna Gjordes i Stege og var beboet af Kornet Hans Lehnert. 1688 hed ejeren Henrich Heins, og i 1717 Christian Frantzen Toxwærd, der i 1726 skødede ejendommen til ritmester von Segenbaden. Han solgte den i 1730 til Jørgen Wetman, hvis enke i 1740 solgte den til rådmand Johan Jacob Hæsener og i 1753 til Oberst Enselins enke.

Derefter en hurtig række af ejere: 1757 Peder Qvistgaard, 1758 rådmand Ziemens enke, København og i 1760 Hans Gustav Lillienkjold.

Han kom som søofficer til De Vestindiske Øer, hvor han ægtede en slægtning til guvernøren Elisabeth Malleville. Hun døde i 1768. Hendes penge har sikkert medvirket til, at han kunne købe 2 godser. Året efter blev han gift med Mette Catrine Cederfeldt.

Lillienkjold byggede en ny enetages hovedbygning øst for Gl. Skuderupgaard. Han samlede jorden fra sin oprindelige gård tæt på gården og dyrkede det. Hovedgårdsjorden fra de 2 godser forpagtede han ud. I 1784 hed forpagteren Peder Neergård. Han var vist nok den sidste, der havde træhesten i brug i Sydsjælland. Det gik ud over bondedrengen Peder Nielsen fra den gård, der senere blev Stenlængegården i Mern. Han havde ikke pløjet godt nok fra gærdet. Efter 1 ekstra forsøg smuttede ploven op igen. Da han ikke ville gøre et tredje forsøg, endte det med at forvalteren gav ham både pisk og 1 ridetur på træhesten. Han kunne godt gå hjem fra Lilliendal til Mern; men han kunne næsten ikke gå de næste par måneder. Hans far Niels Peder Madsen anlagde retssag mod forvalter og forpagter. Han fik rettens sympati; men det løb ud i sandet, da de anlagde modretssager mod Peder og hans far. Det blev ikke Peder, men lillebroderen Mads Nielsen, der senere overtog Stenlængegården.

Da Mette Cederfeldt døde, blev Lillienkjold gift 3. gang og det endte med at han i 1785 solgte sine 2 godser til ejeren af Nysø, Oremandsgård og Jungshovedgården, som var etatsråd Reiersen. Han var ungkarl og en anset handelsmand, der drev en stor oversøisk skibsfart; men han døde ugift i 1795.

Generalfiskal og justitsråd Peter Uldall, der havde været forsvarer for Struense, købte Lilliendal og Høvdingsgård. Han ville lave et baroni for en af sine 2 sønner; men han døde pludselig i 1798. Hans enke solgte godserne hver for sig. Lilliendal købtes af Th. Bech, der i 1802 solgte til Adam Christopher Knuth.

Det var godserne og præsterne, der styrede en del af socialforsorgen og fattigvæsenet omkring år 1800. Den nærmeste familie tog sig så vidt muligt af enker og forældreløse børn; men kunne de ikke, var det enten præsten eller godsforvalteren, der sørgede for at de fik et sted at være. Godset havde selv tjenestefolk ned til 9 år.

Udskiftning/udflytning og hoveriets ophævelse var i sig selv en enorm udfordring. Der var mange nye muligheder; men det var også en enorm udfordring. Hvor tingene før var foregået i fællesskab, skulle man pludselig både bygge en ny gård på bar mark og rydde mark. Marken havde måske aldrig været pløjet før, og var fuld af sten og trærodder. Det var langt fra alle, der kunne leve op til det ambitionsniveau.

Det var dog så heldigt at nogen af de ældre, og dem det ikke gik så godt for, kunne blive boende i nogle af de gamle stuehuse, somme tider helt op til 4 familier i en nedlagt gård. Da hoveriet var ved, at blive ophævet, var der også brug for en del daglejere på godset. Nogle af gårdmændene havde også brug for daglejere; men statsbankerotten i 1813 gjorde det ikke nemmere. Så der var nogle, der endte som fattiglemmer i præstens huse (nogle af de nedlagte stuehuse ved præstegården), andre blev indsiddere hos andre husmænd og gårdmænd.

Godserne var også retskreds. Birkeretten havde tidligere hørt under Ryttergodset.

Det var også godserne, der sammen med sognefogeden skulle sørge for vejvedligeholdelse og snekastning på hoveribasis. Sognefogeden Gregorius Hansen på Tolstrupgården endte i retten i 1821, fordi han ikke ville skovle sne på Stampebakken på Kalvehavelandevejen, da det var og er en del af Ø. Egesborg Sogn. Gregorius var meget stejl og ville ikke lade sig knægte.

Sognets sager blev lagt i lidt fastere rammer, da sogneforstanderskaberne blev indført i 1841. Godsejeren og præsten var fødte medlemmer, og kun gårdmænd af hankøn havde stemmeret. De blev senere afløst af sognerådene.

Adam C. Knuth drev ikke selv Lilliendal. I starten var Peder Neergård forpagter. I 1820 hed forpagteren Dedendroth, og i 1834 var det Rasmus Mogensen. Han døde i 1837. Hans enke Sara og hendes sønner fortsatte forpagtningen, til hun døde i 1845. Andreas Dige fortsatte forpagtningen.

Frederik Christian Knuth ejede Lilliendal 1834-52; men godset var sat under administration, da jorden trængte meget til dræning og anden modernisering.

Sønnen Adam Knuth solgte de fleste af bøndergårdene til arvefæste; men beholdt selv ejerskabet og herlighedsværdi, herunder jagtretten. Så kunne der blive sat skik på godsets jord med dræning m.m.

Christoffer Knuth startede på gården Østergård i 1878. Han overtog Lilliendal i 1897. Han var meget foretagsom. Han var medlem af sognerådet, amtsrådet og landstinget. Han havde sommerhus i Tyskland og på Skagen. I begyndelsen af 30-erne deltog han i et industrieventyr i Sverige sammen med en anden, der ikke havde nogen penge. Det kostede ham hans sommerhuse og havde nær kostet ham godset.

Fra 1936 til 1950 hed ejeren Chr. Knuth og herefter overtog hans søn Ulrik Knuth (1950-1970) og sidst dennes søn Christian Knuth som ejede Lilliendal indtil 1994 og hvorefter den 570 ha store ejendom blev overtaget af Ted Kallehave som havde været forpagter af godset siden 1981.

Skoven på ca 410 ha solgtes i 1984 til Lundbygaard Gods. En del bøndergods blev afhændet.

Hovedbygningen har ændret sig meget i de forløbne 200 år. De første 50 år var der kun 1 etage; men så tilføjedes Grev Knuth's pragtetage i det hus, som var blevet hjem for denne gren af slægten. Et gammelt maleri viser, at denne bygning havde mansardtag; men i 1852 fjernedes mansardtaget og en regulær etage blev tilføjet.

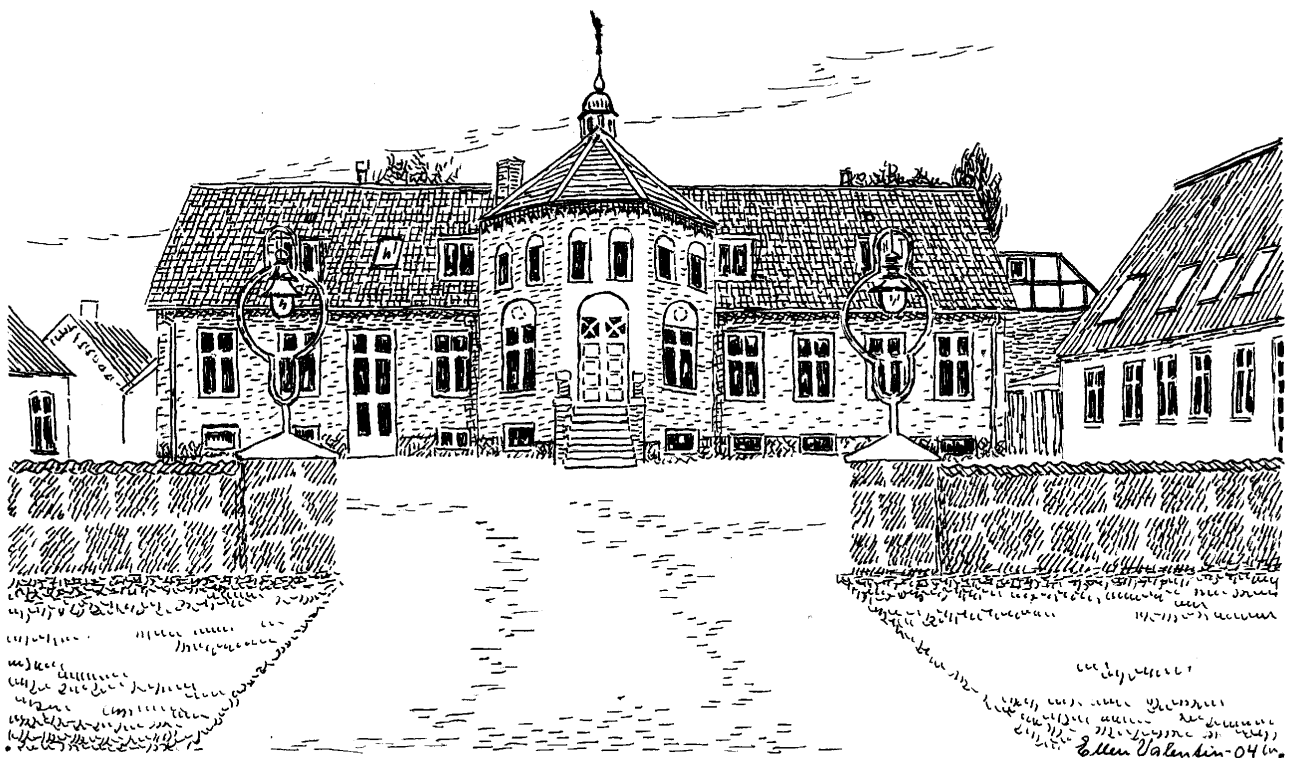
I 1919 blev den store hovedbygning forøget med et fag i hver ende. Hovedbygningen har siden 1994 gennemgået en omfattende istandsættelse og er i dag en velfungerende enhed som rummer en kontorafdeling, elevbolig og en privatbolig, den sidste større ændring fandt sted i 2004, da Ted Kallehave ændrede terrassen mod haven, og gengav hovedbygningen de afvalmede gavle, som den havde haft før 1919.

På driftsiden, er der etableret et stort gennemløbstørreri, brovægt og tre nye lagerbygninger til korn og halm på i alt 6500.m2. Lilliendal har igennem 10 år været drevet i et driffællesskab med Høvdingsgaard og Beldringe Godser.

Historien er skrevet af Vagn B. Nielsen med Trap Danmark, Holger Munks notater og folketællinger som kilde.

Ulrik Gustav Adam greve Knuth og hustru Tove Knuth

Østergård i Østergårdstræde ved Mern er i dag en efterskole; men den har i tidens løb levet en omtumlet tilværelse. Hovedbygningen er opført i 1859. De to sidefløje var herskabsstald og domstikfløj; men er nu undervisningslokaler.

I forbindelse med auktionen på Vordingborg Ryttergods i 1774 og udskiftningen, sker nogle mærkelige ting, og herved opstår Østergård ude på Sønder Mern's andel af det store Stensved Overdrev, der strakte sig fra Østergård og helt til Nyråd ved Vordingborg.

I Sønder Mern blev 5 gårde nedlagt, og jorden blev tillagt Høvdingshus. Gård nr. 1 lå lidt øst for Ellereendegård, nr. 7 og 8 lå nord og syd for lægeboligen. Den nordligste måske der, hvor Ørslevvej går i dag. Nr. 9 og 10 lå i nærheden af børnehaven.

I Nørre Mern blev 2 forfaldne gårde nr. 8 og nr. 13 nedlagt. Den jord, som hørte hertil og lå på nordsiden af Mern Å, men syd for Mernvej, blev lagt til Høvdingsgården. Da det var Lilliendaljord, fik Lilliendal tillagt lidt Mern-jord mellem Lilliendal og Østergårdstræde og til dels ligeledes Østergård.

Østergård var tilsyneladende ikke blevet bygget i 1787; men da der ikke var bygget nogen ladegård på Høvdingsgården endnu, blev Østergård bygget som ladegård til denne. Forpagter Neergaard forpagtede både Lilliendal og Høvdingsgården i 1792 med bopæl på Østergård; men ladefogeden Hans Nørager deltager som godsernes skifteforvalter fra 1796-1800 med bopæl på Østergård. Men i 1801 hedder ladefogeden Peter Nielsen med 6 tjenestefolk og 1 gift husmand på Østergård; men han var i 1810 blevet indsidder på Anders Eriksens gård i Sønder Mern.

I 1802 blev Østergård solgt til Frederik Adam Knuth, da han købte Lilliendal. Den blev til dels drevet sammen med denne. Peder Andkjær var ladefoged 1815 -17, da han overtager Ågård i Stårby. I 1834 var Hans Hansen avlskarl med en hel del tjenestefolk.

I 1840 er Chr. Hartvig hollænderiforpagter, d.v.s. han har en kvægbesætning med eget mejeri. Lilliendal driver jorden, og i 1844 hedder Lilliendals og Østergårds ejer Christian Frederik Knuth. Forpagteren hedder Jørgen Jensen. Han har 7 børn og 11 tjenestefolk.

Chr. Fr. Knuth dør 1852; men står som ejer af Østergård til 1878, da den i 1858 bliver enkesæde for hans enke Lucie v. Buchwald (undertegnedes oldemor var pige hos hende i 13 år til hun blev skovfogedkone i Skovhuseskoven). I 1878 flytter hun til København, hvor hun dør i 1884

Hendes barnebarn Christoffer Knuth har Østergård til 1897, hvor han overtager Lilliendal. Han var medlem af Amdsrådet for Præstø Amt og senere landstinget for de konservative, han lå meget til højre i de konservative. Han stemte mod 1915grundloven. Han syntes nok ikke kvinderne skulle have valgret. Han var ellers glad for kvinder. Han stemte også i mod Arvefæste afløsningen, altså indførelsen af selvejet, hvilket Lilliendal først

rigtigt indførte da det blev lov Han meldte sig i øvrigt ud af de konservative, da de ikke var konservative nok, men fortsatte dog i gruppen.

Han bliver boende på Østergård et par år, da der skal bygges om på Lilliendal. Men i 1906 har han fået en bestyrer, der hedder Niels Andersen, Og i hovedbygningen bor Rentier Agnes Rewentlow, der er 40 år.

I 1910 overtager Christian Fr. Knuth Østergård som forpagter. Sønnerne Ulrik og Torben K. bliver født på Østergård og voksede op der. Deres store daglige fornøjelse var at komme ud i Skovhuseskoven og være med at vogte køer i skoven sammen med undertegnede farbror og dele hans madpakke. Så den var nødt til at være stor.

På grund af lensafløsningen i 1922 bliver Lilliendal nødt til at oprette et vist antal parcellist steder, hvorfor blandt andet Østergård udstykkes. Arealet blev reduceret fra 87 ha til 2 ha. I 1912 var der oprettet 4 husmandssteder på 2 ha. De og de nye bliver forøget til ca. 11 ha.

Efter lensafløsningen køber Christoffer Knuth sommerhus/helårshus i Wiesbaden

I 1941 overtager Åndssvageforsorgen Østergård; men der er stadig malkekøer på gården. Oprindeligt var der 50 malkekøer, så det er der måske stadig under krigen.

A 2.

I 1992 da Østergårds daværende funktion er blevet til Bo og Naboskab, flytter den til Stårbyhus på den anden side af Mern.

Den købttes da af den efterskole, der havde været på Lekkende Hovedbygning siden 1954. Det er en efterskole, der henvender sig til unge med særlige behov begrundet i boglige og indlæringsmæssige vanskeligheder.

Efterskolen Østergård er en selvejende institution, der bygger på den danske højskoletradition. Undervisningen er tilrettelagt som kreative, praktiske og musiske fag, der udfoldes i et trygt miljø, hvilket er med til at styrke elevernes selvværd, ansvarsfølelse og gå på mod.

Nøgleordene for det pædagogiske arbejde på efterskolen er tryghed, struktur og forudsigelighed.

Skolen har plads til 75 elever og 30 ansatte. Forstanderen hedder i dag Irene Borre.

Historien er skrevet af Vagn B. Nielsen med Lilliendals afgiftsprotokoller og Holger Munks notater som kilde.

Præstegården i Øster Egesborg ved Mern ejes i dag af Annemette og Lars Klæbel. Den ligger på Præstetoften 2.

Den gamle avlsgård med forpagterboligen, som kun er bolig nu, ligger på Præstetoften 4 og ejes af Ulla og Brian Leganger.

På Gorm den Gamles tid er der i hvert fald ikke nogen kirke på den anden side af Øster Egesborgvej; men Sct. Olai Kilde eksisterede sandsynligvis, og ved den holdtes der kildemarkeder. Der har måske også foregået anden form for religiøse møder.

Der er fundet en mønt ca. fra år 1000. Omkring år 1100 blev der bygget en trækirke, og ca. i 1200 byggedes den nuværende stenkirke.

Vi må gå ud fra, at der også har boet præster på præstegården før Reformationen. I 1370 skal der aflægges regnskaber til Roskilde-biskoppen, så da må vi i hvert fald gå ud fra, at præstegården har eksisteret og har været en fremtrædende præstegård. Der har altid været et stort jordtilliggende til præstegården og præsteembedet i Ø. Egesborg, ca. 155 tønderland.

I 1200-tallet stod der en helgenfigur i kirken. Den blev omkring år 1800 taget ned og lagt på loftet. I 1850 kom den til Nationalmuseet, hvor den bliver udstillet vist nok som det ældst bevarede træskærerarbejde i Danmark.

Vi kender ikke noget til præsterne før efter reformationen, hvor følgende præster har beboet præstegården og betjent Øster Egesborg kirke:

Bo Bondesen provst (-1563)	Christian Frederik Platou provst 1788-1815
Oluf Madtzøn provst 1563-1594	dr. Theol Johannes Clausen 1815-1821
Anders Michelsøn Corrinus 1594-1602	Laurits Christian Holsøe 1821-1835
Niels Hansøn 1602-1612	Nicolai Bierfreund Søtoft
1835-1844	
Jacob Nielsøn 1612-1631	Hans Peter Coster Dorph 1844-1888
Peder Lauritzøn Tuxen provst 1631-1649	Axel Vilhelm Semler 1888-1899
Peder Pedersen Hie (Hierunius) provst 1649-1680	Jørgen Vincents Tørsleff 1899-1913
Simon Berendson Smertz 1680-1716	Harald Monrad- Frantzen 1914-1952
Frederik Steen Funk 1716-1729	Johannes F. Langhoff 1952-1971
Peder Andersen Eeg 1729-1743	(Langhoff er den sidste der har boet i Ø. E.)
Andreas Werliin 1747-1759	Jørgen Ertner Mern provst
1971-2000	
Hans Ditzel provst 1759-1788	Alex Mark Knudsen Mern 2000-

Præsten stod selv for landbruget; men han har selvfølgelig haft en avlskarl eller bestyrer til at forestå det praktiske. I 1787 havde præsten 4 soldater og 2 kvindelige tjenestefolk. Det var selvfølgelig ikke så praktisk, hvis alle 4 pludselig skulle i krig. I 1801 var der 3 karle og 3 piger.

Da de 3 gårde Bakkegården, Lærkegården og Kæmpehøj flyttes ud på marken i 1808, bliver en del af de tilbageværende bygninger brugt til beboelse for 4-5 husmandsfamilier. Dem i præstegårdshaven blev benævnt præstens huse. I 1834 er der da også blevet plads til 1 gift avlskarl i et af husene. På præstegården er der derudover stadig 3 karle og 3 piger. I præstens huse bor der også 5 almissefolk udover husmændene.

I 1840 er der 1 gift avlskarl, 1 karl, 2 piger og 1 husjomfru. Avlskarlen regnes blandt beboerne på præstegården; men hans kone registreres til gengæld i et af præstens huse. I præstens huse bor der desuden et par daglejere, 5 fattiglemmer, 3 enlige mødre og 3 aftægtsfolk.

I 1845 er der 1 avlskarl og 2 piger i præstegården. I præstens huse finder vi avlskarlens kone, 4 daglejere og 6 almisselemmer. Dorph har tilsyneladende ikke nogen avlskarl i 1850. Han har 3 tjeneste piger og i præstens huse bor 4 daglejere, 4 almisselemmer og 4 aftægtsfolk.

Den nye præstegård blev bygget i 1864. Den gamle var brændt ved lynnedslag. Der var 14 værelser Dorphs kone var fra Iselinge, så hun var vant til store forhold. De fik 8 døtre og 2 sønner. Det resulterede i at da Dorph blev ældre og havde 3 kapellaner til at hjælpe sig, giftede de sig med en af døtrene hver, da de rejste. Provst Platou havde også 11 børn i den gamle præstegård.

Provst Platou hjalp for øvrigt pastor Grundtvig i Udby, da han i år 1800 var kommet i økonomisk uføre med en gammel præstegård, der var ved at falde ned over ham. Han sørgede for, at gamle Grundtvig fik en gældssanering på 4000 rigsdaler. 1 rigsdaler = ca. 900 kr.s købekraft i år 2000.

Grundtvig havde heller ikke noget såsæd, da præstegården skulle tilsås. Det havde han foræret væk til de fattige.

Den gamle præstegård i Ø.E. havde været firelænget; men har ændret facon nu da den nye store præstebolig er bygget. Der blev også bygget en kampestenslade langs vejen, der ikke er der mere. Stenene var sandsynligvis indført fra Bornholm.

I 1876 bliver Rasmus Hansen fra Skovhuse præstegårdsforpagter. Han dør allerede i 1879 og hans unge enke Mette Marie bliver gift med den nye forpagter, Anders Hansen men da han overtager Lindegården i Stårby i 1886 bliver der tilsyneladende ikke lavet ny forpagtningskontrakt.

I 1890 er der 1 kreaturpasser og 3 daglejere i præstens huse. I 1891 bliver Hans Jensen bestyrer. Præstens huse ophører med delvis at være fattiggård, da den nye fattiggård i Stårby bliver bygget til 25 fattiglemmer i 1883. Der bliver også ansat en sygeplejerske til at tage sig af beboerne sammen med forstanderparret. Det bliver senere alderdomshjem.

I 1906 bor der stadig 3 daglejere og et par enker i Præstens huse. Bestyreren er Jakob Andersen fra Rødstofte. I 1916 er præstens huse antagelig revet ned.

Da Monrad- Frantzen i 1914 bliver præst, står han selv for landbruget. Han har dog bestyrer. Først en ældre en, der hedder Jens Peter Nielsen og så Knud Plougmann Nielsen fra 1923-27. Da Monrad-Frantzen er meget aktiv på mange fronter bliver jorden forpagtet ud til Karl Larsen. Monrad-Frantzen gør en aktiv indsats for ungdomsarbejdet, og der foregår meget i Ungdomsforeningen, som han oprettede. I 1938 bliver der udstykket 4 parcelliststeder fra præstegården. Skovbo var allerede udstykket i 1890. Monrad-Frantzen underviser de sidste 14 år af sin præstegerning også på seminariet.

I 1946 afløses Karl Larsen som forpagter af Sophus Nielsen. Jørgen Christoffersen bliver forpagter i 1962, og i 1960 bygges Øster Egesborg Skole på noget af præstegårdens jord. Nels Poulsen bliver forpagter i 1978. Nels P. køber Ågården i 1986. Han fortsætter forpagtningen, og bruger den som fodermester/ medarbejderbolig.

Menighedsrådet sælger i 2006 både præsteboligen og forpagterboligen. Præsteboligen havde været lejet ud siden 1972 bl. a. til Bruun, Øster Egesborg Friskole, som startede indskrivningen her og brugte den til lærerbolig, og til Ole A.B. C. Hansen.

Lars Klæbel (f.1968) er pilot i SAS, og Annemette K. (f.1963) er indehaver af en virksomhed med informationsteknologi. De har 3 børn. Den ældste (f.1984) studerer Jura på Københavns universitet og bor i Vordingborg. Den næste f.1986 studerer til Skibs Officer hos A. P. Møller i Svendborg. Den yngste (f. 1995) skal i 7. klasse på Øster Egesborg Friskole og bor stadig hjemme på præstegården. Familien boede tidligere i Nordsjælland; men forelskede sig i Øster Egesborg Præstegård, og glæder sig meget over at bo i denne historiske bygning i Sydsjælland.

Historien er skrevet af Vagn B. Nielsen med Øster Egesborg Præstegårdsarkiv og folketællinger som kilde.

Ø. Egesborg gl. Skole

Der blev etableret kongelig rytterskole i den nordlige bygning ud til kirkepladsen i 1721. Det var 1 ud af 240 rytterskoler Frederik den 4. lod opføre. De blev alle forsynet med en **ryttertavle**, som vist på fotografiet. I teksten på ryttertavlen udtrykker han en tak for, at han er blevet 50 år. Det er begrundelsen for byggeriet af de mange skoler.

Den første skoleholder var en ustuderet præstesøn fra Mern, **Troels Jensen Karleby**. Der var 7 skoleholdere i Ø. Egesborg i 1700 – tallet. Samtidig var der 7 degne på degnens gård på Ø. Egesborgvej 12. Degnens opgave var mest som præstens medhjælper til kirkelige handlinger. Han var kirketjener, løste præsten af ved dennes forfald, førte kirkebog og havde konfirmationsforberedelse. Han drev også landbrug. **Den sidste degn hed Spleth**. Han døde i 1794.

Skoleholderen Lars Jørgensen fungerede som degn både før og efter han standsede som skoleholder i 1800. Der var kun 3 lærere (skoleholdere) i 1800 – tallet:

Lauritz Frederiksen Serritslev 1800 – 40

Schouboe 1840 – 54

Anders Christensen 1854 – 1905

I **1891** blev skolen på Præstetoften 1 bygget. Foto viser både den gamle rytterskole og den ”nye” skole i baggrunden. Nu var der 2 klasselokaler. Så der var både lærer og lærerinde. Der blev 4 klasser med **hver anden dags undervisning**.

2 kilometer mod syd blev **Tolstrup Skole** bygget samtidig. Der var der kun 1 klasselokale og der var kun 1 lærer til en 7 – klasset skole. Her var også undervisning hver anden dag, så 1. til 3. klasse blev undervist sammen og 4. til 7. klasse blev undervist sammen.

Sådan foregik undervisningen i de 2 skoler, samt i Skovhuse Skole, der havde en lidt længere historie end Tolstrup, til der blev bygget en **ny Centralskole i 1961** på Præstetoften 6.

De sidste lærere i den gamle skole var:

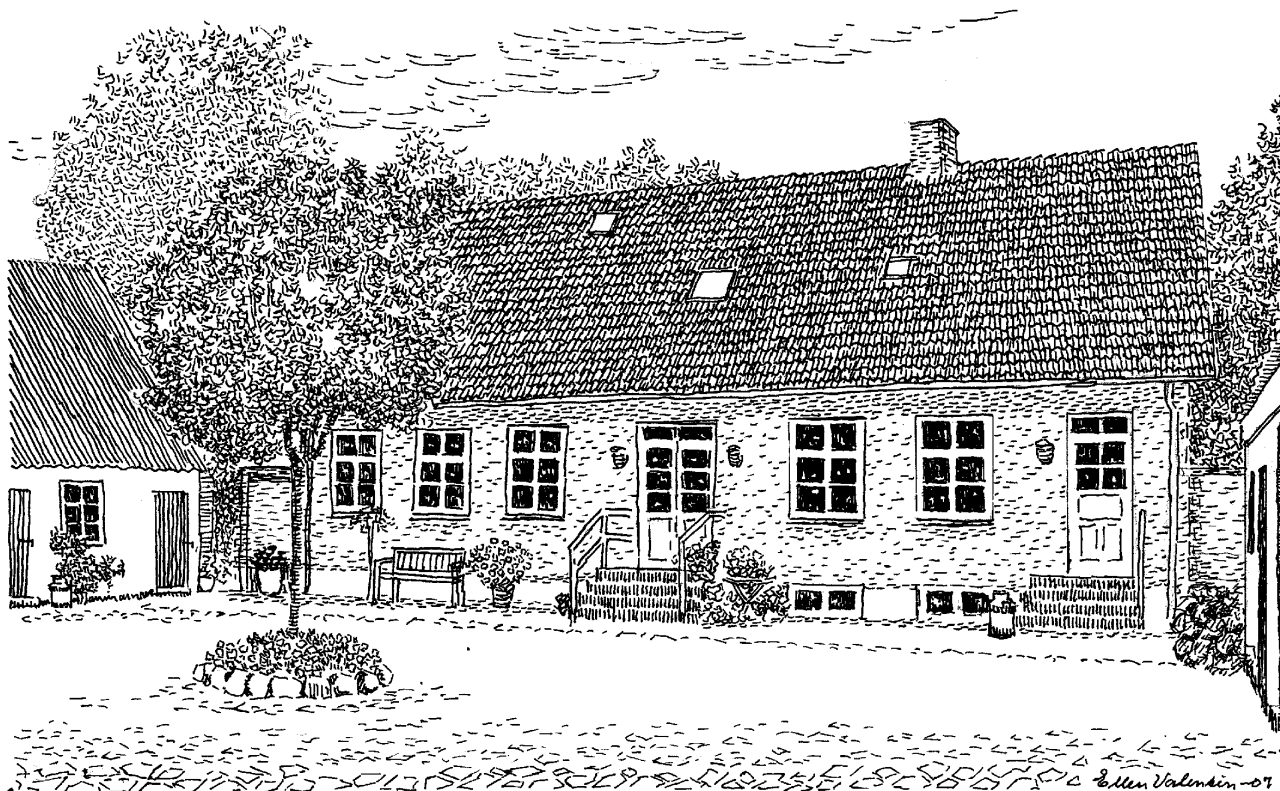
Christian Christiansen 1905 – 23

Aage Larsen

1923 – 61 (han fortsatte ca. 3 år på Centralskolen)

Historien er skrevet af Vagn Boberg Nielsen med Præstø Amts skolehistorie som kilde.

Skolen har Matr. Nr. 2 Ø. E. by

Dehlgård i Øster Egesborg ved Mern ejes i dag af **Aase Risom og Sven Erik Omel Hansen**.

I 1708 lå Dehlgård øde. Prins Jørgen ejede Vordingborg Gods, som Ø. Egesborg var en del af. I 1711 blev Hans Mortensen fæster. Han blev dog allerede i 1719 afløst af Jacob Jørgensen. Godset er nu kongeligt ryttergods. Gården lå på det tidspunkt inde i Ø. Egesborg by lige over for kirken. Jacob Jørgensen døde først i 1755; men han blev afløst som fæster af Henrik Jensen i 1736.

Denne mistede året efter sin kone Kirsten Olesdatter, der døde 42 år gammel i barselsseng.

Fra 1748 til 1752 hedder fæsteren Erik Rasmussen I 1752 kommer Cresten Rasmussen Dreyer til, og i **1774 køber Lillienskjold Ø. Egesborg og dermed Dehlgård**. Nu skal Cresten Dreyer på hoveri på Lilliendal, hvor det i ryttergodstiden foregik på Lekkende.

Lillienskjold var en hårdere herremand end kongen. Til gengæld var hygiejnen i staldene blevet bedre, så man slap for hestesyge og kvægsyge, og udskiftningen gav bedre udbytter i marken; men der var også mange sten at rydde.

Dehlgård blev ikke udflyttet i første omgang. Jorden lå jo i nærheden af byen. I 1786 bliver Søren Olsen ny fæster, og i 1800 er det Jens Larsen. I 1815 bliver Jens Larsen boende på den gamle gård inde i Ø. Egesborg.

Udflytning

Johannes Jacobsen bygger nyt stuehus og flytter staldene ud på marken på den placering, gården har i dag.

Jens Larsen dør året efter. Resterne af den gamle gård bliver jordemoderbolig for madam Obitz i det meste af 40 år. Der kommer en ny jordemoder, som det hed den gang. Det var Marie Karoline Kofod. Hendes svigersøn Kristian Mogensen starter høkerforretning Da madam Kofod går på aftægt, bliver der bygget en ny jordemoderbolig ved siden af på Ø. Egesborgvej nr. 3.

Høkerforretningen fortsætter til 1973, da den sidste købmand Mary lukkede. Jens Hæsum har boet der siden.

Tilbage til Dehlgård. Johannes Jacobsen havde den i 40 år til 1855, og sønnen Peder Johannessen havde den i 61 år, dog med sin søn Johannes Pedersen som bestyrer de seneste år; men Johannes Pedersen døde i 1913 og faderen i 1916. Johannes Pedersens enke Ane Kirstine bliver nu selvejer. Gården har ellers været arvefæste indtil da. Ane Kirstines datter Dortea bliver i 1920 gift med Hans Jacobsen fra Askholm i Rødstofte. De bliver bestyrere og får datteren Elise. Hans J. dør året efter af den spanske syge.

Ane Kirstine fortsætter med bestyrere bl.a. Vilhelm Grothe, der senere får et parcelliststed på præstegårdsjorden. **Hans Jacobsens broder Valdemar Jacobsen var tømrer.** Han havde været i Canada og kom hjem i 1927, og blev i 1932 gift med Dorthea og overtog gården. I 1951 bygges det nuværende stuehus i rødsten..

I **1969 overtager sønnen Viktor Jacobsen**, og da han ikke efterlader sig arvinger bliver han 5. og sidste generation af familien på gården. Efter hans død i 1995 overtager de nuværende ejere og noget af jorden bliver solgt fra til Ole Larsen, Lekkende Mark.

I en årrække har gårdens besætning bestået af en flok smågrise på friland og kalve til opfedning.

Vagn B. Nielsen har skrevet historien med Holger Munks notater og Lilliendals afgiftsprotokol som kilde.

Ejner Plougmann Nielsen har haft sin gård i Øster Egesborg ved Mern siden 1969. Matr. nr. 4 ligger på Ø. Egesborgvej nr. 12.

Den ligger ved Øster Egesborg Kirke. I 1786/87 lå der en gård mere på den forholdsvis lille plads mellem Øster Egesborg Kirke og Øster Egesborg Brugs. Der er kun en brønd tilbage af denne, som blev nedlagt ved udskiftningen.

Der lå også en graverbolig helt op til kirken, men den blev revet ned for ca. 60 år siden.

I 1787 og ved hoverikontrakten med Lilliendal i 1792 hed fæsteren Christen Eriksen. Han var 11/12 1782 blevet gift med Catrine Olesdatter. Fæsteren før ham, Lars Pedersen, kunne både læse og skrive. Han løste skriveren på ryttergodset af under dennes sygdom. Han fik ikke passet sin gård særligt godt, da den var meget misligholdt. Han var startet på gård nr. 1, som den hed, dengang i 1760.

Gården ved siden af var sandsynligvis fæstet af degnen, Jeremias Splet, der havde en halvgård i byen. J. Splet var kun degn, men ikke skoleholder.

Skoleholderen i Rytterskolen over for kirken hed Lars Jørgensen. Da degnen Spleth dør nedlægges stillingen som degn; men skoleholderen Lars Jørgensen kommer til at fungere som kirketjener, og han får en ung energisk hjælpelærer. Lars Jørgensen flytter muligvis ind på degnens gård.

I 1794 afløstes Christen Eriksen, der blev husmand i Røstofte af Peder Hemmingsen, der havde den ved udskiftningen ca. 1807. Hans kone hed Elin Jensdatter. Det ser for øvrigt ud til at jorden skifter gård, for da Lars Jørgensen holder som kirketjener i 1819, bliver Peder Hemmingsen kirketjener.

I 1819 overtog Ejner Plougmanns tipoldefar gården/ jorden, da Peder Hemmingsen tilsyneladende bliver i sit stuehus. Han hed Johan Pedersen og kom fra en gård i Dyrlev. Han blev først gift med Birthe Philipsdatter. De fik 5 børn. Derefter blev han gift med Ane Pedersdatter. De fik ingen børn.

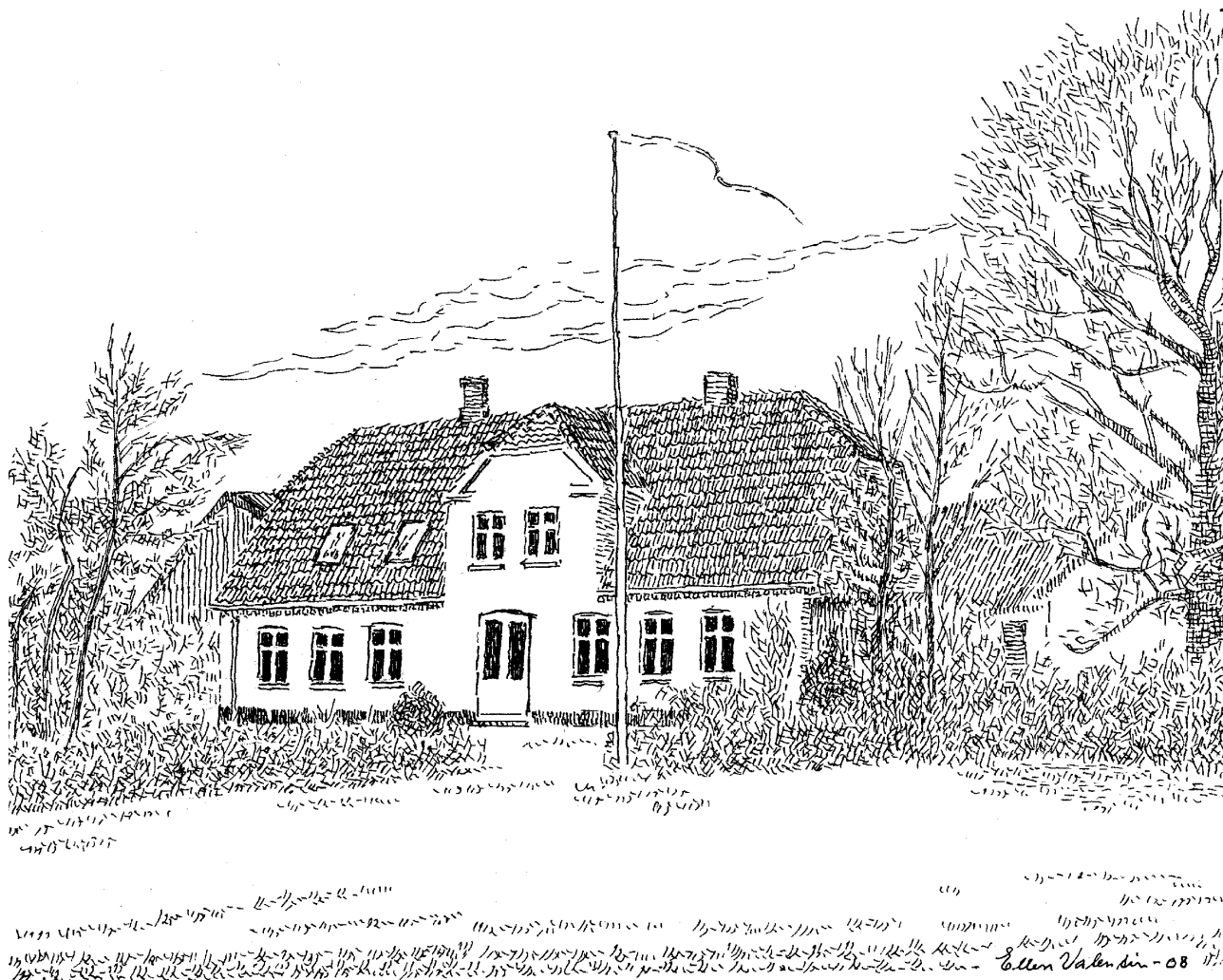
I 1850 gik Johan Pedersen på aftægt, men døde samme år lige før jul. Sønnen Christoffer Johansen overtog fæstet af gården.

Christoffer Johansen og hans kone havde en stor børneflok, 9 i alt. 3 sønner udvandrede til Amerika omkring 1880. Efterkommere af dem har senere besøgt deres gamle hjem, og til trods for at nogle af dem ikke var født i Danmark, talte de udmærket dansk, men de talte det på samme måde som deres forældre gjorde det, da de rejste. En af pigerne rejste sammen med sin mand til Finland. Også hendes børn har senere besøgt Danmark.

En anden søn Niels Christoffersen fik i 1894 noget af jorden til en lille gård ude på Lekkendevej 3, hvorefter datteren Dorthea og hendes mand Vilhelm Hansen overtog gården i 1896. Vilhelm Hansen var søn af Hans Hansen, Væveren fra Mern Nedermark, der var den første af bondestand, der blev valgt til den grundlovgivende forsamling i 1849.

I 1927 overtog Dorthea og Vilhelm Hansens datter, Marie sammen med sin mand Knud Ploughmann Nielsen gården, og drev den frem til 1969. De fik 3 drenge og 1 pige. En af sønnerne Ejner Plougmann Nielsen overtog gården. Jorden er i dag forpagtet ud til en nabo.

Kilde: Vagn Boberg Nielsen har læst i folketællinger og Lilliendals afgiftsprotokol.

Bakkegården i Øster Egesborg på Vallebovej 8, 4735 Mern ejes af Helle og Henrik Palmgreen Larsen. Der er ikke jord til mere. Den historie kommer senere.

I 1710 ligger den inde i Øster Egesborg by i krogen inde bag præstegården.

Det er gård nr. 4. og fæsteren hedder Peder Jensen Krog. Der er temmelig meget jord til Kroggården på det tidspunkt, da halvdelen af gårdene i Øster Egesborg ligger øde. Men i 1719 er den reduceret til normal størrelse igen.

Peder Jensen Krog dør i 1734; men Ole Andersen Krog fra Tolstrup gifter sig med Peder Krogs enke, Ellen Nielsdatter og overtager fæstet. Han er gift 4 gange; men i 1766 er det enken Maria Rasmusdatter, der gifter sig med Hans Hansen Krog. Hans H. Krog bliver sognefoged; men dør i 1786, og Maria R. gifter sig 3. gang med Hans Jensen fra Køng.

Maria dør i 1801. Jacob Jørgensen fra Vordingborg har overtaget fæstet i 1801. Ved udskiftningen får den matr. nr. 5, og bliver flyttet ud på bakken ved Tolstrup ca. 1810; men hvornår den har fået navnet Bakkegården vides ikke. Jacob Jørgensen har taget navnet Krog ligesom alle de foregående mænd. Han har været gift 2 gange. Hans anden kone Maren Nielsdatter, er 45 år yngre end ham.

Da Jacob J. dør i 1845, overtager Peder Kristensen gården og enken; men han dør allerede i 1861. Maren Nielsdatter fortsætter som arvefæster. Sønnen Kristen Pedersen bliver senere bestyrer, og overtager arvefæstet i 1883.

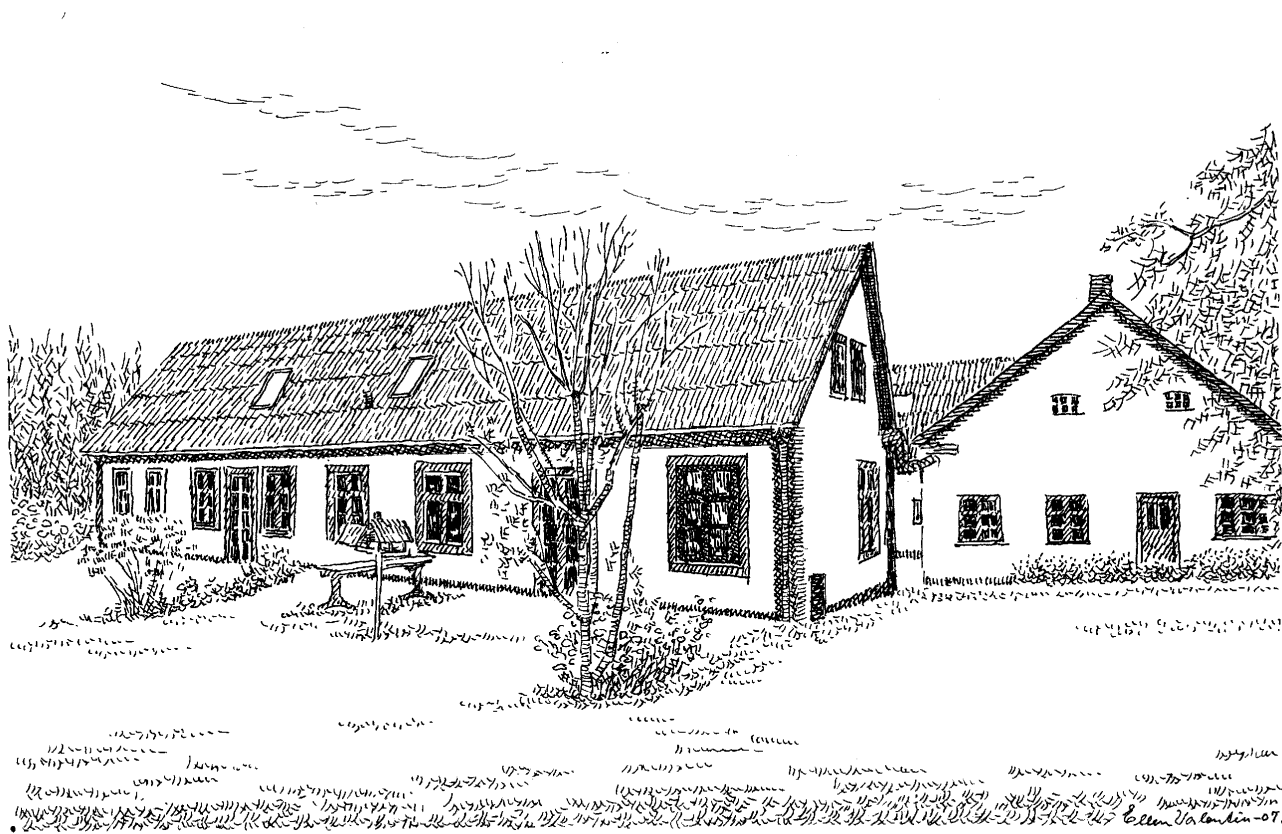
I 1889 overtages den af Jens Pedersen, der også er arvefæster. Han dør efter 1907 og enken køber den til selveje. Der har været mange enker på gården, der har overtaget gården med en ny mand. Før år 1800 skulle de finde en ny mand, inden der var gået 2 år (det skete ofte inden, der kun var gået 1 uge), eller have 1 voksen søn, der kunne være bestyrer og senere overtage. Men arvefæste og selveje gav enkerne større rettigheder. Jens Pedersens enke køber den først til

arvefæste, og ca. 1910 køber hun den til selveje. Sønnen Hans Andersen bliver først bestyrer, og i 1916 har han købt den.

Bakkegården brænder i 1923, og der bliver opført 1 helt ny gård. Hans Andersens kone dør i begyndelsen af 30'erne, og han får en husbestyrerinde, frk. Olga Andersen. I 1948 flytter frk. Andersen og Hans Andersen til Vordingborg De bliver senere gift. Nevøen Jens Vang Bragegård Hansen bliver forpagter af Bakkegården

I 1963 køber Carsten Christensen den. Og han sælger den til Mogens Wassard på Marielyst ved Vordingborg i 1966. Bygningerne lejes ud til Kreaturhandler Johannes Hansen fra 1970-79. I perioden 1983-1994 bor Iris og Hans Sørensen på den som funktionærer for Marielyst.

I 1997 sælger Hans Munk Wassard, Marielyst, bygningerne til Helle og Henrik Palmgreen Larsen; men beholder det meste af jorden på 25ha. De boede på Grønland på det tidspunkt; men var hjemme på ferie og så annoncen i Berlingske Tidende. De kørte ned og kiggede på den og købte den ugen efter. Derefter rejste de til Grønland i et halvt år og vendte først endeligt hjem i 2003. De har siden været i gang med en gennemgribende modernisering plus udvidelse af førstesalen. Historien er skrevet af Vagn B. Nielsen med Holger Munks notater og Lilliendals afgiftsprotokoller som kilde.

Kæmpehøjgård i Øster Egesborg ved Mern ejes af **Dorthe og Arne Boholm**. Den er på 23 ha og ligger på Præstetofte. Den havde nr. 2 i den gamle 1688- matrikel.

Der ligger 2 kæmpehøje på markerne. Marken, der også strækker sig ind på nabogården Dehlgård, hed oprindeligt Syvhøj. Der har i alt været 7 kæmpehøje. Der var også én mark der hed Egebjergs Mark og en der hed Quindesnaks Agre.

Kæmpehøjgård lå i 1710 inde i Ø. Egesborg by sandsynligvis ved siden af Ø. Egesborg Kirke på det sted, lærer Knud Larsen senere byggede sit hus på Ø Egesborgvej 4. Den lå øde sammen med 2 andre Ø. E.- gårde efter en del misvækstår i Sydsjælland.

I 1719, da kongen havde oprettet Vordingborg Ryttergods efter Prins Jørgens død, hed den kongelige fæster Peder Jensen Jyde; men i 1722 overtager Anders Pedersen fæstet. Han kan læse og skrive. Det er der ikke ret mange, der kan på det tidspunkt. Han afløser ofte regimentskriveren under dennes sygdom; men det kniber med at få tid til gårdens vedligeholdelse, så i 1742 afløses han af Hans Nielsen og i 1758 af Christoffer Henriksen.

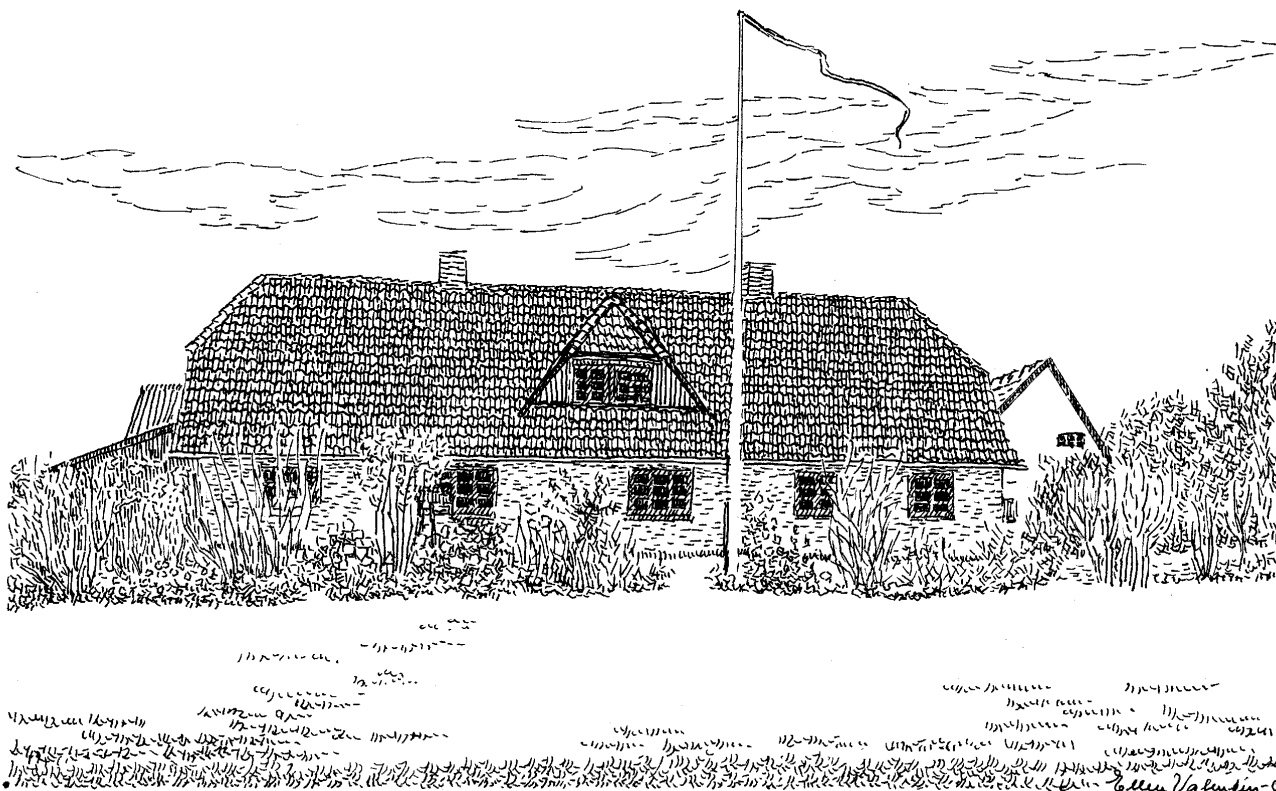
I 1764 bliver Jens Nielsen fæster. Han er mere solid og bliver gift 2. gang med Mette Rasmusdatter i 1766 og oplever auktionen over Vordingborg Ryttergods i 1774, hvor gårdene bliver solgt til Lilliendal.

Sønnen Rasmus Jensen overtager fæstet i 1798; men dør allerede i 1809. **Han var ved at flytte gården ud til Kæmpehøjene.** Der var 3 på gårdens jord, 7 i alt fra Øster Egesborg til Valleboskoven. Hans enke Maren Madsdatter bliver i 1810 gift med Niels Andersen fra Lekkende. Han går på aftægt i 1850, hvor sønnen Anders Nielsen bliver ny fæster. Han er blevet gift med datteren fra Tolstrupgården, Kirsten Hansdatter, der er ud af Gregorius-familien.

Deres søn, Hans Andersen, overtog den som arvefæster i 1894, og købte den senere til ejendom. Inden han overtog den, var der i 1890 solgt et stykke jord fra til Tolstrup Skole (på Ø. Egesborgjord). Han fik et lille stykke jord på Kulsbjerg i stedet (Kulsbjerggården er oprettet af Gregoriusfamilien)

I 1920-erne er det sønnen Chresten Andersen, der ejer gården. Den bliver i 1930 solgt til Hans Jensen og i 1934 til Aksel Jensen og i 1943 til **Hans Rasmussen, der er far til de håndboldspillende tvillinger Jens og Ole R.** I 1960 køber **Jørgen Boholm** gården og i 1985 sønnen Arne Boholm. Dorte og Arne har 2 døtre Rikke og Pernelle.

Kilde: Vagn B. Nielsen har samlet det med Holger Munks arbejds papirer og Lilliendals afgiftsprotokoller som kilde.

Lærkegården

Lærkegården i Øster Egesborg ved Mern har i 20 år været ejet af Anne-Marie og Kurt Jacobsen. Den er på 60ha. og ligger på Præstetoften ved den gamle Tolstrup Skole ikke så langt fra Kulsbjerg, Sydsjællands højeste punkt. De blev nævnt i en to hundrede år gl. rejsebeskrivelse som et fantastisk flot udsigtspunkt til både Lolland og Pommern. For deres fod lå også

Vallebogården, der var nævnt i Roskildebispens jordebog på latin i 1375. Vallebogården eksisterer ikke mere, da den er inddraget til Forsvarets øvelsesterræn.

I 1710 lå Lærkegården inde i Ø. Egesborg by sandsynligvis i præstegårdshaven øst for gadekæret, et gadekær, der lå lidt længere inde i præstegårdshaven end det nuværende. Den havde nr. 5 i den gamle 1688-matrikel.

Fæstebonden hed Jens Madsen. Der var en del ekstra jord til på det tidspunkt, for 3 af gårdene i Ø. Egesborg lå mere eller mindre øde, så der var dobbelt så meget jord til de 2 tilbageværende gårde og til degnens gård. Der var måske også lidt ekstra til præstegården, men præstegården var noget større end de andre gårde

Jens M. havde været fæstebonde under Prins Jørgen. Nu skulle han være rytterbonde under kongen.

I 1719 var Jens M. afløst af Jacob Pedersen og de 3 ødegårde var igen fæstet ud og jordtilliggendet var dermed formindsket.

Jacob P. døde i 1765. Han havde i 1764 afstået fæstet til Boe Andersen. Han døde allerede i 1767 og enken giftede sig med Christoffer Olsen Pihl.

Jorden var blevet udskiftet, og den var blevet rebet af landinspektørerne, d.v.s. at den var målt op med reb, og jorden var blevet samlet. Det meste af Lærkegårdens jord var overdrevsjord med lidt småkrat, hvorfor den fik lidt ekstra jord.

I 1774 køber Lillienkjold Lilliendal og dermed også Lærkegården på auktionen over Vordingborg Ryttergods. Men i 1786 lå gården stadigvæk inde i Ø. Egesborg og Søren Christensen havde overtaget fæstet.

Han var i 1782 blevet gift med Hans Gregoriussens datter fra Tolstrupgården, Ellen Hansdatter.

I begyndelsen af 1800-tallet er gården flyttet ud på jorden og Søren Christensen og Ellen Hansdatter går på aftægt i 1824 på gården. Han dør i året 1842, 95 år gammel. Ole Andersen, der stammer fra den berømte Lærkeslægt fra Høfdingehus har overtaget den allerede i 1824. Det må være ham, der har givet gården navnet Lærkegården.

Han dør i 1856 og enken Trine Pedersdatter fortsætter til datteren og svigersønnen Johanne Olsdatter og Christian Jacobsen overtager fæstet i 1860. Christian Jacobsen dør i 1890. Enken fortsætter til 1910, da det er arvefæste.

Men så overtager Kristian Pedersen, der var kusk på Lilliendal, Lærkegården, dog først i 1915 til selveje, og da han dør i 1921 overtager sønnen Otto Pedersen den og har den lige til sin død i 1969. Otto Pedersen blev gift med datteren fra nabogården Kæmpehøj, Agnes Andersen. De fik 3 sønner og 4 døtre. De 3 sønner er døde og de 4 døtre Astrid, Anni, Bente og Inger lever fortsat med gode minder fra Lærkegårdstiden. Agnes (A) Pedersen beholdt gården til 1987 med sønnen Knud Pedersen som bestyrer.

Anne-Marie og Kurt Jacobsen kom fra et mindre landbrug i Ørslev Kohave. Lærkegården har været drevet som planteavlsgård sammen med tilforpagtet jord frem til 2001, hvorefter gården blev forpagtet til en anden landmand i området.

Anne-Marie og Kurt Jacobsen har to døtre, Alice der er klinisk diætist og bosiddende på Amager og Birgitte der er hjemmeboende og går i 3.g. på Vordingborg Gymnasium.

Anne-Marie er tipoldebarn af væver Georg Andreas Apel, der kom til Køng Linnedfabrik ca. 1799 som ganske ung væver fra Mühlberg i Sachsen, Tyskland. Etatsråd Niels Ryberg købte Øbjerggård og Vintersbølleskov ved den store auktion over Vordingborg Slot i 1774 og opførte Køng Linnedfabrik.

Det var et sandt industrieventyr, der her startede. Køng Linnedfabrik var kendt for at hente kvalificerede gæstearbejdere fra bl.a. Tyskland, England og Skotland. I tilknytning til fabrikken i Køng blev der etableret et blegeri i Vintersbølleskov i årene 1795-1800. Køng fabrik flyttede i 1851 hele sin produktion til Blegen, hvilket var årsagen til at Apel-familien blev tilknyttet denne del af Sydsjælland, først med Georg A. Apels to sønner, hvoraf den ene Heinrich Apel fik væverboligen "Bevæsterhuset".

Efterkommere af begge sønner blev tilknyttet landbruget i Sydsjælland og et par rejste til New Zealand i 1872 og opdyrkede land der. Heinrich Apels søn Peter Apel, der var uddannet væver,

købte 28 tdr. land i Bakkebølle i 1885 og opførte Kidhavegård, der gik i arv til hans søn Knud Apel, der var far til Anne-Marie Jacobsen.

Kilde: Vagn Boberg Nielsen har med Holger Munks arbejdspapirer og Lilliendals afgiftsprotokoller som kilde samlet ovenstående med lidt hjælp fra Lars Skovvang Larsen og Anne-Marie Jacobsen.

Raabjerggaard ligger på Stårbyvej nr. 10. Den har matr. nr. 3. I den gamle 1688-matrikel havde den gård nr. 1.

I 1710 da Prins Jørgens Gods blev afviklet, hed fæsteren på **gård nr. 1 Rasmus Nielsen**. Den lå på samme sted, som den ligger i dag. I 1719 hed fæsteren **Niels Ibsen Skåning**. Enten kom han eller faderen til Sjælland omkring 1680.

Da Skånske Krig sluttede i 1679 kom der ca. 2.000 flygtninge til Sjælland. De fik 20 års skatte- og afgiftsfritagelse; men det gik ikke ret mange af dem særligt godt, da lokalsamfundene favoriserede deres egne. De havde ellers en del køer og heste med; men det kneb med græsgange, og de havde ikke fået ret mange ejendele med sig i øvrigt.

I 1735-39 hed fæsteren Rasmus Hansen. Men så skiftede de ret hurtigt. Mads Mikkelsen er fæster til 1741. Han afløses af Hans Nielsen til 1745, hvor han bliver afløst af **Lars Nielsen, der i 1774 bliver fæster under Lilliendal**. Han dør i 1776, og enken Karen Rasmusdatter gifter sig med Rasmus Larsen fra Røstoft.

Han bliver i 1784 afløst af Søren Olsen, der allerede året efter bliver afløst af **Hemming Pedersen** fra Skovhuse. Det er Hemming Pedersen, der skriver hoverikontrakt med Lilliendal i 1792. Hoveriet blev efter loven af 1785 begrænset til 96 gangdage og 48 spanddage (med heste) pr. gård. Før kontrakten kunne det godt ligge 50-60 % højere. Stavnsbåndet blev samtidig lempet for helt at bortfalde omkring år 1800.

I 1824 går Hemming Pedersen på aftægt, og sønnen Niels Hemmingsen, der blev gift med datteren fra nabogården, det senere Stårbyhus

De blev i 1834 separeret fra hinanden og flyttede vist nok begge til Petersgård hver for sig. Der var også et andet par i byen, der blev separeret samme år. Det må have været økonomisk trangt i Stårby det år, for alle gårdfæsterne fik en form for høstpantebreve hos Købmand Grønvold i Præstø. Der var også et par af dem, der begik selvmord.

Jacob Christiansens familie

I 1834 kom den nuværende familie til Raabjerggaard. Det begyndte med **Jacob Christiansen**. Han kom fra Pilegård i Røstoft. Da han døde i 1865, fortsatte enken **Ane Christoffersdatter** fæstet. Hun stammede fra Lydehøjgård i Ugledige.

Sønnen Jens Jacobsen overtager fæstet i 1873 og køber den til arvefæste i 1875. I 1874 køber sønnen Christian Jacobsen overdrevslodden 3b på hæstoftet til arvefæste, og bygger et husmandssted på Hestetofte 5.

Da Jens Jacobsen døde i 1904, var det igen en enke Anne Marie Larsen, født på Stårbyvej 4, der overtog gården. Anne Marie havde en datter Birthe Marie, der blev gift med **Hans Nielsen** fra Møllebakkegård i Tolstrup i 1907. Han blev bestyrer. I 1915 blev han selvejer og byggede nyt stuehus.

Sønnen Niels Jacob Nielsen blev gift med Ester Marie Jacobsen fra Ørslev, og overtog gården. Deres datter, Gunver Nielsen, født i 1943, blev gift med Skoventrepener **Børge Nielsen** fra nabogården Ploggård. Han købte gården i 1966. Han er gift med **Gunver Nielsen**, der er femte generation. Parret har to døtre, Gitte og Christina, og en søn, Jens Jacob.

Tilliggende er på 26 hektar, der dyrkes med korn og raps. Gården har navn efter Raabjerg banke, der ligger på en af markerne. Den fylder cirka en hektar. Den er meget stejl, og der kan ikke køres på den med landbrugsmaskiner. Nu er den tilplantet med træer og buske- en vildtremisse.

Historien er skrevet af Gitte Mortensen og Vagn B. Nielsen med Holger Munks notater og Lilliendals afgiftsprotokoller som kilde.

Lerbakkegård i Stårby var i 40 år ejet af **Vagn Boberg Nielsen**, med ægtefællen **Anne-Lise Saxmose** som medejer i 30 år. **Sønnen Jakob Saxmose Nielsen** blev medejer i 2001. Han overtog gården helt d. 1. april 2006. Gården ligger på Hestetofte 1a og har matr. nr. 4a.

Lerbakkegård har været i familien i mere end hundrede og halvtreds år, men der har været andre ejere ind imellem.

Vordingborg Ryttergods blev solgt på auktion i 1774, hvorved Stårby og dermed også Lerbakkegård blev solgt til Lillienskjold, der kaldte sit gods Lilliendal.

Fæsteren hed da Jeppe Jensen. Han havde fæstet gården i 1768. Den var fæstet efter svogeren Hans Hansen, der overtog en gård i Ugledige eller Ullede, som det hed på den tid. **Hans Hansen**, der var **3xtipoldefar til Vagn B. Nielsen**, startede som fæster i 1762, da fæsteren før ham, Johannes Clausen, var blevet frasat den på grund af misrøgt efter 13 års fæste. De 2 fæstere før ham, Johan Petersen og Jens Sørensen, havde den kun tilsammen i 8 år. På det tidspunkt var alle gårdene i Sydsjælland hjemløst af hestesygge og kvægsygge, hvor halvdelen af alle heste og køer døde af sygdommen. Der var gårde, hvor alle dyr døde af den sygdom. Sygdommen blev spredt til alle gårdene, da den store kvægbesætning på Lekkendegården på 100 køer havde fået kvægpest, som den også kaldtes. Fæstebønderne skulle på hoveri. De blev sat til at tage huden af de døde dyr på Lekkende, og så fik de sygdommen med hjem til deres egne dyr.

Kvægpest og sygdom blandt heste var for øvrigt årsagen til, at dyrlægeuddannelsen og Veterinærskolen på Christianshavn (forløberer for Landbohøjskolen) blev oprettet efter fransk forbillede. Det vigtigste var hygiejne og smittehåndtering.

Smittehåndtering og hygiejne har siden været centrale i bekæmpelsen af kvægtuberkulose og paratuberkulose. Et program til bekæmpelse af kvægtuberkulose blev designet af professor Bernhard Bang sidst i 1900-tallet, og Danmark blev erklæret fri for kvægtuberkulose i 1959. Programmet mod paratuberkulose er designet af Vagn B. Nielsens søn Søren Saxmose Nielsen,

dyrlæge og lektor på Landbohøjskolen, nu Københavns Universitet. De indledende studier vedrørende paratuberkulose startede på Lerbakkegård, hvor nogle køer havde paratuberkulose. Paratuberkulose, der er ufarligt for mennesker, findes i 60-80 % af besætningerne i Danmark.

Lerbakkegårds historie går tilbage til før svenskekrigene i 1660. Den hedder gård nr. 7 i 1688-matriklen. I 1710 hedder fæsteren tilsyneladende Peder Trane og i 1719 er det Niels Andersen.

Jeppe Jensen havde den i 30 år og havde den til sin død i 1800. Han var gift 3 gange, men ingen af hans 3 sønner overtog gården. Den gled tilsyneladende ud af familien første gang. Hans Nielsen og Johanne Pedersdatter fra Fæby fæstede dermed gården. Hans Nielsen døde i 1819.

Johanne Pedersdatter fortsatte først som enke, men blev så gift med Hemming Rasmussen i 1825. Han var 27 år yngre end hende. De blev separeret i 1833. Hun gik på aftægt på gården, og han flyttede ind hos nabohusmanden som hugger og indsider. I 1833 kunne man ikke blive gift igen efter en separation.

I 1840 var Hemming R. husmand i Rødstofte med Johannes datter Birte Hansdatter som husholderske.

Sønnen fra Kræmmervængegården havde Lerbakkegård i 4 år, inden han overtog Kræmmervængegården i Skovhuse. I 1838 overtog Vagn B. Nielsens tipoldefars broder, Peder Jensen, Lerbakkegård. Han blev sognefoged, men overdrog fæstet til sønnen i 1858 og flyttede selv til Forriddergård i Rødstofte i 34 år og fortsatte som sognefoged. Sønnen Peder Pedersen havde gården i 54 år til 1912. Den blev først endelig frikøbt af Lilliendal i 1915 af hans søn Hans Peder Pedersen, som solgte den til sønnen Jens Pedersen i 1932.

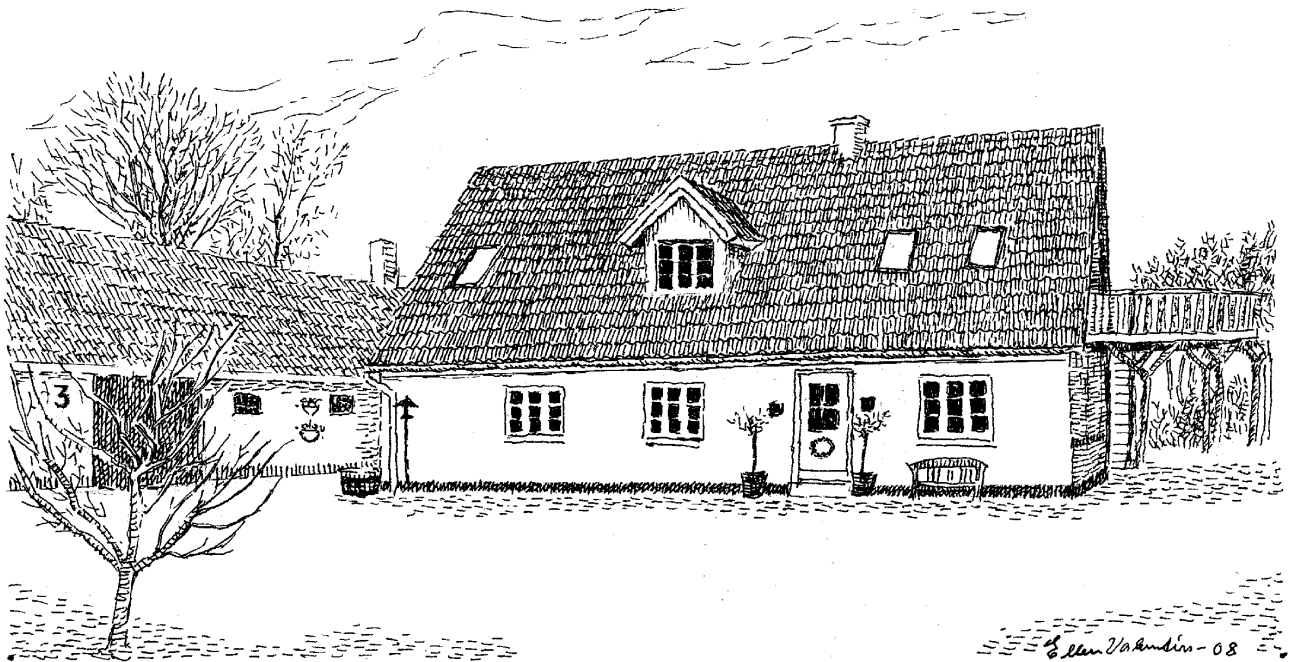
Jens Pedersen solgte i 1946 til Erhard Apel, som solgte den i 1966 til **Vagn B, Nielsen**. Denne opdagede først 40 år efter, at han havde overtaget gården, at hans familie tidligere havde haft den i mindst 147 år udover de 40 år, han selv havde haft den.

Lerbakkegård var i 1966 på 17 ha. Nu er den på 73 ha, idet bl.a. jorden fra Mern Saftstation er tilkøbt.

Stårby betyder Storby eller stormandens by. Vi må se, om vi engang finder stormandens grav.

Af de 8 gårde udflyttedes de 3 i begyndelsen af 1800- tallet. Lerbakkegård blev først udflyttet i 1980. Alle 9 gårde eksisterer endnu, dog kun 5 med al jorden til.

Historien er skrevet af Vagn B. Nielsen med Holger Munks notater og Lilliendals afgiftsprotokoller som kilde.

Hestetofte 3

Hestetofte 3 i Stårby ved Mern ejes af Mie Belli Olsen og Bo Kristiansen. Den har matr. nr. 4b. Ejendommen var oprindeligt et parcelliststed oprettet i 1880. Gårdmanden på Lerbakkegård Peder Pedersen, gav datteren Anne Kirstine og svigersønnen Ole Hansen, der var søn af Hans Olsen på Ågården i Stårby, en parcel, så de kunne få dem et parcelliststed på Maglemose Agre og Nordre Kragekjærs Agre ved Madevandløbet.

Stårby by havde sit overdrev nord for Madevandløbet kaldet Hæstoftet, hvor bønderne høstede deres hø og satte det i hæs. Malkepigerne kom også ud på overdrevet og malkede.

De 5 husmænd i Stårby havde fået hver 2ha jord på den bedste del af overdrevet ved udskiftningen.

I midten af 1700-tallet blev der nedlagt 1 gård i Stårby, og jorden fra denne blev til 4 huse(husmandssteder). Om de alle havde jord før udskiftningen vides ikke; men det fik de ved denne i 1796.

Der er kun 2 tilbage på Stårbyvej, nr.5 og 7, og jorden er lagt til Lerbakkegård.

Stårby betyder egentlig Storby- Stormandens by. Stormandens sværd er fundet i den gamle grusgrav bag Ørslevvej 259. Der er fundet skeletter og der har sandsynligvis også været en gravhøj på Søndre Kragekjærs Agre, tæt ved den nuværende Lerbakkegård.

Men tilbage til Hestetofte 3. Ole Hansen døde i 1921. Datteren Dorthea Kirstine blev gift med Albin Ludvig Adolfsen, der var fra Bornholm. De overtog ejendommen. Han dør allerede i 1931, og Dorthea fortsætter alene hvert fald til efter 1936.

I 1945 er det Christoffer Petersen, der ejer ejendommen. Han er født på Lærkegården i Ø. Egesborg. Han kører mælk til Ørslev Mejeri med heste og vogn. Senere kører han træstammer ud af skoven for Lilliendal. Christoffer P. dør i 1980. Hans kone Marie bliver boende; men forpagter først jorden ud og sælger den efterfølgende til naboen Hans Jensen. Jorden deltager i 2003 i et

jordfordelingsprojekt, hvor søen Lekkende Maglemose etableres. Her deltog den nuværende ejer Morten Apel, Nels Poulsen m. fl.

Marie P. sælger ejendommen i 1997 til Thomas Topp.

Maria Westh og Anders Torp køber den i 2001; men sælger i 2005 til Mie Belli Olsen og Bo Nørskov Kristiansen. De har pigerne Trine på 5 og Sille på 9 år. Pigernes interesser: Katten Bella og leg med veninderne. Mie Belli O. arbejder til dagligt indenfor socialpsykiatrien i Vordingborg, og Bo Nørskov K. arbejder som opstiller på Cabelcon i Ørslev ved Vordingborg. Fritiden bruges på haven, renovering af laden og aktiviteter i idrætsforeninger.

Historien er skrevet af Vagn B. Nielsen med Lilliendals afgiftsprotokoller og Gitte Mortensen som kilde.

Vandy og Lisbet Jensen har en lille vingård på **Ørslevvej 259** i Stårby ved Mern. Matr. nr. 5c.

De har haft den siden 1970. De dyrker dog kun vin til eget brug.

Det var et husmandssted, der blev oprettet i 1810 af Hans Ingvorsen, da han gik på aftægt fra Plovgård, der ligger på den anden side af Ørslevvej. Det blev udstykket fra den.

Det meste af Plovgård havde tilsyneladende været ejet af Øster Egesborg kirke i 1700-tallet. 1/4 havde været ejet af Vordingborg Ryttergods.

Fæsteren fra 1731-1778 hed Christen Nielsen. Han havde været gift 3 gange og fik 20 børn. Det var lidt uhørt dengang. (Lidt mere almindeligt 100 år senere). De fleste overlevede vist nok, der var hvert fald 20, der blev døbt. Han døde i 1778 (70 år gl.).

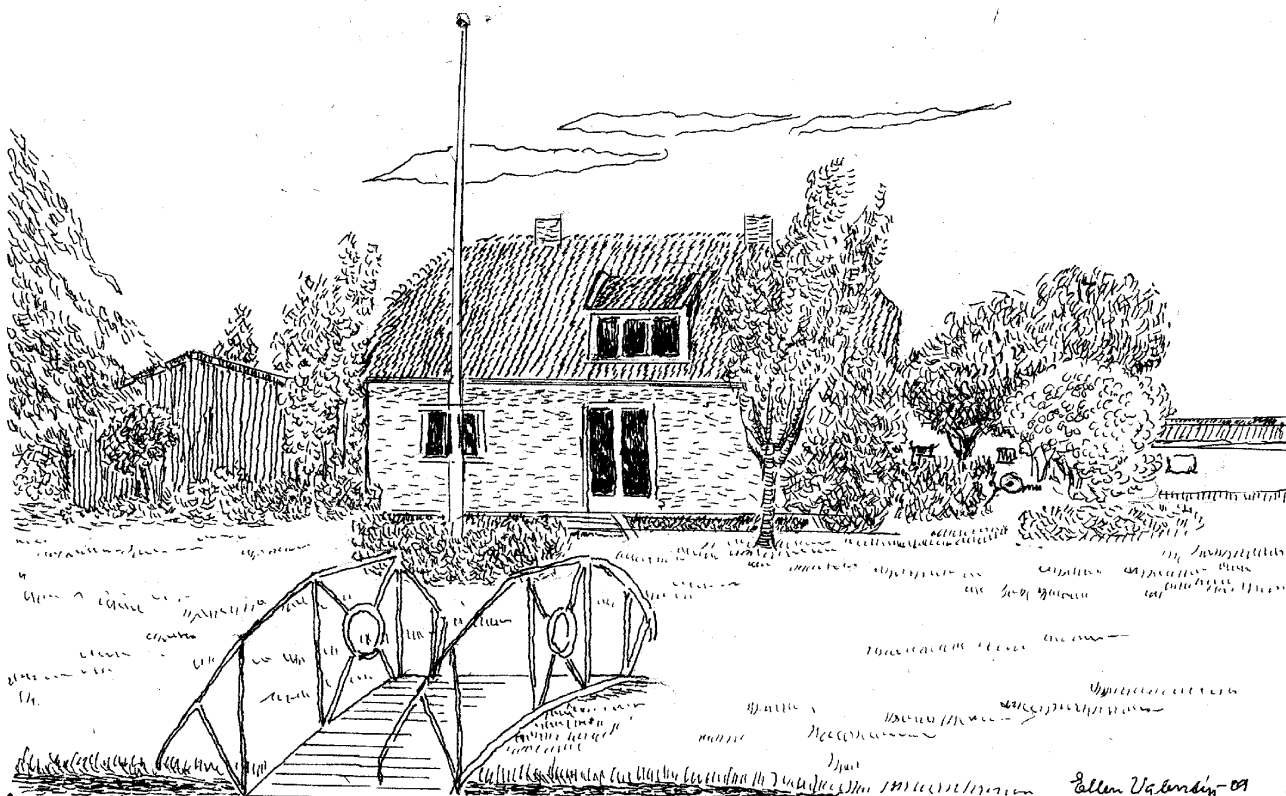
Efter auktionen på ryttergodset var Stårby solgt til Lilliendal. **Christen blev fæster på Lilliendal**, hvilket sønnen Mads Christensen fortsatte med til 1789. Nu blev Morten Hemmesen (Hemmingsen) fæster, og i 1797 kom Hans Ingvorsen til, til han gik på aftægt på husmandsstedet, der blev udskilt i 1810.

Tilsyneladende fik han aldrig bygget sit hus; men må være blevet som aftægtsmand på Plovgård til han døde i 1826. Han betalte sine afgifter i de forløbne 16 år; men så gled jorden tilbage til Plovgård til Lars Olsen, der døde i 1834. Enken Birthe Pedersdatter havde begge matrikelnumre til 1854, da hendes søn Peter Larsen overtog Plovgård.

I 1856 blev husmandsstedet **igen udskilt**. Det var nu en **tømrer Hans Jensen**, der opførte det og drev det som husmandssted til 1890, hvor hans datter Maren Caroline Hansen overtog det til børnehjem. Der var 2 plejebørn. Maren C. blev gift med Christian Munch; men i 1898 overgik fæstet til Niels Nielsen. I 1901 blev Johan Rasmussen arvefæster, og i **1913** var det hans søn **Emil Rasmussen**, der overtog arvefæstet lige til **1970**.

Lisbet og Vandy Hauballe Jensen købte det i 1971. Der var hverken vand, strøm eller kloak; men prisen var også kun 35.000 kr. for hus og 3 tdrl. Huset blev gennemgribende restaureret, inden de flyttede ind i august 1972 og har boet der siden. De har fået 3 børn, og Lisbet har passet et utal af børn de sidste 30 år. Vandy er tømrer.

Kilde: Vagn Boberg Nielsen, der har været nabo til ejendommen i 40 år har samlet det med Holger Munks arbejds papirer og Lilliendals afgiftsprotokol som kilde.

Ågården i Stårby ved Mern ejes af **Nels Poulsen**. Den ligger på Ørslevvej 255 og har Matrikel nr. 6a. I 1688-matriklen havde den gård nr. 3. Den var 2-længet og lå sammen med de 2 øvrige gårde, der senere blev udflyttet over for Stårbyhus på Stårbyvej/ Enemarksvej.

Da Prins Jørgens Gods i 1710 blev afviklet, var der 3 heste og 1 ko på gård nr. 3, og fæsteren hed Rasmus Hansen Skrædder. Det er et spørgsmål, om det er et gammelt familienavn, eller det er en stillingsbetegnelse; men i 1719, hvor han har fået jorden fra gård nr. 2, mister han alle sine heste og kører af pest, så han ikke kan pløje jorden. Det er måske derfor, han er blevet skrædder.

Gård nr. 2 er blevet reduceret til et boelssted, og i bygningerne er der yderligere blevet plads til 3 husmænd i den tidligere firelængede gård. Boelsstedet med husmænd lå på Stårbyvej 5 til 7. Boelsmanden hed også Rasmus Hansen.

Landsbyerne Stårby og Skuderup (Lilliendal) havde driftsfællesskab fra 1660 - 1774. Der var også en vej mellem de 2 byer, der sluttede ved Kirsebæralleen.

Da Rasmus H. Skrædder ikke havde nogen heste, skulle han have hjælp til driften af sin jord. Det har sandsynligvis været årsagen til, at den lidt større Skuderupgård fik lagt en del Stårbyjord under sig hen ad vejen. Det er den mark der i dag hedder Stårbymarken inkl. de 2 parcelliststeder, som senere blev udstykket på Enemarksvej.

I 1734 hed fæsteren Hans Rasmussen. Han var blevet gift i 1731 og er nok startet der; men han dør i 1739. Enken fortsætter i hvert fald til 1743.

Peder Rasmussen Krog er fæster af gården i 1750. På nabogården Stårbyhus var broderen Rasmus Krog, og hans datter Ane Pedersdatter blev kone på en anden nabogård, Grejsgård. Stårbymarken hed Stårby Krog på det tidspunkt. Om det var familien, der gav navn til marken eller omvendt vides ikke; men da Peder Krog døde i 1764, blev hans enke Sidse Christiansdatter gift med Hans Hansen fra Tolstrup. Han overtog fæstet og Krognavnet.

Vordingborg Ryttergods blev solgt på auktion i 1774. Lillienkjold overtog både Stårby og Skuderup og driftsfællesskabet mellem Stårby og Skuderup ophørte, da Skuderup by skulle nedlægges, og de 10 Skuderupgårde alle blev lagt sammen til Skuderupgård. Det blev samtidig skattefri hovedgårdsjord. **Lillienkjold kaldte herefter sit gods Lilliendal**. Stårby hørte som det meste af Øster Egesborg Sogn til Lilliendal som bøndergods.

Planlægningen af Udskiftningen blev påbegyndt; men var først færdig i 1805 og beskatningen efter de nye matrikler og nye vurderinger begyndte først i 1844.

Hans Hansen Krog holdt op som fæster i 1787 og flyttede ud på Stårbymarken i Brødløshuset på den vej, der gik til Lilliendal. Han må nok tage på dagleje på Lilliendal eller hos de andre Stårbybønder.

Den nye fæster hed Hans Nielsen Winter. I 1792 skrev han hoverikontrakt med Lilliendal. Men i 1794 flyttede han ud i Brødløsehuset. Da var Hans Krog død, og det indeholdt 2 lejligheder. I 1795 starter **Hemming Mortensen** som fæster. Hans navn står på udstykningskortet. Om det er ham der flytter gården ud på marken nord for Stårby ved Ø. Egesborgvandløbet. omkring 1810, eller det først er Svend Andkjær, der overtager fæstet i 1818 vides ikke. **Svend Andkjær** var født på Røde Vejrmølle Kro ved Tåstrup. Han havde lært at læse og skrive. Det var der ikke ret mange, der kunne på det tidspunkt. Han havde været ladefoged på Østergård under Lilliendal, og som sådan været med til at udfærdige skifter efter dødsboer. Det fortsatte han også med som gårdmand. Han blev også ret hurtigt sognefoged.

Svend Andkjær gik på aftægt i 1851, og blev afløst af datteren Johanne Jensine Josephine Christine Andkjær og svigersønnen **Hans Olsen fra Jungshavegård** i Røstofte.

Hans Olsen dør i 1892 og bliver afløst af **sønnen Søren Hansen**. Han købte den først til arvefæste i 1892 og til selveje ca. 1915.

Da Søren Hansen døde i 1935, fortsatte enken Maren Margrethe Hansen først som eneejer. Fra 1938-1944 blev hendes 3 døtre medejere. Gården brændte i 1939, og blev genopført året efter.

1944 er det de **2 døtre Ane Kirstine og Nielsine Frederikke**, der fortsætter som ejere. C6a

I **1964 købte Nethe og Eigil Nielsen** gården. Inden da havde de Solhøjgården i Mern. Den blev udstykket til parcelhusgrunde. De har en søn Henrik, der har købt gård på Nordfalster.

Fra 1986 overtog Annette og Nels Poulsen gården med 17 ha og de kaldte den Ågården. Siden er der tilkøbt tillægsjord, så der i dag hører 140 ha til den. Der er yderligere forpagtet 120 ha.

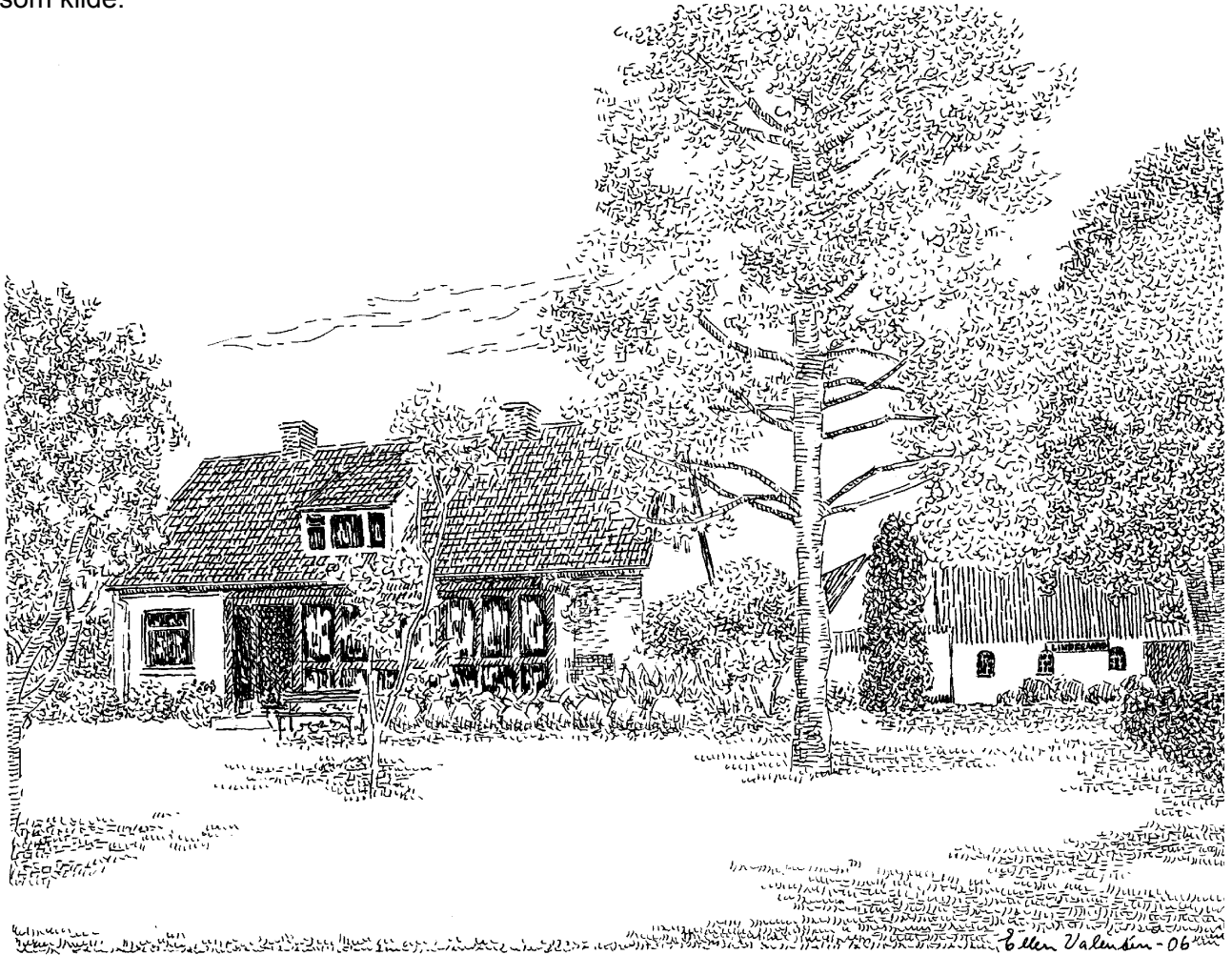
Mælkeproduktion er væsentligt for gården. Mennesker har drukket komælk i Europa i 7500 år.

Besætningen på 40 jerseykøer blev flyttet med fra Øster Egesborg Præstegård, som de havde haft i forpagtning inden. Køerne er løbende blevet udvidet til i dag 400 jerseykøer, der går i en ny robotstald fra 2009.

Nels og Annette har 2 sønner Rasmus, der er uddannet kok, og Thomas, der er uddannet faglært landmand og er ansat på Ågården. Der er i alt 4 ansatte.

Alle på Ågården glæder sig til d. 20. september, hvor de er med i åbent landbrug. Den lokale 4H klub vil være til stede, Arla udleverer smagsprøver, og Lions Langebæk vil have salg af forfriskninger.

Historien er skrevet af Vagn B. Nielsen med Holger Munks Notater og Lilliendals Afgiftsprotokoller som kilde.

Lindegård i Stårby ved Mern har i 46 år været ejet af **Knud Larsen**. Han er gift med **Ester Larsen**, født Frederiksen. Sønnen Niels er senioringeniør på Bang og Olufsen i Struer.

Da Vordingborg Ryttergods eksisterede, lå den inde i Stårby by på det sted, hvor Stårbyvej og Enemarksvej deler sig. Fæsteren i Ryttergodset hedder i 1710 Lars Rasmussen, derefter Hans Rasmussen og til sidst Hans Jensen.

Rytterbonden Ole Nielsen havde gården ved folketællingen 1771, og ved salget til Lilliendal i 1774. Han døde i 1776. Ny fæster var Peder Hansen til 1784. Han blev afløst af Ole Jensen, der underskrev Hoverikontrakt med Lilliendal i 1792. I 1794 opgav han gården og blev daglejer og husmand på Lilliendal med bopæl i Maglehøjhuset, vist nok det samme som senere blev kaldt Brødløsehuset.

Så kom Hans Gabrielsen til. Han var der kun i 4 år til 1798, hvor gården blev fæstet af **kusken på Lilliendal, Peder Mogensen, der flyttede gården ud** i begyndelsen af 1800- tallet.

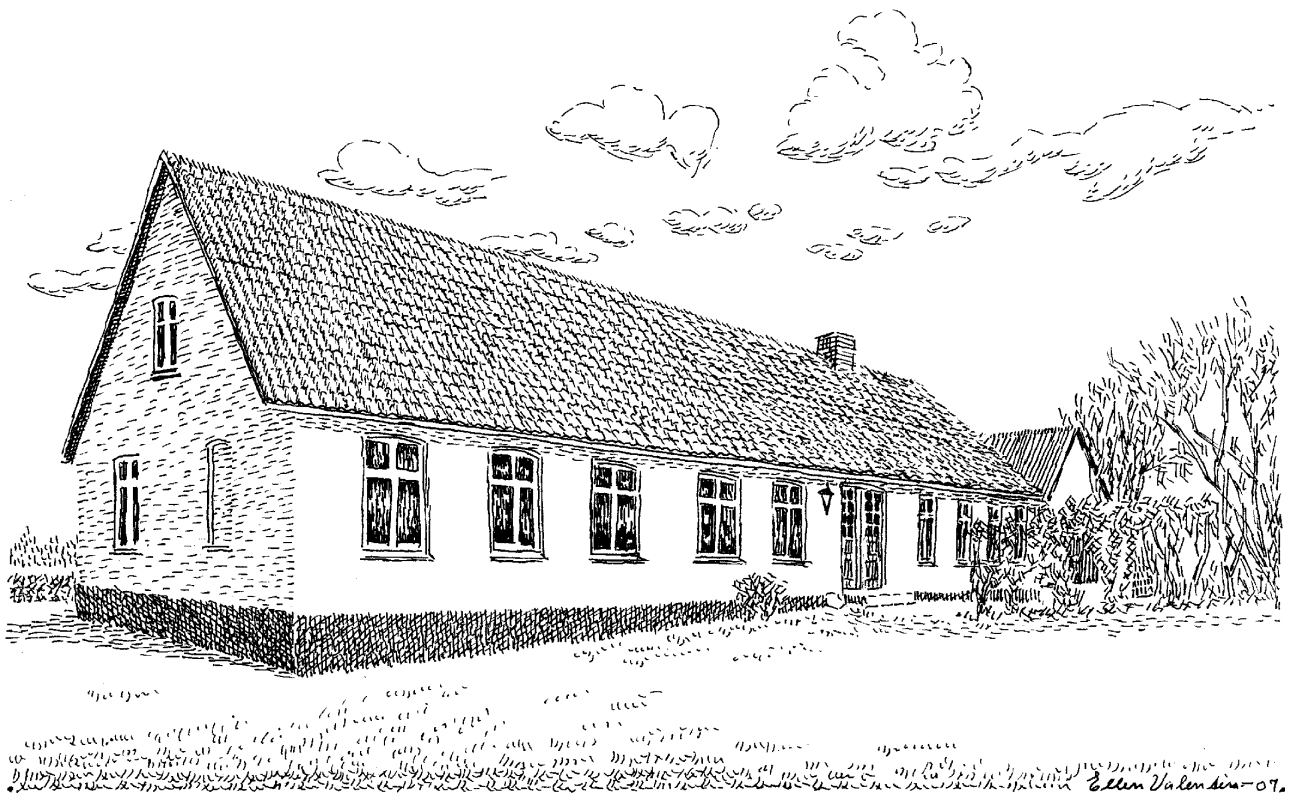
Halvdelen af den udskiftede jord ejedes af Lilliendal (Matr.nr.7a) og halvdelen af Beldringe Kirke (Matr.nr. 7 b), der ligger mere end 10km væk.

Sønnen Mogens Peder Pedersen overtog hele fæstet i 1833. I 1870 og 1872 afstod han halvdelen af fæstet til sine 2 sønner Jens P. Mogensen og Anders Mogensen. De var begge fæstere under Lilliendal og vistnok også Beldringe Kirke. Beldringe Kirke havde hvert fald ejendomsretten til jorden ved ejendomsvurderingen i 1845.

Anders Mogensen byggede Stårby Mølle i 1872 på en parcel udstykket fra gården. Den malede korn til egnens landmænd de næste 100 år. Jens P. Mogensen byggede et parcelliststed, hvor jorden i 1916 blev tillagt Stårby Mølle.

Lindegård blev i 1875 overtaget af Mogens Petersens svigersøn, Lars Andreasen. Denne overdrog arvefæstet i 1886 til Anders Hansen. I 1910 kom Rasmus Larsen til. Han købte den til selveje og solgte i 1920 til **Lars Peter Larsen**, Knud Larsens far, der solgte den til **Knud Larsen i 1960**. Jorden har været forpagtet ud i en årrække og er her i 2006 delvis solgt fra.

Kilde: Vagn B. Nielsen har læst i Lilliendals Ejerskifteprotokol og afgiftsprotokol.

Stårby Mølle ved Mern er ejet af Leif Andersen.

Den blev bygget af Leif Andersens oldefar Anders Mogensen, hvis farfar kusken Peder Mogensen i 1798 var blevet fæster af Lindegård(nabogården). Han havde fået til opgave at flytte gården ud på marken fra Stårby by. Der var et par fæstere, der havde opgivet at få en gård ud af den bunke tømmer, de havde fået af Lilliendal. De blev husmænd på Lilliendal i stedet for.

Halvdelen af Peder Mogensens jord var ejet af Beldringe Kirke, der lå 10 km. væk. Den skulle skaffe indtægter til kirkens drift. Det var et levn fra 1600-tallet, hvor den gård havde hørt under Roskilde Domkirke.

Mens Lindegård hørte til Beldringe Kirke var den i perioden 1710-1742 fæstet af Lars Rasmussen og 1750-1762 af Hans Jensen.

I 1872 fik 2 af sønnerne fra Lindegård hver 1/4. Det var faktisk på den del, der havde tilhørt Beldringe Kirke.

Anders Mogensen havde ellers været musiker; men kunne ikke holde til dette, at spille om natten, hvorfor han byggede Stårby Mølle som en **hollandsk vindmølle**, og broderen Jens Mogensen byggede et husmandssted. Møllen blev bygget på Havrebjerg Agre, og husmandsstedet blev bygget på Råmose Agre (ved Råbjerg). Råmose Agre blev senere lagt ind under møllen.

Lilliendal havde overtaget jorden, og begge brødrene var arvefæstere; Men Anders Mogensen må have betalt et pænt indfæstningsgebyr for han betalte kun 4 kr. i afgift om året gennem alle årene. Han blev gift med Ellen Hansen fra Stårby og fik et stykke eng på Hæstoften (Stårby overdrev) med i medgift af moderen. Ellen Hansen var født på den gård, der senere blev til Stårby Alderdomshjem (Stårbyhus). Naboerne glædede sig over de flotte malkepiger, der kom ud og malkede møllerens køer.

Sønnerne Rasmus og J. L. Mogensen plantede med sognerådets tilladelse et "frihedstræ" på Øster Egesborg Gade i 1901, til minde om systemskiftet. Træet er væk; men nu er der en mindesten.

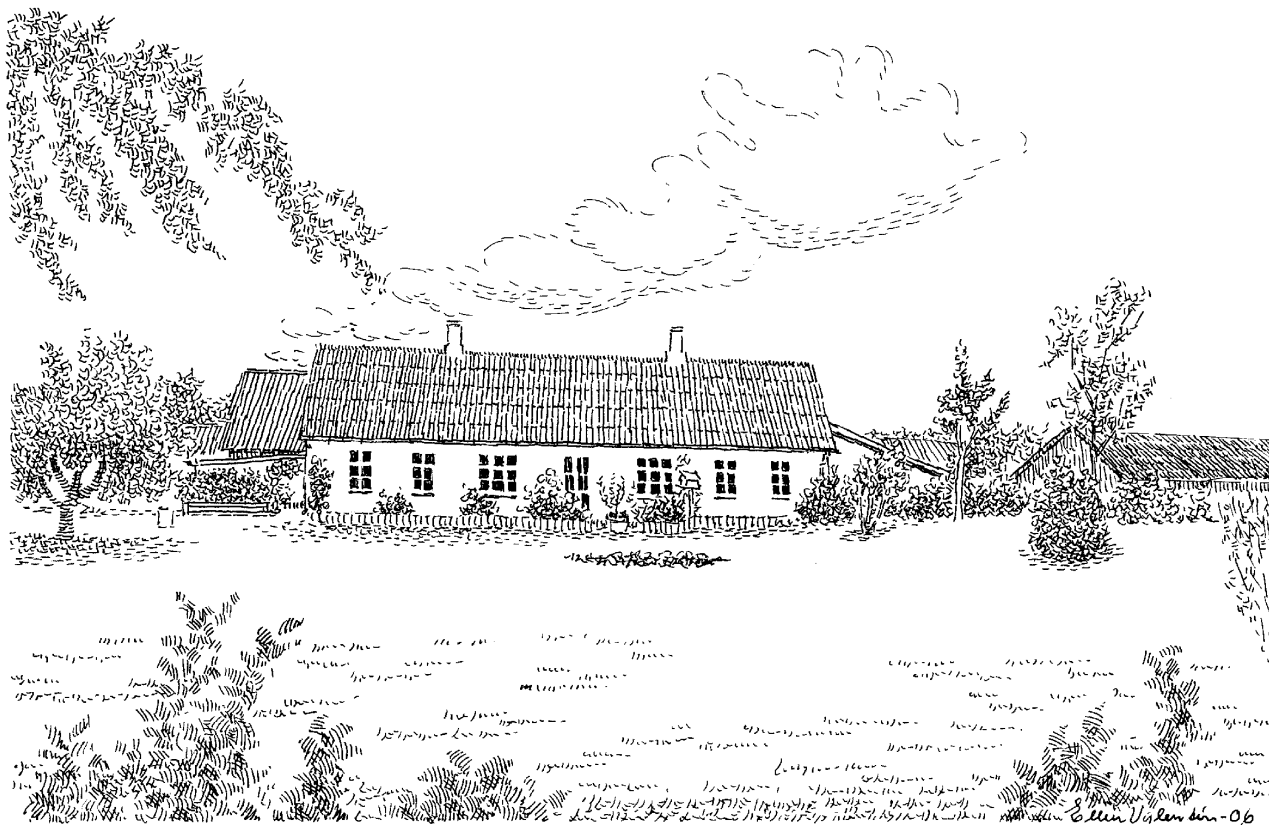
Anders Mogensen døde i 1895. Enken fortsatte til 1902, da datteren Johanne Mogensen blev gift med Rasmus Chr. Andersen, og de overtog møllen til selveje.

I 1924 blev der installeret dieselmotor og vingerne blev afmonteret i 1928. På møllerens gamle dage deltog han en del i vurderingen af heste, hvorfor der var nogen der kaldte ham hestemølleren.

Deres søn og svigerdatter **Mogens og Marie Plougmann Andersen** overtog møllen i 1938 og den blev drevet som Korn og Foderstofforretning.

Ved Mogens P. A.'s død i **1964 overtog Leif Plougmann Andersen møllen**. Den ophørte i 1971 og Leif P. A. fortsatte i Langebæk Kornhandel. Selve møllen blev pillet ned i 2005.

Kilde: Vagn Boberg Nielsen, der har været kunde på møllen, har samlet det med Holger Munks arbejds papirer og Lilliendals afgiftsprotokol som kilde.

Greisgård i Stårby ved Mern har været ejet af Ole Greisgård Thorsen siden 1998. Den ligger på Stårbyvej 11 og har matr. nr. 8a. I 1688-matriklen havde den gård nr. 5.

Ole G. T. havde Ploggård i Stårby i 15 år; men overtog derefter sin fødegård. Han er gift med Mette Sværke og har 3 børn: Henrik, Tine og Mick .

Ved ryttergodsets etablering i 1710-19 hed fæsteren Peder Mortensen.

Ved Vordingborg Ryttergods' salg i **1774 hed fæsteren Jens Laursen**. Han havde haft gården i mere end 12 år og blev gift 2. gang 10/12 1774 med Anne Hansdatter. Hun døde 24 år gammel i 1779 fra

2 små børn. Jens L. blev gift 3. gang med Karen Christensdatter. Det var også hendes 3. ægteskab.

Sønnen Jens Jensen overtog gården 3/2 1779 og blev 1/10 1779 gift med Ane Pedersdatter fra nabogården. Hendes farbror Lars Rasmussen Krog havde en 3. gård i Stårby, det nuværende Stårbyhus eller på et tidspunkt Stårby fattiggård og Stårby Alderdomshjem.

I 1822 overtager datteren **Ane Jensdatter og svigersønnen Ole Gregersen fæstet**. Ole G. dør allerede i 1834, og Ane Jensdatter fortsætter alene. Jens Jensen er på aftægt og dør først i 1843. I 1855 er det igen datter og svigersøn, der tager over: Anne Marie Olsdatter og Niels Olsen.

Niels O. kommer fra den berømte Lærkeslægt, der oprindeligt stammer fra Høfdingshus (det oprindelige Høvdingsgård). Holger Munk har indgående beskrevet denne slægt under svenskekrigene i 1660. Den kommer senere til Balle og andre steder ud over hele Sydsjælland, da kongen skal bruge Høfdingshus til skovriddergård.

Niels Olsen er født på Lærkegård i Øster Egesborg. Hans kone dør i 1875 og datteren er husbestyrerinde til hun bliver gift med naboen, og sønnen Ole Nielsen overtager gården (arvefæstet) i 1892.

Han blev først gift med Karen Olsen fra Smidstrup; men hun dør få mdr. senere. I 1895 gifter han sig med Margrethe Nielsen fra Allerslev.

I 1924 overtager Anna og Valdemar Thorsen, der er mejeribestyrersøn fra Røgen i Jylland, gården. Deres søn og svigerdatter Asger og Erna Thorsen overtager den i 1967. De havde forinden haft Erna Thorsens fødehjem, Skovbo, i Ø. Egesborg.

Foruden Ole Thorsen, der er mindst 8. generation på Greisgård, har de også 2 døtre Jette og Kathe.

Kilde: Lars Skovvang og Vagn Boberg Nielsen har læst i skifteprotokoller og Lilliendals afgiftsprotokol.

Vallebogården har matr. nr. 1 i Tolstrup. Ved nedlæggelsen i 1970 havde den postadresse Mern; men før Kalvehavebanen blev nedlagt i 1959, havde den postadresse pr.Stensved. Vallebogården blev nævnt første gang i **1370 i Roskildebispens Jordebog**. Udover den og Vordingborg Slot nævntes kun Beldringe og Lekkende i det sydsjællandske område. Ved Reformationen overtages den sandsynligvis efter 1536 af kongen, der har sit krongods i store dele af Sydsjælland. Den må sammen med Kræmmervængegården være solgt eller "foræret" af kongen til **Jens Lauridsen på Nysø** i perioden 1664-Jens Lauridsens død i 1689. Jens Lauridsen og broderen Jørgen Lauridsen lånte kongen penge til finansiering af svenskekrigene. Når det kneb med afdragene måtte kongen af med jord ved Nysø og andet gods, hvoraf Vallebogården og "Kræmmermandens gård" må være en del af. I 1718 hed fæsteren under Nysø **Hans Rasmussen**. Der er mærkeligt nok også nævnt en Hans Rasmussen i 1605. Det kan være en fejl; men i 1671 er Hans Rasmussen også nævnt og før 1656 Jørgen Hansen, som boende på Vallebogården. **I 1722 døde Jens Olsens kone** på Vallebogården, 81 år gl. Det har nok også været Hans Rasmussens kone. Jens Olsen Vallebo døde i 1745, 63 årgammel, efterladende 4 sønner bl. a. Jens Jensen. Samme år har Jens Larsen overtaget fæstet. I 1758 døde Jens Larsens kone 76 år gl.; men i 1758 døde Jens Larsen selv 73 år gl. **Sønnen Christen Jensen** overtager Vallebogården til han dør i 1772. Hans enke Anna Hemmingsdatter bliver gift med **Hans Olsen**, der samtidig overtager Vallebogården. De stammer begge fra Skovhuse.

Hans Olsen bliver i 1787 gift med Ane Olsdatter, steddatterens datter fra Ornebjerg. Hendes mor, Maren Christensdatter var datter af Christen Jensen og Anna Hemmingsdatter. Hans Olsen døde imidlertid i 1792, og Ane Olsdatter bliver i 1798 gift med **Peder Hansen fra Bårse**; men i 1795 skiftede ejerskabet fra Nysø til Lilliendal.

Peder Hansen døde allerede i 1805. Ane Olsdatter fortsatte fæstet lige til hun døde i 1833, og hun blev afløst af sønnen **Niels Pedersen**. Han havde den til sin død i 1862.

Så var der igen en enke, Maren Hansdatter, født på Bybjerggård i Faxinge, der sad som fæster på Vallebogården. Den ældste søn Peder Nielsen blev bestyrer. Maren Hansdatter købte den til arvefæste i 1872. I 1875 blev Peder Nielsen gift med enken Maren Kirstine Bentsdatter på Solhøjgård i Sønder Mern. Så var det den yngste søn Hans Nielsen, der kun var 17 år, der blev bestyrer.

Arvefæsteskode giver næsten de samme rettigheder som et selvejerskode; men der bliver udstedt en obligation til godsejeren som pant for den halvdel, han ikke får udbetalt.

Maren Hansdatter, hvis mand lå syg, havde allerede i begyndelsen af halvtredserne fået lov til at købe gården til arvefæste af den gamle greve, der lå på sit yderste. Men først døde den gamle greve og senere Niels Pedersen, og den nye greve Adam Knuth var ikke meget for at udstede Arvefæsteskode til enker. Der var mange enker. De kunne ikke blive arvefæstere, selv om mændene rask væk blev det.

Maren Hansdatter var ikke sådan ved det, så selv om hun ikke havde fået skøde på det; men dog papir på det, så 3 på hinanden følgende år byggede hun en ny større længe i stedet for den gamle. I 1872 fik hun en form for arvefæsteskode. I 1875 byggede hun et stuehus på 400 m³. En del af det gamle stuehus blev genopført som fodermesterbolig ude ved skovvejen. Den er nu jagthytte.

Hans Nielsen blev i 1882 gift med Hanne Hansen fra Græsbjerg. Hans 3 søstre blev alle gårdmandskoner.

Hans Nielsen købte Vallebogården til arvefæste i 1880 og til selveje i 1910. I 1918 går han på aftægt, og **sønnen Vilhelm Nielsen, kaldet "Valboen"** overtog Vallebogården, og i 1920 giftede han sig med Dagmar Jacobsen fra gården Grandal i Remkolde. Hans Nielsen, der blev kaldt "den gamle Vallebo", var på aftægt på gården til han døde i 1945, 90 år gammel.

En datter Oda var ugift og barnløs. Sønnen Kai giftede sig i 1945 med økonoma Elise Pedersen fra Herlufllille. Sammen med søsteren købte de navnet Vallebo.

Først i tresserne havde Kai med familie etableret sig og bygget en helt ny gård i udkanten af Ringsted, så Vallebogården blev **solgt til godset Iselinge**, der ville drive jorden, og sammen med Lilliendal ville bruge stuehuset som jagtslot.

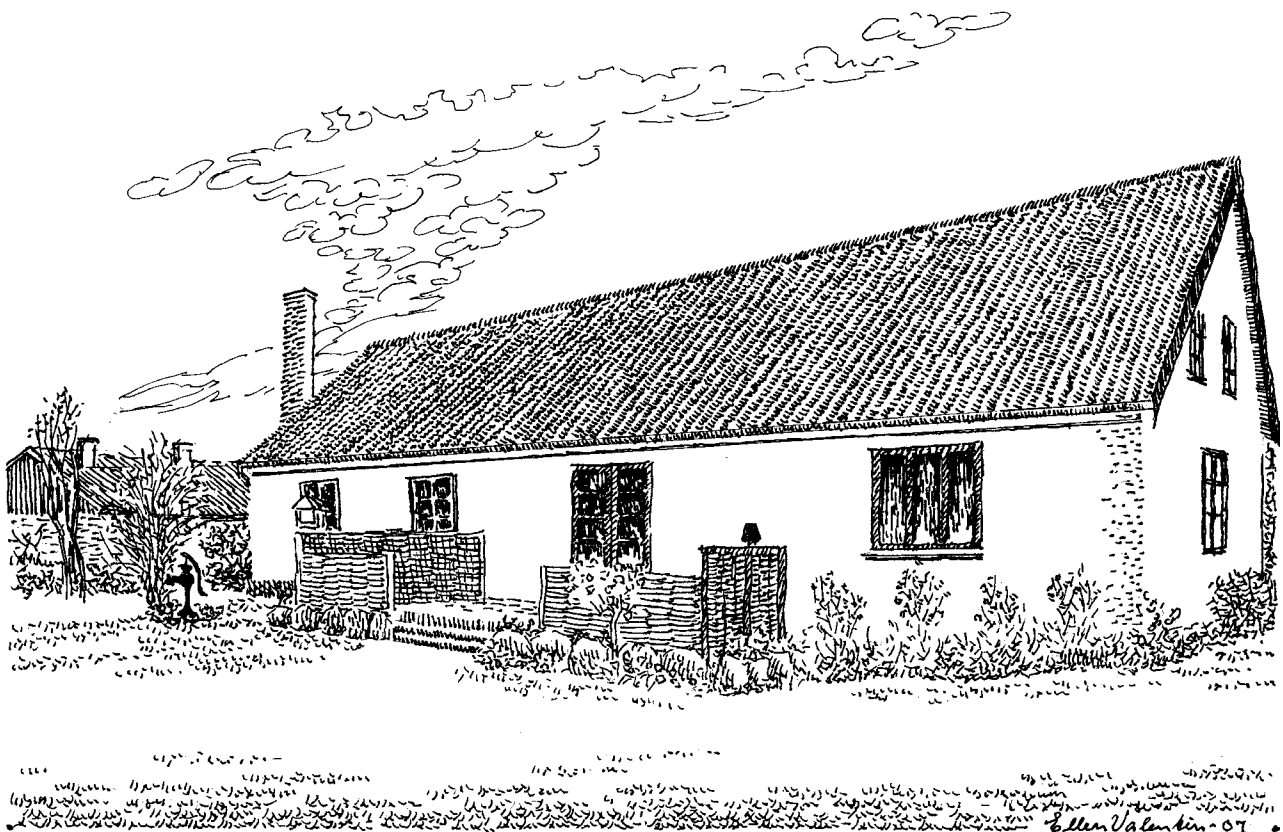
Forsvarsministeriet eksproprierede den sammen med det øvrige Kulsbjergområde, i alt 90 ejendomme til **en stor øvelsesplads i 1970**. Bygningerne blev revet ned kort efter.

Øvelsespladsen var først og fremmest brugt til kampvogne; men forsvaret bruger ikke så mange kampvogne mere, og de er koncentreret mere i Slagelse nu. Den ligger mest hen som nationalpark og kan fuldt ud klare sig for de nyetablerede nationalparker.

I 2009 er der etableret en vej rundt om Vallebogårdens areal og en åben grøft, der blev rørlagt i 1932 er blevet genskabt i et større miljøprojekt.

Vallebogården lå mellem Valleboskoven og Kulsbjerg med skov på 3 sider. Den havde indkørsel gennem skoven vestfra. For 200 år siden havde den vej gennem skoven fra Vallebovej nordfra. Ved denne vej lå for 100 år siden et hus, der blev kaldt Brolæggerhuset. Det har sikkert været identisk med det, man for 200 år siden kaldte Vallebohuset, hvor tidligere Anna Hemmingsdatters far Hemming Ibsen havde boet på aftægt.

Historien er skrevet af Kai Vallebo og Vagn B. Nielsen med Holger Munks notater og Lars Skovvangs Aneopslag som kilde.

Skovlukkegård på Vallebovej i Tolstrup ved Mern ejes af Dorte og Palle Tærsker.

I 1708 døde Prins Jørgen, der var søn af Frederik den 3. og gift med dronning Anne af England. Han havde ejet Vordingborg Slot og Vordingborg Gods og dermed også gårdene i Tolstrup, dog ikke nabogården, Vallebogård, der på det tidspunkt havde indkørsel over Skovlukkegårdens marker. Den hørte til Nysø Gods ved Præstø.

Vallebogården eksisterede allerede i 1375; men blev nedlagt i 1970, da Forsvaret etablerede øvelsesplads på Kulsbjerg. I 1708 lå de 9 gårde inde i Tolstrup by; men ikke Vallebogård og Eskebjerggård (det senere Adamsminde).

Skovlukkegård havde Nr. 1. i den gamle 1688- matrikel, og den lå i 1708 på hjørnet af Vallebovej og Skovhusevej. Fæsteren hed Rasmus Andersen. Han var fæster til 1729. I **1730-1762** var det **Anders Olsen**, der fæstede den. Det ser ud til, at Peder Andersen var hans søn. Han havde den til 1784, da Josef Jensen afløste ham som fæster. Denne indgik i 1792 hoverikontrakt med Lilliendal ligesom de øvrige Tolstrupbønder, 8 i alt, da der var nedlagt en øde gård i 1750. De vedtog ved den lejlighed, at byen skulle rebes d.v.s. opmåles og udskiftes. Det var dejligt, at de hver kunne få en 1/8 gård ekstra.

Efter Prins Jørgen var Vordingborg Gods Ryttergods under kongen. Ryttergodset blev solgt på auktion i 1774. Lillien skjold købte Lilliendal og dermed også Tolstrup. Han var ikke nem at takle for fæsterne i Tolstrup. De kunne faktisk ikke læse og skrive.

Først inddrog han en gård øst for Skovhusevej og sendte fæsteren ud på Brasceskoven (en del af overdrevet, som Lillien skjold skulle have opdyrket efter kongens plan.) Så tog han halvdelen af Eskebjerggården, flyttede den mod syd og lod skovridderen opdyrke overdrev der.

Han fandt senere ud af, at han godt kunne bruge den jord, der havde fået nr. 11, så han kunne sende Kulsbjerggården ud på overdrevet. I Stårby havde han overtaget en gård (Stårbymarken og Stårby Krog). Rasmus Stær på Stærgården måtte også ud på overdrevet (Tolstrup-Stensved Overdrev)

Skovlukkegård blev også sendt på overdrevet. Det var kun på det nærliggende Skovlukke, men alle steder var der en masse krat og sten, der skulle ryddes, der skulle sættes stengærder op om markerne, de 60 hoveridage skulle overholdes. Så fik de ellers udleveret en bunke tømmer til at bygge sig en gård af. I 1793 blev Josef Jensen afløst af Søren Nielsen og han gik i gang med rydningen på Skovlukket; men han opgav i 1805 og bliver husmand i Tolstrup i stedet for. Han fik i stedet "Arnes" jord ved hulebækken. Niels Olsen var kommet godt i gang ude på Braskeskovgården.

På **Skovlukkegård var der kommet ny fæster: Jacob Andersen fra Skallerup**. Han var farbror til Niels Olsen, der stod bag Balle-Lars-mordet i Ugledige Han var gift med smedens datter fra Ø. Egesborg. I 1806 gik Jacob A. i gang med rydning af marken og opbygning af gården.

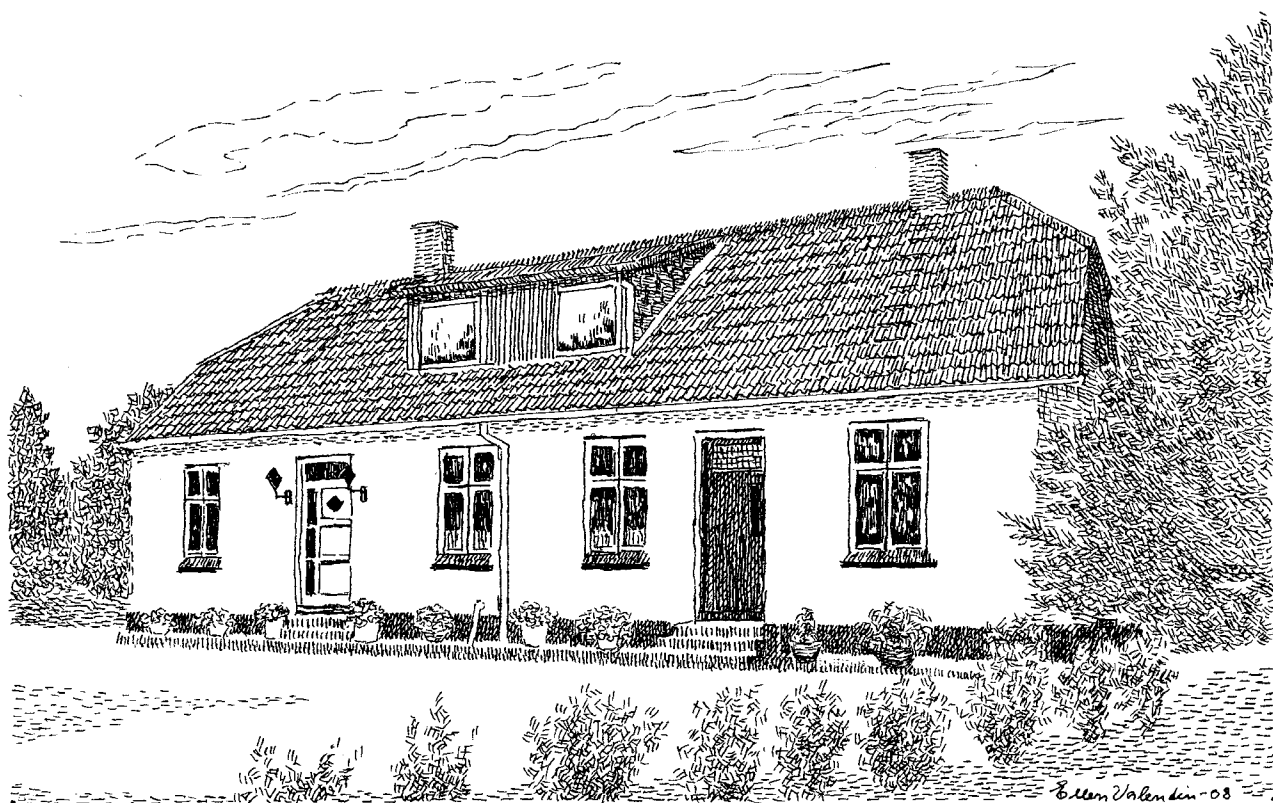
I 1812 var han klar til at betale afgift af gården, hvilket han havde været fritaget for, til han blev færdig. Han gik på aftægt i 1858, samme år som brodersønnen blev dømt i Ugledige. Sønnen Hans Jakobsen fortsatte lige til 1904. Han var arvefæster.

Så blev Skovlukkegård forpagtet ud til **Niels Hansen**, der havde været fattiggårdsbestyrer i Stårby. Han døde i 1914. Enken fortsatte til 1920 med sønnen **Hans Hansen** som bestyrer. Han overtog forpagtningen i 1920-1939; men overtog så hans kones fødehjem Skovbo i Ø. Egesborg. **Alfred Carlsen** var forpagter fra 1939. I 1966 flyttede han ud på en lille ejendom på Kulsbjergområdet.

Inge og Bent Tærsker forpagtede Skovlukkegård i 1966. De fik døtrene Anne og Kirsten, og i 1982 købte de gården plus nabogården, Bøgeskovgård af Lilliendal.

I 2001 købte Dorte og Palle Tærsker Skovlukkegård. Samme år fik de sønnen Nicklas, og byggede stald til 300 årssøer med smågrise til 30 kg. Til gården hører nu 65 ha, som de driver, samt et par forpagtninger. I 2007 fik de datteren Frederikke

Kilde: Vagn B. Nielsen har læst Lilliendals afgifts protokol og Holger Munks notater.

Tolstrupgården ejes af **Birthe Nissen Jeppesen**. Den ligger i Tolstrup ved Mern. Den har matrikel nr. 3 a. I 1688-matriklen havde den nr. 8.

I 1709 havde **Gregorius Hansen** den. Han var gift med en søster til den berømte Jakob Olsen i Skovhuse, Merethe Olsdatter. Gregorius havde haft den fra omkring 1700. Merethe dør i 1714 og han blev gift med Bodil Hansdatter fra Bakkebølle.

Fæsteren før Gregorius Hansen hed Niels Andersen. Poul Rasmussen, død 1654 har også haft den. Gregorius Hansens far Hans Pedersen Krog havde nabogården gård nr. 5. Den havde broderen Hemming Hansen Krog i 1709. En anden broder Peder Hansen Krog havde gård nr. 4, den senere Møllebakkegård.

I 1709 havde Gregorius Hansen en besætning på 8 heste og 3 køer. Det var en stor besætning på den tid. I Tolstrup havde de dog temmelig mange køer; men i Sydsjælland i øvrigt var der mange gårde, der kun havde 1 ko. Gården var firlænget.

Gregorius Hansen døde i 1745. Han havde 2 sønner, der begge hed Hans Gregoriussen, en i hvert ægteskab. Den ældste giftede sig til Adamsgård i Røstoft i 1738. Den yngste overtog Tolstrupgården i 1745. En datter Elisabeth Gregoriusdatter blev gift med Hans Jørgensen og i 1738 med Ole Pedersen, begge på Møllebakkegården.

Fæstebønderne i Tolstrup blev enige om rebning, opmåling og udskiftning, allerede i 1749, da der blev nedlagt en gård, så antallet blev reduceret fra 9 til 8.

Hans Gregoriussen starter som kongelig bonde på Vordingborg Ryttergods; men i 1774 overtager Lillienskjold Tolstrup, så nu bliver han hovbonde under Lilliendal. Hans datter Ellen Hansdatter bliver gift med Søren Christensen på Lærkegården i 1782. Han går på aftægt i 1785 på gården, og sønnen Gregorius Hansen overtager fæstet.

Gregorius Hansen købte den til selveje. Han købte 7 husmandssteder rundt om den. Han fæstede også Kulbjerggården. Han var sognefoged i en årrække; men var i evig strid med sognefællerne og Lilliendal. Han nægtede at underskrive hoverikontakten i 1792, da han ikke ville underskrive noget dokument. Han skrev dog under på skøderne, da han købte husmandsstederne rundt om Tolstrupgården.

Holger Munk betegnede ham på et foredrag i 1954 i Tolstrup Forsamlingshus som en type, vi i dag ikke ville synes om.

Nevøen og plejesønnen Hans Larsen (søn af Gregorius'søster Bodil Hansd. Hegnskovgård i Skovhuse) køber den i 1834. Han var på aftægt. da han døde i 1873. **Hans søn Jens Hansen** købte den i 1862, og havde den til sin død i 1889. I 1890 havde enken Katrine Lisbeth Pedersdatter den med sin ugifte søn på 40 år, Jacob Jensen, som bestyrer. Samme år bliver hun arvefæster på et af husmandsstederne, som Gregorius købte rundt om Tolstrupgården. Hendes datter Kirsten Jensen og svigersøn Ole Jensen har overtaget de fleste andre husmandssteder og får lagt dem sammen til en lille selvejergård Gydehøj. En anden datter Maren Kirstine Jensen blev gift med Jeppe Nielsen Thornegård i Nr. Mern i 1880. Han kom fra Vendsyssel og havde været bygmester på staldene på Lilliendal.

På det tidspunkt fungerer Tolstrupgården næsten som et lille "gods", hvortil hørte 2 mindre gårde og 16 husmandssteder. Jens Hansen var god ven med greven på Lilliendal og kom der tit.

Sønnen Jacob Jensen fortsætter som bestyrer og Katrine som gårdejerske. Hun dør i 1908, 86 år gammel. Jacob Jensen er blevet 68 år gammel, og flytter hen på Gydehøj hos søsteren Kirsten Jensen. I kirkebogen er hans bestyrertitel rettet til gårdejer. Han kan muligvis have ejet Kulbjerggården.

Lilliendal køber Tolstrupgården, der ellers har været selvstændig i ca. 120 år, og Christian Jensen bliver bestyrer. Lilliendals håndværkere bygger en helt ny gård i 1913. De havde egen tømmer og murer. Der blev brugt kraftigt håndtilhugget tømmer fra Lilliendals skove.

I entreen er der indmuret en bjælke fra den gamle gård med indskriften G H S B H D 1726 og G H S L S D 1791. Den må referere til, at de 2 Gregoriusser har bygget nyt stuehus eller ny gård i de anførte årstal. På samme måde har ejeren Christoffer Knuth ladet skrive C. K. aar 1913. på en anden indmuret bjælke i entreen.

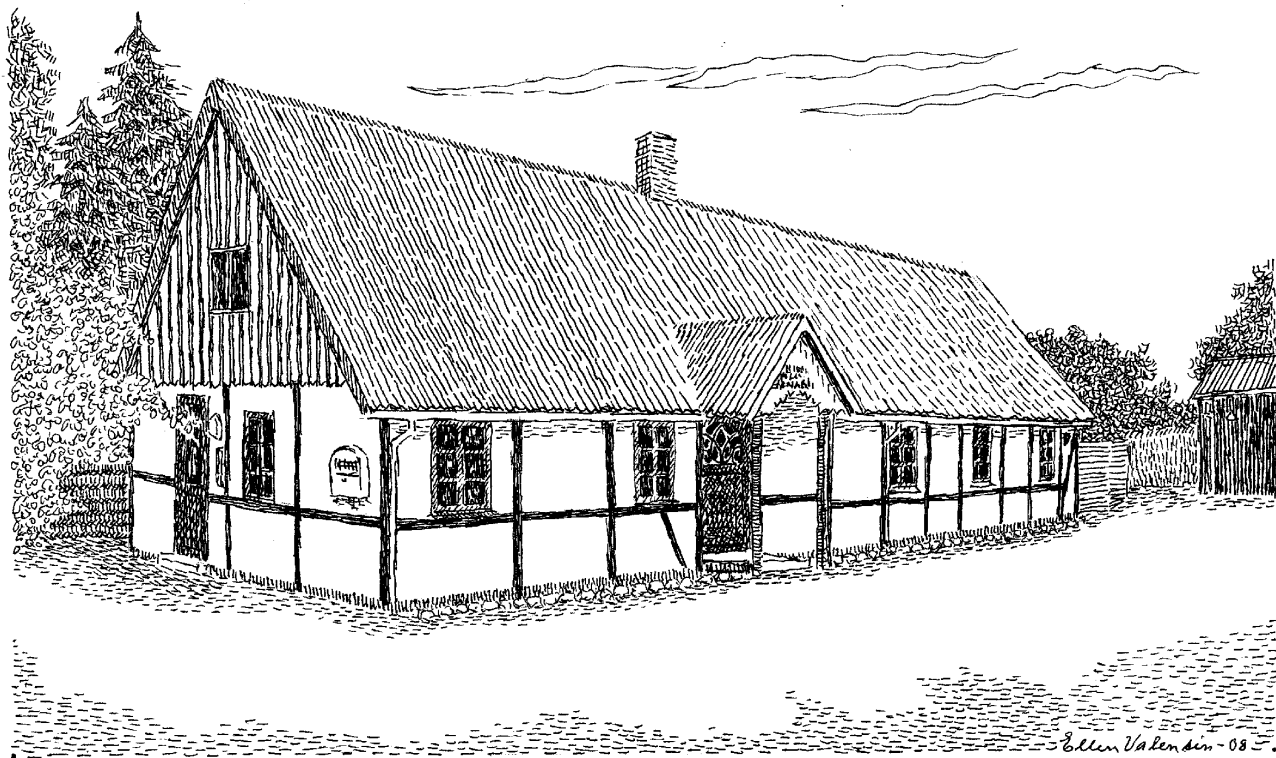
I 1928 holder Christian Jensen op som bestyrer, og **Otto Nielsen** fra Skovhuse bliver forpagter, hvilket han er i 40 år. Han er gift med Johanne, der kommer fra Langeland. De har børnene Inger

Margrethe, Ester og Vagn, alle med mellemnavnet Boberg, et familienavn, der stammer fra Langeland og Thy.

I 1967 bliver undertegnede, **Vagn medforpagter**, og i 1968 da han bliver gift med Anne-Lise Saxmose fra Ambæk, overtager han forpagtningen alene. De får 4 børn, Peter, Søren, Jakob og Malene på Tolstrupgården, inden de i 1981 flytter over på deres egen gård, Lerbakkegård i Stårby. I 1982 solgte Lilliendal Tolstrupgården til Jørgen Hansen Møllebakkegård til sammenlægning med denne. Han sælger bygningerne til Bjarvø; der er revisor. Denne sælger videre til Ratlev i 1990. I 2007 sælger Jørgen Hansen jorden til Palle Tærsker, Skovlukkegård.

Bygningerne blev i 1995 solgt til **Jørgen Bjørn Jeppesen**, søn af Edel og Kaj Bjørn Jeppesen, der var smed på Lilliendal. Han havde været medhjælper på Tolstrupgården i 1956 hos Otto Nielsen. Jørgen blev skytte på Lilliendal i 1967 og boede på Kræmmervængegård 1971-94. Da denne blev sat til salg, købte de selv Tolstrupgården. De har 5 voksne børn, Pia, tvillingerne Mette og Jacob, Ditte Lise og Jan. Sidstnævnte er uddannet elektriker og bor i Hedehusene. Jørgen blev syg, gik på efterløn og døde i 2007. Gården bliver sat til salg, og er 15/11 2008 overtaget af et firma i Glostrup **ejet af Morten Rasmussen Tolstrup**.

Historien er skrevet af Vagn B. Nielsen med Lilliendals afgiftsprotokoller og Holger Munks notater som kilde.

Lions Club Langebæk har klubhus i den tidligere landbrugsejendom Møllebakken 2, i Tolstrup ved Mern. Den har matr. nr. 14a og opstår ved udskiftningen af Tolstrup omkring 1810.

I 1820 fæster **Simon Christian Hansen** de 3 tdr. l. jord af Grev Knuth på Lilliendal. Han havde været smed på Rosenfeldt og var i 1817 22 år gammel blevet gift med den 1 år ældre Kirsten Jensdatter. De boede først i Ørslev.

Nu skulle der opføres et 10-fags hus. Ejeren Lilliendal Gods leverede byggematerialerne, og så var det bare med at komme i gang. Det stod færdigt i 1822, blev synet i 1823 og bestod af et 10-

fags hus tillagt smedehus. Det oprindelige hus var på mindre end 100 m². Ca. 40 % af huset var stald og lo. Det kostede i indfæstning 100 rigsbankdaler i rede sølv.

Familien voksede, de fik 13 børn, så der var trængsel i det lille hjem. Det var vel ikke engang på 60m². Simon døde i 1854 60 år gammel og blev begravet på Ø. Egesborg kirkegård.

Enken Kirsten boede der 3 år sammen med sønnen Peder; men i 1857 blev der skrevet en ny fæstekontrakt med sønnen **Carl Simonsen**. Han blev samme år gift med Maren Kirstine Tønnesen, datter af Tønne Rasmussen, Hegnehuset, Østergårdstræde, Skovhuse.

Carl var tilsyneladende ikke smed, som faderen havde været hele sit liv. Broderen Jens var smed i Røstofte, og broderen Kristian var smed i Stårby. Der var mange smede i familien, et barn døde som et-årig; men ellers blev alle familieforsørgere

Carl betalte 200 rigsdaler i indfæstning og 20 rigsdaler til forvalteren på Lilliendal. Moderen skulle bo på aftægt i en del af huset. Carl måtte af sted til krigen 1864 i 3 mdr. Han var sandsynligvis med i slaget ved Dybbøl og fik Christian d. 9.s erindringsmedalje 12 år efter. Carls moder boede på aftægt i 15 år til hun døde 75 år gammel. Smedehuset må på et tidspunkt være bygget om til træværksted og aftægtsstue. Aftægtsstuen har været på ca. 5m² med indgang gennem værkstedet. Da hun døde flyttede et ægtepar ind på aftægt. Emanuel Jensen var blevet kusk på Lilliendal i 1818, da han havde påtaget sig visse "herskabelige" forpligtelser. Hans kone Ane Margrethe Holgersdatter fødte en datter 2 mdr. efter, at de var blevet gift. Han var kusk i 1834 og staldkarl i 1840. I 1872 var han så aftægtsmand hos Carl Simonsen, der selv havde 4 døtre og 1 søn.

Sønnen Hans Peter Carlsen blev gift i 1890 med Ane Margrethe Andersen fra Svend Smedehuset, et andet af Lilliendals huse, der lå på sognegrænsen til Mern. Der står 2 asketræer i dag.

Nu var det Carl Simonsen, der kom ind i aftægtsstuen. Hans kone var død i 1889. Men Carl levede til 1910. Hans P. C. fik 11 børn i det lille hus. 9 blev født, mens Carl Simonsen boede i aftægtsstuen.

Ane Margrethe og Hans P. Carlsen var meget flittige mennesker. De passede deres husmandssted, arbejdede begge på Lilliendal, A. Margrethe var delvis hjemmegående og passede den store børneflokk. Pladsen var trang, der skulle være system i det. Hun skulle passe hønsene, grisene, koen og hesten. De var selvforsynende med kartofler og grøntsager. Når der skulle hakkes roer på Lilliendal, var hun og de store børn med. Det var de små også: men det var i barnevognen for enden af rækken. Hans P. C. lavede selv træskoene til sig selv og børnene. De største børn var ude og tjene; men kom hjem med vasketøjjet og strømperne, der skulle stoppes.

Af de 11 børn døde en enkelt som helt lille; men ellers kom de godt i vej. Den ældste Kirstine blev stuepige på Torbenfeldt Gods ved Mørkøv. Senere giftede hun sig til Godset. Hun døde i 1989, 98 år gammel. De klarede sig godt alle sammen. Af dem der, blev i lokalområdet, kan nævnes Alfred, der var forpagter af Skovlukkegård i Tolstrup, Richardt var vognmand i Tolstrup, Svend var mekaniker i Vordingborg, Balle og Kalvehave. Han var også bil - og traktorforhandler, og under krigen var han med i **modstandsbevægelsen**. **Greven på Lilliendal var leder** af Gruppen, uden at ret mange af de øvrige deltagere i den vidste det. Svends datter Lis Nielsen har samlet flere ringbind om familien og huset.

D 14

I 1944 dør Ane Margrethe og Hans Peter Carlsen flytter på aftægt hos sønnen Alfred C. på Skovlukkegård, hvor han dør i 1951. Sønnen **Hermann Carlsen** overtager husmandsstedet; men i 1947 flytter han til Ørslev og køber et parcelliststed der.

Familien har boet i huset i **127 år i 4 generationer**, og der er født 27 børn.

Ejner Larsen bliver forpagter i 1947; men 10 år senere overtager han en lille gård på Røstofte Skov. Denne bliver i 1970 overtaget af forsvaret sammen med det øvrige Kulsbjergområde. Der etableres skydebane på stedet.

I 1957 forpagter **Johanne og Villy Jensen** ejendommen; men efter nogen år bliver jorden skilt fra og plantet til med juletræer.

Lions Club Langebæk, der var blevet stiftet d. 2. februar 1980, købte huset d. 5. oktober 1990 for 59.650 kr. Der var en grund på 2386m², så der var plads til parkeringsplads. I starten blev

klubmøderne holdt privat, senere blev de holdt i Tolstrup Forsamlingshus, der ejedes af St. Georgsgilderne.

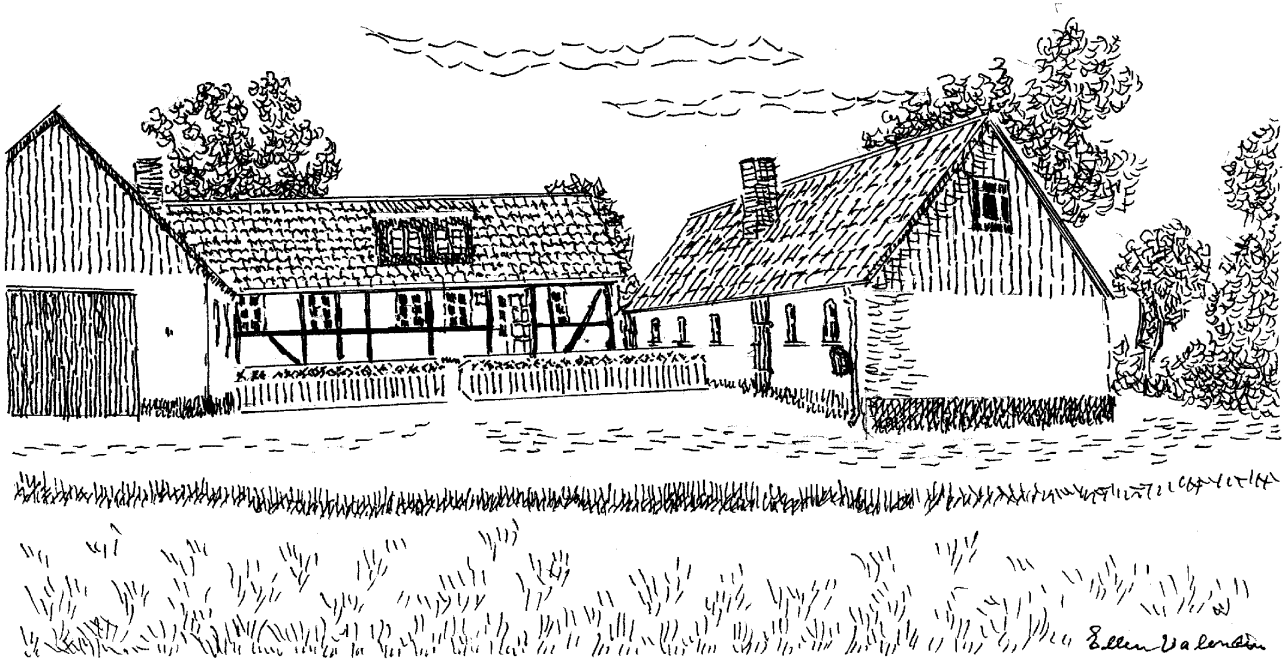
Der havde ikke været så mange penge at købe for, så huset var nedrivningsmodent. En del medlemmer syntes ikke, at bestyrelsen havde gjort årets kup; men en lille arbejdsom flok gik i gang i perioden 1991-95 med **renovering**. Til renoveringen er brugt gamle materialer. Alle døre er kommet fra Håndværkerstiftelsens hus i Vordingborg. Vinduerne er lavet af medlemmerne af gamle trapper fra samme sted. **Træet er pommersk fyr**, så det duftede dejligt, da det blev skåret op. Væg og loftsbeklædning er genbrug. Det samme gælder køkkenelementer og toiletter m.v. På den måde har **Lionsklubben fået alle tiders klubhus**. Det bliver rost fra alle sider ikke mindst fra tidligere beboers familie, der besøger huset til årets julemarked.

Det har kun været muligt grundet en del medlemmers store arbejdsindsats, og at der blev startet på en opsparing i tide til køb af klubhus.

I Lionsbevægelsen er det bestemt, at ingen indsamlede midler må bruges til eget formål. Alle indsamlede midler skal deles ud til almennyttige og humanitære formål. Møder og drift og køb af klublokaler sker for medlemmernes egen regning via kontingentbetaling.

Det er en stor tilfredsstillelse at have eget klubhus, der ligger smukt på Møllebakken. Det er en ekstra stor glæde at kende hele husets historie for alle i klubben.

Historien er skrevet af Vagn B. Nielsen med stor støtte af Lis Niensens Familiekrønike og Max Jensen Lions Club Langebæk.

Gydehøj i Tolstrup ved Mern ejes af **Sine og Thorsten Christiansen**. Den har matr. nr. 3b m. flere.

Det er en lille gård, der er oprettet som en udstykning af Tolstrupgården i 1875.

I 1800-tallet blev Tolstrupgården næsten opfattet som et lille Gods. Kulsbjerggården og 6-7 husmandssteder købes til. Det var Gregorius Hansen, der var "godsejeren". Han var sognefoged og kom meget sammen med de rige selvejerbønder i Bakkebølle.

Han flyttede selv på Kulsbjerggården og overlod Tolstrupgården til nevøen og plejesønnen Hans Larsen. Hans Larsen overtog også de omliggende husmandssteder. De fleste med bygninger.

Balle-Lars, der i 1860 (i disse dage er det 150 år siden), blev henrettet for mord i Ugledige, boede på et tidspunkt i et af dem med sin mor, Balle-Johanne. En af hans mange meritter var, at han tog hoveddøren til huset af, og brugte den som brændsel.

Hans Larsens søn, Jens Hansen, overtager Tolstrupgården, Kulsbjerggården og husmandsstederne i 1862. Jens Hansen kommer en del sammen med grev Knuth på Lilliendal.

Oprettelsen

I 1875 oprettes Gydehøj af 5 husmandssteder af Jens Hansen, og han sælger den til datteren og svigersønnen **Kirsten Jensdatter og Ole Jensen**.

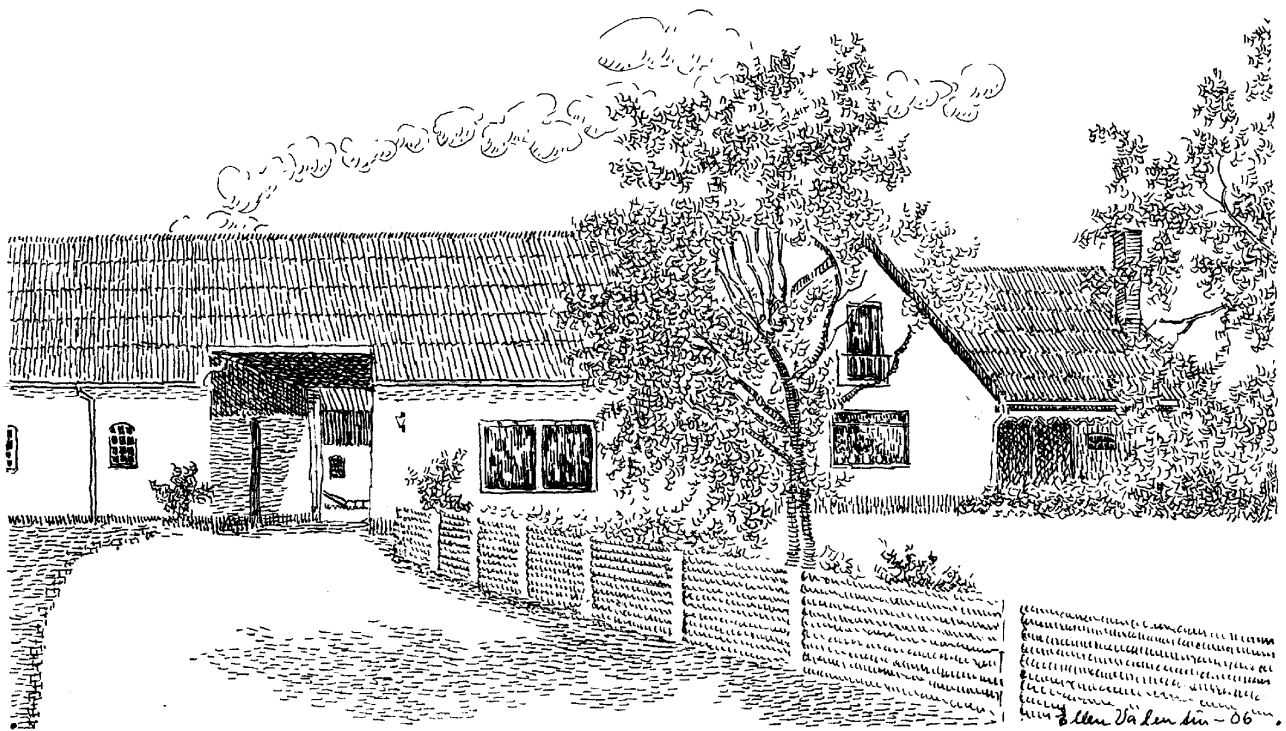
En anden datter Maren Kirstine blev gift med bygmesteren af staldene på Lilliendal Jeppe Nielsen. Han havde under byggeriet haft bopæl på Tolstrupgården, og fik efterfølgende Thornegård i Nr. Mern i arvefæste af Lilliendal.

Ole Jensen døde i 1917. Enken Kirsten Jensen fortsatte til datter og svigersøn **Marie og Christoffer Rasmussen** i 1923 overtog Gydehøj. Kristoffer Rasmussen kom fra Vestergård i Sandvig. Han døde i 1946 og Marie fortsatte på gården med sine 2 **voksne sønner Jens og Knud Rasmussen** som medhjælpere til sin død i 1983, næsten 99 årgammel. Knud var meget engageret i håndbold i Øster Egesborg Ungdomsforening, både som spiller på mesterholdet og som formand for foreningen. Jens Rasmussen døde i 2009, 100 år gammel, på plejehjemmet Solhøj i Mern.

I 1998 overtog **Thorsten og Sine Christiansen** Gydehøj efter Jens og Knud Rasmussen. Sine og Thorsten flyttede ind efter en omfattende renovering af stuehus og senere også tilhørende længer. Thorsten kommer fra København, hvor han driver en vognmandsforretning. Sine er oldebarn af Marie og Kristoffer Rasmussen og datter af Inge-Margrethe og Vagn Johansen, ligeledes fra Vestergård i Sandvig.

Sine er uddannet fysioterapeut, og de har børnene Liva på 7, Lauge på 5 og en lille pige på 1 måned.

På Gydehøj er jorden omlagt til økologisk med fårefolde og korn til eget forbrug. Derudover er der etableret en fodboldgolfbane, hvor man kan komme forbi og spille. I 2003 blev der etableret en sø, hvor nu er et rigt dyreliv i og omkring. I 2008 blev der købt et par ha. jord til fra Tolstrupgården. Historien er skrevet af Vagn Boberg Nielsen med folketællinger som kilde.

Møllebakkegård i Tolstrup ved Mern har i mere end 40 år været drevet af **Rie og Jørgen Hansen**. Den var oprindelig på 21ha. I 1981 blev Tolstrupgården købt så nu er der 46 ha.

I 1708 var det Prins Jørgen, der var gift med den engelske dronning Anne, der ejede Vordingborg Slot og godset i det meste af Sydsjælland og dermed også gårdene i Øster Egesborg Sogn.

På Møllebakkegård hed fæsteren Peder Hansen Krog.

Den lå inde i Tolstrup by, af de 9 gårde var der kun 2 gårde der fik betegnelsen god.

Møllebakkegård fik betegnelsen temmelig god. Men der er ingen rigtig skorsten, kun en "skadelig" esse.

Produktionen var ca. de samme som på de øvrige Tolstrupgårde. Der var 5 heste, 2 køer, 6 får og 4 svin. Udsædsmængden i 1710 var 2 tdr. rug, 3½ tdr. byg, 2 tdr. havre og 2 skæpper ærter fordelt på 3 marker i mange små lodder sammen med de andre Tolstrupbønder. 1 af markerne var ude på det nuværende Kulsbjerg, hvor græsmarkerne også lå. Den samlede høst blev nok højst 40 tdr. i alt. 25 år tidligere høstede de på hele Prins Jørgens gods kun den halve udsædsmængde på grund af misvækst og tørke.

I 1711 fæstede Hans Jørgensen og Maren Pedersdatter gården. Da prins Jørgen var død blev de "kongelige" fæstebønder. Maren Pedersdatter døde i 1729 og Hans Jørgensen blev gift med datteren fra nabogården, Lisbeth Gregoriusdatter, hun var næsten 40 år yngre end han. Hans Jørgensen døde i 1738 og Lisbeth Gregoriusdatter blev gift med en jævnaldrende Oluf Pedersen og de havde fæstet lige til 1776, hvor han overlod fæstet til Peder Pedersen, der kom fra Sønder Mern. Han var gift med Ingeborg Hansdatter. De havde 3 sønner, men ingen af dem overtog fæstet.

I 1794 overtog Jørgen Hansens tipoldefar Niels Hansen. Han var gift med Kirsten Nielsdatter. De kom fra Ørslev. Niels Hansen døde i 1811; men enken fortsatte til 1821, hvor sønnen Hans Nielsen, der var blevet gift med Karen Marie Rasmusdatter, overtog fæstet.

Hans Nielsen dør i 1844 og enken fortsætter.

I 1853 overtager sønnen Niels Hansen fæstet. Han bliver gift med Ellen Hansdatter fra Ravnegården i Rødstofte.

Marie Rasmusdatter, der er på aftægt, dør 2/3 1975, og hendes søn Niels Hansen dør ½ år senere og der er igen en enke på gården. Det er hende der står for fæstet til 1909.

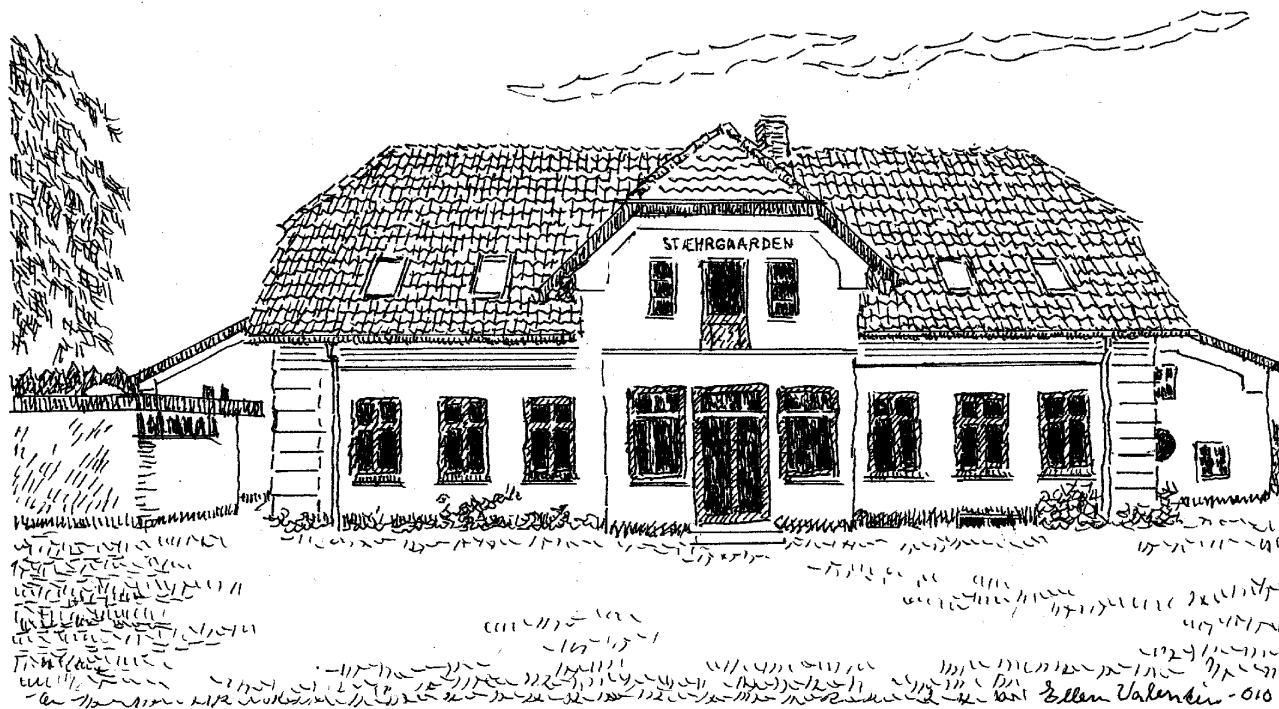
3 sønner hjælper hende på gården, 2 af dem som gårdbestyrer i hver sin periode, I 1906 er det en slægtning, Rasmus Hansen, der også bliver hendes svigersøn, der er blevet gårdbestyrer..

I 1909 overtager datteren Kirsten Nielsen og svigersønnen Rasmus Hansen arvefæstet. De køber den til selveje i 1912. Ellen Hansdatter er den nye enke på aftægt frem til 1920.

Rasmus Hansen kom fra Tolstrup Østregård, der i 1907 blev lagt sammen med Tolstrup Vestregård til Bøgeskovgård.

Rasmus Hansen og Kirsten får i 1909 sønnen Hans. Rasmus H. dør i 1929. Kirsten og sønnen Hans driver gården videre. **Hans Hansen gifter sig i 1935 med Julie Elisabeth Andersen.** De får 3 børn. 16 år efter brylluppet dør Hans H. 42 år gl. Julie driver Gården videre med bestyrer indtil **1973, hvor sønnen Jørgen overtager.**

Kilde: Vagn B. Nielsen har læst i Holger Munks notater og Lilliendals fæste og afgiftsprotokoller.

Stæhrgården ejes af Forsvaret og ligger på øvelsespladsen ved Kulsbjerg.. Den har matrikel nr. 7 i Tolstrup. I 1688-matriklen havde den gård nr. 3. Den ligger for enden af Vallebovej, 4735 Mern. Da Prins Jørgens Gods blev afviklet i 1710 lå den i Tolstrup by på hjørnet af Skovhusevej og **Møllebakken ved siden af Lions Hus.**

Det var en firelænget gård på 34 fag. Der var 6 heste, 4 køer og 2 grise. Fæsteren hed Claus Pedersen, og han blev nu kongelig fæster under Vordingborg Ryttergods. Han døde i 1727, 68 år gammel og blev afløst af Ole Rasmussen. Denne blev i 1746 afløst af Rasmus Pedersen. Lillienkjold overtog Tolstrup by ved Ryttergodsets bortsalg i 1774. Rasmus blev nu fæster under Lilliendal. I 1784 kom en ny fæster til også med navnet **Rasmus Pedersen**; men med tilnavnet **Stær.**

Stæhrgården blev flyttet ud på Tolstrup Overdrev ved Kulsbjerg, Sydsjællands højeste "bjerg", omkring 1807.

Det har været en stor opgave, at dyrke overdrevsjord op. Der var mange træer, sten og skovler, der skulle bearbejdes.

I 1822 overtager datter og svigersøn Karen Rasmusdatter og Niels Petersen fra Kalvehave gården. En søster, Karen Marie Rasmusdatter bliver samtidig kone på Møllebakkegård og lever lige til 1875.

1831 døde Karen Rasmusdatter i barselsseng 34 år gammel sammen med sin nyfødte søn Rasmus Nielsen. Niels Pedersen var 44 år blev gift med den 20-årige Lisbeth Olsdatter fra Greisgård i Stårby. Lisbeth fik i 1833 en søn, der også blev kaldt Rasmus Nielsen.

Rasmus Nielsen blev i 1856 gift med Ane Kirstine Jacobsdatter fra en anden udflyttergård Skovlukkegård. Året efter overtog de Stæhrgården.

Rasmus Nielsen døde allerede i 1861, og Ane Kirstine blev gift med Hans Hansen fra Græsbjerg. Han overtog gården. Ane Kirstine døde imidlertid i 1867, 35 årgammel, og Hans Hansen blev gift med Kirsten Jacobsdatter fra Askholm i Røstoft.

Aftægtsmanden Niels Pedersen døde først i 1873, 84 år gammel. Da var hans søn og svigerdatter døde for længe siden.

Hans Hansen havde gården i 33 år til sin død i år 1900, og enken fortsatte i 14 år. I 1914 køber **sønnen Lars Hansen Stær** den til arvefæste, og i 1919 til endeligt selveje. Han var i 1913 blevet gift med Anna Marie Fugl. Det var 3. gang en Fugl fra gården Traneholm ved Nyråd var blevet gift med en Stær fra Stæhrgården. 3 søskende blev gift med 3 søskende.

Livet på Stæhrgården

Carl Henning Hansen fra Kulsøgården 1km. derfra var karl på Stæhrgården i 1936 og 1937. Her er et uddrag af hans dagbog om livet på Stæhrgården i den periode.

Der var ikke indlagt strøm, der var petroleumslamper på karleværelset og flagermuslygter i stalden. Det var en stor petroleumsmotor, der trak tærskværk og kværn. Der var ellers også malkemaskine på gården; men pattegummiet var slidt op, og det var for dyrt at købe nyt, så de 22 køer måtte malkes med håndkraft. De skulle også vandes med håndkraft ligesom ungkreaturene, hestene og grisesøerne.

I 1936 blev der indlagt el. Det hjalp på det med vandingen; men ikke på malkningen, for problemet med pattegummiet var ikke løst.

Arbejdet startede kl. kvart i fem med håndmalkning m.m. Kl. 6 var der morgenkaffe, og kl. Halv ni var der hver dag stuvede kartofler og nyspegede bidesild.

Der var ikke nogen traktor, så der blev pløjet med heste. Der skulle hjælpes til ved aftenmalkningen og kl. 6 var det fyraften.

Frihed i weekenden på en bondegård var hver anden søndag efter kl. 9 formiddag efter at gårdspladsen var fejlet.

Carl Henning blev også kaldt til ildebrand på Lekkendegården; men han og karlen på Vallebogården havde 5km. til brandstedet på cykel, så de kom sidst til brandstedet, og de måtte så gå brandvagt i 3 timer i silende regnvej, da det var blevet regnvej, da slukningsarbejdet på halmen i en halmlade havde varet et par timer. Kl. godt 9 om aftenen kom han hjem til Stæhrgården i silende regn. Der var sat mad frem.

Snerydning

På den tid var der meget sne om vinteren. Da der ikke var nogen telefon måtte Carl Henning ofte gå 3-4km. over markerne og få karlen fra Kulsbjerggården og karlen fra Braskeskovgården med så de kunne skovle vejen fri og melde sig til snefogeden på Adamsminde. Her holdt de middag og gravede så de sidste par km. til Tolstrup fri.(Undertegnede har selv været på "hoveriarbejde"(snekastning) på den samme vejstrækning omkring 1960).

Så måtte Carl Henning ellers hjem og malke på Stæhrgården. Der var også en del gode tjanser for Carl Henning, bl. a. når der var forskellige former for transport med hestevogn.

Aflønning Carl Hennings månedsløn lå gennemsnitligt på godt 50 kr. om måneden.+ kost og logi. Man skulle passe på ikke at dele logi med rotterne. Der blev slået 6 blikplader på gulvet af karleværelset i løbet af de 2 år, når rotterne havde gnavet sig igennem gulvet.

Ved en kæmpeindsats den sidste sommer tjente Carl Henning 46 kr. ekstra ved at luge roer med en formidabel indsats fra kl. 4- 21 med malkning ind i mellem.

En husmand fik 6 kr. om dagen. Efter roelugningen kom høhøsten og kornhøsten. Der var meget løst hø og kornet blev kørt hjem i neg.

Uheld og grønkålssuppe

Uheldet kom da også til Stæhrgården. Først fik den fine besætning mund- og klovesyge. Køerne døde eller blev slået ned. Hele stalden blev udrenset, og alt inventaret desinficeret. Der var indkøbt 12-14 nye køer; men så fik de nye kalvekastningsfeber. Denne gang måtte de slagtes; men stalden skulle desinficeres igen.

Der blev ofte serveret grønkålssuppe på Stæhrgården; men hverken Lars Stær eller Carl Henning kunne lide grønkålssuppe, så hestene blev ofte stillet, så de kunne nå at reducere grønkålene ret voldsomt.

På Stæhrgården var der også en ældre forkarl, der hed Steffen. Han havde næsten hele sit liv været på Stæhrgården og fortsatte da også hos de følgende ejere. Carl Henning Hansen købte senere gård i Sandvig.

Lars Stær havde ingen børn og solgte i 1946 gården til Vilhelm Børresen. Denne solgte i 1948 gården videre til **Gudrun og Hans Christiansen**, der kom fra Falster og Lolland. Sønnen Erling Kristiansen er registreret revisor i Glostrup.

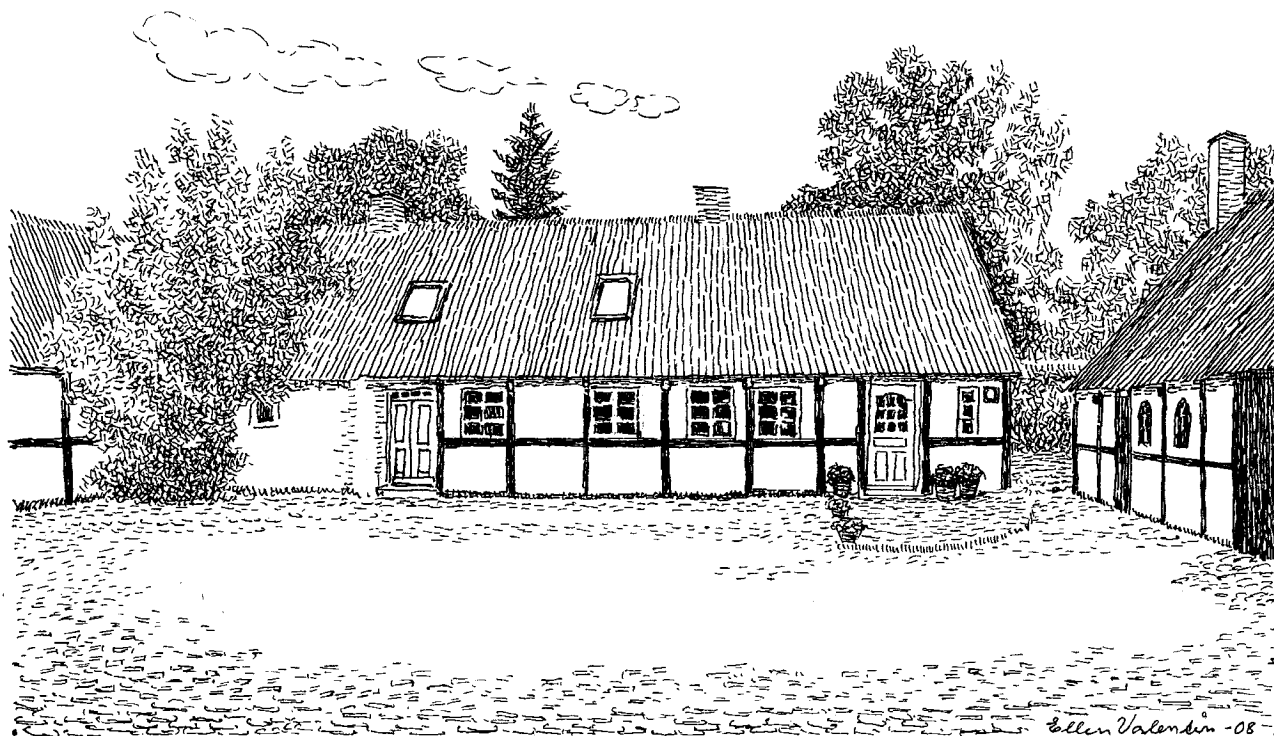
Forsvaret

Steffen blev som karl på gården i næsten 45 år, næsten lige til den blev eksproprieret af staten til Forsvaret i 1970.

Forsvaret etablerede øvelsesplads med kampvognsspor på Stæhrgården og 84 andre ejendomme, som blev eksproprieret i 1970. Stæhrgården er en af de få ejendomme, der er bevaret.

Øvelsespladsen(udtagen Vallebogården) var frem til 1805 fælles overdrev for Tolstrup og de 10 andre landsbyer rundt om overdrevet, der blev kaldt Stenswiet Overdrev. Stensved by eksisterede slet ikke på det tidspunkt. Det er igen blevet overdrevsjord; men de græssende dyr mangler, selv om det er blevet til et fantastisk rekreativt område.

Historien er skrevet af Vagn B. Nielsen med Holger Munks notater, Carl Henning Hansens notater og Lilliendals afgiftsprotokoller som kilde.

Krogsgård i Røstoft ved Mern ejes af Ergii Monk-Hansen. Den har matr. nr. 3. I 1688-matriklen havde den gård nr. 13, da den lå inde i Røstoft by ved Røstoftvej 17.

I 1710, da Prins Jørgens Gods overgik til Vordingborg ryttergods, hed fæsteren Hemming Hansen. Han har den til sin død i 1734. Det ser ud til, at $\frac{1}{2}$ af gården i 1724 er fæstet af Hans Jørgensen og i 1729 af Morten Madsen.

I 1734 overtager Ole Jensen fæstet, som han har frem til sin død i 1772; men det ser også ud til, at der har været en halvgårdsmand, Olle Andersen, i 1748; men ikke i 1950. I 1747 brænder Krogsgård sammen med 4 andre gårde i Røstoft.

Ole Jensen dør i 1772. Enken og hurtigt derefter sønnen Jens Olsen overtager fæstet. Han starter som kongsbonde; men efter ryttergodsets salg i 1774, bliver Lillienkjold ejer af Krogsgård og de andre fæstegårde i Røstoft. Jens Olsen bliver hovbonde under Lilliendal.

Da Jens Olsen dør i 1790 37 år gammel, gifter enken Ane Katrine Nielsdatter Stage sig med Hans Christoffersen fra Høvdingsgården. Han underskriver hoverikontrakten fra 1792 og deltager i udskiftningen i 1807.

Han har den til sin død i 1830, og sønnen Christoffer Hansen overtager den; men han dør allerede i 1833, 38 år gammel. Enken Woldborg Olsdatter, der er datter af Ole Nielsen på Jungshavegård driver den videre til 1838; men overlader så fæstet til Lars Larsen Krogh, søn af Lars Krogh i Stårby. Lars Larsen flytter gården ud på marken omkring 1870.

Lars Larsen Krog dør i 1884, 69 år gammel. Hans enke, Anne Marie L. er fæster på gården til 1906. Hun har en søn, der også hedder Lars Larsen. Datteren og svigersønnen, Anne Marie og Anders Nielsen, hjælper hende med driften af gården. De blev gift i 1894.

I 1906 overtager Niels Peter Andersen gården, og han køber den til selveje i 1915. Han sælger den i 1927 til Karl Hansen fra Ammendrup. Denne var i familie med ham længere ude.

I 1951 bliver datteren Grethe gift med Frank Jensen, der er smed. De bor på og hjælper til på gården; men flytter i 1976.

Dagmar og Knud Hansen, der er søn af Karl Hansen overtager den i 1978. Knud Hansen dør 1984.

1988 overtager og flytter Anne-Grete og Ergii Monk-Hansen ind på gården fra et parcelhus i Ørslev. De vil tilbyde deres børn, at vokse op nær naturen og med mulighed for dyrehold. Ergii er ansat på EUC Sjælland. Anne-Grete var ansat i Familiepleje Sydsjælland, nu Familiepleje Storstrøm. De har børnene Tea, dengang 9 år, nu færdiguddannet læge, og Mads 3 år ved indflytningen. Han har et godt job inden påbegyndelse af uddannelse.

Gården har været genstand for en omfattende renovering. I stuehuset er der med trillebør fjernet 70cm grus, som er erstattet med sten. Der er støbt indvendigt fundament, vægge er isoleret, døre og vinduer er udskiftet med respekt for den gamle stil

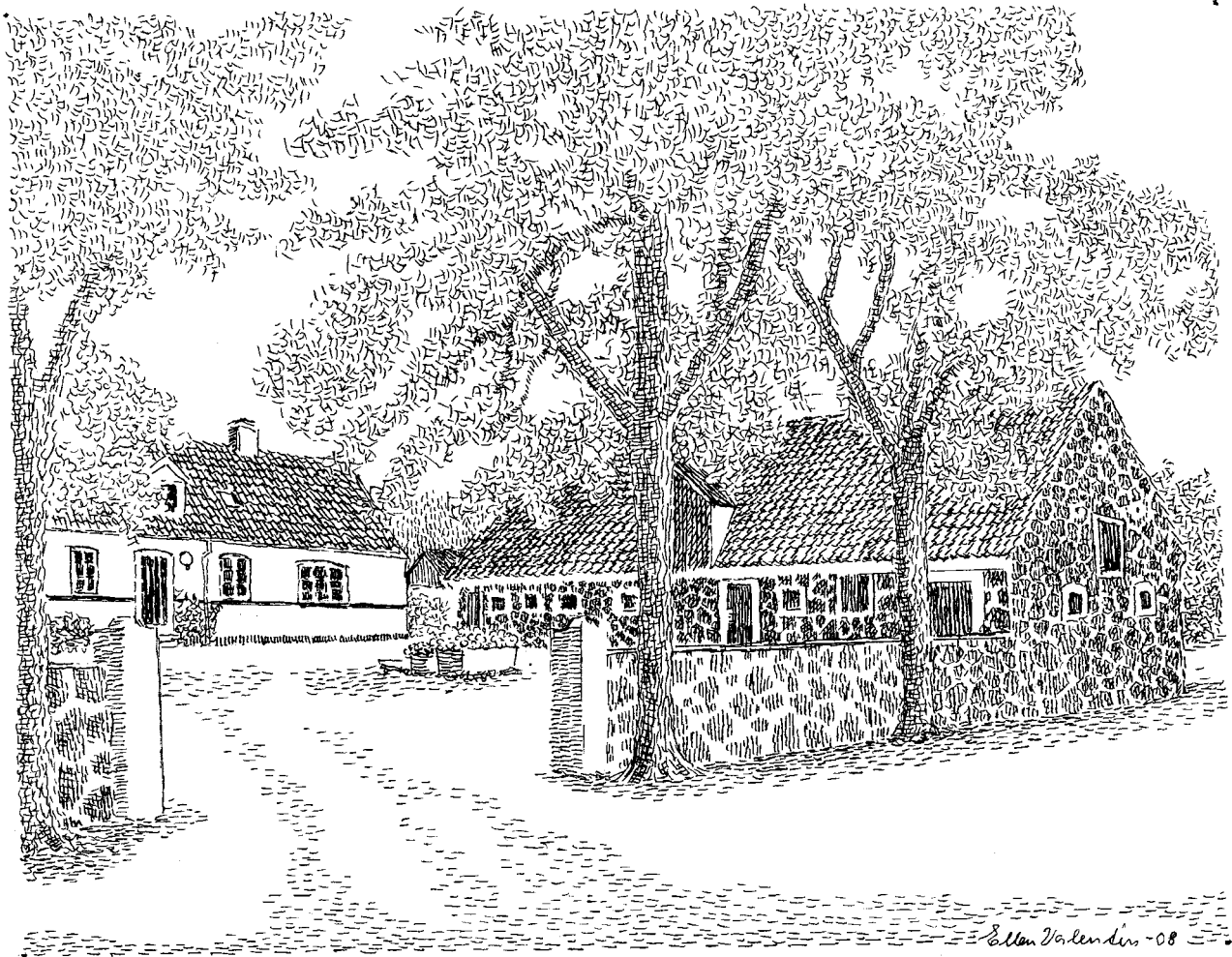
Bindingsværket er konstateret frisk og sundt, og hele gården er sandblæst og pudset op. Et gammelt malkemaskinehus er ved at blive ændret til en stor indvendig terrasse.

Som andre byfolk, der er flyttet på landet har de haft et varieret dyrehold. De har haft høns og ænder, geder og kaniner til børnene, Hereford kødkvæg og avlsbesætning af Oxforddown får. I dag er der enkelte får og en registreret avlsbesætning af shetlandsponyer, Stutteri Troldeheksen med 20 ponyer. De har egen godkendt og kåret avlshingst. Anne-Grete er i avlsforeningsbestyrelsen. De har en dansk-svensk gårdhund samt en hund af racen Bernersennen.

Ergii's store interesse er bevaringsværdige træskibe. Han har i 9 år været kok på skonnerten Meta, når den sejlede Fyn rundt. I år skal han også sejle på Limfjorden med sejlskibet Emanuel.

I 2004 blev noget af jorden frasolgt til landbrugsministeriet til jordfordeling. Nu er der 6 tdl., der er lagt ud med græs til ponyerne. Til dem er der også en næsten ny rundbuehal.

Historien er skrevet af Vagn B. Nielsen med Holger Munks notater og Lilliendals afgiftsprotokoller som kilde.

Teglgård i Røstoft ved Mern ejes af Ebbe Udengaard. Den har matr. nr. 4. I den gamle 1688-matrikel havde den sandsynligvis gård nr. 5. I forbindelse med udskiftningen byttede gårdmændene i Røstoft jord nogen gange. Mere om det efterfølgende.

I 1719 ved Vordingborg Ryttergods' start hedder fæsteren Peder Pedersen. På det tidspunkt hed gården Vestregård. Han dør i 1765 og enken Bodil Jacobsdatter bliver gift med Niels Olsen Phil, der oplever ryttergodsets salg i 1774 og opdeling i de 12 sydsjællandske godser. Røstoft bliver solgt til Lilliendal.

Da hoveriet bliver lagt i faste rammer i 1792, og fæsterne skriver under med deres forbogstaver på kontrakten, selv om de fleste ikke kan læse og skrive, er det Jørgen Rasmussen, der har overtaget Teglgård. Han er gift med Maren Nielsdatter. Det ser ud til, at hun er datter af naboen, der også hedder Niels Olsen.

Jørgen Rasmussen dør i 1804, og Maren flytter til Ø. Egesborg. Niels Pihls søn, Rasmus Nielsen, overtager Teglgård. Jørgen Rasmussens søn Niels Jørgensen overtager Vejsvinggård, da han bliver voksen.

Rasmus Nielsen er kun på Teglgården i 6 år, inden han i 1810 bytter gård med Peder Madsen, der har Askholm. Den er ved at blive flyttet ud på marken. Den er større; men der skal bygges nyt. Der skal også ryddes sten, asketræer m.m. ude på Askeholmen, da det er delvis overdrev.

Teglgård bliver liggende inde i Røstoft.

Peder Madsen eller Peder Mathisen, som der står på udstykningskortet, overdrager gården til sin søn Mads Pedersen i 1831. Da han dør i 1845, gifter enken Anna Jacobsdatter sig med den 18 år yngre Tønne Olsen fra Neder Vindinge.

Men i 1858 er det igen en Peder Madsen, opkaldt efter sin farfar, der står for roret. Han gifter sig med Anne Nielsdatter fra Bøgebjerggård og bliver arvefæster, d. v. s. halv selvejer. Tønne Olsen beholder overdrevsparcellen på Røstofte Skov.

Teglgård brænder i 1872, og bliver flyttet ud af byen. Gården ved siden af, der i dag bliver kaldt Brolæggergården, brændte ikke, selvom den kun lå 1 meter øst for Teglgård. Man siger, at det var nissen, der reddede den.

I 1886 bygger sønnen Mads Peder Pedersen et hus med en forbrugsforeningsforretning på brandtomten i Røstofte på adressen, der i dag har adressen Ørslevvej 237. Men samme dag samlede man også underskrifter ind til en brugsforening i Ø. Egesborg. Der blev en begge steder inden for 1 km. afstand. Resultatet blev da også, at forretningen i Røstofte lukkede efter 4 år; men brugsen i Ø. Egesborg eksisterede i næsten 120 år.

Mads Peder Pedersen afhændede huset 5 år senere, og noget senere blev der bygget endnu et hus på brandtomten.

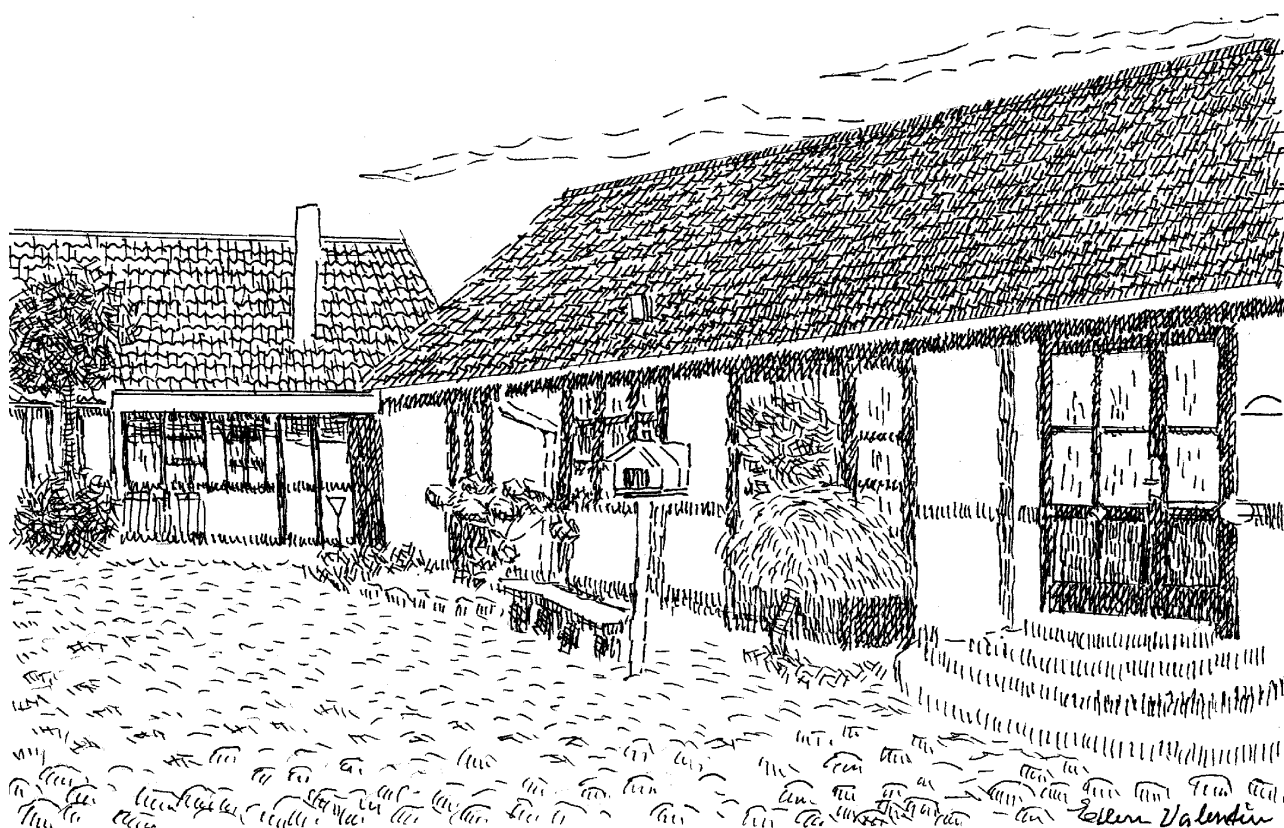
Peder Madsen havde afhændet Teglgård allerede i 1890 til Chr. Rasmus Pedersen. I 1891 bliver halvdelen af jorden, 12ha afhændet til Niels Hansen Bøgebjerg; men i 1894 bygger Jørgen Christensen gård på denne parcel nr. 4. c. I år 1900 brænder stuehuset og lidt mere af Teglgård igen, og i 1903 kommer der ny arvefæster, H.P. Hemmingsen. Han køber gården til selveje i 1915. Lilliendal beholder jagtpassageretten, som den gør på alle de andre gårde i Øster Egesborg Sogn, den tidligere har fæstet ud. Det står næsten på alle skøderne på gårdene den dag i dag.

Karen og Karl Jacobsen køber Teglgård i 1934, og datteren og svigersønnen Ellen og Henry Udengaard køber den i 1966.

Da de flytter hen på nabogården, Jungshavegaard i 1983, overtager deres søn, Ebbe Udengaard den.

Han er økonomidirektør på Handelsskolen Sjælland Syd, og har forpagtet jorden ud til Ole Larsen Lekkende Mark.

Historien er skrevet af Vagn B. Nielsen med Holger Munks og Lars Skovvangs notater og Lilliendals afgiftsprotokoller som kilde.

Brolæggergården i Røstofte ligger på Ørslevvej 241. Den ejes af brolægger Ole Jørgensen og Lene Mayland Jørgensen og har matr. nr. 6. I 1688- matriklen havde den gård nr. 3. I 1710 var det en trelænget gård med 6 heste og 1 ko.

Fæsteren hed Hans Ibsen. I 1719 da Prins Jørgens Gods var afviklet, og Vordingborg Ryttergods var etableret hed fæsteren Morten Lund.

Skovrideren Martin(Morten) Lund havde også Gård nr. 8, Jungshavegård. Jens Pedersen overtog fæstet i 1724, og det gik i 1733 videre til Jep Nielsen Hugger og i 1736 til Ingvor Thomsen.

I 1754 fæstede Morten Pedersen den; men han døde ved juletid i 1755 36 år gammel, og enken blev gift med Niels Boesen, der overtog fæstet.

Ved ryttergodsets afvikling i 1774 blev han fæster under Lilliendal; men i 1777 blev han daglejer, og fæstet overtages af Lars Hansen Bechmann fra Langebæk. Han blev gift med Anne Sofie Engel, Rødstoftegård, i december 1777; men hun døde i barselsseng samme måned. Han blev efterfølgende gift med Zidse Nielsdatter. Zidse Nielsdatter blev i 1794 efter Lars Hansen er død, gift med Niels Larsen, der overtager fæstet til sin død i 1817.

Niels Larsen er i mellemtiden blevet gift med Kirsten Nielsdatter, der nu blev gift med den nye fæster Jens Jeppesen fra Sværdborg. Han havde den til sin død i 1830.

I 1831 blev Lars Jacobsen fra Stårby ny fæster. Han mistede sin første kone i 1844, og blev gift 2. gang i 1844 med Karen Hansdatter. Han havde gården i fæste i 50 år, og efterfølges af datter og svigersøn Ane og Lars Jacobsen, der er bestyrere de sidste 10 år af svigerfaderens fæste. De købte den til arvefæste i 1880. Han var søn fra Askholm.

I 1872 brændte nabogården Teglgården. Den blev flyttet ud. Der skete ikke noget med denne gård selv om der kun var 1 meter imellem dem. Det siges, at det var nissen, der reddede den.

Lars Jacobsen døde i 1924. Ane fortsatte med barnebarnet Peter Rasmussen som gårdbestyrer. Det var faktisk meget tragisk. Ane og Lars Jacobsen havde 5 børn, 4 sønner og 1 datter. En af

sønnerne døde som 15-årig, samtidig døde svigersønnen fra 5 små børn. Den yngste af sønnerne Hans Christian Jacobsen var i 1918 medhjælper hjemme hos forældrene.

Det var det år første verdenskrig sluttede. Den sluttede med en meget alvorlig ting, "Den spanske Syge". Det siges, at det var den der knækkede tyskerne. De tyske tropper i skyttegravene blev først angrebet. Det knækkede dem; men de var ikke de eneste det gik udover. Ifølge Wikipedia døde op mod 50 millioner over hele verden af den spanske syge. I Danmark døde 14.000, deriblandt Hans Christian Jacobsen 23 år gammel i december 1918.

Han havde en broder Lars Jacobsen, der havde læst på Landbohøjskolen et par år; men havde standset sine studier og begyndt i politik. Han var radikal folketingskandidat i Præstøkredsen. Han kom nu hjem og hjalp forældrene på gården; men han var også blevet smittet med den spanske syge; men døde dog først i 1921.

Den spanske syge var en form for fugleinfluenza. Man havde ikke penicillin eller andre former for antibiotika til, at bekæmpe den med. Den angreb lungerne, og de syge tørstede ganske forfærdeligt.

Da Lars Jacobsen var død i 1924, blev barnebarnet Peter Rasmussen gårdbestyrer; men det var den 4. og sidste søn Peter Jacobsen, der havde en gård i Kongsted, der købte den til selveje i 1925; men han beholdt sin gård i Kongsted, og 1,5 år efter solgte han gården i Røstoft til Jens Peter Hansen fra Græsbjerg.

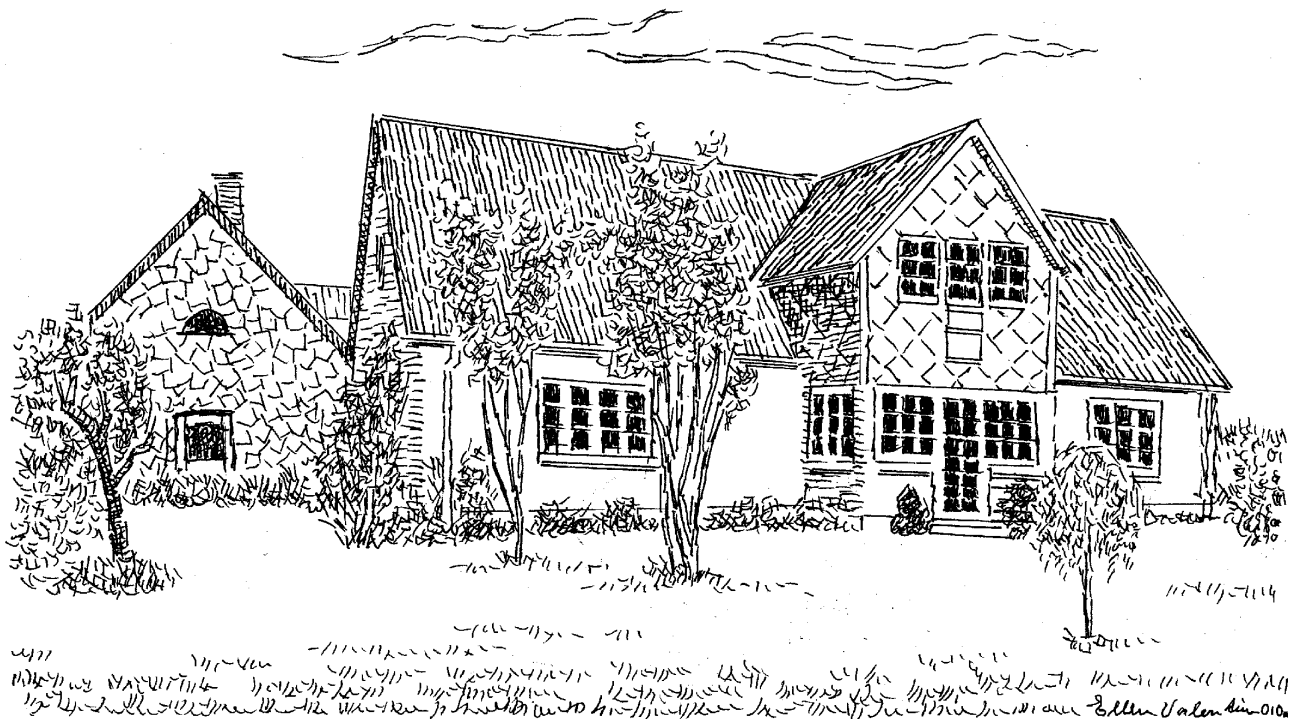
Ingeborg og Jens Peter Hansen havde den i den svære tid gennem 30-ernes krise og under 2. verdenskrig. De kaldte den Nyvejsgård. Deres søn Kurt Hansen overtog gården i begyndelsen af 60-erne. Han solgte den inden sin død i 1974 til Jens Peter Albrechtsen, der rev 2 længer ned og lavede nyt tag på de andre. Han beholdt jorden og lagde den til Askholm; men solgte selve ejendommen til anlægsgartner Harry Jensen i 1977. I 1980 solgtes den videre til Toftvang.

Lene Mayland J. og brolægger Ole Jim Jørgensen købte den i 1983. De købte den til beboelse og materialeoplag. De har sønnerne Bo Mayland J. og Ib Mayland J. De er begge brolæggere.

Familien gik i gang med at renovere gården i badeværelse, køkken, vinterhave og i 2003 en større tur, da alle bygningerne fik nyt tag. Haven er noget for sig. Dels er det en stor passion for Lene og brolæggerfamilien har da også lagt alle former for brobelægning.

De startede med at have heste, kalve, grise, geder, får, høns, hund og kat. I dag er der kun hunde, høns, fugle, parakitler og kanarifugle og en dam med fisk.

Historien er skrevet af Vagn B. Nielsen med Holger Munks notater, Lilliendals afgiftsprotokoller og Holger Fugl Jacobsens slægtsbog som kilde.

Ravnegården i Røstofte ejes af Susanne og Kim Røngaard og ligger på Røstofte Skovvej nr. 3. Den har Matrikel nr. 7. I den gamle 1688-matrikel havde den gård nr. 4. Før den blev flyttet ud, lå den på Røstofte Skovvej nr.1, hvor Røstofte Maskinforretning ligger i dag.

I 1710 var det en trelænget gård med et stort stuehus. Der var 8 heste og 3 køer, en stor besætning på den tid.

Fæsteren hed Frantz Hansen. Han var først fæster under Prins Jørgens Gods, som efter at kongen havde overtaget godset, kaldte det Vordingborg Ryttergodt. Hans Lyders var muligvis halvgårdsmand i 1724; men Frantz Hansen havde gården til 1739, hvor Hans Hemmesen overtog fæstet.

Han havde det til 1760, hvor det overtages af Rasmus Andersen; men allerede i 1764 overtog Niels Olsen fæstet.

Niels Olsen var gift 2 gange, 2. gang 29/12 1769 med Kirsten Rasmusdatter, der i 1786 blev gift med Jørgen Andersen fra Sønder Mern. Han overtog fæstet ved Niels Olsens død.

Niels Olsen var fæster både under ryttergodset, til det blev solgt på auktion i 1774, og efterfølgende Lilliendal der overtog Røstofte.

Det var Jørgen Andersen, der i 1792 underskrev hoverikontrakt med Lilliendal. Niels Olsens søn Ole Nielsen blev i 1799 gift med enken på Jungshavegård og overtog den som selvejerbonde.

Jørgen Andersen døde i 1838, 79 år gammel; men var i 1829 blevet afløst af Hans Pedersen fra Faxinge som fæster. Han var enkemand på 29 år; men blev gift med Kirsten Larsen fra Stårby.

Sønnen Johan Hansen overtog fæstet i 1858, hvor han blev gift med Dorte Kirstine Hansen fra Tolstrupgården. Hans Pedersen gik på aftægt og døde i 1864. Kirsten Larsen døde først i 1875..

Johan Hansen flyttede gården ud på sin nuværende plads, og købte den til arvefæste i 1878.

Udlængerne blev bygget af tilhuggede kampesten fra marken. Noget af jorden var overdrevsjord, så der var mange sten til byggematerialer.

Johan Hansen døde i 1914, 80 årgammel. Han havde overdraget gården til sønnen Niels Johansen Ravn et par år tidligere. Inden da var Niels gårdbestyrer, hvilket en ældre broder Peder havde været før ham. En yngre bror Lars blev gårdbestyrer, da Niels overtog arvefæstet., og de fik

en husbestyrerinde fra Thy. Niels købte gården til endeligt selveje i 1918. Han blev senere gift med husbestyrerinden.

Niels Johansen Ravn solgte gården i 1946 til Holger Fugl Jacobsen; men da han døde året efter, blev det præstegårdsforpagteren fra Øster Egesborg Karl Larsen, der købte Ravnegården. Han var gift med Dagmar Petersen fra Lærkegården.

Karl Larsen var foregangsmand på mange måder. Han havde på præstegården fået Fordtraktor med et omkørende tærskværk. Det kørte han også ud med efter at han havde overtaget Ravnegården. Under krigen blev der sat generator på traktoren. Han var formand for Ørslev Mejeri. Han havde Ravnegården til 1976, hvor han sælger den til datteren Anne Birthe Becharia, gift med Becharia, der var italiener.

I 1978 køber Olav Foged Olsen Ravnegård til samdrift med Bøgebjerggård. Han køber også Kattebjerg, der ligger på Ravnegården tæt ved gården. 60 % af "bjergtet" var imidlertid væk, da der havde været gravet grus i århundreder; men mest de seneste år. Olav blev tilbudt en pæn pose penge for de sidste 40 % til motorvejsbyggeriet, men sagde pænt nej tak, da han syntes, at det ville være at drive rovdrift på vort landskab og vor kulturhistorie.

Der var fundet skeletter i grusgraven igennem mange år, da det havde været begravelsesplads for de 2 jernalderhuse (fra år 200), der havde ligget lige vest for Kattebjerg. Der blev også fundet et halvt forarbejdet elgsdyrgevir. På Kattebjerg findes 70-80 sjældne planter.

"Kattebjerg" var fremme som forslag til navn til Langebæk Kommune i 1970.

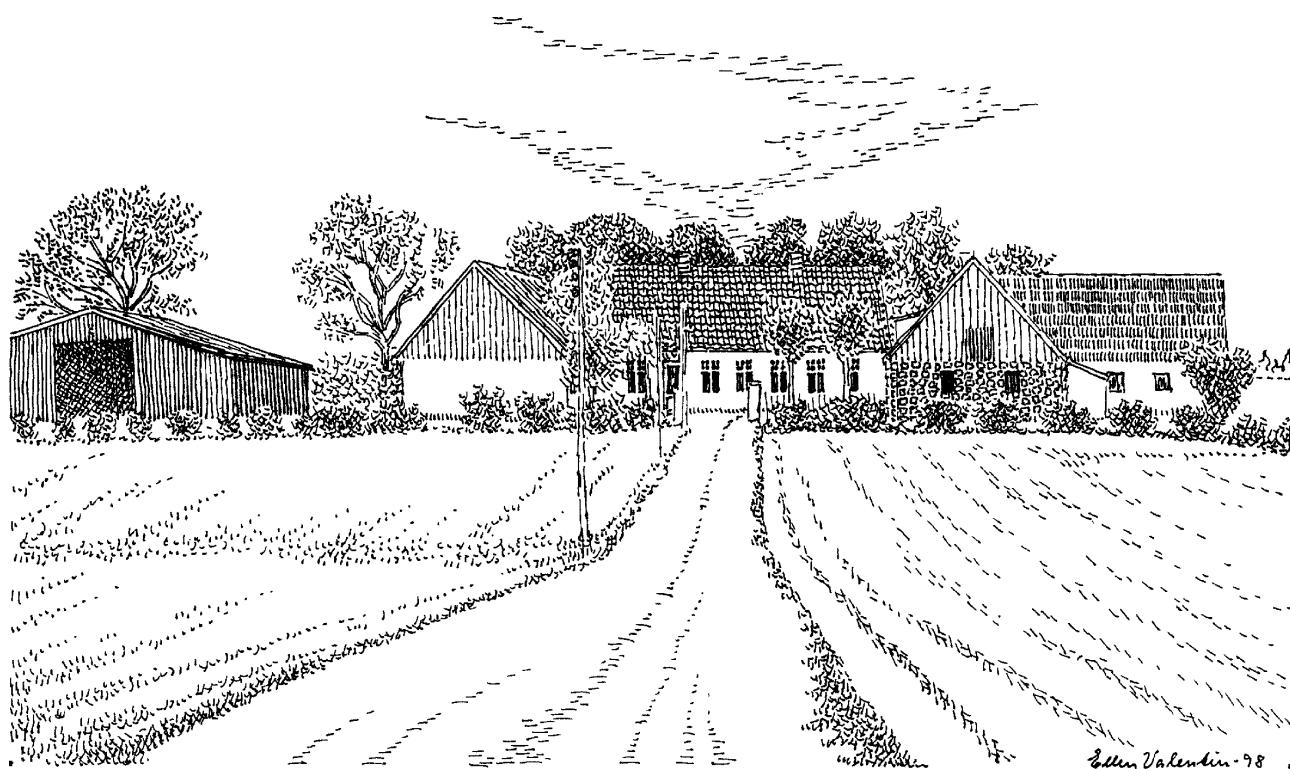
Nord for Kattebjerg har Sydsjællands Museum udgravet en stenkistebrønd, et vandindvindingsanlæg, som vist nok ikke er kendt fra andre steder. En af stenene er forsynet med flere skåltegn som frugtbarhedssymbol fra Bronzealderen. I nærheden af maskinforretningen blev der fundet 2 voldgrave med sodsværtede sten og træstykker. Det var opbygget på samme måde som voldgraven ved Dannevirke.

I 1983 købte Stig Jeppesen bygningerne til Ravnegård. 1987 købte Bjørn Olsen fra Norge den.

I februar 1991 overtog Susanne og Kim Røngaard Ravnegård; men da der ikke var jord til, lejede de et stykke jord, så de fik plads til får, kvier høns, kaniner, ænder, hunde og katte.

De har en voksen datter på 31 år, der bor i København, og så har de 3 plejebørn, 2 tvillinger på 12 år og en på 10 år.

Vagn Boberg Nielsen har skrevet historien med Holger Munks notater, Olav Foged Olsens notater og Lilliendals Afgiftsprotokoller som kilde.

Bøgebjerggård på Røstofte Skovvej 2 ved Mern ejes af Gitte og Olav Foged Olsen. Den har Matrikel nr. 10. I den gamle 1688matrikel havde den gård nr. 14.

Casper Nielsen fæstede gård nr. 14 og halvdelen af gård nr. 16 af Vordingborg Ryttergods. Den lå inde i Rødstofte by ca. ved Røstoftevej 6 og 8. Det var den næststørste gård i Rødstofte på det tidspunkt. Den var på 43 fag og firelænget. Der var 3 firelængede, 3 trelængede og 3 tolængede gårde i Rødstofte.

Der blev tilsyneladende ikke betalt afgifter af gård nr. 14 i 1710. Den kan måske være brændt på et tidspunkt; men den kan også have ligget øde; men i 1719 er den pludselig den næststørste gård i Rødstofte. Besætningen udgør 7 heste og 3 køer.

Casper Nielsen har muligvis handlet med heste. Han købte i hvert fald en brunstjernet 11årig hoppe på en auktion i 1732, hvor det mest var hestehandlere og militærfolk, der deltog. Han var 83 år på det tidspunkt. I 1724 ser det ud til, at halvdelen af gården er fæstet af Jørgen Hansen, og i 1729 er halvdelen fæstet af Erik Pedersen.

I 1733 går Casper på aftægt, og Mads Pedersen overtager fæstet. Casper dør i 1739 90 år gammel. Hans søn Christen Caspersen, der på det tidspunkt er 19 år, er "dreng" hos Jacob Engel på Rødstoftegård. I 1739 har Mads Pedersen 7 heste og 5 køer, den næststørste besætning i Rødstofte. Han var forholdsvis velstående med kakkelovn og bryggers.

Sønnen Peder Madsen på 13 år bor hjemme, og det bliver da også ham, der overtager fæstet i 1757, da faderen dør. I 1774 ved Vordingborg Ryttergods' salg bliver han fæster under Lilliendal, og han skriver hoverikontrakt med Lilliendal i 1792. Det indebærer næsten 100 hoveridage om året.

Peder Madsen dør i 1797. Lars Olsen fra Præstø bliver gift med enken og overtager gården.

I forbindelse med udskiftningen i 1805 flytter Lars Olsen gården ud ved Store og Lille Bøgebjerg, og kalder den Bøgebjerggård. Det er gammel kohave/overdrevsjord, så der er mange sten og trærodde, der skal ryddes. De 3 udflyttergårde får da også næsten en halv gang mere jord end de øvrige.

Men det er en alvorlig sag at flytte væk fra det trygge fællesskab. Så måtte man sikre sig mod uheld og troldeøj. Troldebjergskoven lå mindre end 1 km væk.; man ofrede ifølge en gammel jernalderskik en hest med aflivende slag og gravede hestehovedet ned under stuehuset.

Det blev nemlig gravet frem i 1964, da der skulle gaves op til korngrav i laden. Her havde stuehuset ligget, indtil hele gården brændte i 1861. Branden skyldtes gløder i asken, som tjenestepigen havde båret ud på møddingen. Tæt op ad stuehuset stod et gammelt pæretræ af sorten lærkepæren, en pæresort der var meget udbredt over hele Sydsjælland. Sorten stammer muligvis tilbage fra Prins Jørgens gartnere o. 1700. De gjorde meget for at fremelske nye pære og æblesorter, bl. a. Dronning Louise. Pæretræet overlevede for øvrigt branden. Det var et meget højt pæretræ, der samtidig fungerede som lynafleder. Men det kunne ikke klare oktoberstormen hundrede år senere i 1967.

Da Lars Olsen døde i 1834 har han vist ikke nogen børn. Det blev datteren fra Askholm Margrethe Marie Bjørn og sønnen fra Jungshavegård Niels Olsen, der overtager fæstet. Niels Olsen dør i 1852 og Margr. Bjørn bliver gift med sønnen fra Pilegård, Matr. nr. 12 Hans Rasmussen. Han overtager også fæstet. Det er ham, der sammen med Lilliendal må bygge gården op efter branden i 1861; men Margrethe bliver enke igen i 1873. Hun fortsætter med gården som enke til sønnen Niels Hansen bliver gammel nok til at overtage den i 1881. Han køber den til arvefæste samme år. Samme år køber han også 12 ha til arvefæste af Teglgården. Det afstod han igen senere samt 2 stykker jord til Knudsvængegård og Saxhave.

I 1895 køber den nuværende ejer Olav F. Olsens oldefar Hemming Olsen Bøgebjerggård. Han var uddannet væver, og bevaret olmerdug og kornsække vidner endnu om hans kunnen. Hemming Olsens kornsække er omtalt i Historisk Samfund for Præstø Amt Årbog 2005. I sine unge dage måtte han supplere sine indtægter fra vævning med at grave dræningsgrøfter til den formidable sum af 25 øre om dagen.

Han var gift med Maren Sørensdatter, datter af Søren Rasmussen kaldet Søren Hjulmand, Knudsvængegård, der lå 600 m syd for Bøgebjerggård. Søren Hjulmand lavede også møbler, af hvilke flere endnu er i slægtens eje.

Da Maren Sørensdatter skulle flytte ind på Bøgebjerggård, gik hun over i Troldebjergskoven og gravede et lille bøgetræ op og bar det til sit nye hjem i sit forklæde. Det blev plantet i havegården. Sønnen Kristen Olsen overtog gården i 1908. Han var lige blevet gift med Karen Rasmussen fra Skovmarksgård i Lekkende. I 1926 bygger han nyt stuehus, da væggene i stuehuset fra 1861 begynder at falde ud i haven. Året før havde han købt bil, ifølge købekontrakten Ford Touring SS med standardudstyr Kr. 2950; men med påsat stempelmærker for 490,60 kr.

I 1944 forpagter sønnen Harald Olsen gården. Der bliver indrettet aftægtsbolig på 33 m². Der var igen kommet en ung kone på gården, Agnethe Foged Hansen, Fogedgård, Vestenbæk. Fogedgården har været i slægtens besiddelse siden 1805.

Harald Olsen købte i 1952 Bøgebjerggård, og købte i 1964 nabogården Knudsvængegård på 17 ha. Produktionen af mælk og grise bliver sat væsentligt i vejret. Ved Knudsvænges privatvej lå for 100 år siden en gammel rønne "Kongehuset", opkaldt efter beboeren "kongen", en tørstig sjæl, der ofte tog afsked med "kejseren" efter et vådt møde med store omfavnelser og skulderklap.

I 1972 købte sønnen Olav Foged Olsen og hans forlovede Birgitte Skytte Christensen naboejendommen Saxhave på 9ha. Den blev kaldt "den lille landsby". I forbindelse med renoveringen blev 6 bygninger revet ned. Da det var en gammel skovfogedbolig, var det den eneste ejendom, der var tegnet med bygninger på det gamle overdrev på udstykningskortet fra 1805.

Gitte og Olav bliver gift i 1972. De køber Bøgebjerggård i 1976, og Agnethe og Harald O. flytter på Knudsvænge. I 1978 frasolgte bygningerne til Saxhave, og Ravnegård, matr. nr. 7 i Rødstofte på 22ha blev købt. I købet medfulgte istidsmonumentet Kattebjerg, eller 40 % af det. For det øvrige var fjernet ved grusgravning. Olav sagde "Nej tak" til at fjerne det sidste for en pæn pose penge. I grusgraven var der fundet flere skeletter, som kan have forbindelse med de 2 jernalderhuse, som Sydsjællands Museum udgravede i 1983 vest for bakken. Der er fundet 70 forskellige planter på bakken.

I 1983 skete noget forfærdeligt. Olav og Gittes ældste barn Jakob blev påkørt og dræbt på vej til skole. Det ændrede normer og mål for familien, og tilværelsen fik en anden dimension. Bl. a derfor blev besætningen solgt og ligeledes bygningerne til Ravnegård.

!1990 blev endnu en nabogård til salg. Det var den nord for liggende Adamsgård, matr. nr. 5. Også her bliver bygningerne frasolgt og jordene lagt sammen.

Gården drives herefter som ren planteavlsejendom. Det grønne regnskab for 1997 viste et N tab på kun 12 kg pr ha. Næsten 3ha ligger som vandhuller og beplantning.

Knudsvænge blev købt i 2001; men i 2007 forpagtedes landbrugsjorden af familien Reinders, Askholm, da Olav havde fået en blodprop i hjertet.

Mange oldtidsfund vidner om stor aktivitet gennem tiderne: Kværnsten, slibesten, flinteøkser, stridsøkser, bor, køller, skålsten, grubeopfyldning fra bronzealder ved Knudsvænge, 2 udgravede begravelsespladser på Store og Lille Bøgebjerg. De 2 sidste havde natioalmuseet været medvirkende til 1869 og 1876. Der var både mandsgrave og kvindegrave, og der var en bronzeknap.

Men der er også fundet talrige spor fra jordens ældre tider: sandsten med bølgeslagsmærker, forstenede blæksprutter(orthoceraciteter), forstenet træ, koraller, muslinger, snegle, samt lava dvs. konglomerater og porfyre. Sidst men ikke mindst bør nævnes Danekræ nr. 556: en søstjerne.

Gitte uddannede sig 2002-05 til socialpædagog, og arbejder p. t. med børn og unge med autisme.

Datteren Anja er ved at uddanne sig til akupunktør, og sønnen Dres er uddannet civilingeniør.

Historien er skrevet af Vagn B. Nielsen med Holger Munks notater og Lilliendals Afgiftsprotokoller som kilde.

Askholm i Røstofte ved Mern ejes af Zwanita og Jan Reinders. Den har matr. nr. 11a. I 1688-Matriklen havde den nr.17. Mens den lå inde i Røstofte by, lå den sandsynligvis på Røstoftevej 10. I 1719 da Vordingborg Ryttergods blev etableret som afløser for Prins Jørgens Gods, hed fæsteren Bo Nielsen. Han har den til 1731, da Ole Christoffersen bliver fæster. Hans kone Kirsten Larsdatter dør imidlertid samme år 62 år gammel, og han laver en aftale med Rasmus Mortensen i Sønder

Mern om, at han kan få dennes datter Maren Rasmusdatter på 22 år til kone; men Maren Rasmusdatter, der er undertegnedes 3x tipoldemor og stammoder til en masse her i Sydsjælland, er ikke meget for at blive gift med den gamle mand.

Der bliver afholdt 2 retsmøder på Stensby Birketing i december 1731 og januar 1732, hvor denne familiesammenførings sag behandles. Det fremgår af tingbogen, at Marens moder havde skubbet hende ind ad køkkendøren til Ole Christoffersen.

Det kan ikke ses af noterne til tingbogen, hvad retten kom frem til; men det endte i hvert fald med at Maren blev kone på Bakkedal i Ugledige. Hendes senere mand, Jacob Wrang, der var ladefoged på Lekkende, var en handlekraftig bisidder i retssagen.

Ole Christoffersen har den i 5 år, og i 1736 bliver Morten Pedersen fæster; men hans søn Johannes Mortensen overtager den allerede i 1739. I 1771 bliver hans enke gift med Peder Olsen Pihl.

Peder Pihl overtager også Askholm og oplever auktionen på Vordingborg Ryttergods. Han bliver fæster under Lilliendal og i 1792 skriver han hoverikontrakt med Lilliendal, som på det tidspunkt er kommet til at høre under Nysø; men dog i 1795 igen bliver selvstændigt sammen med Høvdningegården.

I 1798 overtager datteren Birthe Pedersdatter og svigersønnen Peder Mathisen fæstet. Han bliver også kaldt Peder Madsen. I 1802 bliver Lilliendal overtaget af Adam Knuth, og 1805 udskiftes Røstofte. Askholm flyttes ud på Askeholmen, der er delvis overdrev. Der gror en del asketræer, der skal ryddes sammen med en masse sten.

Peder Mathisen går i gang med opdyrkning og udflytning; men i 1810 bytter han gård med Rasmus Nielsen, der har Teglgården inde i Røstofte. På den er der kun lidt mose at opdyrke. Den mose og omliggende arealer i alt 20ha er for øvrigt lagt til Askholm i 2004 ved jordfordeling.

Rasmus Nielsen kører træet i 1816 med den her Askeholm og bytter med Michaeline Brixen og Christen Olsen, Bjørnegård (Røstoftegård). Hun er blevet enke efter Laurids Bjørn, der ellers var blevet meget rig; men alle deres obligationer var blevet værdiløse p. gr. a. statsbankerotten. Michaeline bliver gift med karlen Christen Olsen; men det er stadig en hård opgave, at bygge og rydde på Askeholmen, så Christen Olsen begynder at drikke. I 1819 kan forvalter Andersen på Lilliendal og pastor Clausen i Ø. Egesborg se, at Michaeline ikke kan være tjent med drukkenbolten Christen, så hun får bevilget separation, en lille aftægtsbolig og aftægtsydelse på Askholm. Hun er på aftægt i 44 år. Hendes datter Margrethe Bjørn bliver gårdmandskone på nabogården Bøgebjerggård.

Jacob Jacobsen får Askholm op i fulde omdrejninger, da han overtager den i 1819. Han er søn af tingløber og arrestforvarer Jacob Hansen i Ugledige. Han boede i Ugledige Tårn, der blev solgt til nedrivning i 1822. På et tidspunkt omkring 1860 bygger han 3 kampestenslænger.

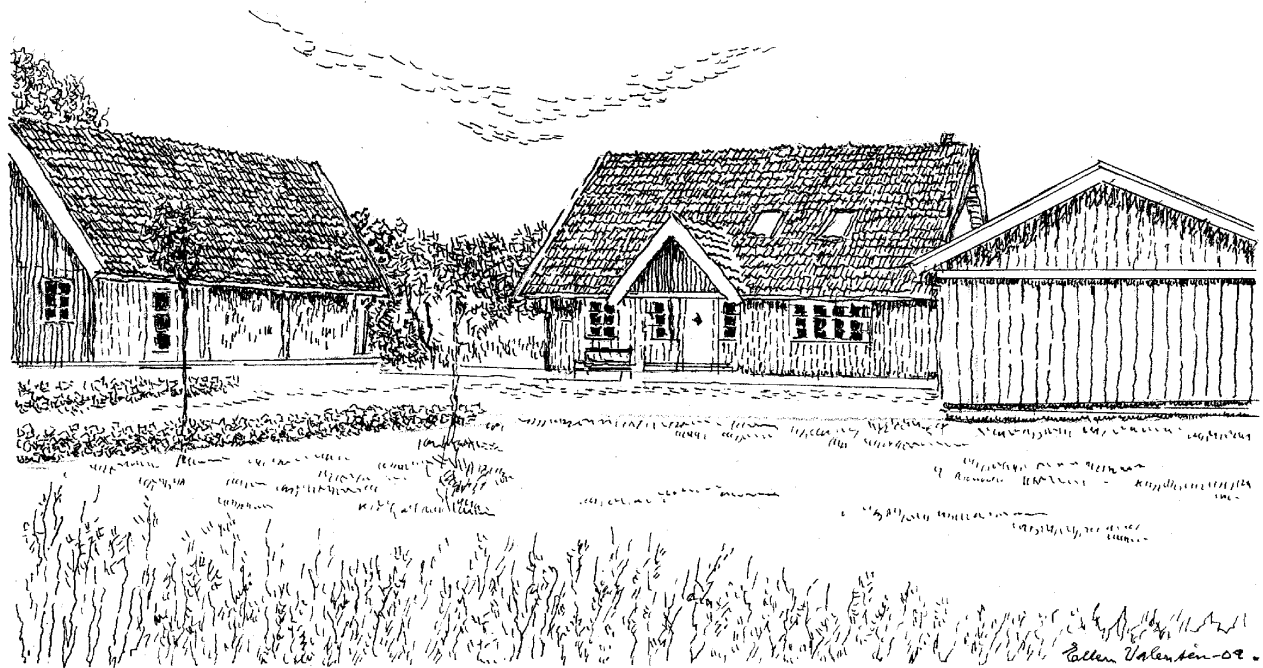
Han dør i 1866 og enken Maren Pedersdatter fortsætter til 1881. De havde livsfæste; men sønnen Hans Jacobsen køber den til arvefæste ved overtagelsen i 1881 og helt til selveje i 1915. Han dør i 1937, så der har kun været 2 generationer i 117 år.

Hans søn Alfred Jacobsen har den 1937-1960; men flytter til Stensved i 1960 og sælger den til Eva og Jens Peter Albrechtsen. De havde rideskole. Stuehuset på Askholm brænder i 1972. I en del år havde de køerne på sønnen Jens Kristians gård Øager ved Mern. I 1989 flyttes køerne til Askholm, hvor der er bygget en ny stald til dem. Eva og Jens P. har også 2 døtre Birgit og Lis.

I 1996 flytter de til Øager og sælger gården til Zwanita og Jan Reinders, som kommer fra Holland. Der er 140 malkekøer på gården. Køerne er lige flyttet ind i en ny kostald med 2 malkebotter. Udvidelsen til 280 malkekøer er planlagt til 2009.

Der drives 180ha jord (halvdelen forpagtet) med slætgræs, silomajs, sukkerroer, frøgræs og hvede. Zwanita og Jan har 2 døtre Justine på 8 og Annick på 5 år.

Historien er skrevet af Vagn B. Nielsen med Holger Munks notater og Lilliendals afgiftsprotokoller som kilde.

Bakkehøj på Røstoftevej 4 ved Mern ejes af Mikkel og Kristina Lindorff Sahl. Den har matr. nr. 9 i Røstofte. I den gamle 1688 matr. havde den gård nr. 11.

I 1710 da prins Jørgens Gods blev afviklet, og Vordingborg Ryttergods blev oprettet, hed fæsteren Niels Lydersen på gård nr. 11 i Røstofte, som Røstofte hed på det tidspunkt. Den havde tidligere heddet Rydstofte. Rydstofte var opstået omkring år 1200, da der blev ryddet skov for at skaffe plads til landsbyen.. Den hed Rydstofte i slutningen af 1600-tallet.

Fra 1728-1733 hed fæsteren Christen Hansen. I 1738 hed han Rasmus Nielsen. Han var fæster lige til 1770, da han døde og blev afløst af sønnen Niels Rasmussen.

Niels Rasmussen døde allerede året efter 33 år gammel. Hans enke Maren Olesdatter, der stammede fra Skovhuse, blev gift med Søren Jørgensen, Mern. Han overtog også fæstet.

Rødstofte blev i 1774 solgt til Lilliendal, da kongen bortsolgte Vordingborg Ryttergods på auktion. Søren Jørgensen skriver hoverikontrakt med Lilliendal i 1792; men dør i 1797 og Maren bliver gift for 3. gang, denne gang med sønnen fra nabogården nr. 17 Mads Johansen. Han overtager også fæstet; men dør allerede 5 år senere, 32 år gammel i 1802 og Maren bliver gift for 4. gang; men nu med en husmand i Ø. Egesborg.

I 1802 bliver Ole Jacobsen fra Sværdborg ny fæster. Han er gift med Catrine Henriksdatter. Da Catrine dør i 1844, fortsætter han med datteren Karen Olsdatter og svigersønnen Jens Jensen fra Sandvig som bestyrere. I 1850 gik han på aftægt 84 år gammel. Han døde i 1858 92 år gammel..

Karen Olsdatter døde i 1871. Jens Jensen blev efterfølgende gift med Kirsten Poulsen; men Kirsten døde i 1885. Jens J. blev gift med en enke fra Allerslev, Lisbeth Jacobsen; men Jens døde i 1887 og Lisbeth Jacobsen fortsætter som enke. Hendes børn hjælper hende. Hun er i hvert fald fortsat fæster i 1907. I 1916 havde hendes datter Ellen Nielsen og svigersøn Frantz Hansen købt den til selveje. Frantz Hansen døde i 1916 og Ellen Hansen, som enken nu hed, fortsatte.

I 1925 var det igen en datter og svigersøn, der havde overtaget. Svigersønnen Johannes Hansen stod som ejer. Men i 1929 havde Ellens søn Niels Jacob Hansen købt gården. Frem til 1933 gik vejen mellem Ørslev og Mern ind igennem Øster Egesborg by; men nu blev der lavet en ny

omfartsvej uden om byen. Den gik lige igennem Bakkehøjs jord og delte den. Den afskar en trekant. Niels Jakob H. blev gift med Marie Hansen fra Rekkende. De fik børnene Frantz, Stig og Jan. Niels Jakob Hansen havde gården lige til 1986, da Ole Thorsen overtog den. Han drev den sammen med Plovgård i Stårby.

I 1989 solgte han bygningerne til Johannes Münch og i 1998 jorden til Jørgen Rasmussen.

Den gamle gård brændte i år 2000. I 2001 påbegyndte Johannes Münch byggeriet af et nyt hus. Byggeriet gik i stå og havde stået stille et par år i oktober 2005, da Mikkel og Kristina Lindorff Sahl overtog ejendommen. De gjorde byggeriet færdigt og flyttede ind i januar 2006. Ejendommen er nu på 10.000m².

De bor på ejendommen sammen deres datter, Lærke, der er født i juni 2009. De har to hunde, en kat, fire høns og to ænder. Mikkel er 31 år og arbejder som værkfører på pladeværkstedet hos Bilia i Roskilde, og Kristina er 27 år og er sygeplejerske på Næstved Sygehus.

Historien er skrevet af Vagn B. Nielsen med Holger Munks notater og Lilliendals afgiftsprotokoller som kilde.

Jungshavegaard i Røstofte ved Mern ejes af Henry Udengaard. Den havde gård nr. 8 i den gamle 1688-matrikel og nr. 16a i 1844 matriklen, som stadig gælder.

I 1729 ejedes den af skovrider Martin Lund. Det var en selvejergård allerede på det tidspunkt. Der var 3 selvejergårde ud af 17 gårde i Rødstofte el. Rydstofte, som byen hed på det tidspunkt. Det betyder tofterne, som var ryddet for skov ca. 500 år tidligere.

I 1739 er ejeren birkedommer Aastrup. Stensby Birk var nedlagt i 1732 og lagt ind under Vordingborg Søndre Birk. Birkedommeren boede dog stadig ude på landet. Aastrup dør i 1745 og i 1747 bliver hans enke gift med løjtnant Mikkelsen el. Michaelsen, som han også kaldtes.

De får 6 piger i tiåret frem til 1757; men der er nok ikke nogen af dem, der bliver født på gården, da gården brænder sammen med 4 andre gårde i Rødstofte i 1747. De 4 andre gårde var gård nr. 1, 10, 11 og 12. Nr. 17 var brændt i 1743. Nr. 12 blev aldrig genopført som gård. Der blev bygget et hus, og jorden blev delt mellem 2 andre gårde. På flere af gårdene brændte det hele, og børnene gik rundt på brandstedet med bare tæer og næsten uden tøj på. Ved branden omkom Anders Mathiesen 67 år gammel.

På nr. 1 brændte det meste af hestestalden og dermed også halvdelen af karlens seng. Karlen har sikkert haft 1 alkove ude i hestestalden.

"Jungshavegaard blev ganske i aske lagt", som der står i tingbogen, og den blev faktisk nedlagt. I forvejen havde kvægsygen rippet gården for hele besætningen, så løjtnant Mikkelsen blev eftergivet restancerne vedrørende græsgangen på Lekkende Lammehave og de skatter, han var i restance for.

Gården genopstår alligevel ret hurtigt. Aastrups afløser som birkedommer hedder Junghans. Han bor dog hele tiden i Vordingborg, og dør der allerede i 1752; men må have haft en finger med i spillet om genopførelsen, da Jungshave efter rygtet skal have noget med navnet på en tidligere ejer at gøre.

I 1768 hedder ejeren Hr. Jens Clausen; men han sælger den i 1775 til Jens Pedersen, da han køber den noget større gård Rødsbjerggård i Langebæk.

Da Jens Pedersen dør i 1799 bliver enken Margrethe Christensdatter gift med Ole Nielsen. Han får en del børn. De fleste af dem dog med datteren fra Vallebogården Anna Hansdatter, som han bliver gift med i 1806, da Margrethe C. dør. Han sætter flere af dem ind som gårdmænd på nabogårdene.

Sønnen Peder Olsen overtager i 1853 Jungshavegaard; men dør allerede i 1870, og enken bliver gift med Peder Jacobsen fra den anden store Røststoffefamilie centreret om Askholm.

Enkerne på Jungshavegaard har som på så mange andre gårde en kolossal magt. Selv om de ikke selv lægger navn til noget med fast ejendom, bestemmer de, hvem de vil gifte sig med og dermed bliver ejer eller fæster af gården. Det gør de i kraft af, at de lever længere end mændene.

Gården bliver sikkert flyttet ud på Røstofte Mark i 1874. De fleste af bygningsdelene blev nummereret, skilt ad og samlet i gen.

Peder Jacobsen dør i 1919, og bliver afløst af sønnen Peder Jacobsen i 1913. Da han dør i 1938 driver enken Ellen Augusta J. gården til 1949, hvor hendes søn og svigerdatter Aage Fugl og Johanne Jacobsen overtager gården. De har børnene Holger, Rita og Peder.

I 1983, da Aage F. Jacobsen dør, er det en broderdatter, Ellen og hendes mand, Henry Udengaard, der overtager Jungshavegaard. Aage Jacobsens enke, Johanne J. beholdt "Hjemstedet", der hvor gården oprindeligt havde ligget inde i Røstofte by. Det blev i 2000 solgt til Pia og Rane Eskildsen, som her i 2008 bygger hus på "Hjemstedet"

Inden familien Udengaard købte jorden, havde de forpagtet den i 4 år, mens de boede på nabogården Teglgården, som de samme år solgte til sønnen Ebbe Udengaard. I år 2000 solgte de det meste af jorden til Ole Larsen, Lekkende Mark, så de nu kun har 2ha.

Ebbe Udengaard er økomidirektør ved Handelsskolen Sjælland Syd. Derudover har de børnene Leif, der er ansat ved rigspolitiet, Jens, der er maskinarbejder og Joan Lykke, der hjælper til hjemme.

Vagn B. Nielsen har skrevet historien med Holger Munks notater og Jacob Jacobsens notater om Jungshavegaard som kilde.

Skovholm, Røstofte Mark 4 ejes af Konstantin Alex. Den har matrikel nr. 13 a i Røstofte. I den gamle 1688-matrikel havde den gård nr. 1.

I 1710 lå den inde i Røstofte by på Røstoftevej 5. Gårdmanden hed Michel Jensen. Dele af jorden hørte til Ørslev Kirke i nabosognet. Peder Smed havde i 1719 overtaget gården. Der var en mindre skov til gården. Ørslev Kirke ejede fortsat et areal. Kirken kom til at høre under Vordingborg Ryttergods. I 1689 havde den hørt under Bækkeskov.

Han døde i 1729 og sønnen Peder Pedersen Smed overtog den i 1733. Da han kunne skrive var han dommer i 1738/39 og i 1741 deltog han i distriktets opmåling. Gården brændte for ham 2 gange.

Peder var gift med Ellen Madzdatter, og da han døde i 1760, blev hun året efter gift med Peder Andersen fra Teglstrup. Han overtog gården; men i 1768 flyttede de til Teglstrup og overtog de 2 gårde Peders stedfader havde haft der.

Ørslev Kirke jordejer

Det var en Peder Nelleman der overtog gården; men samme år overtog Captain Clausen den. Han var selvejer. Ørslev Kirke ejede fortsat en del af den. Det havde den sandsynligvis gjort siden reformationen for at aflønne kirkens ansatte og vedligeholde kirken.

Da Vordingborg Ryttergods ophørte, blev den solgt til Iselingen sammen med Ørslev Kirke. De andre gårde i Røstofte kom til at høre til Lilliendal. Der har gået en skrøne, om at Greven på Lilliendal havde tabt den i kortspil; men i auktionsprotokollen stod der, at Ørslev Kirke havde en gård i Røstofte. Den fulgte med til Iselingen.

I ryttergodsets sidste tid havde skovrideren skiftevis boet i Ørslev og i Røstofte. Tilsyneladende boede han i Røstofte ved salget. Det må være skovrider From, der har boet på gård nr. 1, der ligesom den lille skov, der hørte til kaldtes Skrumle.

Udskiftning

I 1797 kom Niels Mathisen fra Mern til gården. Han deltog i udskiftningen, men den blev først flyttet ud mange år senere. Han døde i 1825. Enken, Kirsten Rasmusdatter fortsatte, og sønnen overtog den i 1835. Han døde allerede i 1838, og enken, Ellen Katrine Jørgensdatter giftede sig i 1840 med Jacob Hansen fra Beldringe.

Ellen Katrine døde i 1872, og Jacob gik på aftægt i 1874. datteren Maren Jacobsdatter blev gift med Peder Hansen. Han flyttede gården ud i 1878 og lavede fælles vandværk med nabogården Jungshavegård. **Peder havde gården i 61 år til han fyldte 90.**

Barnebarnet

Barnebarnet Frede Hansen fra Engvejgård i Kindvig købte den i 1935. Han var gift med Else Madelung. De ændrede navnet fra Skrumlegård til Skovholm. De har børnene Bente og Jørn. Frede solgte den i 1977 til naboen Ole Larsen, og han byggede et nyt hus på Røstoftevej 5, hvor gården lå inden den blev flyttet ud fra Røstofte by.

E 13 a

Ole Larsen solgte bygningerne i 2002 til Konstantin Alex og beholdt jorden. Der havde boet lejere i 25 år.

Dorthe og Konstantin Alex

De flyttede til egnen fra København i forbindelse med købet af Skovholm. Konstantin er elektriker overmontør. Dorthe arbejder på et opholdssted for drenge og som vikar på kommunens skoler. Skovholm er siden overtagelsen i 2002 løbende blevet renoveret, ombygget og vedligeholdt. Grunden på 8000 m² er rensat for et vildnis af træer og buske.

De har børnene Malou Alex, Frederik Alex og Mille Alex på 22, 13 og 10 år. Børnene har gået og går i Mern Skole. Familien håber, at gården kan gå i arv til deres børn

Konstantin har været fodboldtræner i Mern og er fodboldtræner i Ørslev for områdets unge drenge. Historien er skrevet af Vagn Boberg Nielsen med Holger Munks notater, Ryttergodsets auktionsprotokol og Iselingens fæsteprotokol som kilde.

Strædehavegård, der ligger på Skovhusegade 51 ved Langebæk, ejes af Søren Krøjer Hansen og Belinda Hansen. Den har matr. nr.5. i Skovhuse. I 1688-matriklen havde den gård nr. 15.

Ved Prins Jørgens Gods' afvikling i 1710 var gården trelænget på 31 fag. Der var 4 heste og 2 køer.

Skovhusegårdene var matrikelsat meget lavt. Dermed skulle de ikke så meget på hoveri med så mange heste. Antallet af heste i byen var næsten kun det halve af det normale.

I 1710 hed fæsteren på gård nr. 15 Søren Rasmussen. Han blev nu fæster under Vordingborg Ryttergods. I 1721 overtog Hemming Ibsen den. Han bliver i 1725 gift med Walborre Sørensdatter, der sandsynligvis var datter af Søren Rasmussen.

Hendes forlover var ellers naboen Søren Christensen Rytter. Faderen Søren R. var sikkert for svagelig, da han var 82 år gammel.

Hemming Ibsen og Walborre Sørensdatter gik på aftægt på gården i 1761, og overlod fæstet til sønnen Søren Hemmingsen, der var fæster til 1788 også efter 1774 da Lilliendal overtog gårdene i Skovhuse.

Da Walborre Sørensd. døde i 1780 flyttede Hemming Ibsen på aftægt i Vallebohuset hos datteren Anna Hemmingsd., der var kone på Vallebogården på det tidspunkt. Hemming døde i 1781.

Da Søren Hemmingsen gik på aftægt i 1788, flyttede han ind i Vallebohuset.

Den nye fæster, Søren Hansen, på gård nr. 15 skrev hoverikontrakt med Lilliendal i 1792. Da Søren Hansen døde i 1831 blev enken Elisabeth Nielsdatter gift med Niels Rasmussen, der havde den til 1869, hvor den havde fået matr. nr. 5.

Sønnen Rasmus Nielsen overtog den i 1869 og købte den til arvefæste (delvis selveje med en obligation til godset på ca. halvdelen) i 1880. Søren Hansens søn Hans Sørensen bliver gift med datteren Karen Marie Olesd. på Vådebjerggård og bliver arvefæster på den. Søren Hansens datter bliver gift med Karen Maries halvbroder Ole Pedersen og de overtog den halvdel af Vådebjerggård, der lå nord for Skovhusegade og blev til Skovhusegade nr. 13.

I 1906 var det igen en søn Niels Nielsen, der købte Strædehavegård.

På befrielsesdagen den 5. maj 1945 købte Aksel Nielsen den. Han kom fra Fyn. Hans søn Erik Nielsen var karl hos sin far. Han kom også ud at tjene, og etablerede sig senere som vognmand i Jungshoved. Som nybagt vognmand kørte han roerne til Stege Sukkerfabrik for sin far.

Da Jørgen Pedersen i 1959 overtog Strædehavegård fortsatte Erik Nielsen med at køre roerne til Stege for Jørgen Pedersen. Roerne var også årsag til et samarbejde med naboerne Frode Christensen og Georg Herløv. Da grønthøsteren kom frem, blev der et samarbejde mellem de 3 landmænd om høst af roetop. Dette udviklede sig videre til samarbejde om høst af roer og korn.

Jørgen Pedersen og hans hustru Inga har 2 børn, Leif og Laila. Udlængerne brændte i 1980.

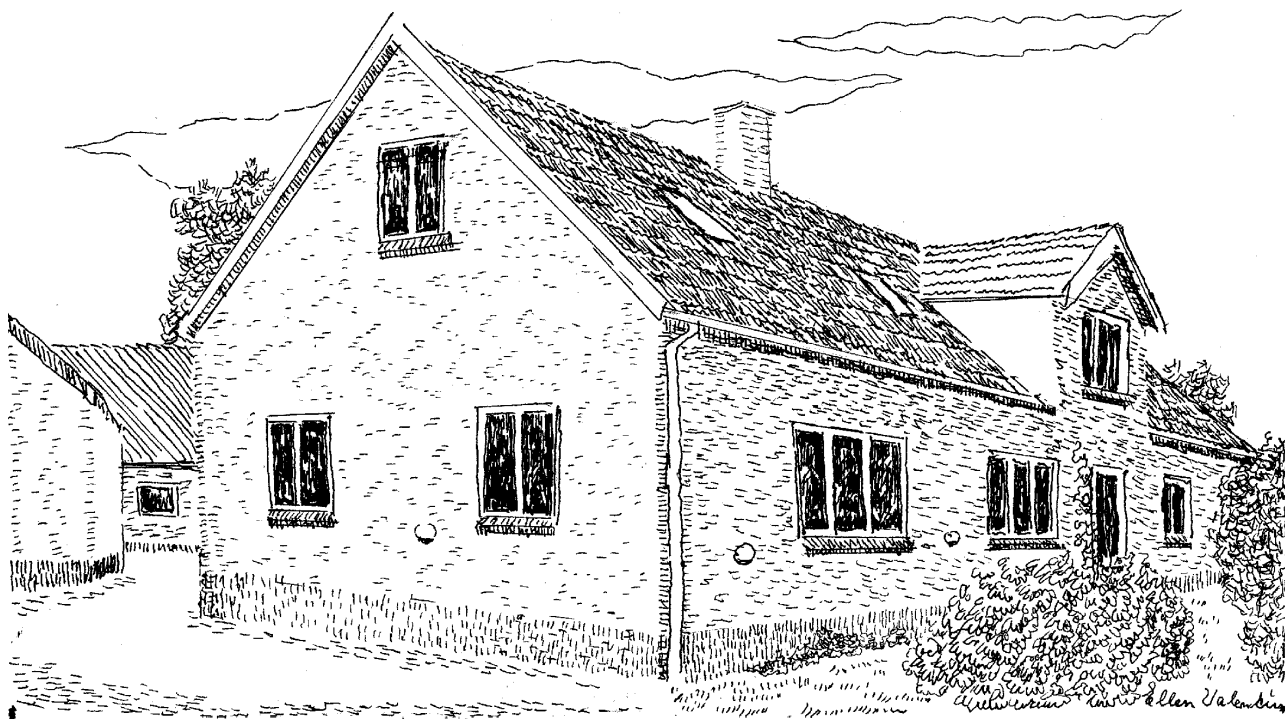
I 1995 købte Søren Krøjer Hansen og Belinda Hansen gården. I forvejen havde de købt Christensminde på Skovhusegade 26 i 1985. Christensminde var udskilt af Pilegård i 1920. Ved mageskifte er de lagt sammen igen i 2005. I 1998 blev jorden til Skovhusegade 45, matr. nr. 3a tilkøbt. Den havde ellers været selvejergård fra før 1706. Da denne gårds ejer, Lars P. Børring døde i 1706 forærede enken den oblatæske, der stadig bruges til nadveren i Ø. Egesborg Kirke.

Søren Krøjer Hansen er faglært landmand fra Lyngby Landbrugsskole 1985, og Belinda Hansen er sygeplejerske. De har 3 børn, Jakob, Jesper og Louise.

Da Søren og Belinda overtog gården 1995, var der produktion af søer og smågrise. Nu er der slagtesvin samt ammekøer på hobbyniveau. Der er 54hektar til ejendommen. De er dyrket på traditionel vis med korn, raps og sukkerroer. Gennem årene er der plantet læhegn og remisser for vildtet. I efteråret 2008 påbegyndte de plantning af juletræer med henblik på salg. I 2009 blev der etableret en sø på 1000m² i den nordlige mark mod Skovhuseskoven.

I de senere år er jorden dyrket via en pasningsaftale, og noget er bortforpagtet. Belinda og Søren har begge job uden for landbruget. De senere år er stuehuset blevet ombygget og forbedret.

Historien er skrevet af Vagn B Nielsen. Kilde Holger Munks notater og Lilliendals afgiftsprotokoller.

Pilegård på Skovhusegade 43 ved Langebæk ejes af Lars Langesøe Wich. Den har matr. nr.6a. I 1688-matriklen havde den gård nr. 7.

I 1670 da kong Frederik den 3. døde, arvede sønnen Prins Jørgen, der på det tidspunkt var 17 år gammel, Vordingborg Slot og Vordingborg Len.

Både slottet og alle gårdene var meget raseret af svenskerne under svenskekrigene. Det var også tilfældet med gård nr.7 i Skovhuse. I 1665 hed fæsteren Laurits Jensen. Han blev samme år gift med Maren Rasmusdatter, der havde været gift med Søren Stiesen på gård nr. 4.

Fra denne måtte de i 16 uger flygte ud i skoven under svenskekrigen i 1660. Deres gård var meget raseret, da de vendte tilbage; men Søren Stiesen efterlod sig et rigt bo, da han døde i 1665, så de må have gravet sølv- og kobbertøj m.m.ned i skoven.

Laurits Jensen og Maren Rasmusdatter er undertegnede 5x tipoldeforældre. Det er de for flere hundrede nulevende personer.

De havde en datter, der hed Karen Laursdatter, der blev gårdmandskone på gård nr. 7 i Sønder Mern, og som sådan deltog hun i en retssag i 1731. Det var en familiesammenførings sag, hvor hendes datter Maren Rasmusdatter på 22 år mod sin vilje var blevet trolovet med en 60-årig mand. Moderen havde skubbet hende ind ad køkkendøren til den gamle mand; men hun ville ikke giftes med ham. Retten kom vist nok aldrig til nogen afgørelse, da Stensby Birk blev nedlagt samme år. Maren Rasmusdatter blev året efter gift med en jævnaldrende Jakob Hansen Vrang fra Ugledige. Han var Ladefoged på Lekkende.

Laurits Jensen på gård nr. 7 i Skovhuse døde omkring 1701. Sønnen på nabogården Hans Olsen overtog fæstet på gård nr. 7. Det var en af de største gårde i Sydsjælland, da Prins Jørgens Gods ophørte i 1710. Prins Jørgen var død som prinsegemal i England i 1708.

Gård nr. 7 var på 55 fag i 1710. Der var 8 heste og 4 køer. Der var bryggers og kakkelovn. I 1719 havde Hans Olsen udvidet den til 66 fag. Han havde 8 heste og 6 køer. De fleste havde kun 1 eller 2 køer. Han solgte æbler til købmand Jochum Lorentzen i Vordingborg, og havde sandsynligvis også solgt æbler til København. Hans Olsen døde i 1721, og hans søn Hans Hansen fortsætter fæstet. Han var der endnu i 1739 med 3 sønner: Hans, Lars og Ebbe, 9-14 år gamle, men i 1746 er det farbroderen Niels Olsen, der har overtaget gård nr. 7. I 1750 har kvægpesten reduceret hans besætning fra 6 til 1. Han har dog stadig 8 heste. Både ved Ryttergodsets salg i 1774 og året efter er Niels Olsen der stadig; men i 1777 er han afløst af broderdatteren Ane Jensdatter og Peder Hansen. Peder Hansen skrev hoverikontrakt med Lilliendal i 1792. Sønnen Anders Pedersen afløste ham ved hans død i 1796. I 1826 døde Anders Pedersen, og hans enke Sidse Catrine Larsdatter fæstede gården med sine sønner som hjælpere.

Sønnen Johan Andersen var først bestyrer og overtog i 1850 fæstet efter sin mor. Hun døde i 1852 80 år gammel. Han blev i 1851 gift med Sidse Marie Jacobsdatter, der var pige på gården. Han døde i 1870 og Sidse Marie blev gift med Christen Hemmingsen i 1876. Han overtog fæstet og købte den til arvefæste samme år.

Sidse Maries søn Anders Johansen fik en parcel i arvefæste af den jord, der lå ved Stampebakken i 1879. Den lille gård på Stampebakken overtog dennes søn Frederik Johansen i 1927.

Johan Andersens anden søn Jacob Johansen, der havde været husmand i Gederød købte Pilegård til arvefæste i 1906 og til selveje omkring 1915. I 1920 frasolgtes Matr. nr. 6e på Skovhusegade 26 til Hansigne og Christen Johansen. I 1924 købte Skovhuse Husholdningsforening grunden Skovhusegade 39 og byggede forretning på stedet. I 1928 havde datteren Maren Kirstine og svigersønnen Frederik Christensen overtaget Pilegård..

Deres søn Frode Christensen, der var gift med Vita Laursen, overtog Pilegård i 1947. I 1960 overtog de også jorden til matr. 7a på Skovhusegade 31. Den havde tidligere tilhørt Hartvig Christiansen. Han var udvandret til New Zealand. Vagn B. Nielsen forpagtede jorden fra 1992-2003.

Vita og Frode har døtrene Lykke, Edel og Solveig. Edel gift Krastrup og hendes familie har beholdt aftægtsboligen Skovhusegade 41 med lidt jord til.

Carsten Pihl købte gården i 2004. Han mageskiftede jorden med Søren Krøjer Hansen og solgte bygningerne på Skovhusegade 43 til Lars Langesøe Wich. De er blevet gennemgribende renoveret. Ved renoveringen er der fundet 3 brandlag, hvilket betyder, at der må have ligget en bygning, der har været brændt 3 gange, en af gangene har sandsynligvis været under

svenskekrigene. Men det har ikke været de sidste par hundrede år. De danner nu et dejligt hjem for Lars L. Wich og hans familie.

Historien er skrevet af Vagn B. Nielsen med Holger Munks notater og Lilliendals afgiftsprotokoller som kilde.

Dunemosegård i Skovhuse på Gl. Vordingborgvej 5 matr. nr. 7c ejes af Knud Kristoffersen. Den er oprettet i 1884 af Knuds farfar Hans Kristoffersen, da han gifter sig med datteren fra Skovhusegade 33, matr. nr. 7, Maren Kirstine Frederikke Pedersen. Den var gård nr. 11 og 12 i 1688 matriklen. De får parcel 7c, og Maren K. s broder Rasmus Pedersen får 7b. Den bliver lagt til Dunemosegård i 1986.

Fæsteren af gård 11 og 12 ved Prins Jørgens død i 1708 hed Hans Madsen. Da han dør i 1727, ægter enken Anna Søfrendatter, Ole Hansen Stiesen, der fæster gården.

I 1747 bliver Anna og Hans Madsens datter gift med Giert Olufsen fra Langebæk, og han fæster gården, men dør allerede i 1749. Enken Mette Hansdatter bliver gift med Jens Pedersen fra Mern.

Jens Pedersen bliver fæster under Vordingborg Ryttergods ligesom sine forgængere og sine naboer.

Kong Christian d. 7. sælger Vordingborg Ryttergods på auktion i 1774. Jens Pedersens gård bliver ligesom det meste af Øster Egesborg sogn solgt til Lilliendal.

Før udskiftningen lå alle gårdene i Skovhuse tilsyneladende i den samme lange række, som de gør i dag. Flere af dem havde jordstykker, der strakte sig ind i Skovhuseskoven. Til gengæld var der en temmelig stor skov langs Kalvehavelandevejen mellem Stensved og Langebæk, og dermed også hvor Dunemosegård ligger i dag. Det meste af skoven ved Kalvehavelandevejen blev ryddet.

Horsebjergskov blev dog bevaret. Til gengæld blev de åbne områder inde i selve Skovhuseskoven plantet til.

Da Jens Pedersen dør i 1794, overtager sønnen Rasmus Jensen fæstegården. Den ligger stadig på gård nr. 11 s plads; men får nu matr. nr. 7. Rasmus Jensen dør i 1842. Hans enke fortsætter med sønnen Peder Rasmussen som bestyrer. Han overtager selv fæstet i 1850. Peder Rasmussen var almindelig fæster; men alle 3 børn bliver arvefæstere i 1885.

Ved årsskiftet 1885 overtager sønnen Lars P. Pedersen gården og hovedparcellen 7a, Broderen Rasmus P. overtager 7b og datteren Maren K. P. og hendes mand Hans Kristoffersen 7c. Det er de 2 parceller, der ligger syd for Skovhusegade. Hans Kristoffersen kom fra Ø: Egesborg by.

Dunemosegård bliver bygget i 1884-85. I 1915 overtages den til selveje og i 1930 overdrager Hans Kristoffersen gården til sønnen, Svend Kristoffersen.

Gården ligger ved Dunemose, som den er opkaldt efter. Under og efter 2.verdenskrig blev der gravet tørv til brændsel. Derved opstod der en stor sø. I 1956 blev mosen pumpet tør for vand. Med håndkraft blev gravet en rørledning ned gennem mosen, og den blev lagt ud med græs til køerne.

I forbindelse med udbygningen af Stensved skole i 1976, blev jorden fra udgravningen kørt ned og lagt rundt om det laveste på den tidligere mose. Derved opstod søen igen.

Knud Kristoffersen havde overtaget gården i 1972 og blev gift med Inger K. i 1973. Børn: Christel (1971) har egen frisørsalon og bor i Stivænget, Laila (1973) gift, død i 2007, Kim (1976) pædagog og bor i København og Henrik(1985) er mekaniker og bor i Stivænget.

Stivænget hørte oprindeligt til Ølebjerggård, Skovhusegade 19, og er sandsynligvis opdyrket af og opkaldt efter Stiesen-familien, som oprindeligt havde Ølebjerggård; men også optræder i denne gårds historie. Stisen-navnet er ikke et almindeligt sennavn; men et familienavn, som også optræder i andre sammenhænge. Der gik en vej fra Ølebjerggård til Stivænget.

På gården bor i dag Inger og Knud Kristoffersen og Nanna, der kom i pleje i 1994, 2 ½ måned gl. nu 14 år. Inger K. er uddannet plejer og arbejder som vikar. Knud K. arbejdede indtil 1999 udenfor landbruget og passede gården ved siden af.

Indtil 1980 var der røde malkekøer, og der blev udstillet på dyrskuet i Roskilde. Så blev der krydset med Hereford, og i dag er der en mindre Herefordbesætning og 3 heste.

Som omtalt købes parcel 7b i 1986, og i 1988 købes Hegnskovgård i Skovhuse. Bygningerne sælges fra. I 2005 købes en mindre ejendom i Stivænge, så det samlede areal er 50 ha.

Historien er skrevet af Vagn B. Nielsen med Lars Skovvangs notater, Holger Munks notater og Lilliendals Afgiftsprotokol som kilde.

Ellen Vaerden - 07.

Gården på **Skovhusegade nr. 27** mellem Stensved og Langebæk ejes af Marianne og John Jensen.

Den har ikke noget navn; men er på et tidspunkt kaldt **Bakkegården**. Den har nr. 8 i 1844-matriklen.

Da svenskekrigene slutter i 1660 fæster Hemming Hansen fra Mern gården. Han har aldrig boet på gården, men lod broderen Ole Hansen, også fra Mern, flytte ind på den. Ole Hansen har fået tildelt en ødegård i Stensby. Han er ikke meget for at gå i gang med den forfaldne gård i Stensby; men får endelig lov til at fæste gården i Skovhuse. Broderen fæster et hus i Skovhuse og ernærer sig som skrædder.

Ole Hansen bliver gift med Kirsten Pedersdatter fra Eskebjerggården, det nuværende Adamsminde.

De får 3 sønner og 1 datter. Hans Olsen og Jacob Olsen bliver gårdmænd i Skovhuse. Laurs Olsen bliver gårdmand i Dyrlev, og datteren Merethe Olsdatter bliver gift med Gregorius Hansen på Tolstrupgården.

I begyndelsen af 1700-tallet bliver Ole Hansen gift 2. gang med Anne Hemmingsdatter. Han var oppe i 60-erne; men nåede alligevel at få 6 børn i sidste ægteskab.

Sønnen Jens Olsen overtog gården ved Ole Hansens død i 1727. 2 sønner, Hemming og Anders, blev gårdmænd i Bakkebølle. Niels Olsen afløste halvbroderen Hans Olsen, og døtrene Johanne og Kirsten blev gårdmandskoner i Skuderup (Lilliendal).

Det var faktisk kun en lille gård, Ole Hansen havde; men han var ret velhavende. Han havde en stor frugthave; som kan være forklaringen på hans velstand. De "eksporterede" æbler til København bl.a. via Staureby Havn.

Jens Olsen dør allerede i 1740, 33 år gammel. Gården havde nr. 9 i 1688-matriklen.

På bakken ved siden af Jens Olsens gård lå på det tidspunkt en anden lille gård, nr. 10. Jens Christoffersen fæstede den fra 1654 til 1709. Han var gift 4 gange. 1709 overtog Peder Pedersen fæstet. I 1719 hedder fæsteren Morten Pedersen. Han havde stadig gården i 1739.

De 2 gårde nr. 9 og nr.10 var begge ejet af Københavns Hospital. Hospitalet skulle have indtægterne af afgifterne på samme måde, som de havde andre gårde rundt om på Sjælland. I 1760 skete den store katastrofe: begge gårde brændte; men hospitalet havde kun brug for indtægter. Nu skulle der pludselig bruges penge til opførelsen af nye gårde, så der blev kun opført 1 gård, og Kongens kasse på Ryttergodset har sikkert måttet træde til, for at få genopført gården.

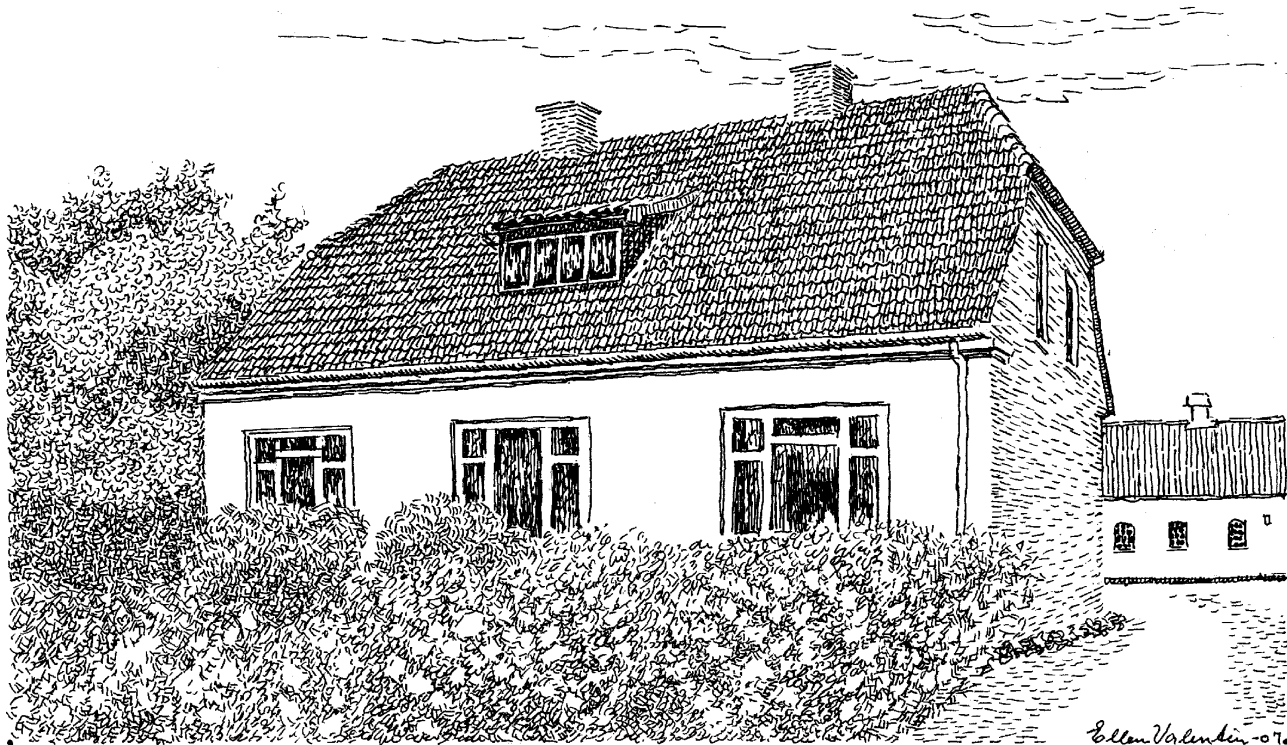
Rasmus Jørgensen, der havde haft nr.9 siden 1740, fortsatte som fæster sammen med Jens Olsens enke, som han bliver gift med. Han havde den endnu i 1771. Men i 1774 da ryttergodset nedlægges, og Lilliendal oprettes, er det sønnen, Jens Rasmussen, der er fæster. Han er gift med Maren Hansdatter, og i 1786 da han dør, overtager Anders Rasmussen både enken og gården. Jens Rasmussen havde 5 børn; men det er Anders Rasmussens datter Marie Rasmusdatter og svigersønnen Hemming Jørgensen, der overtager fæstet i 1826, og sønnen Hans Hemmingsen fortsætter i 1857. Han har den i 49 år til 1906.

I 1916 havde Jørgen Nielsen købt den til selveje, og han sælger den i 1929 til Martin Johansen.

I 1947 bytter Martin Johansen med Kaj Nielsen fra Kræmmervænge, der er en forpagtergård under Lilliendal.

Kaj Nielsen sælger gården i 1964 til sønnen Conny Nielsen, der har den i 40 år til 2004, hvor Carsten Pihl køber den. Han beholder det meste af jorden, og videresælger straks gården med 4 ha til Marianne og John Jensen. De bor på ejendommen og holder et par heste, og resten forpagtes ud. Ellers er der ingen landbrugsaktiviteter på ejendommen.

Vagn B. Nielsen har skrevet historien med Holger Munks notater og Lilliendals afgiftsprotokol som kilde.

Ølebjerggård i Skovhuse ved Stensved ejes af Karen og Leif Ipsen. Den er på 12,4ha.

I 1642 ejedes den af Øster Egesborg Kirke, og var fæstet af Søren Jensen Stiesen. I 1655 afløses han af Jacob Christoffersen, der sandsynligvis var hans svigersøn.

Da svenskerne i 1658 invaderede Sjælland, gik det hårdt ud over Skovhuse, hvor halvdelen af gårdene i lighed med **halvdelen af gårdene** i Røstofte, Ø. Egesborg, Lekkende og Udby **blev brændt af, af svenskerne**.

Om der skete noget med **Jacob Christoffersens** gård vides ikke; men han havde den, til han døde i 1682, hvor enken Maren Sørensdatter blev gift med Jens Poulsen.

Maren Sørensdatter dør i 1708, og manden Jens P. dør året efter. Den **nye fæster Jacob Olsen** blev vel nok den mest berømte mand i Øster Egesborg sogn nogensinde. Han var søn af Ole Hansen, der havde en anden gård i Skovhuse. Hans broder Hans Olsen havde også en gård i Skovhuse.

Jacob Olsen havde både nr. 4 og 6 i den gamle 1688-matrikel. Han blev udnævnt til skovfoged og slap for, at betale afgift af den halvdel, der ejedes af Vordingborg Ryttergods. Han havde selvfølgelig gratis brænde. Han havde en stor frugthave, hvor han høstede masser af frugt, som han solgte i Vordingborg og København. Han havde en stor bigård, hvor honningen var hans flydende guld. Jacob Olsen var meget socialt engageret. I 1750 brændte halvdelen af Præstø: i alt 45 ejendomme. Da lånte Jacob Olsen byen penge til genopbygningen. **Hans 2 sønner lærte at læse og skrive**. Det var der ikke ret mange, der kunne dengang. De **blev begge regimentsskrivere, og administrerede Vordingborg Ryttergods** (det meste af Sydsjælland).

Den ældste, bondedrengen **Johannes Jacobsen** fra Skovhuse, opnåede at blive "**Kongelig Majestæts Cansellie Raad**." Han døde imidlertid før Jacob Olsen; men han blev i 1761 afløst af broderen Børge Jacobsen.

Jacob Olsen var ofte indkaldt som dommer på Stensby Birketing, når birkefogeden var inhabil. Denne kunne ikke være dommer, hvis han havde procederet som anklager.

I 1759 holdt Jacob Olsen og hans kone Inger Joensdatter guldbryllup. Der var bl.a. en ceremoni i Ø. Egesborg Kirke, hvor guldbrudeparret sad på deres sædvanlige plads under præstetavlen og overfor prædikestolen.

Jacob Olsen døde på sin 53-års bryllupsdag, og Inger Joensdatter døde et halvt år senere. De blev begge **begravet inde i Ø. Egesborg Kirke** mellem præstetavlen og prædikestolen. Deres gravsten ligger der endnu, om end teksten er slidt af; men dog bevaret på skrift. Ved begravelsen blev der serveret en meget fin rødvin.

De oprettede et legat på 200 sletdaler til de fattige i sognet. Dette legat blev udbetalt i 200 år til inflationen havde udhulet det.

I 1761 overtager Johannes Jacobsens søn Mentz Jacobsen, gården. Han har den ved ryttergodsets salg i 1774; men i 1775 overtager Niels Larsen Stær den. Nu er det Lilliendal, der ejer den. Niels Larsen Stær dør i 1810 og enken Ane Margrethe Nielsdatter bliver gift med Peder Jensen, der tager navnet Stær. Han havde været tjenestekarl hos Ane M. og Niels Larsen. Deres søn Johannes Pedersen har den fra 1852 til 1906.

Sønnen **Niels Johannessen køber den til selveje**; men i 1916 sælger han halvdelen af jorden fra til broderen Rasmus Johannessen, der ejer nabogården. Samme år sælger han Ølebjerggård til **Lars Larsen** fra Viemose. Han er tømrer og ungkarl. Han bliver ret hurtigt gift med Johanne Olsen. De har gården i mere end 50 år, til sidst med sønnen Rudolf Larsen som bestyrer. I slutningen af 60-erne flytter de til Stensved, og **Rudolf Larsen** overtager gården.

I 1986 køber **Karen og Leif Ipsen** Ølebjerggård.

Rudolf Larsen bliver dog boende indtil 1987, hvor familien Ipsen kommer til Danmark efter 11 år på Grønland.

Foruden Leif og Karen består familien af Jakob, som i dag er bosiddende på Grønland,

Jesper, som er bosiddende på Island, Naja som bor i Mern og Nana som bor i Gentofte.

I dag er 6,2HA af ejendommens jord tilplantet med løvskov, og der etableres 1,1HA søer.

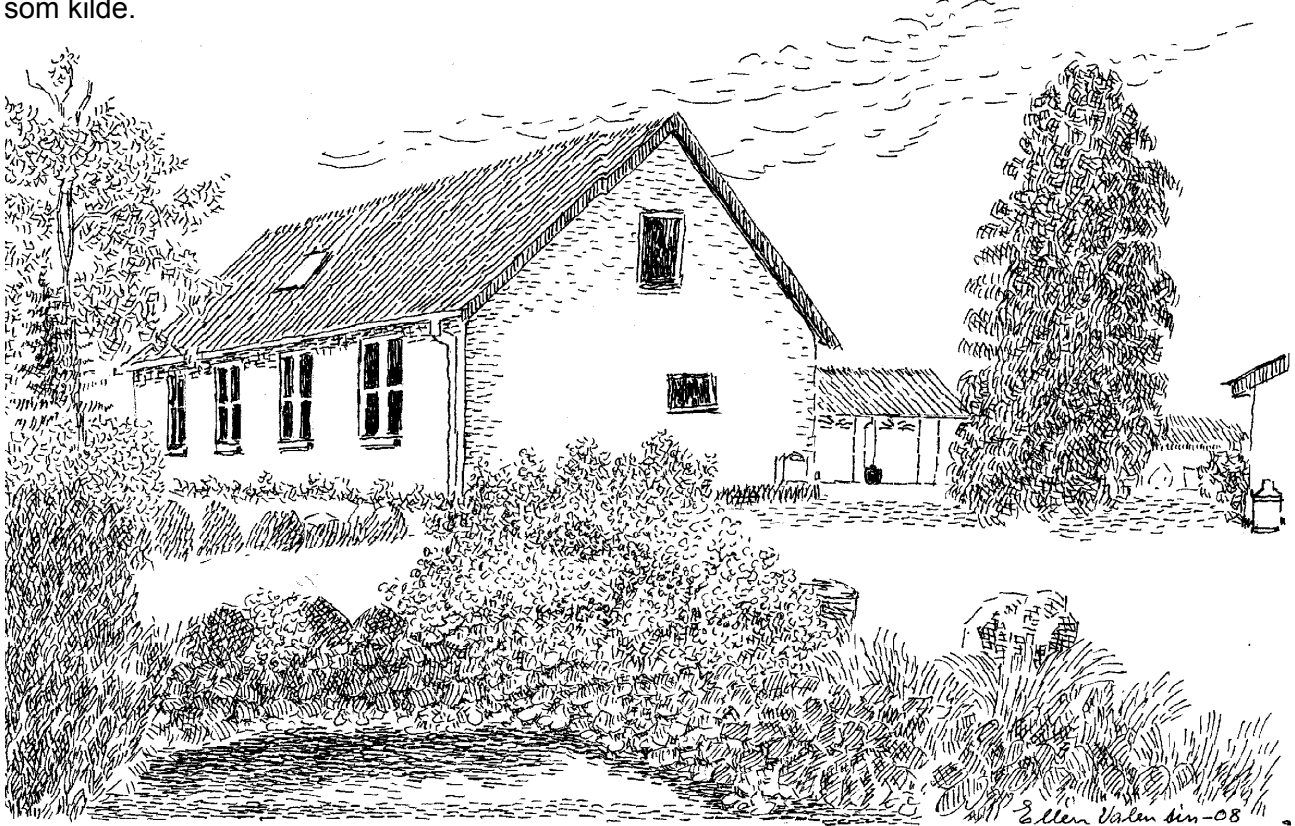
Leif og Karen Ipsen har drevet fåreavl på ejendommen med 120 moderfår, i dag er der dog kun 11 tilbage, samt 2 Jyske heste.

Leif Ipsen driver fra ejendommen forretningen Skovhuse Fåregrej, som handler med landbrugsudstyr samt salg og montering af hegn.

I 1844-matriklen har den nr. 10.

Jacob Olsen fra 1715 er oldermænd i det lille skuespil, der opføres ved det gamle rådhus i Langebæk d. 30. september.

Historien er skrevet af Vagn B. Nielsen med Holger Munks notater og Lilliendals afgiftsprotokol som kilde.

Gården Gl. Vordingborgvej 1. ejes af Henny og Henning Bakkegård Hansen. Den ligger ved skovbørnehaven Troldehøj, der ligger ved Horsebjergskoven.

I 1770 strakte Horsebjergskoven sig helt ned til Kalvehavelandevejen, og hele strækningen fra Stensved til Stampebakken var dækket af skov. Det var en del af Stensved Overdrev, og blev opdyrket i forbindelse med udskiftningen op til århundredskiftet. Stensved by eksisterede slet ikke. Der var kun 1 vogterhus.

Gården har matr. nr. 16 b. i Skovhuse. 2 gårde i Skovhuse by danner grundlag for det videre forløb. Den ene lå inde midt i Skovhuseskoven. Den blev i 1812 flyttet ud på Overdrevet og kaldt Skovhusegården (nedlagt i forbindelse med etableringen af øvelsespladsen på Kulsbjerg). Skovvejen, hvor den lå, hedder stadig "Hjemstedsvejen". Det hed hjemstedet, der hvor gårdene havde ligget i byen inden udflytningen.

Den anden gård det handler om er Skovhuse Gade 23, der blev selvstændig meget tidligt. I 1787 var den ejet af Jens Knudsen. Den havde været i selveje i 80 år, hvor de andre gårde i Skovhuse først blev selvstændige 150-200 år senere.

Jens Knudsen fik ved udskiftningen købt et stykke af den skov, der er dyrket op ved Horsebjergskoven. Det blev hurtigt dyrket op, selv om det lå mere end 1 km. borte. Det er det stykke jord Henning Bakkegårds gård og Skovbørnehaven ligger på.

Jens Knudsen boede til sin død på ejendommen på Skovhuse Gade. Han mistede i 1804 sin kone, Maren Jensdatter på 86 år, og blev gift med Ane Sofie Rasmusdatter på 24 år. Hun havde været pige hos ham i mindst 4 år. I 1813 dør han 77 år gl., og hans kone bliver gift med en jævnaldrende mand, Johannes Jensen.

Ude ved Horsebjergskoven bliver jorden delt, så naboen får halvdelen, og der bliver senere oprettet et parcelliststed, der hvor skovbørnehaven Troldehøj nu er.

På Skovhusegade har sønnen Rasmus Johannesen overtaget gården på nr. 23(matr. nr.2) i 1845. Han har stadig anparten ved Gl. Vordingborgvej. Denne bliver i ca. 1920 udvidet med noget mere jord, så der kan oprettes et parcelliststed. Det bygges af Jens Peter Henriksen, der endnu bor der i 1926. Jens P. Henriksen er farfar til Åge Henriksen, der oprettede Stensved Slagtehus.

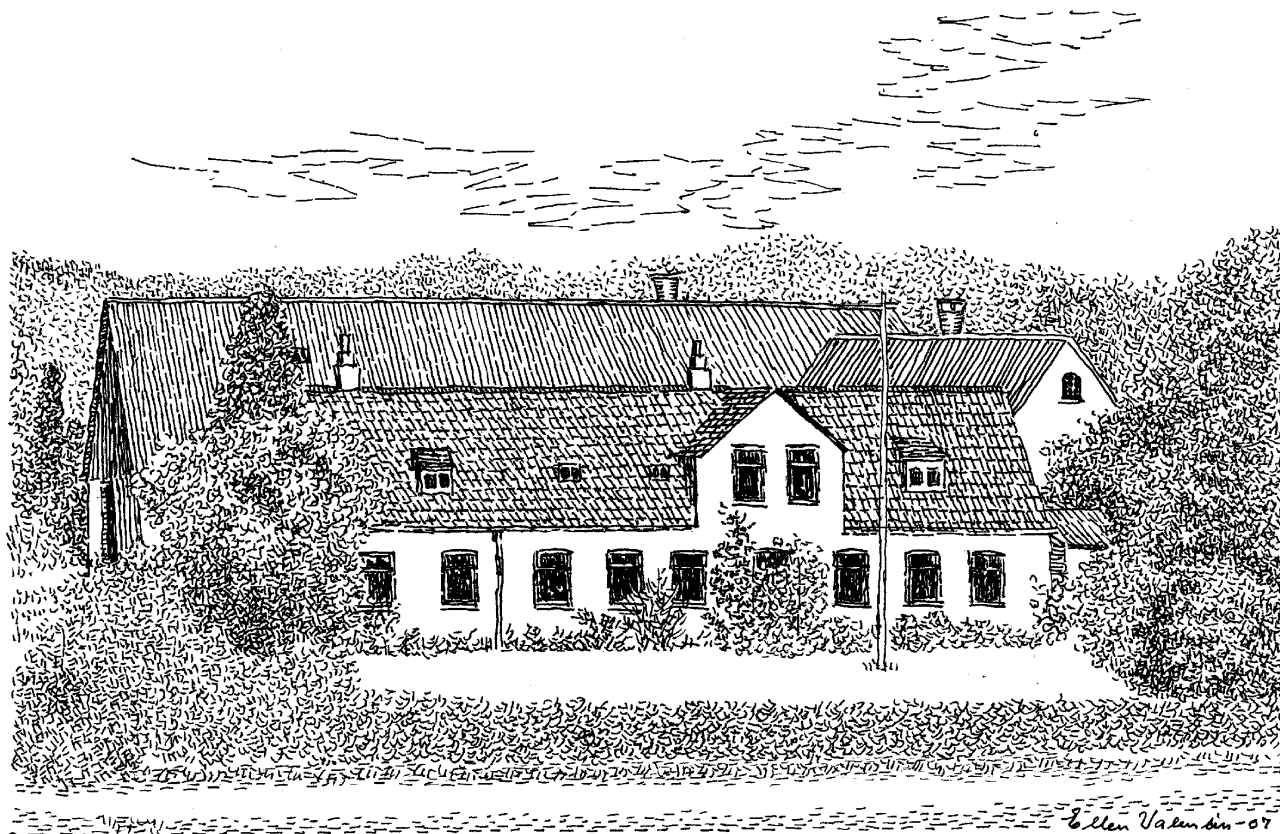
I 1936 ejes den af Christian Nielsen og i 1943 af Frede Rasmussen. 1943 -47 er Strange Mortensen ejer. Strange Mortensens datter Bente Henriksen er gift med Åge Henriksen.

1947- 50 ejes den af Gunnar Skårup Nielsen. 1956 Hans Chr. Nielsen. 1960 Gunnar Larsen. 1962 Alfred Jacobsen. Herefter havde Lene og John Nielsen den.

I 1977 købte Henny og Henning Bakkegård Hansen gården. Henny Hauballe stammer fra Mern. De udvidede stuehuset til det dobbelte, da de havde 2 store piger. Kostalden blev lavet om til hestebokse. De andre bygninger blev revet ned i 1986, og der blev bygget en ny hal, da der blev solgt nye og brugte maskiner fra gården i 20 år. Den gamle hestestald brændte i 2002. Der blev bygget en ny stor hal.

I marken er der hestefolde og travbane. Der bliver dyrket nye kartofler, stedmoder og havre.

Datteren Susanne ejer Frisørstuen i Stensved, og Anita ejer Naturmedicinsk hesteklinik i Ugerløse. Historien er skrevet af Vagn B. Nielsen med Lilliendals afgiftsprotokoller som kilde.

Arne Johannessens gård på Skovhusegade nr. 13 har ikke altid ligget der, hvor den ligger nu.

Gårdene i Skovhuse har ellers altid ligget meget spredt, selv før udskiftningen. De lå der måske allerede under svenskekrigene. Dengang lå det meste af jorden nord for Skovhusegade, og der lå åbne arealer inde i Skovhuseskoven. Gårdenes dyrkede arealer lå spredt inde i skoven Syd for Skovhusegade lå før 1770 kun nogle enkelte huse.. Stensved by, husene på Stampebakken, Stivænge, Skyttemarken og Kalvehaveskoven eksisterede slet ikke. Arnes gård lå ca., der hvor den ligger nu. Under svenskekrigene lå den der også; men der lå en lille skov foran

gården., så den lå lidt inde i skoven ligesom Kræmmermandens gård, som lå på den anden side af Kalvebjerg.

I 1642 hed fæsteren under Christian d. 4. Anders Pedersen. Han dør omkring 1656 og Peder Jensen overtager gården og enken, Mette Pedersdatter Børring født i Kalvehave. Hun havde 5 børn med Anders Pedersen og 4 med Peder Jensen. Denne dør ca. 1668, og enken gifter sig 3. gang med Bertel Jensen. De fæster senere gård i Skuderup.

Under svenskekrigene har de sikkert måttet forlade gården i 16 uger på samme måde, som de gjorde på nabogården Ølebjerggård, hvor alt var ribbet, da de vendte tilbage.

Omkring 1670 overtager hendes datter af 1. ægteskab, Maren Pedersdatter og dennes mand, Hemming Davidsen gården. Maren er død og Hemming er flyttet til Allerslev i 1682.

Gården betegnes som øde, da Hans Jørgensen, der er kgl. Rytterbonde, overtager den. Han har den i hvert fald fra 1710 til 1729. Gården er 4-længet. Det er langt fra alle gårde, der er det. Det er en gård af middel størrelse; men stuehuset er kun på 4 fag, hvor mange er på 16 fag. Sønnen Hans Hansen overtager den i 1732. I 1750 er han der stadig; men i 1762 er hans søn Peder Hansen fæster på gården. Han må en tur på træhesten ved Gåsetårnet i 1774. Der er 19 bønder på egnen, der får forskellige domme ved ryttergodsets afslutning.

Halvdelen måtte afsone dommene den ene uge i februar, og den anden halvdel måtte gøre det ugen efter.

Fra 1774 er det Lilliendal, der ejer gårdene i Skovhuse. I 1781 bliver Peder H. gift 3. gang med Sidse Olsdatter. Da han dør i 1784 overtager Peder Jensen både enken og gården. Peder J. bliver også gift 3 gange., sidste gang med Ane Hansdatter, og da han dør i 1820 gifter Ane sig med Ole Hansen fra Kalvehave.

Ved udskiftningen af Schauwhuse, som den hed før den tid, bliver det store overdrevs/ skovareal mellem Skovhusegade og Kalvehavelandevejen opdyrket, og agerjorden inde i skoven bliver plantet til. Omkring 1819 bliver gården flyttet over på den anden side af Skovhusegade ved Vådebjergskoven, og bliver kaldt Vådebjerggård.

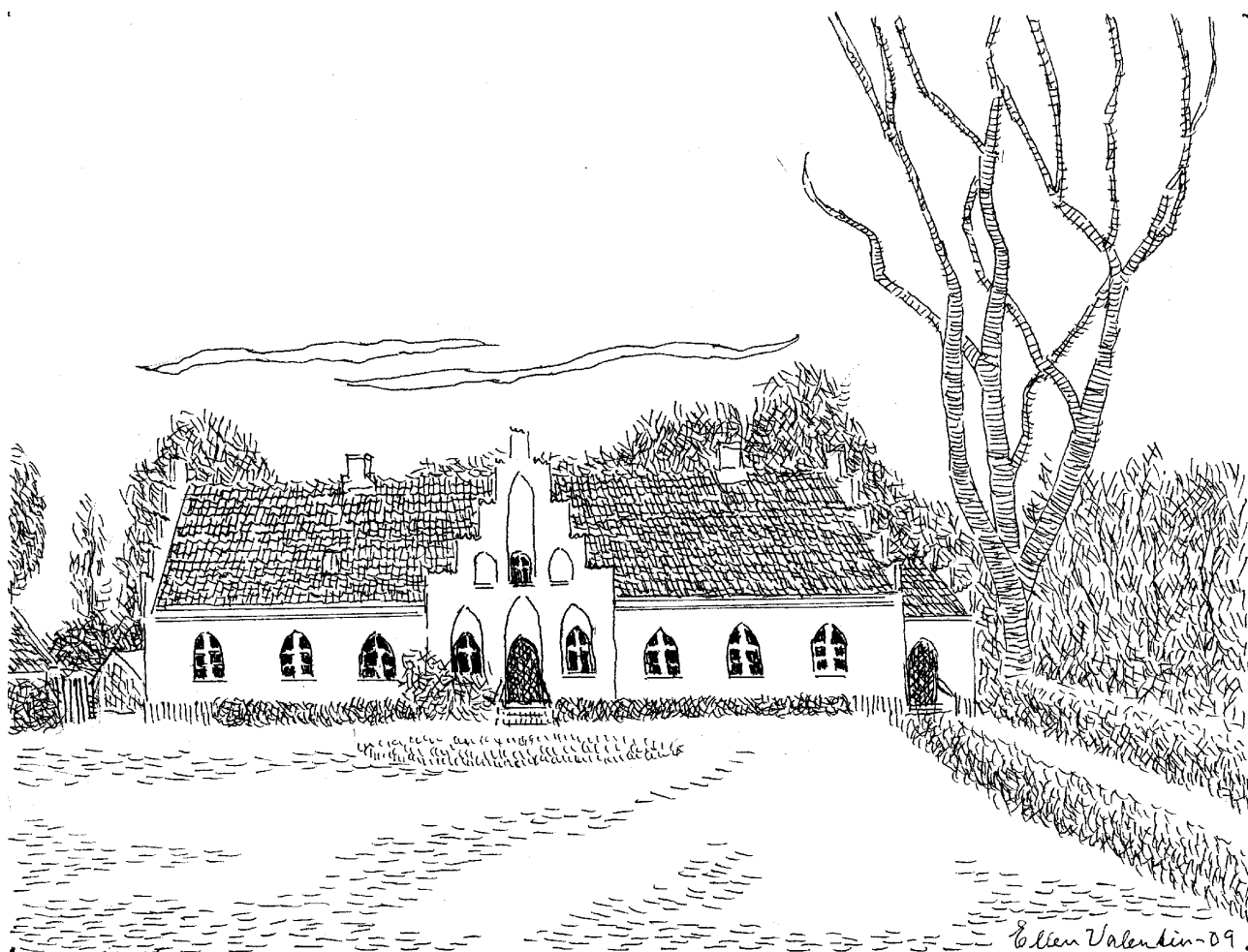
I 1688-matriklen havde gården nr. 13. I den nye 1844-matrikel får Vådebjerggård nr. 11.

I 1840-erne bliver stedsønnen Ole Pedersen og datteren Karen Marie Olesdatter gift med søskendeparret Maren Sørensdatter og Hans Sørensen fra den anden ende af Skovhuse (matr. nr. 5.) I 1850-erne bliver der mange børnebørn på de 2 gårde i Skovhuse, og Ole Pedersen går i gang med at bygge på den gamle gårdtomt fra 1819. I 1857 flytter Ole Pedersen ind på sin nye gård matr. nr. 11. b. på Skovhusegade nr. 13., og søsteren og dobbeltsvogeren overtager Vådebjerggård (matr. nr. 11a.) efter forældrene, der går på aftægt. (den overtages senere af en søn Søren Hansen)

Da Ole P. dør i 1884 går Maren Sørensdatter på aftægt Datteren Elsebeth Sofie og hendes mand Rasmus Johannessen overtager gården som arvefæstere; men bliver ejere omkring 1900. Deres søn Karl Johannessen bliver forpagter i 1923 og ejer 1931. Han bliver også sognefoged; men bliver dræbt ved en trafikulykke i 1956.

Sønnen Arne Johannessen køber gården samtidig med at han bliver gift med Gerda fra Diersdal i Bakkebølle, som dog er død i 1995. De har børnene Bitten, Bjarne, Bente og Rene.

Vagn B. Nielsen, har skrevet historien med Holger Munks notater og Lilliendals afgiftsprotokoller som kilde.

Mern Præstegård på Gl. Præstøvej 20 i Mern har matrikel nr. 1 i Nørre Mern. I 1688 havde præstegården ikke noget matrikelnummer.

Den er embedsbolig for præsten i Mern – Øster Egesborg Pastorat.

Det er lidt besynderligt, at præstegården ligger i Nr. Mern, og kirken ligger i Sønder Mern. Oprindeligt var det 2 forskellige landsbyer hver på 17 gårde. Byerne er adskilt af Mern Å, der godt kan være et ret vandfyldt vandløb, som præsten har skullet forcere, hver gang han skulle til kirken. Det kan godt have været svært at komme over vadestedet, som var der før, der kom bro over åen i begyndelsen af 1800-tallet.

Der har da ofte været et modsætningsforhold mellem de 2 landsbyer Nørre - og Sønder Mern. Derudover yderligere et modsætningsforhold til "Nedensognet", bestående af de andre landsbyer Sandvig, Skalsby, Tågeby, Kindvig og Sageby, der alle lå ud mod Grønsund.

Der har også været en vis uenighed om, hvor kirken skulle ligge. I 1190 lå den gamle trækirke ude på kirkebakken ved Træhøj i Tågeby midt i sognet. Hvor præstegården har ligget på det tidspunkt, er det lidt svært at sige.

Det gamle hedenske kildemarked foregik ved Sct. Olai Kilde ved Engbo, hvor Sønder Merns bybrønd også lå, og hvor der fortsat holdes Sankt Hansfester, som der gjorde for 1100 hundrede år siden på Gorm den Gamles tid.

I første halvdel af 1200-tallet bliver kirken flyttet ind i nærheden af det gamle kildemarked i Sønder Mern. Der bliver bygget en Stenkirke af store romanske munkesten. Døbefonden stammer fra Valdemar Sejrs tid. Han døde i 1241. Der bliver senere bygget tårn til af et par gange. I 1475 står kirken med hele tårnet.

På det tidspunkt må præstegården have ligget på sin nuværende plads i Nr. Mern; men vi kender først præsterne fra efter Reformationen.

Præsterne som det fremgår af Præstetavlen og Vibergs Præstehistorie.

15xx: Lars Pedersen	1784-1794: Peder Troelsen Smith.
1546: Hans Henriksen	1794-1818: dr. Peter Christian Cramer.
1550-1568: Mads Rasmussen.	1818-1822: Johan Peter Købke
1568-1612: Niels Hansen.	1823-1825: Hans Chr. Monrad.
1617-1645: Eskil Andersen.	1825-1841: Otto Didrik Lytken
1645-1672: Mads Jørgensen-Vordingborg.	1841-1856: Peter Rørdam.
1672-1680: Hans Hansen Sidemann. Kallenbach.	1856-1877: Johan Carl Ferdinand
1680-1685: Anders Sørensen Bruun.	1877- 1881: Gustav A.V. Hasselriis.
1686-1702: Peder Pedersen Højberg.	1881- 1907: Tycho Emanuel Spang.
1702-1720: Jens Pedersen Karleby.	1907- 1935: Provst H.P.Meinertsen
1720-1772: Laurids Pedersen Terpager. Provst. (1755-1769). Hans Vilhelm Clausen Arent.	1935- 1967: Olaf Krog-Meyer
1772- 1784: Troels Smith. Afløses af søn.	1968- 2000: Provst Jørgen Ertner.
	2000- : Alex Mark Knudsen.

Den mest markante af de ældste præster var Niels Hansen, da hans gravsten ligger inde i kirken, hvor han blev begravet i 1612. Samme år blev hans kone også begravet i kirken. Hans 2 første koner (i 1580 og 1596) og 8 børn er ligeledes begravet i kirken.

Han får da også startet en større udvidelse af kirken med 4 sideskibe, der kommer til at virke som et ekstra kirkeskib. I 1625 står denne del færdig.

I 1722 brænder præstegården, hvorved kirkens kalk brænder. Den nuværende blev anskaffet i 1727.

En anden markant præst var Laurids Pedersen Terpager. Han blev også provst. Han var præst i mere end 50 år. Han skænkede i 1772 en oblatæske af ægte sølv. Den havde været brugt til altergang i hele hans embedsperiode.

Hans svigersøn H.V.Arent, der var hans kapellan markerede sig også; men det var grundet afsættelse på grund af horeri med flere af sine sognebørn. Han var også anklaget for deltagelse i giftmord af de forsmåede ægtemænd.

Terpagers datter var død noget før Terpager. En anden datter blev moder til den senere godsejer på Høvdingsgård og kirkeejer af Mern Kirke, Lars Terpager Hagen (1801-33).

L. T. Hagens første hustru, der var datter af Peter Johansen Petersgård blev gravsat i kapellet i tårnrummet; men blev i 1973 flyttet ud i L. T. Hagens gravsted.

Terpager selv blev gravsat inde i kirkegulvet, ligesom det har været fremhævet i 1755, at flere præster er blevet begravet i sakristiet.

Præsten H.C. Monrad havde været præst på Guldkysten, hvor han havde afløst Grundtvigs brødre, som præst der; men han var blevet syg af malaria på Guldkysten, så han døde 2 år efter sin ansættelse i Mern. Begge Grundtvigs brødre var døde af Malaria i Afrika.

O.D. Lütken var foregangsmand på landbrugsområdet. Han havde i 1839 beskrevet Præstø Amts tilstand for Landhusholdningsselskabet. På Mern Præstegård havde han selv forsøg med runkelroer, gulerødder, turnips og kålrabi. Kartoffler var dog det bedste til kvægfoder. Han beskriver også forsøg med hestebønner på Møn.

Udførsel af frugt og korn fra Sandvig Havn er også beskrevet. Ærter var en vigtig afgrøde. Han beskrev også foderurter som vikker, kløver, engelsk- og fransk rajgræs og rødkløver.

Han beskrev også, at kammerråd Schmidt på Landsled brugte mange runkelroer, og berettede, at kørerne malkede herligt af dem.

Han omtalte også skovenes tilstand, bøndernes båndgøreri, ålefangst og sildefiskeri.

Han havde et kapitel, der hed: Hvilke dele af landbruget fortjene efter lokal- og tidsomstændighed især anbefaling.

Animalsk eller vegetabilsk produktion? Kvæg eller fåreavl? Hesteopdræt? Hvilke vækster kunne med fordel dyrkes? Produktion af flæsk anses for at være fordelagtig.

Han sluttede sin bog med, at Præstø Amt havde været forskånet for religiøse partier, samt en stor hyldest til Frederik den sjette ved dennes død.

Efterfølgeren Peter Rørdam var Lütkens modsætning. Han var præst - ikke landmand. Peter Rørdam kunne takke sin velynder enkedronning Caroline Amalie for stillingen.

I 1847 brændte den firelængede præstegård og dermed kirkebogen for Mern Sogn. Der var ikke nogen kopi for perioden før 1815.

Præstegården brændte, da en 14-årig pige ansat i præstegården satte ild til den på grund af problemer med sin foresatte husjomfru Bolette Rørdam, P. Rørdams søster, der havde en del alkoholproblemer.

Man troede ved branden, at det var en fremmed kvinde, der havde sat ild til den; men pigen indrømmede 30 år senere over for dommeren Malling Holm i Præstø, at det var hende; men dommeren anså på det tidspunkt sagen som forældet.

I 1848 blev der bygget en ny præstegård. Det var en meget flot præstebolig; men til gengæld blev der sparet meget på stald og ladebygning.

Peter Rørdams kone var søster til Grundtvigs kone Marie Toft på Rønnebæksholm, hvorfor der var tæt kontakt mellem Rørdam og Grundtvig.

Salmen "Nu falmer skoven" skrev Grundtvig på bestilling af Rørdam. Denne kasserede den første høstsalm han fik forelagt, så "Nu falmer skoven" blev til efter en nats hastværksarbejde.

Et andet bekendtskab Rørdam fik besøg af, var skotten Andrew Hamilton. Han oplevede i præstegården hygge og andre dejlige oplevelser. Han blev blandt andet opmuntret af min oldefars søster, der koket poserede i en kyse, der i dag befinder sig på Langebæk Lokalarkiv.

Til gengæld var det en iskold oplevelse, at sidde i kirken i 2 stive timer i den gennemsnittede og iskolde kirke. Det havde dog været en oplevelse selv om lemmerne var så gennemsnittede og iskolde, så man ikke kunne gå efter **2 timers gudstjeneste**. Heldigvis kom han hjem til en hyggelig varm spisestue. I **1887 opsattes kakkelovn i kirken**.

Pastor Rørdam havde fået enkedronningen til at forære en **altertavle til Mern Kirke**; men var selv flyttet til Lyngby som præst, da altertavlen blev sat op i 1858, efter at den havde været udstillingsobjekt flere steder.

De følgende præster kan ses på præstetavlen, der blev sat op i **1926. Provst H. P. Meinertsen** stod for den store renovering af kirken 1920-26. Han havde fået opsat orgel i 1915. Orglet blev senere udskiftet i 1964. **Valdemar Sejrs døbefond** blev restaureret i 1905, hvor kirken også blev restaureret efter, at godsejer Lassen på Høvdingsgård var blevet kirkeeejer i 1901.

Der blev i 1803 indført en lov om, at fattigkommisioner skulle indføres i alle sogne. Det var præsten og godsejerne i sognet, der skulle bringe loven ud i livet. Lütken var også foretagsom på dette område. Han fik da et par fattighuse i Mern: men godsejerne var ikke så flinke til at stille ordentlige boliger til rådighed. Rørdam interesserede sig ikke ret meget for de fattige. De fattige fik dog lov til, at rive en del strå sammen på præstegårdens mark efter høst. Forholdene blev dog forbedret en del med de nye sogneforstanderskaber, og især da den berømte væver Hans Hansen (valgt til den grundlovgivende forsamling i 1848) blev fattigkassebestyrer i 1849 i stedet for Rørdam. Men selv i dette job blev Hans Hansen chikaneret på det groveste, selv om han var godt inde i sit stof. Han blev næsten pint til døde af sognefogeden og godsforvalteren.

De fleste af **præsterne drev selv deres landbrug**, selv om der ikke var så mange, der havde forstand på landbrug. De havde selvfølgelig en avlskarl eller en bestyrer til at stå for den daglige drift. Kallenbach udstykkede en del af præstegårdsjorden for at blive fri for den. Krog-Meyer var selv landmand; men forpagtede en hel del ud til Alfred Rasmussen.

Krog-Meyer havde dyr i de primitive lerklinede staldbygninger, der var kalket med rødt okker. Da han holdt op, blev staldbygningerne revet ned, og jorden blev forpagtet ud til Thomas Nielsen. I 1973 blev der solgt 10,5 ha. fra til Langebæk Kommune, som har brugt det meste til boligområde. Der var kun 1,5 ha. Tilbage til park.

Jørgen Ertner blev i 1971 også præst i Øster Egesborg. Han blev senere **provst og doktor theol.** Han er gift med Bodil Ertner, der var organist en del af tiden. De har børnene Jacob, Charlotte og Camilla. Sammen med menighedsrådet deltog han i en større renovering af kirken i 1987-88.

Alex Mark Knudsen, den nuværende sognepræst, er født i USA i 1955 og kom til Danmark som 12-årig. Han tog teologisk embedseksamen i 1992, og havde mange vikariater i København, hvor hustruen Dorte Hedegaard, født i 1963, var sognepræst i Grøndalskirken. Dorte Hedegaard er født i Vendsyssel og er ligeledes kandidat fra 1992. De er gift samme år og har sønnen Erik fra 1995 og datteren Estrid fra 1998.

Alex Knudsen har været sognepræst i Mern og Øster Egesborg fra advent 2000. Dorte Hedegaard er studentpræst i Nykøbing F.

Historien er skrevet af Vagn B. Nielsen med Mern Præstegårdsarkiv, folketællinger og Thomas Nielsen, Mern som kilde

Møllevang i Mern ejes af **Jørgen Kærgård Larsen**. Den ligger på Smedevej13, matr. nr.2a Nr Mern

I 1708 da Prins Jørgen, der havde Vordingborg gods, døde hed fæsteren på Møllevang Jørgen Andersen. Men ved oprettelsen af kongens ryttergods er der to fæstere: Peter Jensen Fyn og Anders Fyn. I 1719 overtager Anders Hansen den. Han kan være identisk med Anders Fyn. Anders H. dør i 1756, og enken har gården, til sønnen Peder Andersen overtager den i 1760. Han bliver husmand i 1773, da Christian Jacobsen overtager fæstet til han dør i 1779. Møllevang brænder ikke ved den store brand i 1772, men ved ryttergodsets salg bliver den solgt til Lillieskjold sammen med de andre gårde i Nr. Mern. Der er meget stor udskiftning blandt fæsterne i Nr. Mern efter at de 6 gårde brændte. Udskiftningen voldte en del problemer. Flere gårde flyttede ud og ind af byen flere gange. Møllevang blev liggende i byen. 8 ud af 10 skiftede fæster 1777-79 bl.a. Møllevang. Den havde nr. 2 både i 1688-matriklen og i den nye matrikel fra 1844. Det har været lidt svært at fastlægge rækken af fæstere fra 1779-99, da der er mange problemer efter den store brand og med udskiftningen og udflytningen. I Nr. Mern var der ydermere det problem, at der var troldtøj ude på marken, og nogen af udflyttergårdene måtte flytte hjem til byen igen. Det er muligt, at Jens Larsen har Møllevang først. Så er det Peder Hansen 1786-88, hvorefter Bent Olsen Jæger har den i nogle år.

I 1801 hedder fæsteren Jens Olsen. Han er gift med datteren fra Stenlængegården, Maren Nielsdatter.

Svigersonnen Hemming Nielsen Snertinge overtager fæstet i 1818. Han bliver først gift med datteren Else Jensdatter, og bliver derefter gift med søstrene Maren og Ane Gregersdatter.

I 1844 dør Hemming Nielsen og Ane Gregersdatter bliver gift med Jens Larsen, der overtager fæstet. Da hun dør 4 år senere, bliver han svigersøn til sin afdøde kone, og gifter sig med hendes steddatter Johanne Hemmingsd. Jens Larsen bygger en hollandsk vindmølle og en maltekølle i 1868; men forpagter møllen ud til møller Henrik Henriksen. Jens Larsen dør i 1870 og hans kone Johanne H. fæster den 1870-93.

Datteren Kirsten Jensen overtager den, og i 1897 er det tredje gang, der kommer en svigersøn til: Jens Hansen. De får ikke nogen børn; men Jens Hansen flytter i aftægtshus. Han får en ung kone, og de får en del børn.

I **1917 køber Christoffer Nielsen Møllevang**. Han kommer fra Mern Nedermark og er ud af Lærkeslægt fra Høfdingehus.

Han afløses i 1935 af sønnen **Viggo Nielsen**, der er gift med Ingeborg. Viggo N. er en dygtig smed med eget smedeværksted på gården. Her opfinder han roeoptagere for Mads Amby. Han udfører flere kunstneriske ting bl.a. Jens Vejmand i jern.

I 1968 overtager **sønnen Thomas Nielsen og hans kone Maren, Møllevang**. Inden da havde de haft Væver Hans Hansens ejendom. De bygger ny kostald et par gange med Viggo Nielsen som medarkitekt og medbygger.

I 1988 sælger de til Jørgen Kærgård Larsen og flytter over på deres anden ejendom Højholt, da de synes, de har malket nok. Maren er fortsat lærer og Thomas læser historie på universitetet, og starter som historisk forfatter.

Jørgen blev i 1990 gift med Janni, der er social og sundhedsassistent. De har 3 børn: Martin på 17 år, Maiken på 15 år og Amanda på 10 år. Jørgen drev gården med 85 malkekøer til 2006, da blev køerne solgt, gården drives nu med 90ha planteavl fordelt på 2 gårde og Jørgen går lidt på arbejde.

Historien er skrevet af Lars Skovvang Larsen og Vagn B. Nielsen med Holger Munks notater og Lillendals afgiftsprotokol som kilde.

Mern Mølle eller Møllestedet på Jungshovedvej, som det nu hedder, ejes af Jens Rasmussen. Møllen blev etableret i 1868 af Jens Larsen, der havde Møllevang; men den blev forpagtet ud til

Henrik Henriksen, der stammede fra Sibberup ved Næstved. Samme år blev han gift med Dorthea Mogensen fra Stårby, hvis bror Anders Mogensen gik i gang med at bygge Stårby Mølle. Begge møller var hollandske vind møller.

Samtidig med møllebyggeriet etablerede Jens Larsen på Møllevang en **Malkølle**, et ildsted til tørring og rygning af malt til ølbrygning, et arbejde hele byen deltog i, da malkøllen skulle overvåges døgnet rundt.

I 1870 kostede brandforsikringen af møllen 4,- kr. og af malkøllen 13 øre om året.

For 300 år siden lå der en **vandmølle** nede ved Mern Å, der hvor rensningsanlægget ligger i dag. Møllensøen har fungeret som klarings sø i en del år. Der var også en stor **møllensø** ved Mern Kirke vest for Gl, Præstøvej

I 1710 -1739 hed møllebestyreren Hans Andersen Møller; men i 1748 var der ikke nogen bestyrer af møllen, da der ikke løb vand nok i Mern Å.

I 1771 hed mølleren Johan Bærnt og i 1787 og 1801 Otto Jacobsen. I 1819 -22 var det Kort Ingvarsen, der fæstede møllen af Lilliendal. Fra 1823 56 hed fæsteren Dahlberg, og hans søn Otto Dahlberg fortsatte; men det kneb med, at der var vand nok, og Henrik Henriksen og vindmøllen løb med mølleforretningen fra 1868. O. Dahlberg fortsatte med det lille landbrug, der hørte til Vandmøllen til i begyndelsen af 1900-tallet; men han havde stort besvær med at betale afgifterne.

I 1887 blev "vindmøllen " selvstændig. Mølleren hed Hemming Jensen. Den gamle mølle på 20 alen i vindfang blev for lille, og han byggede i 1894 en ny og større mølle; men den brændte i 1900, og i 1901 stod der igen en ny mølle.

På et **tidspunkt i 1916 afhændede Hemming Jensen møllen til Hans Johansen**. Hemming Jensens søn, Niels Jensen købte en lille gård i Stårby Hæstoft. Hans Johansen havde en petroleumsmotor som hjælpemotor, når det var stille vejr.

Viggo Emil Petersen havde den fra 1921 til 1955. I 1924 fik han dieselmotor i møllen; og i 1928 en større. Vingerne blev afrigget i 1931.

Sønnen Ejner Petersen havde møllestedet fra 1955 til 1987, han var ikke møller ret længe; men var hjemmeslagter og landmand.

Jens og Jette Rasmussen købte Møllestedet i 1987. Stedet drives nu som fritidsbrug og er tilplantet med nordmannsgran juletræer. Der er ligeledes plantet en del læhegn og gravet en sø. Jens Rasmussen er skovfoged ved HedeDanmark – tidligere Hedeselskabet.

- Kilde: Vagn B. Nielsen har samlet historien med Holger Munks arbejds papirer og Lilliendals afgiftsprotokoller som kilde.

Tegning af Jeanine Thrane for Landbrugsnyt

Toftegård på Gl. Præstøvej i Mern ejes af Margrethe og Bjarne Skovgård Hansen. Den har matr. nr. 3A. I den gamle 1688matrikel var det gård nr. 12.

Da Prins Jørgens Gods blev afviklet i 1710 lå gården øde. I 1719 under Vordingborg Ryttergods var der 2 halvgårde med hver 4 heste og 1 ko på gård nr. 12. De 2 fæstere hedder Ebbe Nielsen og Hans Peder Møller. I 1737 ligger den ene halvgård øde.

I 1750 har Ole Larsen gården. Den brænder i den store brand i 1772, og det fører til en lidt omtumlet tilværelse for gården. Nørre Mern har altid været en fattig landsby.

Der er tilsyneladende 2, der hedder Niels Hansen i byen i 1774. Den ene har gård nr. 12. 1774 er det år, hvor Vordingborg Ryttergods bliver solgt på auktion og bliver opdelt i 12 godser. Lillienkjold køber Nørre Mern og opretter godset Lilliendal.

Anders Olsen overtager i 1786 gården efter Jens Larsens enke. Han er gift med Karen Engelbretsdatter, der var datter af smeden i Balle Engelbret Larsen. Der kommer først rigtig styr på gården i forbindelse med udstykningen omkring år 1800.

I 1819 overtager sønnen Rasmus Andersen Toftegård. Han har en broder Engelbrecht Andersen, der gifter sig til en selvejergård i Stensby. Engelbrecht er en dygtig landmand; men svigerfaderen Peder Mikkelsen, der var på aftægt på gården, følte sig sat udenfor og myrdede derfor svigersønnen.

Rasmus Andersen var gift med datteren fra nabogården Maglegård, Maren Sørensdatter.

Anders Olsen havde 7 børn, og Rasmus Andersen havde 9 børn. På gården begyndte man på et tidspunkt et specielt erhverv. Man var skindere d.v.s., man tog huden af de døde dyr. På det tidspunkt måtte man ikke garve huderne på landet; men man måtte godt tage huden af dyrene, skinde dem.

På Toftegård blev der skindet mange dyr, hvorfor gården ofte blev kaldt Skindergården. Man så ofte lidt ned på de skindere. Det kan blandt andet hænge sammen med en bitter erfaring fra 100 år

tidligere, hvor hovbønderne blev sat til at skinde de pestramte dyr under hoveri på Lekkendegården. Ved den lejlighed bragte fæstebønderne pesten med hjem til deres egne gårde, med det resultat at halvdelen af køerne i Sydsjælland døde af pest. Flere gårde blev kvægløse ved den lejlighed. Kongens kasse måtte træde til for at hjælpe dem i gang med nogle enkelte køer igen.

I 1859 gik Rasmus Andersen på aftægt, og sønnen Anders Rasmussen overtog fæstet. Han var blevet gift med Christine Elisabeth Hansen fra Nørreskovgaard i Ørslev kaldet Lisbeth H.. Hun fortsatte fæstet alene i mange år, da Anders Rasmussen døde i 1876. På det tidspunkt var der 3 enker i Nr. Mern, der var fæstere, og de var længere om, at købe gårdene til arvefæste, end de mandlige fæstere var.

Lisbeth H's søn Karl K. Rasmussen var bestyrer i 1906, og i 1907 købte han den til selveje.

Hans datter og svigersøn Kirstine (R.) og Gunnar Jacobsen overtager gården i 1935.

Hans Grønkjær Hansen, der har gården Granlyst på Trekanten 2 købte den i 1987. I starten lejede han bygningerne ud, men i 1992 solgte han dem til Jan Roholte og beholdt jorden. Hans G. Hansen mageskiftede jorden med Per Engvej Hansen på Bjergholm i 1999 med jord, der lå lidt nærmere.

Bygningerne blev først solgt til Hamid Shirvane. I 2003 blev de købt af Margrethe og Bjarne Hansen. De har børnene Julie på 19 år og Jonas på 17 år.

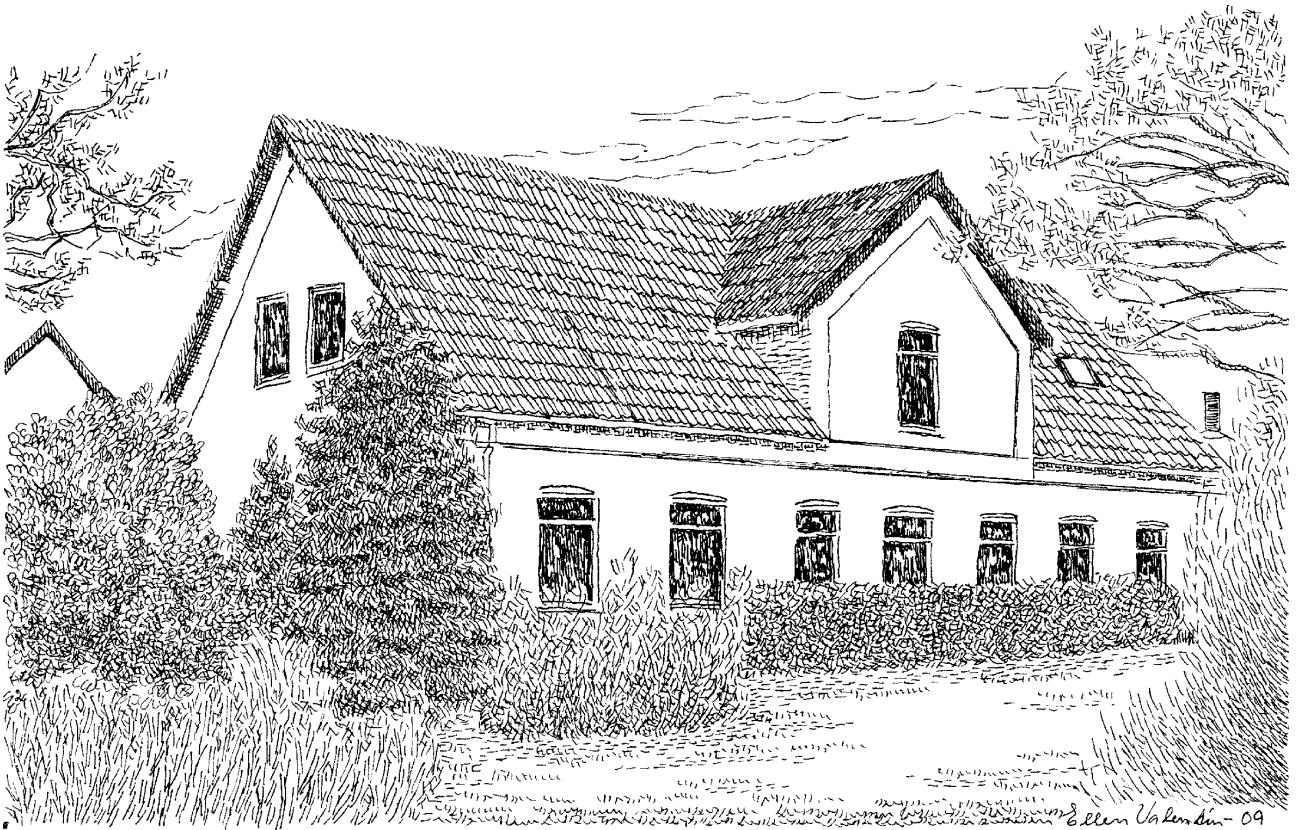
Toftegård blev købt for at skaffe plads til Julies hest, og da Margrethe og Bjarne begge var opvokset på landet, Bjarne på en gård ved Præstø og Margrethe i Ugledige med rødder til Mern, ville de gerne bo på en gård. Nu har de 2 ponyer, lidt høns, katte og hund, da Julie er flyttet hjemmefra med sin hest.

Margrethe og Bjarne har en selvstændig virksomhed i Ørslev. Julie har et ønske om, at blive dyrlæge, og Jonas ønsker at gå i sin fars spor som bådmekaniker.

Familien er glade for at bo på Toftegård. Efterhånden er der også lagt en del arbejdstimer i diverse restaureringer.

Historien er skrevet af

Vagn B. Nielsen med Holger Munks notater og Lilliendals afgiftsprotokoller som kilde.

Nørrebakkegård i Mern ejes af Helle og Leif Demsgård. Den ligger på Gl. Præstøvej 34 og har matrikel nr. 4a. I 1688-matriklen har den tilsyneladende gård nr. 4.

Gård nr. 4 lå oprindeligt lige ovre på den anden side af Gl. Præstøvej. I 1710, da Prins Jørgens Gods blev afviklet, var det en 2-længet gård med 7 heste og 1 ko. Fæsteren hed Niels Hansen. Han startede nu som fæster under Vordingborg Ryttergods. Lucie Nielsdatter og Jørgen Bendtsen, har overtaget den i 1719. Omkring 1739 overtog sønnen Poul Jørgensen dele af fæstet; men han giftede sig med en enke, som havde en større gård i Sandvig omkring 1745.

I 1771 var Adam Thorkilsen fæster. Gård nr. 4 var ikke blandt de 6 gårde, der brændte i Nr. Mern i november 1772. Som kongsbonde under Ryttergodset skulle man gøre hoveri på Lekkendegården; men ikke ret meget. Man betalte ofte hoveripenge for det meste af hoveriydelsen.

Vordingborg Ryttergods blev solgt på auktion i 1774 og opdelt i 12 godser. Nr. Mern og det meste af Ø. Egesborg sogn kom under Lilliendal Gods. De nye godsejere havde betalt kongen temmelig mange penge for bøndergårdene, og de skulle bygge nye flotte hovedbygninger og ladegårde, så de krævede helt op til hundrede hoveridage af bønderne årligt. Adam Thorkildsen skrev hoverikontrakt sammen med de andre hoveribønder med Lilliendal i 1792. Hans søn Hans Adamsen blev i december 1792 gift med Anne Marie Hansdatter, hvis mand sognefoged Rasmus Pedersen i Røstofte var død måneden før fra 3 små børn. Gården blev efterfølgende kaldt Adamsgården.

I 1794 overtager Peder Jensen fæstet af gård. Nr. 4. Det må være i forbindelse med udskiftningen, at gården er flyttet over på den anden side af vejen til dens jord. Her havde 1 af de brændte gårde nr. 13 ligget (måske en lille smule nordligere). Den var blevet nedlagt til fordel for Ladegården Østergård syd for Mern. Der blev nedlagt 1 helgård og 3 halvgårde i Nr. Mern i forbindelse med brand og de 2 udskiftninger/ udflytninger. Flere af dem flyttede hjem fra marken igen. Nogle af dem

måtte affinde sig med at blive husmænd i stedet for gårdmænd. Der blev 5-6 husmandssteder i stedet for de nedlagte gårde; men så kom der jo også flere på hoveri.

Peder Jensen blev sognefoged og havde Nørrebakkegård til sin død i 1835. I 1801 var Peder Jensen gift med Kirsten Andersdatter; men i 1829 blev Peder Jensen gift med Ane Andersdatter, der var 38 år yngre end ham. De fik en lille pige; men hun døde, da hun var 2½ år gammel, senere på året i 1835 døde Peder Jensen. På Nørrebakkegård boede nu sønnen Niels Pedersen, datteren Kirstine Pedersdatter, svigersønnen Niels Jensen, dennes 2 børn på 12 og 14 år og enken Ane A., der var 17 år yngre end svigersønnen. Der var vist lagt op til drama.

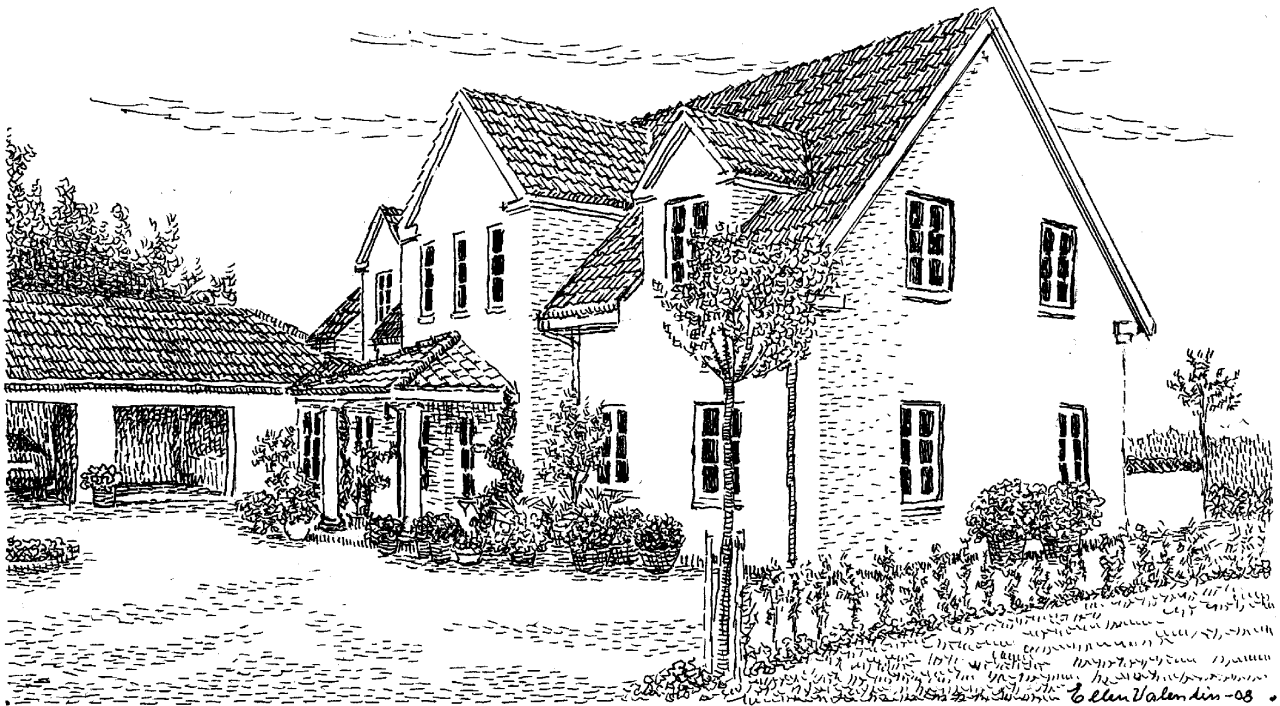
I 1836 bliver Ane A. gift med Ole Hansen fra Neble Torp i Sværdborg Sogn. I 1840 er hele Peder Jensens familie flyttet fra gården, og der er 3 fremmede medhjælpere på gården 1 karl og 2 piger. Niels Jensen og hans familie er flyttet hen i et andet hus som daglejere.

Ole Hansen bliver også gift en gang mere, og da han dør i 1881 fortsætter enken et par år mere som arvefæster. I 1883 blev Hans P. Jensen arvefæster og omkring 1915 køber han gården helt til selveje. Hans søn Jens Chr. Jensen havde gården fra 1920 til 1950. I slutningen han havde gården og også efter, at han havde solgt den, kørte "Nørrebakkemanden" rundt og solgte kalk til spredning på marken.

Gerda og Finn Mindegård havde gården fra 1950. Datteren Lisbet deltog i bedriften.

I 1999 købte **Helle og Leif Demsgård** den, og stuehuset blev totalt moderniseret. De har børnene Simon Demsgård, der bor hjemme og Sara Demsgård, der er flyttet hjemmefra. Leif driver selv gården på 42 tdr. land som fritidslandbrug og har fuldtidsjob på Falck i Vordingborg. Helle Demsgård er uddannet socialpædagog, og har job som leder af et opholdssted for anbragte børn i Tappernøje. På gården er der kun heste, hunde og katte og om sommeren et par frilandsgriese.

Vagn B. Nielsen har skrevet historien med Holger Munks notater og Lilliendals afgiftsprotokoller som kilde.

Ny Maglegård i Mern ejes af Irene og Ib Morgenstjerne. Den ligger på Gl. Præstøvej 43 og har matr. 5 g i Nørre Mern, som er en nyopført ejendom i 2007. Jorden fra Maglegård matr. Nr. 5 er

lagt ind under i 2006, hvorefter Maglegård er blevet aftægtsbolig for Rigmor og Verner Jørgensen. I 1688-matriklen havde den gård nr. 6.

Da Prins Jørgens Gods i 1710 blev afviklet, var Maglegård eller gård nr. 6, som den hed på det tidspunkt, en trelænget gård med 6 heste og 1 ko. Den lå næsten på samme sted, som den ligger nu. Fæsteren hed Ole Tekkemand..

Han afløstes i 1734 af Ole Jensen. I 1740 kommer Lars Nielsen Odder til; men det er en svær tid at være fæstebonde i Sydsjælland. Hestesyge og kvægsyge florerede slemt i 1740-erne, og Lars Odder måtte ofte have lånekorn til såsæd af kongens kasse på Vordingborg Ryttergods. I 1752 blev han frasat gården, og i 1752 blev Peder Willumsen fra Ørslev ny fæster.

Han oplever branden i 1772, hvor halvdelen af Nørre Mern brænder. Gård nr.6 (og nr.7) brænder ikke. I 1774 kommer Nr. Mern til at høre under Lilliendal efter auktionen på Ryttergodset. Peder W. dør i 1782. Tilsyneladende afløses hans enke af Lars Hansen i 1783.

Gård nr. 6 og nr.7 i Nr. Mæhred, som den hed på den tid, lå meget tæt på hinanden ud for Smedevej. Et gammelt kort viser ellers, at det er gård nr. 6 der bliver flyttet ud; men Anders Rasmussen, udflytteren til Bjergholm, afløser ellers rækken af fæstere på nr. 7 (1709: Hemming Rasmussen, 1710-26:Olle Banke Pedersen,1739 og 1750: Jacob Jensen, 1768 og 1771: Jacob Banke, 1774: Jacob Jensen,1777-86: Niels Hansen. I 1786 afløses Niels Hansen af Anders Rasmussen, der udflytter Bjergholm omkr. 1810). Det er svært at afgøre sammenhængen mellem de 2 gårde. Har fæsterne byttet gårde? Eller er der 1 fæster, der har været på begge gårde? Der var megen fattigdom og rådvildhed efter den store brand.

Men det er sikkert, at på Maglegård er det i 1801 Peder Jensen, der afløses af Søren Hansen, der er undertegnede tip-tipoldefar. Søren Hansen er gift med Maren Nielsdatter. Han er født på Lerbakkegård i Stårby; men de har fæstet et husmandssted i Ugledige, inden Søren Hansen som den første skrev fæstebrev med Knuth'erne efter, at de havde overtaget Lilliendal. Hans far, Hans Hansen, der havde været gårdmand i Stårby og gårdmand og husmand i Ugledige døde som aftægtsmand hos ham i 1817, 86 år gammel. Datteren Maren Sørensdatter bliver gift med Anders Rasmussen på Toftegård, og Ellen Sørensdatter bliver gift med Hans Nielsen, Nedermarken.

Sønnen Niels Sørensen overtager Maglegård i 1845, og Søren går på aftægt. Han dør i 1856, 89 år gammel.

Niels Sørensen bliver gift med Ellen Hansdatter fra Tågeby. Niels Sørensen dør i 1868. Ellen Hansdatter driver selv gården ved hjælp af sine børn og forskellige medhjælpere bl. a. nevøer fra Nedermarken. Hendes yngste søn Jens på 14 år bliver klemt ihjel ved en møgvogn i 1870.

Datteren Maren bliver i 1880 gift med Hans Rasmussen fra Allerslev Mark. Hans havde været på Vallekilde Højskole og havde blandt andet lært en del om moderne landbrug. Han bygger lade og stald i Vallekildestil rødbrun med gul trempel. Det gjorde naboen på Nørrebakkegård også. Vallekilde Højskole har stadig en gymnastiksal i disse Vallekildefarver mere end 100 år efter.

Hans Rasmussen var i 1899 med til at oprette Allerslev Andelsmejeri, og blev dets første formand; men året efter var han med til at oprette Mern Andelsmejeri. Maren dør i 1891 og Hans R. får en husbestyrerinde Kristine og bliver senere gift med hende.

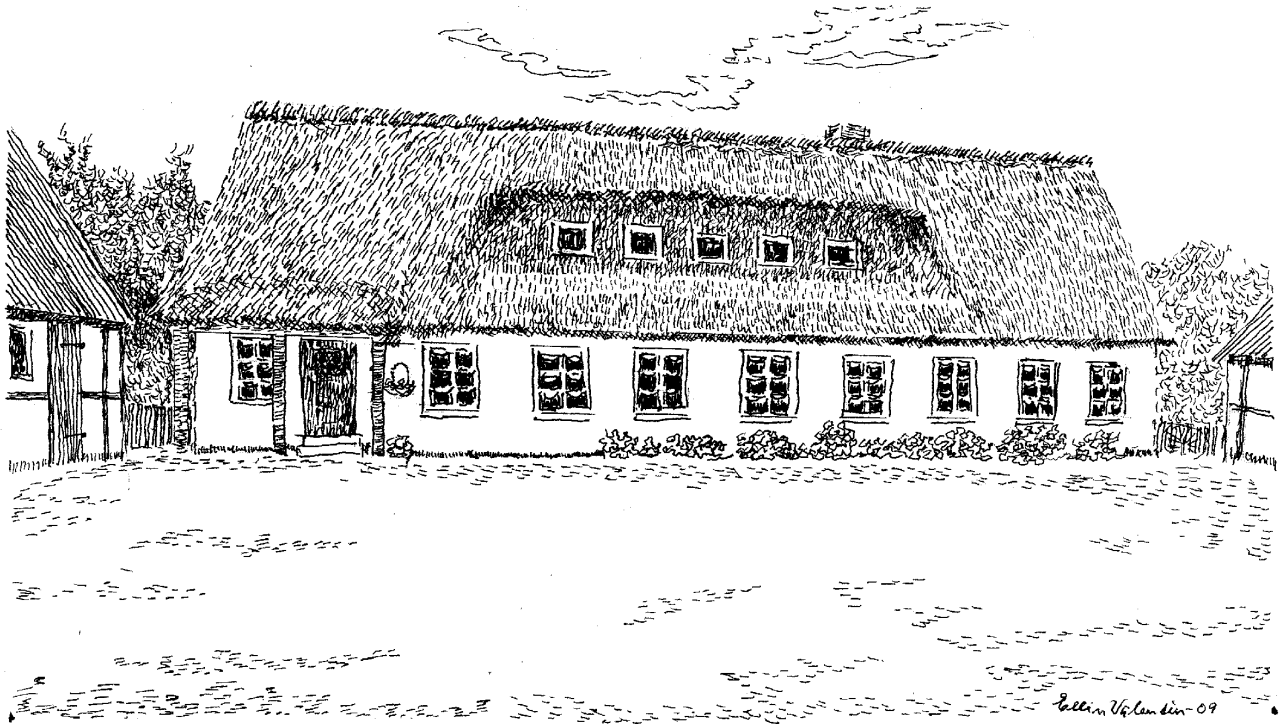
I 1913 bliver Næstved – Præstø – Mern-banen åbnet, efter at der er bygget bro over Mern Å. Den går både på Maglegårdens og saftstationens jord.

I 1916 bygger Hans R. aftægtsbolig på gårdens jord, der hvor der i dag er installationsforretning. Han kalder huset for Hjejlen. Hans datter Ellen Kirstine og svigersønnen Hans Petersen fra Skalsby overtager Maglegård. Men da der kommer afholdshotel i Mern, spiller Hans P. kort på afholdshotellet og taber i 1928 gården i kortspil. Han flytter hen i "Hjejlen"; men må ret hurtigt derefter flytte i fattighuset med kone og 4 børn, da han er begyndt at drikke.

Alfred Rasmussen, præstegårdsforpagterens søn ved siden af, overtager Maglegård. Det er hårde tider i 30'erne, men Alfred Rasmussen har den til sin død 1949. Enken Agnete R. født Jacobsen fortsætter med sønnen Frandts Rasmussen som bestyrer. Han dør imidlertid af kræft i 1952, og broderen Mogens Rasmussen bliver først bestyrer og efterfølgende ejer. I 1954 bliver han gift med Kaja.

Gårdens avlsbygninger brænder i 1948, og der bygges nye.

I 1963 overtager Verner Jørgensen gården. Rigmor og Verner Jørgensen bliver i 2006 boende på Maglegård, men jorden bliver overdraget til deres datter og svigersøn Irene og Ib Morgenstjerne. De har en søn Martin, der bor hjemme. Historien er skrevet af Vagn B. Nielsen med Holger Munks notater og Lilliendals afgiftsprotokoller som kilde.

Thorngård på Lydehøjvej 4 i Mern ejes af **Bettina & Robert Bornkessel**. Den har Matrikel nr. 6 i Nr. Mern. I 1688-matriklen havde den gård nr. 5.

I 1710 under Prins Jørgens Gods var gård nr.5, 2-længet. Der var 8 heste og 2 køer. Fæsteren hed Rasmus Olsen Odder. Han var også fæster for kongen i 1719, da kongen i 1719 havde oprettet Vordingborg Ryttergods med Vildtbanegrøften som nordlig grænse.

Vildtbanegrøften fik en utrolig stor betydning for Sydsjællands beboere helt frem til i dag, hvor Vordingborg Kommune blev dannet på grund af Vildtbanegrøften. Den blev nemlig en vigtig sprogrænse mellem det "Sydsjællandske" milde og syngende sprog og det dræævende "Næææstveedske" og "Sjææælaandske" sprog.

Vildtbanegrøften var et stort arkitektonisk bygningsværk. Der blev lavet 6 porte i den ca. ved de 6 nordgående veje som også eksisterer i dag. Den blev lavet i perioden 1710-19 hovedsagelig af svenske krigsfanger fra den store nordiske krig. Det siges, at der er begravet 300 svenske krigsfanger i den. De døde under arbejdet med den. I 1713 kom der over 10.000 svenske krigsfanger til Danmark, dog flest til Jylland. Nogen af dem gravede også vildtbanegrøfter der.

Den blev først og fremmest bygget til at holde kongens kronhorte indenfor; men da man skulle have pas for at passere portene, blev den også brugt til at holde de "vornede" inden for godset.

Den ligger lidt nordligere end den nuværende kommunegrænse, da Snesere og Ring hørte med til Ryttergodset..

Kommunegrænsen anno 2006 var næsten fastlagt 300 år tidligere med "sprogrænsen". Men Fladså kommune havde indlemmet Snesere og Hammer Sogn i Fladså Kommune. Denne deltog

ellers i det 5-kommunale samarbejde med de 4 andre Vordingborg-kommuner op til kommunesammenlægningen; men da samarbejdet blev etableret, boede Fladså borgmesteren i Snesere Sogn. Da den endelige sammenlægning blev en realitet boede Fladså-borgmesteren lige op ad Næstveds Kommunegrænse. Så det endte med at Ring og Snesere kom på den forkerte side af ”**sproggrænsen.**”

I 1738 hedder fæsteren på gård nr.5 **Olle Hansen**. I 1768 frasættes Hemming Jensen efter 13 års fæste. Han bliver afløst af **Jacob Willumsen Gief** fra Ammendrup.

Han er fæster i 1772, da den store brand hærger Nr. Mern. Gård nr. 5 lå vest for Gl. Præstøvej tæt på vandtårnet. Den blev ikke ramt af branden. Det blev gård nr. 9 heller ikke, selv om den lå mellem nr. 8 og 10, der begge brændte. Det er de 2 gårde, der er tilbage til udflytning til Thorngård. Det sandsynlige er at gård nr. 9 med fæsteren Jacob Christensen (1770-75) bliver nedlagt og måske brugt af de brændte gårdes fæstere, og at det er nr. 5, der bliver udflyttet som matrikel nr. 6; men det bliver ikke Jacob Gief, der flytter den ud, da han i 1780 er flyttet til Skovhuse.

Rasmus Larsen bliver fæster i 1786 og skriver hoverikontrakt med Lilliendal i 1792; men afløses i 1794 af Niels Olsen.

Han afløses allerede i 1797 af **Hans Madsen, der ca. 1805 flytter gården ud** på sin nuværende plads. Da han dør i 1817 blev han afløst af **Axel Andersen**, der blev gift med enken Anne Larsdatter. Han blev sognefoged; men gik på aftægt i 1831 og afløses af Lars Olsen Klant, der døde samme år, 3 dage før sønnen Lars Larsen blev født. Enken Anne Hansdatter blev gift med Rasmus Jensen, der også overtog gården. Han havde den i 49 år til han gik på aftægt i 1880.

I 1880 købte Jeppe Nielsen den til arvefæste. Han var tømmermand og snedkermand og kom fra Vendsyssel. Han havde stået for byggeriet af staldene på Lilliendal, og da han var færdig med det, fik han et tilbud fra greve Knuth: at han som tak for det udførte arbejde kunne købe en af 2 ledige gårde i Nr. Mern til arvefæste til en fordelagtig pris.

Det blev matr. nr. 6, som han kaldte Thorngård ligesom sin fødegård Thorngård i Vendsyssel. Da han afsluttede byggeriet på Lilliendal ved årsskiftet 1880 boede han på Tolstrupgården. Han blev i maj måned, da han havde overtaget Thorngård gift med datteren Maren Kirstine Jensen fra Tolstrupgård.

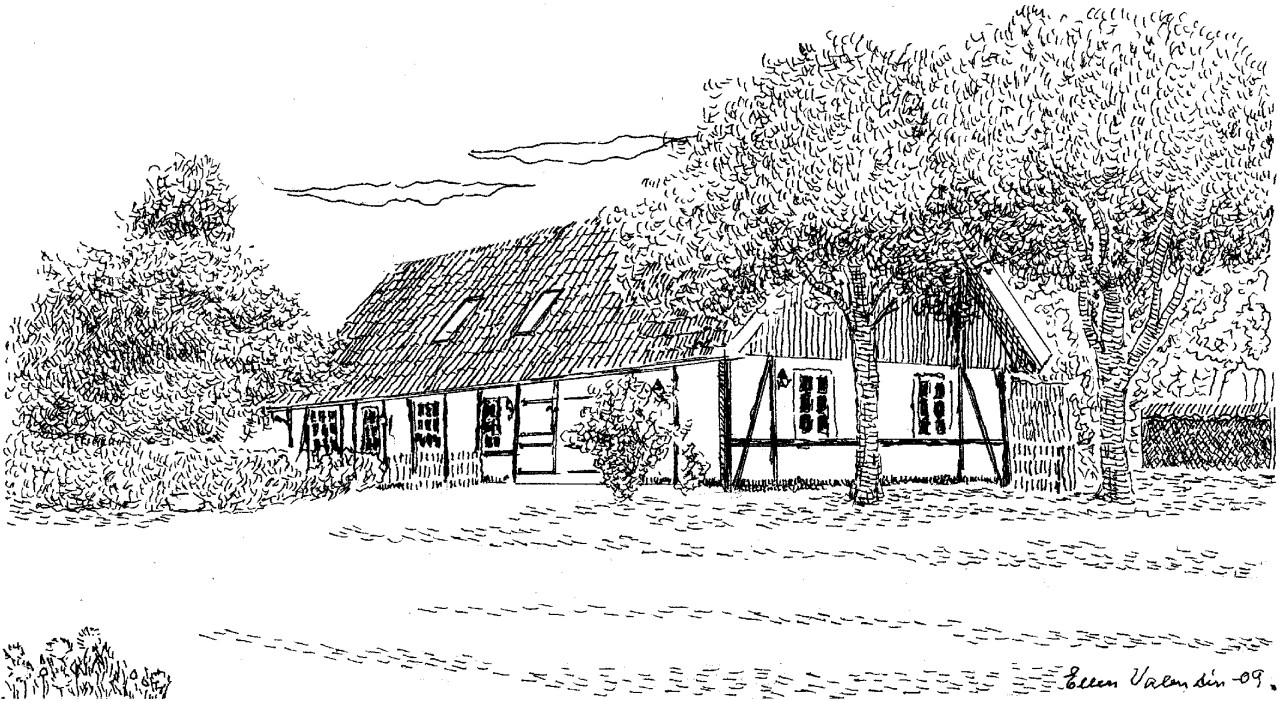
Han blev sognefoged kort efter overtagelsen af gården og bliver da også dannebrogsmænd efter 25 år som sognefoged. Kort før sin død i 1917 får han endeligt skøde på gården. Sønnen Jens Nielsen overtog Thorngård og jobbet som lægdsrullebestyrer og får da også dannebrogordenen 25 år senere. Hans mor Maren Kirstine dør først i 1945, efter at han er blevet dannebrogsmænd. Jens Nielsen døde i 1957 som ungkarl. Hans 2 søstre Marie Magdalene, Granliden, Mern og Anna Kathrine, Toftagergård Skibinge overtager gården; men lejer bygningerne ud. Deres børn, **Elsø Larsen, Granliden og Knud Toftager** overtager senere gården.

Jorden bliver også forpagtet ud bl. a. til Mogens Rasmussen, Maglegård og Skafte, Ammendrup. I 1987 bliver bygningerne solgt, og de 2 ejere deler jorden imellem sig. Selve gården købes af 3 på hinanden følgende ejere Hegedus, Sørensen og Schmidt.

Bettina og Robert Bornkessel overtog gården i december 2000, hvor den efter sigende havde stået ubeboet i ca. 8 år. Restaurering var påbegyndt af den tidligere ejer, bl.a. var stuehusets gårdvendte mur blevet genopført efter sammenstyrtning. Alle originale smedejerns staldvinduer var fjernet (efter sigende stjålet) ved overtagelsen i december 2000 og erstattet af forskellige andre vinduer. Stuehuset er nu næsten færdigmoderniseret, samt tækket med strå.

Gården ejes nu af Bettina & Robert Bornkessel, som sammen har 3 døtre, Julie, Anna og Frida. Desuden driver de på gården hundekennel af racen rottweiler, og kennelnavnet har fået navn efter Tornegården – nemlig Kennel vom Dornenhof.

Historien er skrevet af Vagn B. Nielsen med Holger Munks notater og Lilliendals Afgiftsprotokoller som kilde.

Lydehøjvej 1 ejes af Anders Larsen. Den har matrikel nr. 6 c i Nørre Mern.

I 1880 gik Rasmus Jensen på aftægt på Thornegården matrikel nr. 6. Den blev opdelt i 2 gårde og 2 husmandssteder.

Gårdenes matrikulering har altid ændret sig en del. Omkring år 1600 kaldes en gårdmand en bomand, en fastboende agerdyrker. Denne stillingsbetegnelse holdt sig længere på småøer som Langø og Tærø ved Langebæk samt på Fejø helt frem til år 1700. Et boel var en lille gård eller en halvgård, heraf udtrykket boelsmand. Boelsmand har ikke været brugt så meget i Sydsjælland. Oprindeligt blev de kaldt husmænd senere parcellister.

I 1700-tallet blev det kaldt en gård, når den var på 1 td. hartkorn (ca. 7 tønderland) eller mere. Ude ved kysterne var de som regel mindre end inde i land, da gårdmanden kunne fiske ved siden af.

Ved udskiftningen o. år 1800 blev gårdene i de enkelte landsbyer gjort lige store. Udflytterne fik som regel noget ekstra, men omkring 1870 begyndte man som i Thornegårdens tilfælde at dele gårdene op i flere parceller. Gårdmændene havde begyndt at få flere børn, så de ville gerne give deres børn en parcel hver. Omkring 1850 blev overdrevene udstykket. De blev først lagt til landsbyens gårde; men o. 1870 blev også disse udstykket til selvstændige parcelliststeder.

Godsejerne ville også gerne have nogle flere husmænd, da bønderne ikke mere gik på hoveri. Det blev lagt over på husmændene. Det var begyndt ved udskiftningen; men blev meget brugt o. 1880. De 2 husmandssteder opstod på Lydehøjvej 1 og Lydevej 4. Gården Granliden fik Matrikel 6d.

På Lydehøjvej 1 varede det lidt inden Rasmus Jensen og hans søn Lars Rasmussen fik bygget deres husmandssted, først efter 4 år i 1884 var Lars Rasmussen klar til at betale afgift.

Lars Rasmussen havde ejendommen til 1924. Han havde også købt den og var sluppet for hoveriet.

I 1924 overtages den af Niels Peter Nielsen, der har den lige til 1970, hvor Vang Larsen overtager Lydehøjvej nr. 1. Han er søn fra nabogården Granliden. Han er gift med Rita, og de har børnene Anders og Sigrid.

De overtager i 1986 gården Rishøjgård i Ammendrup, og sælger ejendommen her til **Leif Demsgård**. Da Leif Demsgård i 1999 køber Nørrebakkegård, sælger han Lydehøjvej 1 til Jens Christensen, der i 2003 sælger til **Vang Larsens søn, Anders**.

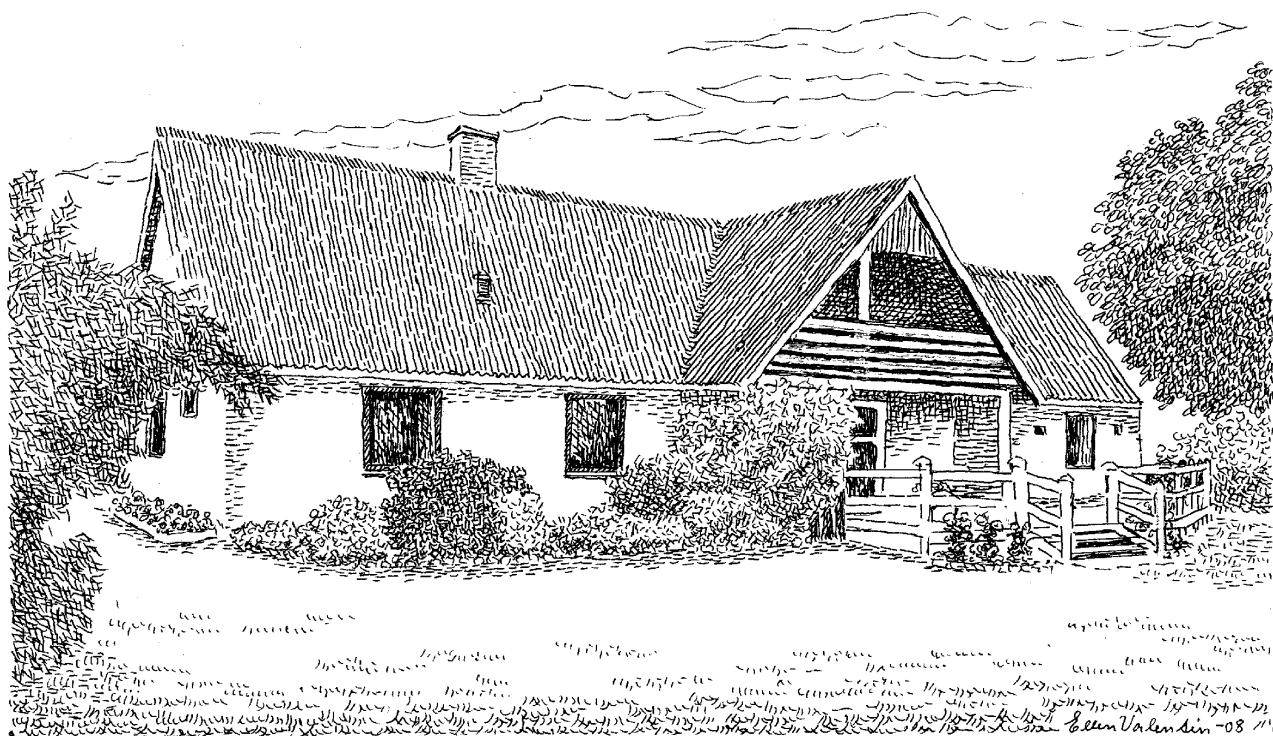
Anders og Vang Larsen stammer både fra Jeppe Nielsens slægt fra Thornegåden, Gregoriusslægten fra Tolstrupgården i Øster Egesborg Sogn og fra Lærkeslægten fra Høvdingshus (Høvdingsgård fra 1500-tallet til 1774). De fleste, der kan føre deres slægt tilbage til Mern Sogn i perioden 1700-1850, tilhører Lærke-slægten. Kort efter år 1800 holdt de fleste op med at bruge Lærkenavnet, da det ellers ville vise sig, at de alle var i familie med hinanden. Holger Munk kunne i 1958, da han omtalte Lærkeslægten og dens pinsler under svenskekrigene i Historisk Samfunds årsskrift ikke finde nogen af det navn; men det findes i begrænset omfang i dag. Der er mindst 2000 nulevende medlemmer af slægten.

Anders Larsen bor sammen med Mette Skov Rasmussen, der er dyrlæge og har haft dyrlægepraksis i Bonderup ved Næstved i et år. Hun har 2 islandske heste på ejendommen. Anders har 300 moderfår, der er en blanding af Texel og Gotland samt nogle Gotland. Han har 2 Border-Collie til at hjælpe sig med at passe fårene. Han leverer årligt ca. 500 slagtelam til Stensved Slagtehus.

Der er 2,4ha til Lydehøjvej 1; men derudover har Anders L. købt 30 ha af sine forældre på Rishøjgården, samt forpagtet de sidste 6 ha og bygningerne, da forældrene er gået på efterløn. Han har udover korn, græsfrø og lidt majs til fårene.

Anders L. arbejder ved siden af landbruget for Ejendomsfirmaet Tags Holding i Præstø, der arbejder med administration og renovering af ejendomme. Derudover kører han lastbil for Rene Stolze og driver lidt maskinstation.

Historien er skrevet af Vagn Boberg Nielsen med Holger Munk og Lilliendals afgiftsprotokoller som kilde.

Skyttegård i Mern ejes af Uffe Pedersen. Den ligger på Markskellet 2 og har matr. nr. 7a. I 1688-matriklen har den nr. 3.

Under Prins Jørgens Gods hed fæsteren Hans Bensen. I 1710 var han afløst af Hans Jensen. Gården lå inde i Mern by på Gl. Præstøvej Nr. 21. Den var 3-længet. Der var 8 heste og 2 køer. Hestene skulle bruges til hoveri på Lekkende, der var en ladegård under Vordingborg Ryttergods, m.m. I 1734 afløses han af Rasmus Olsen, og i 1750 hedder fæsteren Peder Svendsen. Han bliver i 1764 afløst af sønnen Svend Pedersen.

Da Nørre Mern i 1774 bliver overtaget af Lilliendal, kommer der ny fæster, Ole Larsen. Han bliver i **1777 afløst af Jens Andersen Skytte.** I 1772 var 6 af gårdene i Nørre Mern brændt. Det var meningen, at de skulle have været flyttet ud; men de turde ikke bo derude på marken; så Lillienskjold måtte flytte dem tilbage i gen.

Skyttegård var ikke blandt dem, der brændte; men da der i anden omgang i 1803-10 skulle flyttes 6 gårde ud på det stykke jord, de var tildelt, var Skyttegård blandt udflyttergårdene; men Jens Skytte var død i 1799, så han oplevede ikke udflytningen. Hans kone fortsatte fæstet i 18 år med sønnen Ole J. som medhjælper.

På "Hjemstedet" opstod et husmandssted med Hans Andersen som fæster. **Ole Jensen** starter som fæster i 1817, til han dør i 1860 og enken Karen Jensdatter har den i 8 år, inden **plejesønnen Niels Olsen** overtager den, nu som arvefæster. Han går på aftægt i 1905, og sønnen **Niels Nielsen** bliver arvefæster; men i 1910 er det tjenestekarlen Christian Michaelsen, der overtager fæstet. Han køber den til ejendom ret hurtigt.

Han havde gården til 1928, og deltog i mange offentlige gøremål bl. a. sognerådet; men han spillede kort på Mern Afholdshotel og tabte efter sigende gården i kortspil. Han blev efterfølgende en meget flittig daglejer.

Fra 1928 og i hvert fald til 1936 havde **Ivert Ivertsen** gården.

I 1945 hedder ejeren J. Fr. Larsen, og i 1950 Marius Jensen.

Knud Harling afløses i 1955 af **Niels og Margrethe Bojesen.** Niels Bojesen bygger ny Tektumstald i 1967. De følgende år bygges også nyt og om. I 1980 moderniseres stuehuset. De har børnene Rita, Bent, Janni og Ely.

Uffe Petersen overtog Skyttegården, der er på 21ha, i **1994**. Der var malkekvæg og lidt svin på gården, som siden er sat ud, køerne i nov. 2004. I stedet er der startet med en mindre limousinebesætning. Uffe arbejder i København i byggebranchen. Han er ugift og kommer oprindeligt fra Rønnedekanten..

Historien er skrevet af Vagn B. Nielsen med Holger Munks notater og Lilliendals afgiftsprotokoller som kilde.

Bjergholm på Trekanten 1 i Mern ejes af Per Hansen. Den har matrikel nr.8 og sandsynligvis gård nr. 7 i 1688-matriklen.

Under Prins Jørgens Gods hed fæsteren Hemming Rasmussen. I 1710 var han afløst af Olle Banke Pedersen. Gården lå inde i Nr. Mern by ca. på Gl. Præstøvej 33. Det var en trelænget gård. Der var 6 heste og 2 køer. Olle Banke var der til 1726.

I 1739 og 1750 hed fæsteren Jacob Jensen. Jacob Banke er der i 1768 og i 1771; men det er nok den samme som Jacob Jensen, da dette navn optræder igen i 1774 i auktionsprotokollen ved ryttergodsets salg. Gård nr. 7 blev ikke ramt af den store brand i 1772, da halvdelen af Nr. Mern brændte.

Det vides ikke om gården var med i den første udflytning i 1773 efter branden; men de blev også flyttet tilbage igen, da fæsterne ikke turde bo ude på marken. Fæsteren fra 1777 til 1786 hed Niels Hansen.

Han blev i 1786 afløst af Anders Rasmussen, der ca. 1805 flyttede gården ud i nærheden af Moerbjerget. Navnet er angivet på kortet fra 1770. Et moorbjerg var for 12 -1500 år siden en offentlig offerplads, hvor man ofrede dyr (heste og får) og mennesker. Gennem de sidste 50 år har der været tydelige spor af bålpladser Det var ofte også Tingsted; men det har vi ikke nogen oplysninger om her.

Et andet moorbjerg fandtes i år 500 ved Isøre (Rørvig). Det er det tidligste kendte parlament i Danmark (muligvis i hele verden). Her valgtes kongen Høder, der efterfulgte Rolf Krake, da han var blevet myrdet. Menneskeofringerne skulle understrege tingstedets betydning. Der er valgt mange konger på dette sted bl. a. Svend Tveskæg 500 år senere. Saxo har berettet om kongevalgene både i 500-tallet og i 1000-tallet.

Det har muligvis været Anders Rasmussen, der kaldte gården Moerbjerggaard. Det hed den i en udgave af Danske Gårde i 1912. Den har senere skiftet navnet til Bjergholm.

Inde i Nr. Mern by opstod på "hjemstedet" et husmandssted, hvor smeden Peder Nielsen opførte sit smedehus. Mariehøj er senere opført på stedet.

På Moerbjerggaard blev Anders Rasmussen i 1821 afløst af Mette Olsdatter og Jens Nielsen. Jens Nielsen havde i godt 10 år været fæster på Egebjerggård; men overtog nu den større Moerbjerggaard (Maarbjerggaard).

Jens Nielsen dør allerede i 1830, og Mette Olsdatter gifter sig med Jens Jensen fra Tubæk Mølle. Han overtager samtidig fæstet.

De går på aftægt i 1861, og Mettes søn af første ægteskab Ole Jensen bliver ny fæster. Da han dør i 1885, fortsætter enken Karen Hemmingsdatter som fæster til hun i 1888 bliver gift med Hans Bentsen, der er søn af Bent Mortensen fra Egebjerggård og barnebarn af Ole Jensen. Hans Bentsen køber gården til arvefæste i 1888.

Hans Bentsens søster og svoger Ane og Hans P. Hansen har Bjergholm fra 1912 til 1925. De havde haft Egebjerggård først som bestyrere og dernæst som arvefæstere. De køber gården til selveje inden for de første 3 år.

Deres søn Bendt Hansen havde Bjergholm 1925-62. Han havde haft Egebjerggård siden 1912. Han tog 5 ha af jorden fra Egebjerg med til Bjergholm. Der har gennem 120 år været et familiemæssigt samspil mellem de 2 gårde.

Hans søn, der også hedder Hans P. Hansen, har den 1962-89. Han var gift med Kirsten Krogsbæk Lilliendalsvej. Hendes far Bernhard Krogsbæk havde jerseykøer. Når de skulle til tyr på Tolstrupgården, yndede Krogsbæk, at sidde ude ved springboksen med den trængende ko, når man stod op om morgenen på Tolstrupgården.

Hans P, Hansen har gennem 30 år pløjet nogle gamle brandpladser op på Moerbjerget. De samme hvert år. De er ca. 1 meter i diameter, og kan også være 1 meter dybe. Der har muligvis foregået ofringer eller andet i jernalderen.

Per Hansen købte Bjergholm i 1989. Der er lavet 3 nye vandhuller på ejendommen, som har givet liv til mange nye dyr bl. a. klokkefrøer. Der findes også en brønd, som er 12 m. dyb. Den er altid fuld af vand, selv midt på sommeren, skønt den ligger i 53 m's højde.

Per Hansen har 4 børn: Frederik, Karen, Christian og Emma.

Historien er skrevet af Vagn B. Nielsen med Holger Munks notater og Lilliendals afgiftsprotokoller som kilde.

Dalsgård i Mern Trekanten 4 ejes af **Mogens Andersen**. Den har matr. 9. I den gamle 1688 matrikel havde den gård nr. 11.

Da Prins Jørgens Gods blev afviklet i 1710, og Vordingborg Ryttergods blev etableret, var det en 3-længet gård med 7 heste og 2 køer. I 1719 havde den 5 heste og 1 ko. Den lå inde i Nørre Mern by på Smedevej. Sandsynligvis lige bag Smedevej 3 eller 5.

Fæsteren hed i 1710 og 1719 Lars Hansen, og 1738/39 var det Rasmus Hansen. Både i 1726 og i 1740 var gården i meget dårlig stand. Kvæg- og hestesygge huserede.

Kvægsygen huserede først på Lekkendegården. Det var en smitsom pestsygdom. Da køerne på Lekkendegården døde af pest, blev hovbønderne sat til at tage huden af (skinne) dem, så huden kunne bruges til garvning. Men det resulterede i at de fik pesten med hjem på deres egen gård. Køer og ungdyr døde som fluer. Halvdelen af køerne i Sydsjælland døde af pest. Det var for øvrigt ikke bedre med hestene.

I 1740 bliver Badebygården nedlagt. Den lå i Mern ådal, og dens jord blev delt mellem Nørremerngårdene, så de kunne få nogle bedre græsgange. Det var medvirkende til at forbedre økonomien for Nr. Merns bønder, hvis gårde var dårlige og sat højt i skat.

I 1745 var Ole Hansen blevet fæster på gård nr. 11. Han blev senere Tredingsfoged. Denne skulle stå for sognets afvikling af hoveriydelser til Lekkendegården, betaling af skatter, lukning af gærder og at gårdene blev holdt.

Sognefogeden stod for vedligeholdelse af veje og broer. Birkeretten tilhørte ryttergodset (senere Lilliendal Gods).

I 1772 havde Hans Mortensen overtaget fæstet. Han var også tredingsfoged. Han var gift med den 11 år ældre Helvig Jørgensdatter, der tidligere havde været gift med Hans Pedersen på gård nr. 10.

Gård nr. 11, 10 og 4 andre gårde i Nr. Mern brændte 23. november 1772. Det var en forfærdelig situation. Det var ved at blive vinter. Ryttergodset var ved at blive afviklet og gårdene var ved at blive målt op til udflytning. I første omgang var man nødt til at rykke sammen på de resterende 8 gårde og måske nogen af husene. Der var også brændt 4 huse. Opmålingen af de nye gårde blev gjort klar. Men det tog sin tid med opmålingen. Der var stor uenighed mellem ryttergodsets

øverste embedsmand, regimentsskriver Børge Jacobsen og inspektøren Thorkel Baden, der stod for salget af ryttergodset. Det endte med, at Børge Jacobsen døde.

Der blev også lavet tømmer til at opføre nye gårde af. Nogle af dem er nok også ved at blive opført ude på marken som udflyttergårde; men nu fandt bønderne pludselig ud af, at de ikke turde bo der ude på marken ved alt troldeøj. Det endte med at Lillienskjold på Lilliendal, der havde købt Nr. Mern i 1774, måtte lade bønderne flytte hjem til byen igen.

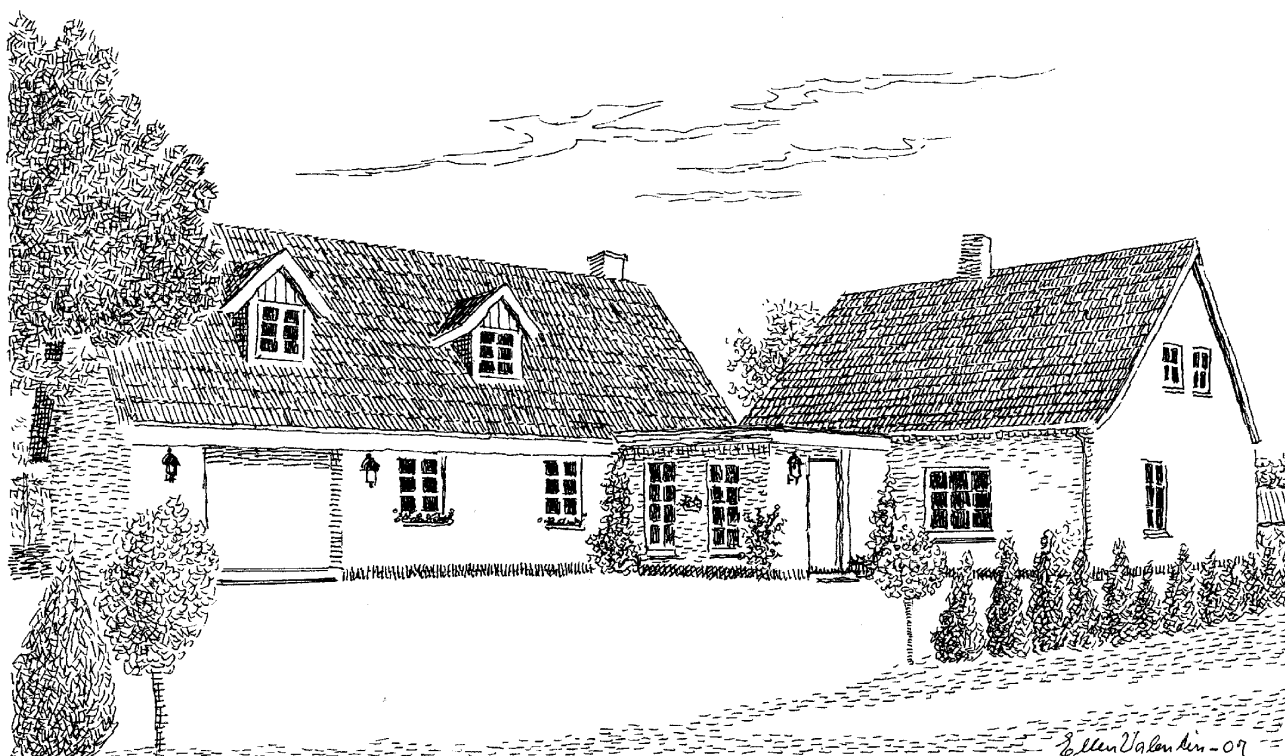
Hans Mortensen afløses i **1790 af skovfogeden på Høfdingehus Jacob Knudsen**, der i 1797 blev afløst af **Anders Nielsen**. Han kom fra Grumløse. Anders Nielsen **flyttede Dalsgård ud** i dalen i 1803. Han var den første udflytter i Nr. Mern i 2. omgang og havde den lige til 1851; men han mistede sin første kone Kirsten Andersdatter i 1833. Han blev samme år gift med Bodil Andersdatter, hvis mand Willum Peitersen, Højholt var død af **Malaria (gigtfeber)** 1 ½ år tidligere. Hendes søn **Niels Willumsen overtog gården i 1851**. I 1880 købte han den til arvefæste. Han havde den lige til 1902; men sønnen Willum Nielsen var blevet bestyrer i 1880. Denne blev arvefæster i 1902.

Han havde den kun til 1912 hvor sønnen **Kristian Nielsen** overtog den først til arvefæste og ca. 1915 til selveje. Lilliendal beholdt dog fortsat jagtpassageretten, hvilken de har næsten 100 år efter.

Kristian Nielsen havde den til 1950, hvor **sønnen Poul Nielsen** overtog den. I 1962 overtog **Bent Kristensen** Dalsgård. Hans kone Britta Nyborg er pædagog og blev børnehaveklasselærer ved Kalvehave Skole, da børnehaveklasserne blev oprettet.

Mogens Andersen overtog Dalsgård i 1990. Herefter drives kun planteavl med hovedvægt på græsfrøavl. Dalsgård er i dag på ca. 100 ha. Jorden blev forpagtet ud i 2008. Mogens Andersen er i dag frøavlskonsulent i DLF-Trifolium. Han har 2 sønner på 20 og 22 år, der begge læser.

Historien er skrevet af Vagn B. Nielsen med Holger Munks notater og Lilliendals afgiftsprotokoller som kilde.

Pernille Hauballe og Jens Hansen har Væver Hansens sted på Nedermarken 3 i Mern.. **Væver Hans Hansen** var den eneste af bondestand, der blev valgt ind i den grundlovgivende forsamling i 1848.

I 1814 havde **Hans Rasmussen** bygget sig et hus på den tildelte jordlod matr. 10 b. på Mern Nedermark. Han var fæster under Lilliendal. I 1822 overtages fæstet af **Peder Rasmussen**, der blev svigerfar til Hans Hansen, der blev gift med Peders datter Ane Kirstine. Hans Hansen flyttede ind hos dem med sin væv. Han var uddannet som væver på Køng Fabrik.

Præstø Torv

Han var en god ven af præsten Peder Rørdam, indtil han stillede op til valget til den grundlovgivende forsamling på Præstø Torv i 1848, hvor Peder Rørdam ledede valghandlingen. Peder Rørdam udråbte først den lærde professor Clausen som vinder; men da valget var foregået ved håndsoprækning og ikke stemte overens med virkeligheden, forlangte Hans Hansen omvalg. Det viste sig også, at han næsten havde fået **dobbelt så mange stemmer** som professoren..

Hermed var venskabet mellem præsten og væveren slut. Desværre endte det med, at Hans Hansen

blev udsat for en smædekampagne, og han måtte trække sig fra den grundlovgivende forsamling. Herefter valgtes N. F. S. Grundtvig, Peder Rørdams svoger i stedet.

I 1856 døde Peder Rasmussen, enken fortsatte fæstet til 1857. Hans Hansen overtog derefter fæstet. Han blev anklaget for giftmord på sin svigermor; men hun levede i bedste velgående om end lidt senil, og Hans Hansen blev for 3. gang erklæret: "**Fri for tiltale**".

Han mistede sin kone Ane Kirstine før hans svigermor døde. Han blev gift med Maren, som ved hans død blev gift med **Ole Rasmussen**, der fortsatte som fæster til denne døde i 1888. Enken fortsatte fæstet til 1910, da Jens Pedersen og Caroline (muligvis Hans Hansens datter) køber det.

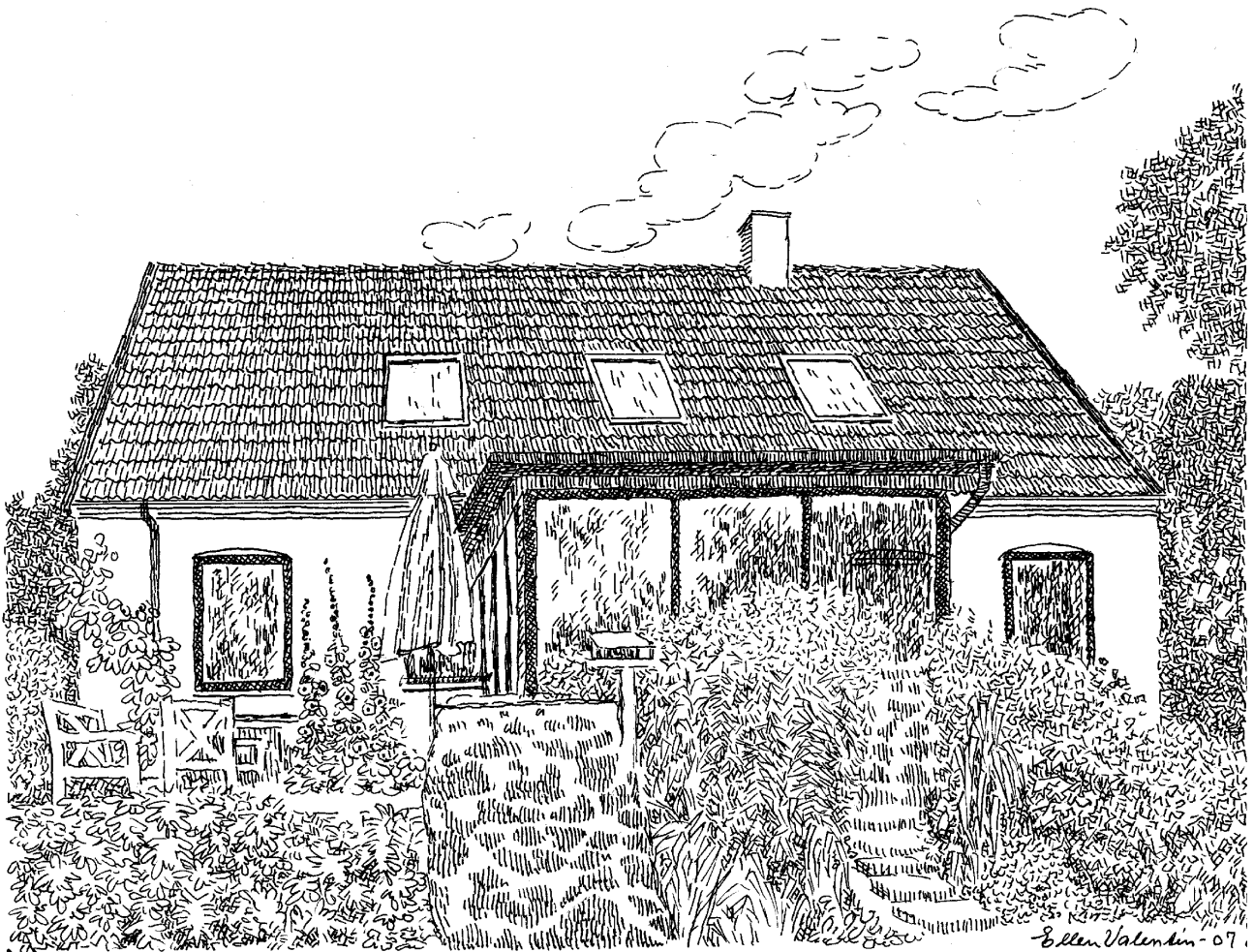
I 1948 købte **Arne Nielsen** stedet; men da han køber gård på Møn, overtog parcellist **Emil Jørgensen** og hans kone **Laura**. De solgte til **Maren og Thomas Nielsen i 1961** Thomas stammer fra Møllevang og har været mejerist i Canada m. m.. Da de overtog Møllevang i 1968, solgte de til tidligere chauffør på Oremandsgård Enevold Rudbæk og søsteren Olga.

I 1998 rejstes en mindesten ved ejendommen for **Hans Hansen**. Der har tidligere været rejst en tilsvarende på Mern Kirkegård længe efter, at hans grav var sløjftet.

Til nytår **1991 købte Pernille Hauballe og Jens Hansen** huset. Jorden er solgt fra.. I 1798 døde møllerens kone på Mern Vandmølle, det nuværende rensningsanlæg, få hundrede meter derfra. Hun døde barnløs, og hun hed Ane Pouline Hauballe. Det varede mere end hundrede år før der igen kom en Hauballe til egnen fra Jylland. Men nu er der flere..

Pernille Hauballe er født i 1971 på det gamle mejeri i Mern, som datter af tømrermester Arly Hauballe og Jutta Jensen. Jens Axel Sønderup Hansen er født i 1959 på det nuværende militærområde Kulsbjerg, som søn af parcell. Jørgen Hegelund og Annalise Sønderup Hansen. Pernille og Jens fik i 1992 sønnen Rasmus og i 1996 datteren Mathilde.

Pernille arbejder på et opholdssted og Jens er selvstændig smed, og de har tilbagekøbt 1 ha. jord. Historien er skrevet af Vagn B. Nielsen med Lilliendals afgiftsprotokol og Thomas Nielsen som kilde.

Højholt i Nedermarken i Mern ejes af Maren og Thomas Nielsen.

I 1772 havde Nørre Mern besluttet, at byen skulle rebes (i **forbindelse med** udskiftningen), og Vordingborg Rytterdistrikt, som Mern var en del af, skulle sælges på auktion og deles i 12 selvstændige godser.

Så skete den helt store katastrofe. Den 23/11 **1772 brændte 6 gårde** på og ved Smedevej i Nr. Mern, 2 af dem syd for Smedevej og 4 nord for.

Der lå ellers 3 gårde syd for Smedevej; men den midterste matr. nr. 9 i 1688- matriklen slap med skrækken, hvorimod nr. 8 (Smedevej 4) og nr. 10a lidt øst for nr. 9. begge gik op i luer.

Det har været en kæmpeopgave for de andre familier, at få genhuset de 6 familier. Nogle af gårdene var planlagt flyttet ud på marken; men der var ikke trukket lod, og der var absolut ikke taget nogen beslutninger.

Nu havde branden næsten foretaget en lodtrækning. De 6 måtte flytte ud på marken; men udskiftningen var ikke helt kommet på plads, og der var troldeøj derude på marken.

Der var vist ikke blevet bygget ret meget ude på marken, da Lillienkjold, der var blevet den nye godsejer, flyttede gårdene hjem igen. 2 var blevet nedlagt og lagt ind under Høvdingegården til hovedgårdsjord. Der blev også skiftet nogle fæstere. På Smedevej 2-4 var gården nedlagt, og 2 husmandssteder var oprettet.

Ude i Egebjergskoven og på Bauehøjmarken var Egebjerggården. Her blev udstykket 4 husmandssteder ekstra ude ved Nedermarken på Egebjerggårdens jord, så nogle af de fæstere, der ikke duede, kunne blive husmænd her. Så var der også flere til at udøve hoveri på Lilliendal.

Fra gammel tid var Bauehøjene blevet brugt til signalbål. Der var også en Bauehøj i Kalvehave. Disse fandtes for øvrigt hele vejen ned igennem Europa også i Sydspanien. Kirkeklokken var et andet signalmiddel.

På toppen af Bauehøjen blev husmandsstedet Højholt oprettet, og senere opført på matr. 10 d. Ved siden af, neden for Bauehøjen, oprettedes husmand Væver Hans Hansens husmandssted på matr.nr.10 b.

De første fæstere af Højholt måtte bo som indsidere inde i Mern by sandsynligvis på Smedevej 2-4. Den **første** kendte **fæster er Hans Sørensen**. I 1791 afløses han af Niels Olsen, og denne afløses i 1795 af Hans Olsen. Hans O. bor dog stadig i 1810 som indsidder inde hos Michel Jacobsen på Smedevej 4.

I 1811 kommer **Willum PEITERSEN** – født 1782, søn af husmand og daglejer Peiter Tobiasen og Ane Sørensdatter i Viemose, til, og han får bygget Højholt (høj ved skov) ude på Bauehøjen. (Hovedministerialbogen **1831: Døde:** 19de Septembr. - Willum Peitersen - Huusmand i Nørre Mehrn - 49" Generel Anmærkning i Hovedministerialbogen, Mern sogn, døde mænd 1831 - side 232: "De fleste af dem, som ere døde siden 19d August ere døde af en Epidemie, som Lægerne kaldte febris cholericæ, som var en Art Dysenterie eller Kholera og har foraarsaget den store Mortalitet i de sidste Maaneder af Aaret 1831." - Der døde 43 af kvindeskøn i Mern sogn 1831 og 49 af mandskøn; heraf 42 fra slutningen af august.

I nabosognet Allerslev er skrevet under døde kvinder, side 215 i kirkebogen: "Alle fra 17. August og til Aarets Udløb vare Dödens Offer formedelst den almindeligen herskende galdeagtige Nervefeber og dennes efterladte svæggende Feberfølger"). Det er **malaria**, også kaldet "**Den lollandske Feber**", de døde af. På Lolland fik 40 % af befolkningen malaria det år og **1160 personer døde af det i 1831**. Det er beskrevet i fagbladet "Ingenøren" 4/4 2008.

Det år var det så slemt, at mange gårde stod uhøstede, da høstmandskabet var syge. Kærne blev heller ikke malket. Det er det eneste år i den tid, det har været registreret, at dødstallet har været højere end fødselstallet. Sygdommen er beskrevet meget indgående af lægen Carl Adam Hansen Nysted i perioden 1875-1913.

Malariaen var stadig slem, da Carl A. Hansen begyndte sine undersøgelser i 1875. Den kom som bølger specielt i fugtige varme somre. Den 4. bølge ramte både Lolland-Falster og Allerslev Sogn i 1858.

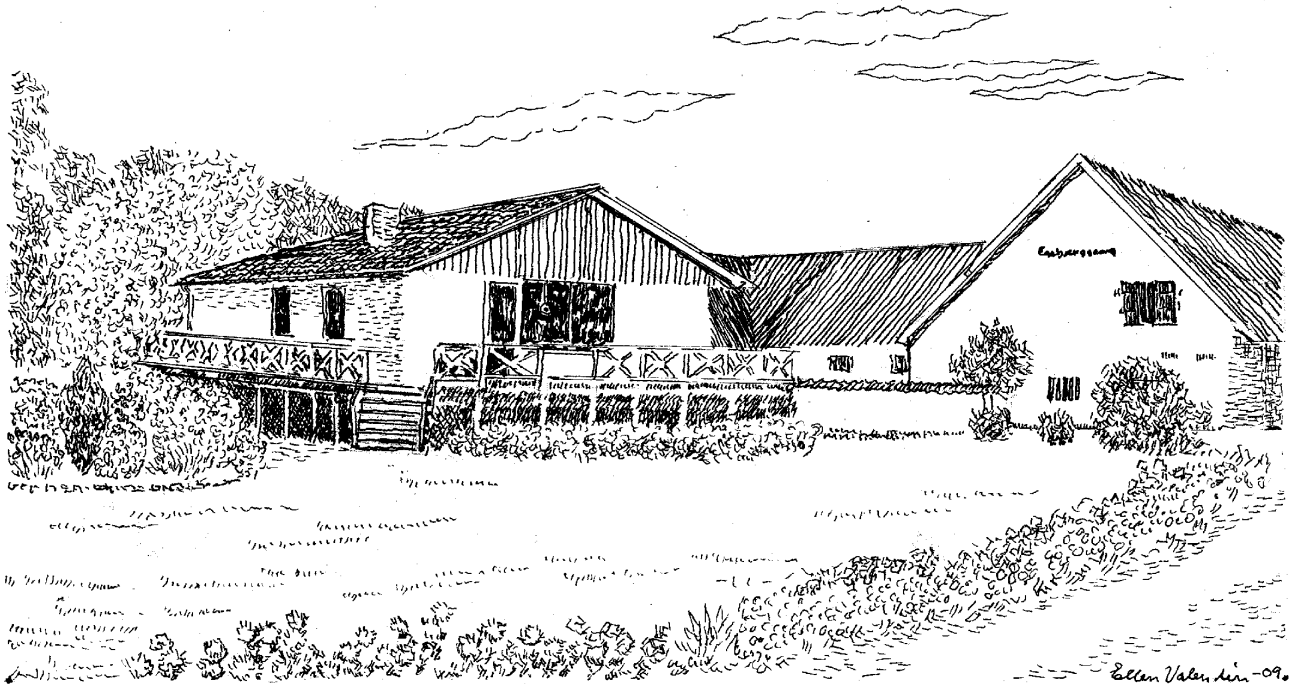
Efterfølgeren på Højholt. Hans Jensen har den kun i året 1834. Købmand Grønvold i Præstø får pant i fæstet, og Hans Jensens enke (Maren Andersdatter) bliver allerede i 1835 gift med Peder Peitersen (søn af husmand Peiter Olsen og Bodil Hansdatter i Stårby), der har fæstet i 41 år til 1876

Året 1835 må have været et hårdt år for egnen, for næsten alle fæsterne i nabobyen Stårby pantsætter også fæstet til købmand Grønvold og 2 gårdmænd bliver skilt (separeret), og bliver afløst af 2 andre.

I 1876 bliver Peder Peitersen afløst af Jens Hansen. Husmændene må da stadig gå på hoveri på Lilliendal. Han arbejder vist i skoven en del af tiden; men engang i 1900 – tallet begynder Jens Hansen at samle æg. Han bliver ved stedet i 60 år, og køber det fri af Lilliendal.

I 1930 overtager Christian Hansen det og i 1947 Hans Petersen. Rita og Børge Hansen køber ejendommen i 1958. De får børnene Torben og Carsten Højholt. Carsten har et antennefirma i Bårse, og Torben har et IT- firma i Præstø.

I 1976 overtager Maren og Thomas Nielsen det. De har 3 voksne børn Johannes, Mette og Martin. Martin driver et haveservicefirma fra ejendommen. Historien er skrevet af Vagn B. Nielsen og Lars Skovvang Larsen med Holger Munks notater og Lilliendals afgiftsprotokol som kilde.

Egebjerggård på Jungshovedvej 20 ejes af **Hans Romme**. Den har matrikel nr. 10 i. Den havde sandsynligvis gård nr. 1 i den gamle 1688-matrikel.

I 1710 under Prins Jørgens Gods var gård nr. 1 firelænget. Der var 6 heste og 1 ko. Grunden til at der var så mange heste, var bøndernes hoveripligt. Der skulle altid være et plovspand og et reservespand + lidt ungheste. Så der var ikke græs til ret mange køer.

Fæsteren hed Olle Christensen, og han fortsatte under Vordingborg Ryttergods til efter 1750. I 1756 hed fæsteren Hans Olsen. Han oplever både den store brand i 1772, hvor halvdelen af Nørre Mæhr brænder, og Ryttergodsgodsets auktion i 1774. Gård nr. 1 brændte ikke. Den lå sandsynligvis ved Mern Å ved præstegården.

Ved ryttergodsets salg blev den købt af Lillienkjold. Lars Jensen overtog fæstet i 1777; men blev allerede i 1779 afløst af en ny Hans Olsen. Hans Olsen var gift med Lisbeth Nielsdatter. Han underskriver hoverikontrakt med Lilliendal, selv om det er Reiersen på Nysø, der ejer Lilliendal på det tidspunkt.

Hans Olsen døde i 1802, samtidig med at Adam Knuth købte Lilliendal. Han prøvede igen at udflytte Nr. Mern, hvilket var mislykket efter branden 30 år tidligere.

Anders Pedersen prøvede på at flytte gården ud på Nørre Mæhrens Eggebjerg(Ægebjerg), Toftebjerg og Baunehøjen (signalhøjen). Det var kratskov det meste af det, så det var en hård omgang at opdyrke. Grev Knuth og godsforvalteren fandt ud af, at halvdelen af gården kunne opdeles i 4 husmandssteder. Så var der 5, der kunne komme på hoveri i stedet for 1.

Jens Nielsen løste allerede i 1807 Anders Pedersen af som fæster; men i 1821 får han den noget større Maarbjerggaard(Bjergholm), og Jens Olsen bliver ny fæster på Egebjerggård. Da

hans kone Maren Larsdatter døde i 1850 går han på aftægt, og overlod fæstet til datteren Maren Jensdatter og svigersønnen Bendt Mortensen, der var af Lærkeslægt fra Høfdingehus.

Da Bendt Mortensen døde i 1885 fortsatte Maren Jensdatter til sin død i 1908, 87 år gammel. Som enke købte hun gården til arvefæste noget senere end de mandlige fæstere. Hendes datter og svigersøn Ane og Hans Peter Hansen var bestyrere for hende. Da hun døde blev de arvefæstere; men i 1912 overtager de den noget større Bjergholm, og de overlader Egebjerggård til sønnen Bendt Hansen; men de tager de 5ha med, der oprindeligt hed Toftebjerg.

Bendt Hansen har den, til han overtager Bjergholm i 1925. Han havde købt den til selveje i 1915 fra Lilliendal.

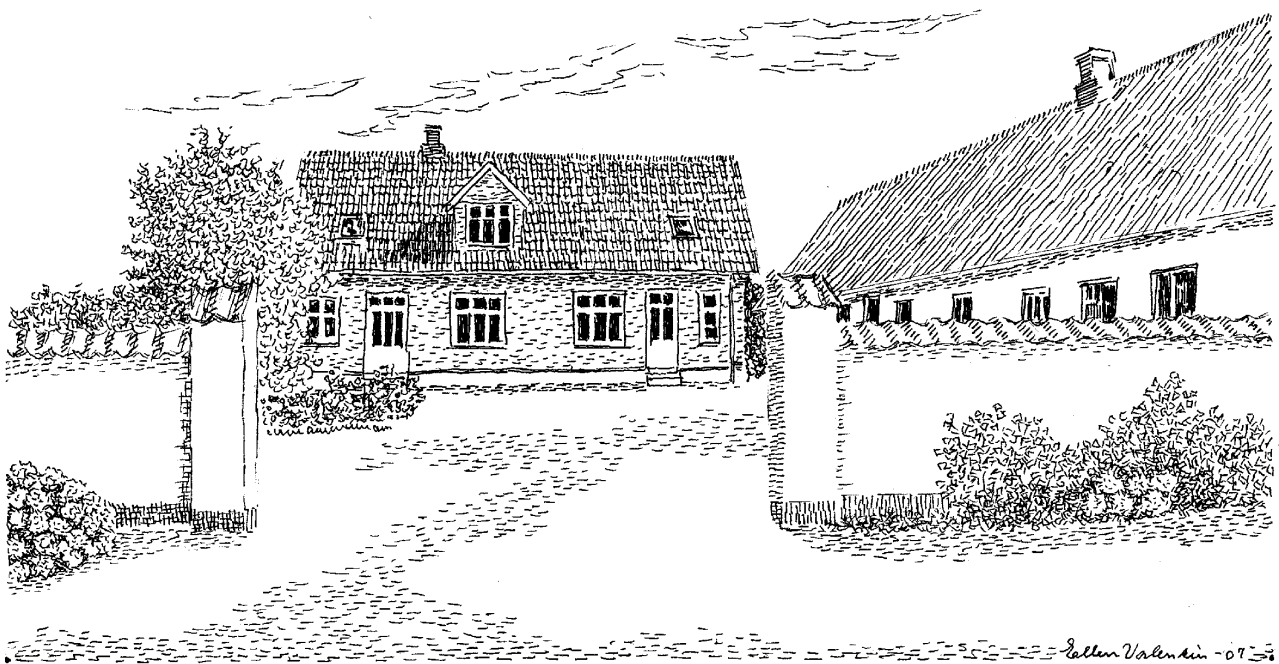
I de næste par år, hvor krisen i 30'erne nærmede sig købes den af en svensker ved navn Jønson i 1926. Det går ikke så godt. Bendt Hansen må tage den tilbage. **I 1930 er Aksel Jensen blevet ejer. Sønnen Viggo Jensen blev ejer i 1945.** Han var gift med Elleds Jensen og han var formand for Mern Andelsmejeri i begyndelsen af 50-erne. De havde i mange år en familie fra København på ferie. Denne familie forærede som tak en rødbøg, som blev plantet på gården, og den står der endnu.

Viggo Jensens søn Svend Erik Jensen gift med Grethe overtog Egebjerggård i 1969, da hans far døde. De havde børnene Anders, Niels og Lars. Den ældste Anders bor i dag i London. I 1974 brændte gården, og familien måtte flytte til Gammelgård under Oremandsgård i et halvt år, men kunne efterfølgende flytte tilbage til en ny gård.

I 1980 brænder overdelen på stalden. På det tidspunkt er byggematerialer og byggeomkostninger blevet så dyre, at renoveringen koster lige så meget som nyopførelsen 6 år tidligere. I 1981 må de sælge Egebjerggård **til Sten Larsen, og han sælger i 1983 til Hans Romme.**

Hans Romme arbejder i dag ved Rigspolitiets Kursuscenter på Avnø. Han er gift med Bodil, der arbejder som sygehjælper om natten på Ulfundcentret i Stege. De har en datter, Jeanette, der er bosat i København.

Jorden til ejendommen er forpagtet ud. Hans Romme har en lille besætning af Hereford fedekvæg. Historien er skrevet af Vagn B. Nielsen med Holger Munks notater og Lilliendals afgiftsprotokoller som kilde.

Gedebakkegård i Nedermarken i Mern ejes af **Lars Gregersen**.

På Christian d. 5.s og Broderen Prins Jørgens tid hed gårdmanden på Gedebakkegården Bendt Jørgensen. Han havde den største og mest velstående gård i Nørre Mern. Gården lå vist der, hvor Mern Mejeri blev opført i 1890. Der var 12 slette og 3 mådelige gårde i Nr. Mern i 1710, da der blev gjort status på Prins Jørgens Gods ved dennes død. Gården havde nr. 14 i den gamle 1688-matrikel..

Bendt Jørgensen var født på gård nr. 14 i Sønder Mern, vist nok på Solhøjgården eller på skomager Poulsens ejendom. Broderen Hans Jørgensen havde haft den gård efter deres fælles far Jørgen Hansen. Det var også en rig gård.

Bendt Jørgensen havde stadig Gedebakkegård i hvert fald i 1719. Nu var han blevet kongelig rytterbonde på Vordingborg Ryttergods.

Sønnen Olle Bendtsen havde den i 1739. Det var fortsat den største gård i Nr. Mern, hvilket den var i hans tid. Han var gift med Anna Hansdatter, der var ud af Lærkeslægt fra Høvdingehus. Broderen **Hans Bendtsen** overtager fæstet i 1764. I 1772 brænder 6 gårde i Nr. Mern; men selv om Gedebakkegård ikke ligger så langt fra de 2, undgår den branden.

I 1774 sælges Ryttergodset på auktion, og Nr. Mern kommer under Lilliendal. Året efter bliver Olle Bendtsens **søn Bendt Olsen** den nye fæster. Udskiptningen bliver kortlagt. Nr. 14 skal flyttes ud på Gedebakken i Nedermarken. Den får nu matr. nr. 11; men der er meget modstand fra bønderne mod at flytte helt derud på marken, også blandt dem, hvis gårde er brændt. Nogen af dem flytter hjem igen og 2 af dem bliver nedlagt, og jorden bliver lagt ind under Høvdingegården.

Bendt Olsen **dør i 1799** og hans **enke Karen Nielsdatter** fæster gården og driver den med hendes 8 børn, som hun har fået sammen med Bendt Olsen. Det er svært at sige, hvornår gården bliver flyttet ud, måske omkring 1810, da husmandsstederne på Nedermarken bliver bygget.

I 1833 overtager den yngste af de 4 sønner **Rasmus Bendtsen** fæstet. Men i 1859 fik hans datter Mette Marie og svigersønnen Engelbrecht Rasmussen et stykke jord, hvorpå de fik lov til at bygge sig en gård, Hulemosegården, og i 1860 fik sønnen Hans Rasmussen et stykke jord til sin ejendom. Endelig fik sønnen Rasmus R. et stykke jord oppe ved Buktvædskoven. En søn Jens R. havde fået en gård oppe mellem Sønder Mern og Lundeskoven. Niels Rasmussen overtager fæstet af Gedebakkegård i 1868 og køber sig ind som arvefæster i 1878. Århundredeskiftet passerer og fæsteren hedder fra 1901 Peter Andreasen.

Niels Hansen, hvis søn H.P. Hansen skrev bogen: "Det eneste Paradis" med udgangspunkt i Gedebakkegård, købte den for 13.000 kr. i 1905. Han havde den til 1923, hvor han solgte den til tidligere skipper Johannes Hansen fra Sandvig Kohave. Hans kone Maren Kirstine er datter af arvefæster Niels Rasmussen, der sluttede i 1901. Niels Hansen overtager Mern Afholdshotel, hvor han dør i 1927.

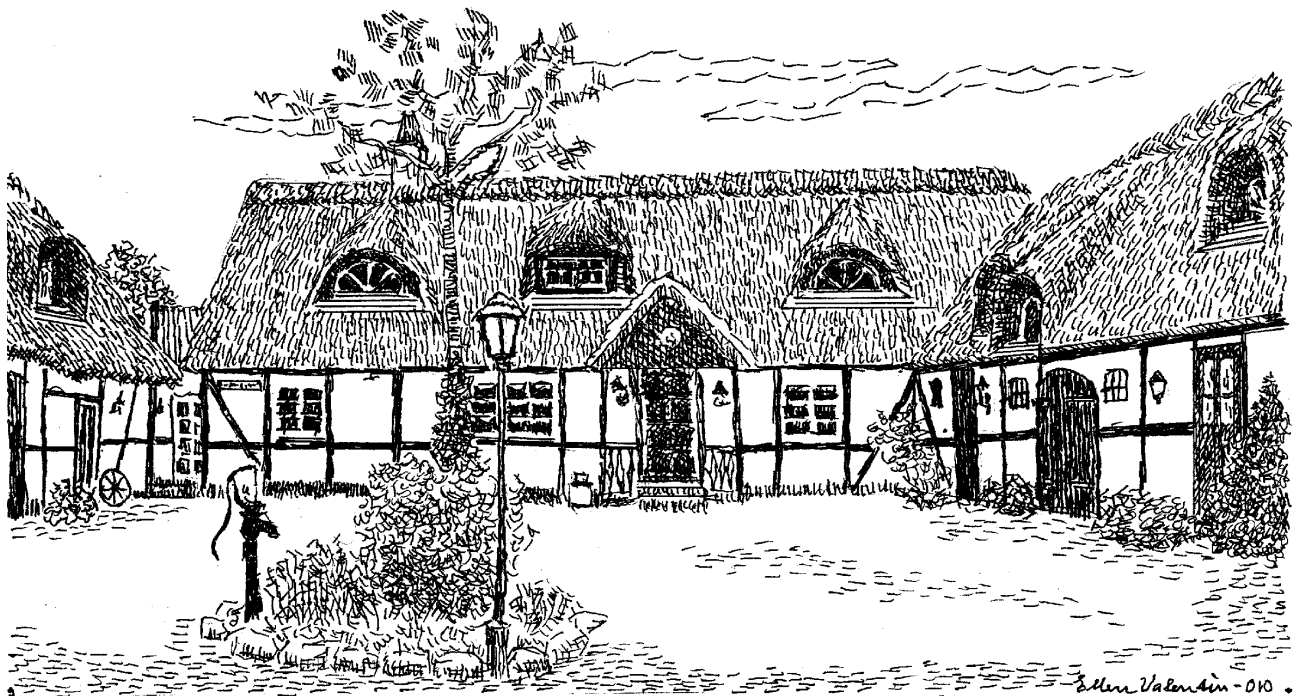
Johannes Hansens søn, Kaptajn Christian Hansen, overtager den i 1952. Hans søster Gerda H. bliver husbestyrerinde for ham. Gedebakken skiftede navn til Kaptajnsbakken på det tidspunkt. Efter "Kaptajnen"s død sælger søsteren Gerda ca. 1981 gården til Peter Kiersgård, der planter kirsebærtræer i en del af den. Peter Kiersgård var også postbud.

Aksel Gregersen og Lars Gregersen overtager den i 1986. De havde allerede i 1982 købt nabogården Hulemosegården. Aksel G. var murermester og Lars er uddannet landmand. De fortsætter med kirsebærtræer, traditionelt markbrug og slagtekalve, og stuehuset er lejet ud til 1991, hvor Birgit og Aksel Gregersen flytter ind. Lars bliver gift med Kirsten, og bliver boende på Hulemosegården.

I 1997 flytter Aksel og Birgit til Møn. Lars overtager det hele og bygningerne til Hulemosegården bliver solgt. Kirsten og Lars flytter ind på Gedebakkegården. Kirsten stammer fra Jylland og de har 2 børn, adopteret fra Vietnam, Stine født i 1997 og Simon født i 2001.

Lars arbejder som selvstændig entreprenør og Kirsten er sygeplejerske på operationsgangen på Næstved Sygehus. Jordbærproduktion påbegyndes i 1993; men slagtekalvene ophører. Kirsebærtræerne reduceres og forsvinder senere helt. Der plukkes nu jordbær på 5ha. De fleste jordbær sælges ved landevejen. Resten af jorden er forpagtet ud.

Kilde: Vagn B. Nielsen har skrevet historien med Holger Munks notater og Lilliendals afgiftsprotokoller som kilde.

Bøgely Matrikel nr. 11c i Nørre Mern ejes af **Gitte Linde og Lasse Rosenkrands Christensen**. Den ligger på Nedermarken nr. 8.

Det er en lille gård, der er oprettet i 1860 af Hans Rasmussen. Han var søn af Rasmus Bendtsen, der havde Gedebakkegården. Rasmus Bendtsen delte ud af sin jord til sine børn. Datteren og svigersønnen Mette Marie og Engelbredt Rasmussen fik først Hulemosegården.

Sønnerne Hans og Rasmus Rasmussen får hver en parcel. Herved blev Bøgely oprettet.

Misvækst

Nedermarken havde egentlig ført en lidt omtumlet tilværelse, da Nr. Mern var en fattig landsby i begyndelsen af 1700-tallet. Der havde været misvækst mange gange. Det var **ikke altid at udsædsmængden kom hjem igen**, og bønderne havde bragt **kvægsygen** med hjem fra Lekkendegården, når de havde været på hoveri der.

De kunne ikke betale deres afgifter, og flere af gårdene lå øde. Præstens søn blev sat til at fæste en af disse ødegårde; men det endte med, at den blev delt mellem de 4 rige Tågebybønder.

Da Regimentsskriveren (Ryttergodsets administrator) havde gjort dette med succes 1 gang, ville han gøre det med endnu 1 ødegård; men Tågebybønderne ville ikke betale højere afgift. Så det endte med at jorden blev lagt til Sandvig som overdrevsjord, og der skete lidt regulering mellem landsbyerne Sandvig og Tågeby.

Det var grunden til, at Sandvig havde overdrevsjord oppe imellem Nr. Mern-gårdene. Den jord er senere blevet til Granlygård, en udflyttergård af Sandvig.

Bondeslag

Men Nr. Mern havde stadig problemer med at betale afgifterne, og i 1734 var der et bondeslag i Mern. Jeg har ikke kendskab til forløbet; men i 1740 gik Regimentsskriveren den modsatte vej og lægger mere jord til Nr. Mern, idet den lille nabolandsbys enlige gård, Badebygård blev nedlagt, og jorden blev brugt til overdrevsjord og græsgange for bønderne i Nr. Mern.

Det blev til en væsentlig del af Mern Nedermark, og det forbedrede forholdene for bønderne i Nr. Mern.

Udskiftningen

Ved udskiftningen skete der det, at en væsentlig del af Badeby/Nedermarken blev lagt til Høvdingsgård mod, at Lilliendal fik jord i Østergårdstræde til Østergård og hovedgårdsjord til selve Lilliendal.

Men Gedebakkegård blev samtidig flyttet ud, og der blev oprettet nogle husmandssteder i Nedermarken.

Bøgely blev først oprettet i 1860. Den blev vel kaldt Bøgely, da noget af jorden lå i ly af Bugtvedskovens bøgetræer. På udstykningskortet kan man se, at det meste af Bøgelys jord havde hørt til Badebygården. Den havde vist været i samdrift med Nr. Mern.

Bøgelys beboere

Hans Rasmussen var gift med Inger Kirstine Rasmusdatter fra Toftgård i Mern, og da han døde i 1870, blev hun gift med Jørgen Nielsen Fra Store Røttinge. Han blev arvefæster og kaldte sig boelsmand, en titel der ikke blev benyttet så meget i Sydsjælland. De kaldte sig som regel for parcellister.

Da han døde i 1890 fortsatte enken et årstid; men i 1891 overtog sønnen af første ægteskab, Rasmus Peter Rasmussen arvefæstet. **Rasmus P. Rasmussen blev selvejer** omkr. 1915, og sønnen **Hans Rasmussen** overtager den ca. 1934.

Han lagde et stort arbejde i at dræne al jorden for at forbedre frugtbarheden, ved den lejlighed sløjfede han den mergelgrav, der havde leveret ler til de lerklinede vægge. Han havde den til han flyttede på plejehjem i 1976; men havde inden da solgt jorden til Olga og Børge Madsen i Tågeby. Olga var hans niece. Hans Rasmussen døde på Solhøj i 1981.

Hans datter og søn Inger og Jørgen havde gården til de solgte til Hans Henning Christensen, der boede på Amager. Han købte Bøgely i 1983 og gennemførte en omfattende renovering og ombygning. Han indrettede stuehuset i 2 etager og moderniserede alt inkl. begge længer. Han indrettede ko - og svinestalden til veteranbilmuseum og loen til værksted med grav og lift, så han kunne reparere køretøjerne. Han gjorde meget i Jaguar, Austin Healey 3000 og vist nok Porsche. Han brugte det til sommerhus frem til 2001.

Han flyttede til Spanien og solgte ved årsskiftet 2001/02 til Gitte Linde og Lasse Rosenkrands Christensen. De kom fra Roskilde. Sidstnævnte er ansat ved politiet.

Artiklen er blevet til på foranledning af **Per Christensen i Seattle** i USA. Han er barnebarn af blikkenslager Vilhelm Sørensen og graver Jenny Sørensen i Mern. Sidstnævnte var født på Bøgely, som datter af Rasmus P. Rasmussen.

Pers mor, Eva er vokset op i Mern. Hun boede med sin mand Evald, officer i flyvevåbnet, i Skovlunde, hvor Per er vokset op. Han er civilingeniør fra DTU i Lyngby, og har taget en Ph.d. i datalogi i Seattle, hvor han mødte sin kone. Han aftjente sin værnepligt i Karup. Han fik efterfølgende job i Berlin i 3 år og blev gift i Mern Kirke i 1997. Per var 2 år på Hawaii og har derefter været næsten 10 år hos **Pixar i Seattle som software-udvikler**. De laver animationsfilm som Toy Story og Cars.

Per arbejder på et program, der beregner de billeder, en film består af. Det involverer meget matematik og fysik i at få billederne til at se ordentlig ud. I 2010 blev han tildelt en teknisk Oscar for hans bidrag til, at udvikle en effektiv metode til at simulere en bestemt slags refleksioner.

Per bidrager også med gamle billeder til hjemmesiden Mern-by.

Historien er skrevet af Vagn B. Nielsen med Holger Munks notater og Lilliendals afgiftsprotokoller som kilde.

Hulemosegaard

Hulemosegaard ligger ved Mern på Skovlinien 4. Den ejes af John Lund og har matr. nr. 11 e.

Den opstod i 1856 da Rasmus Bendtsen på Gedebakkegård overlod en parcel af gården til datter og svigersøn **Mette Marie Rasmusdatter og Engelbrecht Rasmussen**, der stammede fra Toftegård i Nr. Mern. Han er opkaldt efter sin farbror, der også hed Engelbrecht Rasmussen. Denne blev myrdet i 1825 af sin svigerfar Peder Mikkelsen i Stensby. Svigersønnen blev myrdet, da han ikke undte svigerfaderen en kop kaffe; men det var nok mere på grund af den snaps, der plejede at være i den. Han blev henrettet på retterbanken i Ugledige.

I 1888 overtog datter og svigersøn, **Ane Rasmussen** og Christen Andersen Hulemosegaard. Engelbrecht, der var gået på aftægt, overlevede svigersønnen, der døde allerede i 1896. Ane blev derefter gift med **Karl Bertelsen**

Lercheslægt

Familien stammede tilbage fra Rasmus Bendtsen og familien fra Gedebakkegård og Toftegård fra den berømte Lercheslægt der var på Høvdingshus, det tidligere Høvdingsgaard tilbage i 1620. Den lå 1 km øst for denne.

Det var i 1926 igen en datter og svigersøn, **Kirstine Bertelsen og Aksel Jensen**, der overtog gården. En søster til Kirstine, Marie Bertelsen gift Petersen fra Enegårde var i år 2000 på besøg på gården. Hun var da 100 år gammel.

Sønnen Poul Jensen overtog den i 1966. Han var forpagter af Rishøjgaard i Ammendrup. Den boede han på. Han var gift med Inge fra Granliden. Hun er også af Lercheslægt. Kirstine og Aksel gik på aftægt og blev boende på gården.

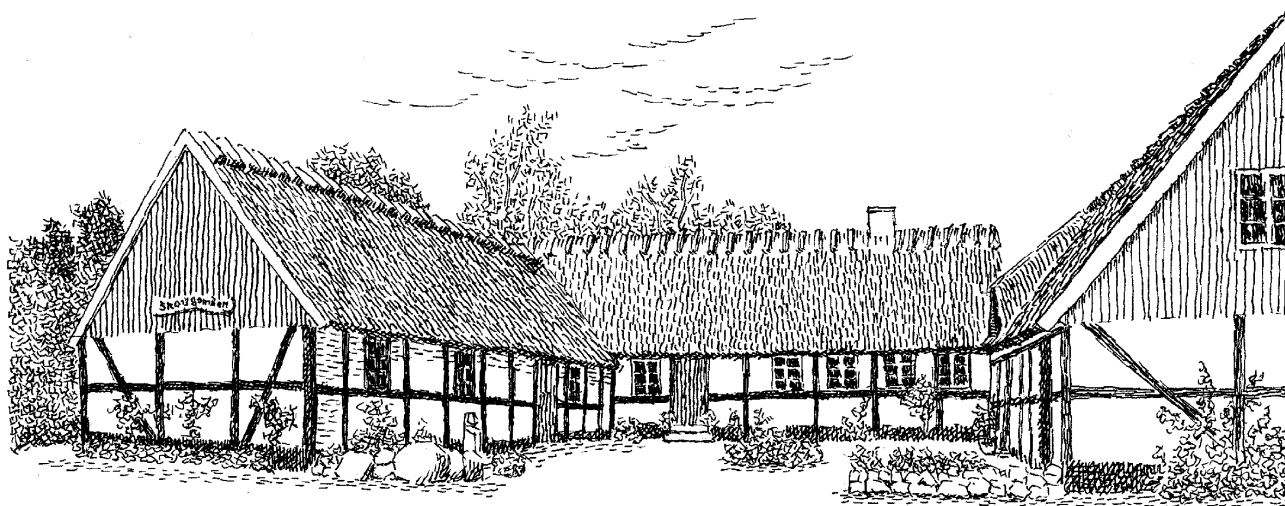
Lars Gregersen overtog Hulemosegård i 1982. Han solgte jordbær fra den, både plukkede bær og ved selvpluk. I 1986 overtog han også nabogården Gedebakkegården; men flyttede først over på den i 1997. Hans forældre havde boet begge steder, og hans mor Birgit Gregersen havde haft atelier med produktion og salg af keramik på begge adresser. Han fortsatte med jordbærsalget og udvidede det til også at omfatte grøntsager. Han beholdt jorden matr. nr. 11 b, og solgte bygningerne under matr. nr. 11 e til John Lund.

John Lund købte Hulemosegaard i oktober 1998 efter at have boet i Køge en årrække. Det var meningen at oprette en Bed & Breakfast; men det blev opgivet, da der kun kom ganske få kunder. Gården står som da John overtog den i 1998. Hans første kone Inge – Lise døde i 2006. Han er nu blevet gift med Elisa Wennström.

I halvfemserne havde han en lang "tvist" med kommunen om at opføre en antennemast på ejendommen, så han kunne komme i kontakt med sine venner over hele verden via Amatørradiosporten. Det lykkedes langt om længe.

En anden interesse handler om **Anders Lassen**, der er vokset på Høvdingsgaard. Anders Lassen var den ene af 2 danskere, der nogensinde har modtaget Vichthoriakorset, den største tapperhedsmedalje, der er tildelt i det britiske imperium nogen sinde. Han fik den for sin indsats i 2. verdenskrig for englænderne. Han fik 6 andre engelske tapperhedsmedaljer; men mistede livet kort før krigen sluttede.

Historien er skrevet af Vagn Boberg Nielsen med Lilliendals afgiftsprotokoller og Kirkebøger som kilde.

Skovgård på Nedermarken 7 i Mern ejes af Edith og Svend-Erik Frederiksen. Den blev i 1867 udstykket fra Gedebakkegården. Rasmus Rasmussen fik som den 3. af børnene et stykke jord oppe ved Bugtvedskoven, og kaldte sin lille gård på 8ha for Skovgård. Året efter bliver Gedebakkegård overtaget af broderen Niels Rasmussen. Rasmus Rasmussen bygger sin gård, Skovgård. Denne har han i 27 år som fæster og arvefæster. Han har 7 døtre og ingen sønner, og han overdrager arvefæstet til Anders Hansen i 1894. Da det er en lille gård, er han sandsynligvis sluppet for hoveri på Lilliendal. Det måtte husmændene i den anden ende af Nedermarken stadig udføre.

Skovgård på Nedermarken 7 i Mern ejes af Edith og Svend-Erik Frederiksen.

Den blev i 1867 udstykket fra Gedebakkegården. Rasmus Rasmussen fik som den 3. af børnene et stykke jord oppe ved Bugtvedskoven, og kaldte sin lille gård på 8ha for Skovgård.

Året efter bliver Gedebakkegård overtaget af broderen Niels Rasmussen. Rasmus Rasmussen bygger sin gård, Skovgård. Denne har han i 27 år som fæster og arvefæster. Han har 7 døtre og ingen sønner, og han overdrager arvefæstet til Anders Hansen i 1894. Da det er en lille gård, er han sandsynligvis sluppet for hoveri på Lilliendal. Det måtte husmændene i den anden ende af Nedermarken stadig udføre.

Da Skovgårds historie ikke rækker så langt tilbage i tiden, må det her være på sin plads, at komme med den nærliggende landsby, Badebys historie. Badeby bestod først og fremmest af den enligt liggende gård Badebygård, der var en rig gård i forhold til de noget fattigere Nørremerngårde.

Den og Høfdingehus, der også lå i Mern ådal, blev gentagne gange røvet under svenskekrigene. Badebygård blev lagt øde men genopbygget. På Høfdingehus slog svenskerne også lejr flere gange. Det gik hårdt ud over den hver gang. Den værste var dog danskeren Lars Krog, der fulgte svenskerne og levede højt på dem. Han huserede begge steder. Han stjal 6 heste og meget andet fra gårdmanden Laurs Rasmussen Lærke. Sidste gang han var på besøg på Høfdingehus satte han tommelskruerne på Laurs' fingre, og han pinte Laurs' kone til døde. Lars Krog blev pågrebet efter krigen. Han kom for retten på Blåkilde Marked ved Bårse. Han fik først hugget hånden af og dernæst hovedet med sværd og blev begravet samme sted.

Laurs Lærke blev gift 3. gang og fik mange børn. Han er stamfader til en masse slægter her i Sydsjælland bl. a. Niels og Rasmus Rasmussen ovenfor. Han er 6x-tipoldefar til både undertegnede og min kone. Det er dog med hver sin kone. Begge gårde havde gode græsange i den nærliggende Mern ådal. Derfor kom de også forholdsvis hurtigt på fode igen. Badebygård havde sine græsange i det nuværende Nedermarken.

De 19 gårde i Nørremern havde meget svært ved at betale deres afgifter til kongen i 1730-erne. En af dem var blevet nedlagt og delt mellem de 4 Tågebybønder. De andre havde ikke ret gode græsgange og havde meget svært ved, at betale afgifterne, hvorfor regimentsskriveren fik gårdmanden, Povl Pedersen på Badebygård til at afgive det meste af sin jord til bønderne i Nr. Mern i 1740, mod at han fik lov til at bo husfrit på sin gård resten af sin levetid. Nedermarken blev dermed græsgang for Nr. Mern.

Høvdingehus blev i 1774 gjort til husmandssted og jorden blev grundstammen til Høvdingegården. Tilbage til Skovgårds historie. I 1913 overtager Johan Hansen gården til selveje. Han sælger i 1920 til Niels Hansen, der allerede i 1923 afhænder den til **Oluf Nøhr**. Denne har den til 1948, hvor den bliver overtaget af Richardt Hjelmager. I 1956 overtager Børge Frede Jensen den. Han bliver kaldt Børge konservativ.

Han sælger i 1960 til Hans Jakob Boserup. Han og de følgende 3 ejere Erik Holm, Alfred Kristensen og Givie Nielsen havde den kun hver et år.

Poul Broström køber den i 1965; men i 1976 sælger han den til **Edith og Svend-Erik Frederiksen**, som begge er født og opvokset i Nordsjælland og ikke havde tanker om at flytte til en anden del af Sjælland.

Men ting kan ændre sig, og det skete, da en kollega viste Svend-Erik et billede af en landejendom i en nøglering. Det viste sig at være Skovgård. Den kollega var Poul Broström, som dengang brugte ejendommen som fritidsbolig, og som han nu ønskede at sælge.

Vi aftalte en besigtigelse og kørte til Sydsjælland. Da vi så Skovgård og beliggenheden, var vi straks klar over, at her skulle vi bo.

Broström havde i sin ejertid nedrevet en lade mod vest og en mindre driftsbygning mod øst, så de tre nuværende længer stod tilbage med kun stuehuset som beboelse.

Så vi gik i gang med restaurering af stuehuset og ombygning af længen mod vest, så den kunne inddrages i beboelsen. Ejendommen bliver herefter igen anvendt til helårsbeboelse. Vagn B. Nielsen har skrevet hist. med Thomas Nielsen og Lilliendals afgiftsprotokoller som kilde.

John Thorkildsens gård i Nedermarken ved Mern ligger lige overfor mindestenen for væveren fra Mern Nedermark, Hans Hansen, og den ejendom han havde, da han som den første af bondestand blev valgt til den grundlovgivende forsamling i 1848.

Den første fæster af det hus, der lå på daværende tidspunkt, hed **Hans Nielsen**. Han fæstede 2 husmandslodder i 1814 på det, der dengang var overdrev og blev gift i 1819. I det tidsrum havde han bygget sig et etlænget hus, hvor der både var beboelse, stald og lo m.m.

Frem til 1838 fik han og hans kone Ellen Sørensdatter, der var datter af Søren Hansen på Maglegård i Mern, 6 børn, som kom i vej som husmænd, gårdmandskone, vævere, træskomager og skovfoged.

Gennem 42 år svarede han enhver sit på den lille ejendom. Der var stadigvæk hoveripligt for husmændene på Lilliendal.

I 1856 overtog **sønnen Lars Hansen** ejendommen. Han var væver ved siden af, men der var mange vævere i Mern, 7 i alt, så det kneb med økonomien, dog var greven på Lilliendal flink til at overføre restancer til det følgende år, men husmændene måtte stadig på hoveri på Lilliendal. Lars Hansen var gift med sin kusine Karen Rasmusdatter fra Toftegård i Mern.

I 1893 overtog sønnen Rasmus Peter Hansen ejendommen og restancerne. Hoveriet fulgte jo også stadigvæk med, så i 1809 blev Rasmus Peter Hansen træt af hoveriet og købte et stykke jord i mellem Mern og Allerslev og byggede en ny gård: Ny Holmegård, hvor der ikke var hoveri.

Parcelliststedet i Nedermarken blev overtaget af H. P. Iversen, der i 1920 flyttede til Stensby og købte Mathisgården der.

Peder Pedersen købte stedet i Nedermarken og der blev købt mere jord til. Fra 1945 hed ejeren Emil Sørensen, inden John Thorkildsens far, Ferdinand Thorkildsen overtog den i 1949. Han var gift med Anni.

Helle og John Thorkildsen, der også har vognmands- og flytteforretning overtog gården i 1992

De har 5 døtre.

Vagn B. Nielsen, der er tipoldebarn af Hans Nielsen, har læst i Lilliendals afgiftsprotokol og de senere ejendomsvurderinger.

Høvdingsgaard

Høvdingsgaard ligger på Kalvehavevej 29 ved Mern. **Den ejes af Anita Halbye.**

Det er en af de 12 hovedgårde, der opstod da Vordingborg Ryttergods blev sat til salg i 1774. Den havde gods nr. 11 ved auktionen. Lillienkjold købte nr. 10 og 11.

I starten hed godset Høvdingshus gård og gods. På nr. 11's areal lå Høvdingshus, en gammel 5-længet gård, der havde været en af krongodsets(ryttergodsets) største enligt liggende gårde i et par hundrede år.

Høvdingshus

Den første kendte fæster eller kongelige bonde på Høvdingshus var Laurids Rasmussen Lerche. Han var på Høvdingshus i en menneskealder under 3 konger. Han startede ca. 1624 under Christian den fjerde. Han var gift 4 gange. Hans første kone havde været gift med en Hans- Om han havde haft Høvdingshus ved vi ikke; Men Laurids Lerche havde 2 stedsønner Hans og Mads Hansen Lerche. Hvem der havde medbragt Lerchenavnet vides ikke. Det kan være Laurids eller konens første mand.

Svenskekrigene

Under Svenskekrigene skete noget forfærdeligt. Svenskerne havde af og til været hårde ved Høvdingshus; men den værste var medløberen Lars Krog. Han havde været på Høvdingshus og stjæle heste flere gange. I 1660 skulle der gøres rent bord.

Han ville have udleveret kobber- og sølvtøj inden svenskerne forlod Sydsjælland. Han pinte først Laurids Lerche. Denne overlevede kun ved at spille død. Så begyndte Krogen at pine Boeld, der var Laurids 3. kone, ved at sætte tommelskruer på hendes fingre så blodet flød. Det endte med. at han pinte hende så meget, at hun døde af det.

Lars Krog forsvandt med en kobberkedel, han fandt i brønden; men blev senere pågrebet og henrettet ved Blåkilde ved Bårse.

Lercherne

Laurids Lerche overlevede og blev gift igen. Han døde i 1681. Hans 4. kone Maren blev derefter gift med Rasmus Lerche fra den anden Lerchefamilie på Højgård i Sageby. Han blev i 1692 efterfulgt af Laurids søn Jacob Lauridsen L., der døde i 1701

Hans Hansen Lerche fra Ornebjerg overtog enken og fæstet i 1701. Frederik den tredjes søn, Prins Jørgen, havde krongodset 1670-1708. Ved overgangen til Frederik den fjerdes Ryttergods blev der gjort status. Høvdingshus var den største af Mern Sogns fæstegårde. Der var 8 heste, 6 køer, 10 får og 16 græsningshøveder. Der var en del græsningsarealer ned mod Mern Å og

Fiskebækken. Hans Lerchedøde i 1740. Enken Johanne fortsatte med sine sønner som medhjælpere

I 1756 løste sønnen Jens Lerche hende af, men allerede året efter blev han beordret til at aflevere gården til skovridder Petersen fra Ennegaarde. Han skulle bo midt i sit beridt. Jens Lerche blev flyttet til en forfalden ødegård i Balle. Han slap dog med 2 rigsdaler i indfæstning. Skovridderen måtte betale 5 gange så meget. Lercheslægten breder sig ud over Mern Sogn og nabosognene. I dag er vi op mod 3000 personer, der er efterkommere af Lercheslægten uden at der er nogen der bærer slægtsnavnet bortset fra nogle enkelte, der bærer det som mellemnavn.

Ved Ryttergodsets salg i 1774, bliver skovridder Petersen købt ud. Han fik lov til at blive boende. Senere var der en skovfoged; men i begyndelsen af attenhundrede-tallet blev Høfdingshus revet ned.

Ladegården

Lillienskjold købte de 2 godser nr. 10 og 11. Han holdt selv et areal svarende til den gamle Skuderupgaard; men forpagtede det meste ud til Peder Nedergaard fra Billesborg ved Herfølge. Skuderup by blev nedlagt og alle bønderne blev flyttet i 1775. Gårdmændene på de 5 nedlagte gårde, som skulle være hovedgårdsjord for Høfdingsgaard, blev skiftevis kaldt gårdmænd eller husmænd. Nedlæggelsen har tilsyneladende strakt sig hen til udskiftningen af Sønder Mern i 1797. Peder Nedergaards broder Johan Thomas N. var forpagter på Høfdingsgaard en kort periode; men noget af jorden gik tilsyneladende tilbage til bønderne for en kortere periode. Østergaard hørte til Høfdingsgaard og var ladegård for denne, da der kun var få bygninger på denne. Peder Nedergaard boede på Østergaard til 1796. Han opdyrkede denne, da det var tidligere overdrevs jord.

I 1785 solgte Lillienskjold både Lilliendal og Høfdingsgaard til den stenrige Reiersen, der i forvejen ejede både Nysø, Jungshovedgaard og Oremandsgaard. Han var også storaktionær i Asiatisk Kompagni med tilhørende fabrikker. Asiatisk Kompagni havde tjent uhyre mange penge på dansk neutralitetspolitik.

Peder Nedergaard fortsatte som forpagter af Lilliendal (incl. det jord Lillienskjold selv havde drevet), Østergaard og de tilgængelige arealer af Høfdingsgaard. Derudover forpagtede han en halv gård i Stårby, der hørte under Beldringe kirke. Den halve gård + en halv gård af godsets fik Kusken Peder Mogensen nu i fæste mod at han giftede sig med Peder Nedergaards tjenestepige Maren Andersdatter, der var gravid. De giftede sig 2 måneder før fødslen. Barnet blev kaldt Antionette i 1798 efter godsejerinden Antioniette Uldal.

Niels Lunde Reiersen

Reiersen døde i 1795. Han var ungarl; men efterlod sig en formue, der var dobbelt så stor som værdien af de 5 godser, der blev solgt på auktion. Der blev oprettet en fond: **Den Reiersenske Fond** til fremme af manufakturvæsen, industrialisering m.m.

Hans inspektør Engelbrecht fik en pension på 2.000 rigsdaler (ca. 2 millioner kr.), hans 2 forvaltere fik hver 1.000 rigsdaler. Alle hans folk, der havde været hos ham i 10 år fik det samme i pension som de hidtil havde fået i løn resten af deres levetid. Dem der havde været hos ham i 5 år fik det halve.

Bakkebøllerne

Bakkebøllegården hørte under Høfdingsgaard. Der var lang vej på hoveri. Man fik dog af Nedergaard lov til at gøre det på Lilliendal; men der var stadig meget lang vej. Ved Reiersens død red **Lars Stage og Jens Andersen** 2 af bakkebøllebønderne til København ind til Engelbrecht og bad om, at få lov til at købe deres gårde fri og blive fri for den lange vej på hoveri.

Engelbrecht var meget generøs. Bakkebøllebønderne fik lov til at købe deres gårde fri og låne pengene til det fra Den Reiersenske Fond. Senere betalte de lånet ud ved at fælde skoven, der stod langs deres strand ud til Storstrømmen. Derfor er Bakkebølle det eneste stykke af Slællands sydkyst, der er skovløst. Jens Andersen kaldte sin gård for Engelbrechts Minde, senere dog omdøbt til Kølholm.

Den Reiersenske Fond eksisterer endnu. Der kan fortsat søges legater til sløjdkurser og den slags. **Høfdingsgaard** blev i 1796 overtaget af Peter Uldall. Generalfiskal og justitsråd Peter Uldall, der havde været forsvarer for Struense, købte Høfdingsgaard og Lilliendal; men døde 2 år efter. Enken

Antionette beholdt dem et år; men solgte dem hver for sig. Lars Terpager Hagen købte **Høfdingshus gaard og gods**, som godset blev kaldt. Han omdøbte det til Høvdingsgaard. Lars Terpager Hagen havde været forpagter af Petersgaard, der var ejet af hans svigerfar Peter Johansen. Karen Kirstine Johansen døde og han blev gift med Maren Elisabeth Bjørn. Ved folketællingen i 1801 var den vigtigste arbejdskraft muursvenden Jacob Bechmand på 24 år. Derudover var der 2 mandlige tjenestefolk på samme alder samt 5 tjenestepiger. Nu kunne man påbegynde opbygning af gården. Der blev bygget en bindingsværksgård. Ved Lars T. Hagens død i 1833 arvede sønnen Peter Hagen godset. Han havde en husstand på 38 personer ved FT 1834. Peter Hagen døde som sindssyg i 1848. Søster og svoger **Maren Regine Hagen og Ernst A. Bilsted** overtog Høvdingsgaard. Han gik i gang med at bygge en **ny hovedbygning i senklassicistisk stil**. Den stod færdig i **1852**. Den er så senere blevet **renoveret i 1901**. Men Bilsted døde i 1871. Enken fortsatte til sin død i 1888. Svigersønnerne **F.P.A. Uldall og Bredo O. Obelitz** overtog godset og havde det i 13 år. Begge havde bopæl i København og havde høje stillinger i flåden og højesteret. De sluttede som henholdsvis viceadmiral og dommer.

Familien Lassen

I 1901 købte Axel Fr. J.C. Lassen Høvdingsgaard. Han havde ejet en tobaksplantage på Sumatra. Han overdrog i 1917 godset til sønnen Emil Schau Lassen. Han var løjtnant og 24 år. Et par år efter giftede han sig med SuZanne Raben – Levetzau fra Aalholm. Hun var forfatter af børnebøger. Hun skrev også bogen om sønnen Anders Lassen, der var født på Høvdingsgaard i 1920. Han gik i engelsk krigstjeneste og blev den højest dekorede danske soldat med Victoriakorset og 6 andre tapperhedsmedaljer i 2. verdenskrig. Han faldt den 9. april 1945 som major i den engelske hær. Han gennemførte flere farlige og succesrige kommandoraid i Afrika, Grækenland og Italien. Broderen Frantz Lassen blev også født på Høvdingsgaard, inden familien i 1929 købte Bækkeskov og solgte Høvdingsgaard til **E. A Hagstrøm**, der boede i U.S.A.

Familien Lystrup

Hagstrøm solgte i 1938 til **Hans Chr. Lystrup** gift med Ingeborg Søborg. Han var begyndt at handle med motorcykler i 1902 og med biler i 1912. Han blev senere forhandler for General Motors og erhvervede i 1931 Mullerupgaard ved Slagelse og i 1938 Høvdingsgaard.

Ved Lystrups død i 1962 overtog datteren **Karen-Marie Lystrup**. Hun var gift med Anders W. Dinesen Skjørringe på Falster. De drev Høvdingsgaard og Skjørringe sammen og boede på Skjørringe. Driften var traditionel planteavl m.m., samt etablering af en 18 hullers golfbane på Skjørringe's jorde.

Karen-Marie og Anders Dinesen fik fire døtre Karin (1960), Anita (1963), Camilla (1965) og Rikke (1967), hvoraf den næstældste Anita overtog driften af Høvdingsgaard i 1991. Driften af Høvdingsgaard er traditionel planteproduktion, skovbrug, juletræer og udlejning af jagt og boliger. Arealet er på 792 ha. Anita blev i 1990 gift med Torben Halbye, og de har to børn, Stine (1990) og August (1993).

Historien er skrevet af Vagn Boberg Nielsen med Holger Munks notater og Lars Skovvangs Aneopslag som kilde. Øvrige kilder: J.P. Trap: Danmark 5. bind, Større Gårde, Wikipedia og Historisk Samfund Præstø Amt 2011: Fra Høfdingshus til Høvdingsgaard af Ib Hjort-Hansen.

Lægeboligen lå på Ørslevvej 294 og har matr. nr. 4e.

I 1797 ved udskiftningen af Sdr. Merns jorder snoede landevejen sig gennem byen. Huset ligger faktisk der hvor vejen gik; men syd for vejen, næsten ude på Banevej lå gård nr. 7. Næstved – Præstø – Mern – banen kom til at gå der 1913 – 61.

Morten Larsen havde gård 7 i 1768 og 1774; men så blev jorden fra den anvendt til hovedgårdsjord for Høvdingsgaard. Han havde stadig noget af jorden i 1787; men i 1801 var det blevet et hus uden jord.

Rasmus Mortensen fæstede gård 7 før 1710. I 1731 var der en retssag mellem ham og datteren **Maren Rasmusdatter**, min 3xtipoldemor. Faderen havde trolovet hende til Ole Christoffersen i Røstoft. Han var 3x så gammel som hende. Han var 65 år, og hun var 22. Moderen havde skubbet hende ind ad køkkendøren til Ole Christoffersen. Tilsyneladende blev hun ikke gift med ham. Selv om Ole C. levede i bedste velgående blev hun 1 – 2 år senere gift med sin

jævnaldrende advokat i retssagen, Jacob Hansen Vrang, Bakkedal i Ugledige. Han var også ladefoged på Lekkende. Han havde været gift med Sidsel Boesdatter; men hun var da død. Marens bror **Søren Rasmussen** overtog først halvdelen af faderens gård, og i 1744 overtog han hele gård 7. Han døde i 1758.

Lægen Camillo Nielsen overtog huset til lægebolig i 1873. Han var præstesøn fra Langebæk. Han overtog også "Doktorgården" 1888 – 1902; men solgte den så til De Danske Sukkerfabrikker til Saftstation. Han har muligvis haft konsultation på Doktorgården noget af tiden; men han havde lægeboligen til han solgte den til et lægeaktieselskab i 1918. Det lånte 4800 kr. til, at bygge nyt lægehus samme år.

I 1916 havde Camillo både sygeplejerske, kusk og husassistent boende på adressen.

1928 købte lægen Jeppe Bangshøj den. Han var begyndt som læge allerede i 1925. Han solgte til **H. Just-Olesen** i 1962; denne flyttede i 1973 og **Lise Just-Olesen** fortsatte som tandlæge. Historien er skrevet af Vagn Boberg Nielsen med Holger Munks notater, Stensby Birks Tingbog og Realregistret som kilde.

Doktorgaarden på Mern Saftstation har matr. nr. 3. Den ligger på Gl. Præstøvej 9 b. Den er nu **Opholdsstedet Feldskov.**

Doktorgaarden blev i 1901 købt af De danske Sukkerfabrikker af **lægen Camillo Holm Nielsen.** Han havde ellers i 1873 købt lægeboligen på Ørslevvej 294. Tilsyneladende boede han det meste af tiden på Ørslevvej; men han har muligvis haft en klinik på Doktorgaarden i en kortere periode. Han købte den af **Peter Rasmussen i 1884.** Denne havde i 1877 købt den af sin svigerfar, **Rasmus Pedersen.** Peter kom fra Ambæk. Hans kone **Johanne Kirstine Rasmussen** døde i 1878 24 år gammel.

Camillo Nielsen forpagtede først gården ud til Adam Boserup på Stenlængegaard 1890 – 96, Dernæst var Christian Hansen forpagter 1897 – 1904. Han boede på Doktorgaarden og havde den også efter, at sukkerfabrikkerne havde overtaget gården. Han var født på Toftegård i Kindvig og flyttede efter forpagtningen til Øas-minde i Kindvig og overtog den. Sukkerfabrikkerne overtog selv driften af Doktorgaarden.

Vordingborg Ryttergods

Doktorgaardens historie starter dog langt tidligere. Det var en gård under Prins Jørgens Gods, som overgik til Vordingborg Ryttergods. Ryttergodset blev etableret 1715–19.

I 1710 og i 1719 hed fæsteren **Christen Espensen.** Han var stadig fæster i 1739. Det må være hans søn **Hans Christensen** der var fæster 1744-63.

Gård nr. 15 brændte i 1736 sammen med 3 andre gårde og 1 hus. Nr. 13,14 og 16 brændte også. Omkring 1762 blev Sdr. Mern rebet, d.v.s. den blev målt op med reb. Gårdene blev gjort lige store. En gård blev nedlagt. De gårde med højeste numre blev gårdnummeret formindsket med 1, så nu var gårdnummeret 14.

Anders Laursen havde overtaget fæstet i 1768. Gården var i slet tilstand. Den var kvægløs. Køerne var sikkert døde af kvægsyge. Det gjorde de på mange gårde i 1740-70. I 1710 havde der ellers været 4 køer på gården. Normalt kun 1-2. Men i 1771 hed fæsteren **Mikkel Madsen.** Ryttergodset blev solgt på auktion. Sdr. Mern blev solgt til Lillienskjold, der startede med at oprette Høvdingsgaard. Han havde også Lilliendal, så der skulle gøres hoveri på Lilliendal hos forpagter Ne(d)egaard.

Udskiftning

Byen blev udskiftet i 1797. Mikkel Madsen fik matrikel nr. 3, den jordlod, der lå nærmest Mern Å. Han er der endnu i 1801; men samme år gik gården over til **Jacob Larsen Hugger** fra Nr. Mern.

I 1834 er Jacob Larsen på aftægt på gården. Sønnen **Lars Jacobsen** havde overtaget fæstet. Jacob døde i 1839. I 1840 boede Lars Jacobsen ikke på gården, som han ellers havde gjort i 1834. Han var flyttet i hus med sin familie. Hans mor Anne Margrethe Hansdatter boede alene på gården.

Rasmus Pedersen overtog fæstet i 1844. Han har købt den til arvefæste og har den til 1877, hvor den bliver købt til endeligt selveje af datteren og svigersønnen Johanne Kirstine Rasmussen og Peder Rasmussen.

Mern Saftstation blev etableret i 1902. De 3 godser Lilliendal, Høvdingsgaard og Oremandsgaard måtte garantere dyrkning af 300 tdr. Roer for driften. Den blev anlagt ved Mern Å, for, at man kunne udnytte vandet, dels til at skylle roerne ind i fabrikken med og samtidig vaske roerne. Der blev etableret bassiner til opbevaring af vand, samt ekstra borer. Sukkersaften blev pumpet i rør til Kalvehave og sejlet til Stege Sukkerfabrik pr. skib. Saftstationen overtog selv driften af landbruget i 1904. Det var saftstationens forvalter, der stod for landbruget. Der blev ansat en fodermester. De ansatte på saftstationen stod for det praktiske markbrug.

Avlsgården

I 1908 lå den gamle firelængede bindingsgård der stadig. Der blev bygget forvalterbolig i 1901 og underforvalterbolig i 1913 vest for avlsgården. Avlsgårdens bygninger blev fornyet hen ad vejen. Stuehuset blev vist først nybygget i 1924.

Den første forvalter hed **Hans P. Christoffersen**. Han var der vist i mere end 30 år med **Hans P. Hemmingsen** som forvalterassistent i samme periode. Sønnen Viggo Christoffersen var i 1930 smed på fabrikken og samtidig vognmand. Hvilket senere blev hans hovederhverv.

Den næste forvalter var **Ib Holm Langebæk**. Han var for øvrigt søn af Camillo Holm Nielsen. Han døde i 1943, og blev afløst af **A. Plougheld, derefter Verner Jensen og ca. 1959 Johs. Jensen**, der var der til saftstationen lukkede i 1976.

Forvalterassistenten H. P. Hemmingsen blev afløst af sønnen Aksel Hemmingsen. Sidstnævnte døde i 1963, da han var ude at syne en roemark. Han blev afløst af Erik Mors, der også var der til lukningen i 1976 og fortsatte i Stege.

På saftstationen blev i 1904 etableret en god kvægbesætning med Johan Johansen som fodermester. Han var der til sin død i 1933. Det nye stuehus i 1924 blev etableret med 3 lejligheder: Fodermesteren i syd, portneren i nord og maskinmesteren i midten.

Bjarne Mansfeldts morfar Kaj Jørgensen blev i 1947 ansat som fodermester og flyttede ind i den sydlige ende med sin kone, Ketty, og 3 børn. Saftstationen holdt op med at have køer i 1953-54 og heste i 1961, da Næstvedbanen blev nedlagt. der blev indkøbt 1 traktor. Kaj Jørgensen fortsatte som altnuligmand i landbrug og på fabrik.

Saftstationen blev nedlagt i 1976. Bassinerne blev afvandet. Arly Jensen byggede tømrerværksted oven på roedepoterne og købte forvalterboligen.

Bent Stig etablerede **Mern Jern**, som opkøbte jern og andre metaller.

Avlsgården blev solgt til F. og T. Sindahl i 1981. De solgte i 1983 til Birgit Sværke. Det er nu Opholdsstedet Feldskov. Vagn B. Nielsen købte jorden til Avlsgården i 1981.

Historien er skrevet af Vagn Boberg Nielsen med Holger Munks notater, folketællinger, realregister og Bjarne Mansfeldt som kilde.

Lægeboligen lå på Ørslevvej 294 og har matr. nr. 4e. Den ejes af **Susanne og Dennis Nielsen**.

I 1797 ved udskiftningen af Sdr. Merns jorder snoede landevejen sig gennem byen. Huset ligger faktisk der hvor vejen gik; men syd for vejen, næsten ude på Banevej lå gård nr. 7. Næstved – Præstø – Mern – banen kom til at gå der 1913 – 61.

Morten Larsen havde gård 7 i 1768 og 1774; men så blev jorden fra den anvendt til hovedgårdsjord for Høvdingsgaard. Han havde stadig noget af jorden i 1787; men i 1801 var det blevet et hus uden jord.

Rasmus Mortensen fæstede gård 7 før 1710. I 1731 var der en retssag mellem ham og datteren

Maren Rasmusdatter, min 3x tipoldemor. Faderen havde trolovet hende til Ole Christoffersen i Røstoft. Han var 3x så gammel som hende. Han var 65 år, og hun var 22. Moderen havde skubbet hende ind ad køkkendøren til Ole Christoffersen. Tilsyneladende blev hun ikke gift med ham. Selv om Ole C. levede i bedste velgående blev hun 1 – 2 år senere gift med sin jævnaldrende advokat i retssagen, Jacob Hansen Vrang, Bakkedal i Ugledige. Han var også ladefoged på Lekkende. Han havde været gift med Sidsel Boesdatter; men hun var da død.

Marens bror **Søren Rasmussen** overtog først halvdelen af faderens gård, og i 1744 overtog han hele gård 7. Han døde i 1758.

Lægen Camillo Nielsen overtog huset til lægebolig i 1873. Han var præstesøn fra Langebæk.

Han overtog også "Doktorgården" 1888 – 1902; men solgte den så til De Danske Sukkerfabrikker

til Saftstation. Han har muligvis haft konsultation på Doktorgården noget af tiden; men han havde lægeboligen til han solgte den til et lægeaktieselskab i 1918. Det lånte 4800 kr. til, at bygge nyt lægehus samme år.

I 1916 havde Camillo både sygeplejerske, kusk og husassistent boende på adressen.

1928 købte lægen Jeppe Bangshøj den. Han var begyndt som læge allerede i 1925. Han solgte til **H. Just-Olesen** i 1962; denne flyttede i 1973 og **Lise Just-Olesen** fortsatte som tandlæge. I 2004 købte **Susanne og Dennis Nielsen** den.

Historien er skrevet af Vagn Boberg Nielsen med Holger Munks notater, Stensby Birks Tingbog og Realregistret som kilde.

Solhøjgården i Sønder Mern ligger på Gl. Præstøvej 3. Den har matr. nr. 4 R. Før udskiftningen i 1797 havde den gård nr. 13.

Hans Bentsen havde den fra 1766 til 1802. Han overtog fæstet efter hans kones storfader, **Poul Bruus**, der havde den 1753 – 66. Hans Bentsen var gift med **Ellen Hansdatter**, datter af **Hans Larsen**, der havde gården fra 1744 – 53; men da var det gård nr. 14. Det var før rebningen (opmålingen) i 1762

Gård nr. 14 var under Prins Jørgens Gods og under svenskekrigene i 1658 – 60 fæstet af **Jørgen Hansen**. Da han døde i 1688 overtog sønnen **Hans Jørgensen**. Denne døde i 1719 ved skiftet fra Prins Jørgens Gods til Vordingborg Ryttergods. Nu blev det igen en søn, **Jørgen Hansen**. Han havde den i 1736, da de 4 gårde fra Mern Kirke og op til Solhøjgården brændte i 1736. Han var der også ved den lille folketælling i 1739.

Hans Bendtsen oplevede så det næste godsskifte i 1774, da Høfdingshus gaard og gods blev etableret, og Sr. Mern blev henlagt til den. Han oplevede også udskiftningen i 1797. Solhøjgård fik lov til at blive liggende, mens Øagergård ved siden af blev flyttet ud.

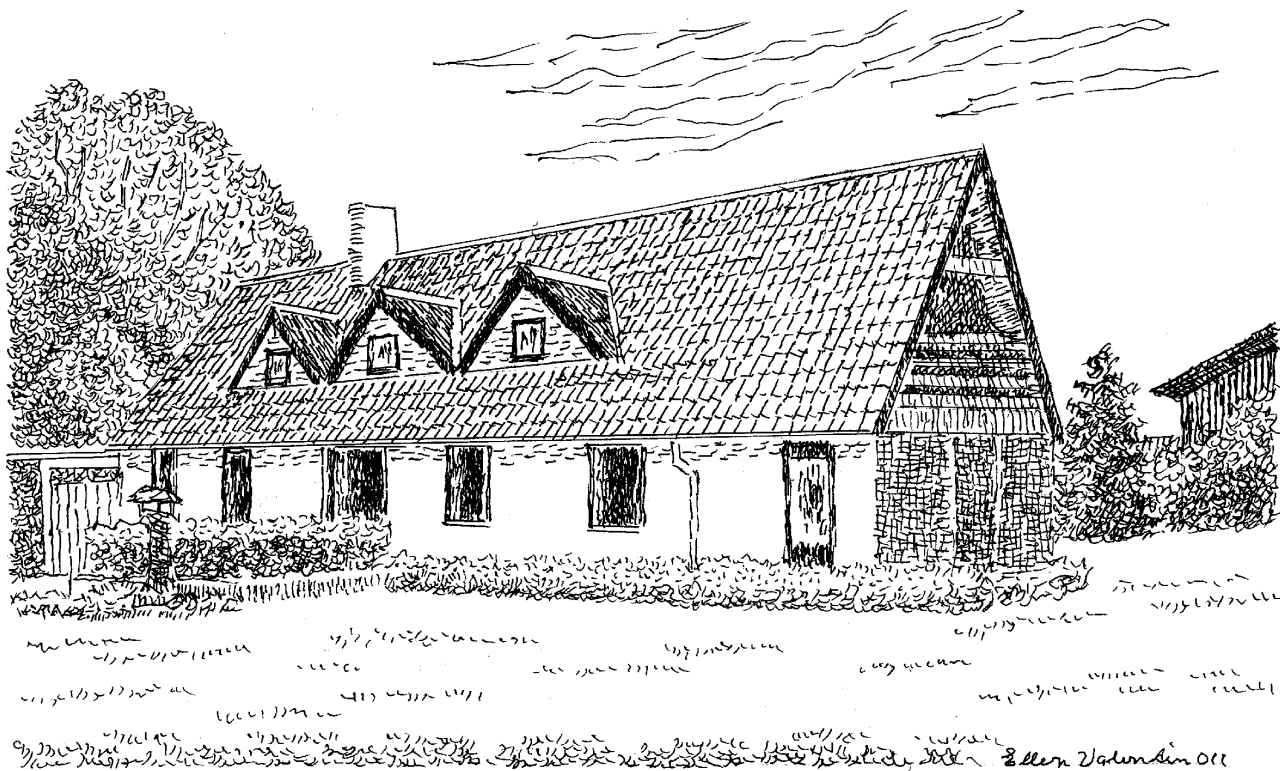
Sønnen Hans Hansen overtog fæstet i 1802. han døde i 1844. Enken **Sine Andersdatter** drev den videre med sønnerne Hans og Anders. Sine døde i 1847, og **Anders blev gift med Kirsten Larsdatter** fra Balle, og de overtog gården.

Han døde i 1872. Året efter blev sønnen **Hans Andersen arvefæster**; men han døde allerede i 1874. **Peter Nielsen fra Vallebogården** blev gift med enken, **Maren Kirstine Bendtsen** og

overtog arvefæstet. De byggede nyt stuehus i 1884 med samme udseende som **Ellerødhøj i Ørslev**, dette var bygget af ejeren **Jens Larsen**, der var tømrer, karetmager og møller. Han var svoger til **Peter Nielsen**. Peter døde imidlertid allerede i 1893. Maren Kirstine fortsatte som arvefæster og blev også selvejer på et tidspunkt. I 1894 fik hun **Hans Nielsen** fra Skovhuse som bestyrer. Han var bestyrer lige til 1931, hvor han købte gården. Maren Kirstine døde i 1933. I 1939 solgte Hans Nielsen Solhøjgård til **Lars Peter Nielsen**, der også havde Øagergård på matr. 12b. Han skar tørv og oprettede en maskinstation. Han havde 6 sønner, hvoraf de 4 var medarbejdere på maskinstationen. Sønnen **Jens Otto Nielsen** blev forpagter af Solhøjgård i 1944. I 1948 købte Jens Otto Plogvård i Stårby, og broderen **Eigil Nielsen** købte Solhøjgård. Han var gift med **Nethe Nielsen**.

Mern Kommune købte i 1964 gården og udstykkede den til parcelhusgrunde. Eigil Nielsen købte samme år Ågård i Stårby. Stuehuset blev købt af **Thormod Nielsen**. I 1977 blev gården overdraget flere ejere bl. a. a "de overlevende", der udlevede en hippiekultur. I 1995 overtog **Erna og Tommy Fremming** den. I 2001 ejede **Lennart Saby** den. Nu havde den igen fået samme ejer som Øagergård.

Historien er skrevet af Vagn Boberg Nielsen med Holger Munks jordebogsnotater, Lars Skovvangs Aneopslag og realregistret som kilde.

Aggaard ligger på Gl. Engvej 9 i Mern og ejes af Solveig og Kaj Holm. Den har matr. nr.9a. I 1688-matriklen havde den gård nr. 5. På det tidspunkt var det kun en halvgård.

I 1710 hed fæsteren Rasmus Larsen Krog. Prins Jørgen var død, og hans gods var ved at blive overtaget af hans nevø Kong Frederik d. 4., som Vordingborg Ryttergods. Selv om det var en halvgård, var det en firelænget gård. Der var 6 heste og 4 køer (dog kun 2 køer i 1719). Naboen Hemming Aagesen havde 1 ½ gård; men også 6 heste og 4 køer. Han har selvfølgelig 3 gange så meget jord som Rasmus Krog.

Rasmus Krog havde stadig fæstet i 1739; men i 1750 havde sønnen Peder Rasmussen overtaget det. Men i 1756 overtager han den gård i Stårby, der senere bliver til Ågården dér, så han overlader gård nr. 5 til broderen Hans Rasmussen.

I 1773 brændte stuehuset på begge halvgårde på nr.5, og der sker en ganske lille udflytning på et par hundrede meter; men staldene blev sandsynligvis liggende på gårdens hjemsted.

Vordingborg Ryttergoods blev solgt på auktion i 1774. Sønner Mern blev solgt til Høvdingsgaard, gods nr. 11. Den nye ejer Lillienkjold købte også gods nr. 10, som han kaldte Lilliendal. Han boede på Lilliendal.

Etatsråd Reiersen

I 1785 solgte Lillienkjold de 2 godser til den stenrige etatsråd Reiersen, der i forvejen havde købt Nysø, Jungshovedgaard og Oremandsgaard. Da Reiersen døde i 1795 var de 5 godser gældfrie, og der var en kapital derudover svarende til værdien af de 5 godser. Han havde en handelsvirksomhed i København, der handlede på Østen med egne skibe. Han var ikke gift. Alle hans ansatte, der havde været hos ham i 10 år fik samme pension resten af livet, som de fik i løn på det tidspunkt. Dem der havde været hos ham i 5 år fik ½ pension resten af livet, og hans funktionærer fik en enorm pension. Hans øverste funktionær Engelbrecht arvede noget, der i dag ville svare til 2 millioner kroner.

Det var for øvrigt Engelbrecht, der samme år lod de 16 Bakkebøller købe deres gårde fri, da Lars Stage red til København og fik en særdeles favorabel aftale på plads. Bakkebølle hørte under Høvdingsgaard. Bakkebøllerne var meget trætte af den lange vej de havde på hoveri.

Uldall købte Lilliendal og Høvdingsgaard. Begge godser var forpagtet af forpagter Peder Neergaard

Udskiftningen af Sønner Mern foregik i 1798. Hans Rasmussen Krog var fæster til ca. 1799. I 1801 var han gået på aftægt og var afløst af sønnen Rasmus Hansen Krog. Høvdingsgaard havde fået ny ejer, Hagen, og var blevet selvstændig.

Aagaard havde fået ny fæster i 1834. Rasmus Hansen Krog var gået på aftægt, og datteren og svigersønnen Ane Marie Rasmusdatter og Rasmus Rasmussen Krog havde overtaget gården; men de fortsatte i 1835 på det boelsted, der var oprettet på en del af Aagaards jord på Gl. Engvej nr. 1, og Hemming Christensen fra Oreby havde overtaget gården. Han mistede sin første kone og blev i 1846 gift med Karen Peitersdatter fra Ellerendegaard.

Udflytning

Hemming Christensen døde allerede i 1850, og Karen bliver gift med Jens Rasmussen fra Gedebakkegaard i Nr. Mern. Han blev nabo med sine 3 brødre på den anden side af Mern Å. Det er svært, at sige hvornår Aagaard blev flyttet ud på marken, men den var hvert fald ikke flyttet ud i 1810, da de tre andre udflyttergårde i S. Mern blev flyttet ud. Vejen var ikke markeret i 1860.

En del af denne vej havde tidligere ført dels til Mern Vandmølle og dels til de 2 helbredende kilder. Nærmest den gamle markedsplads og Kildehuset har vi kilden til bybrønden, Sct. Olai's Kilde. Længere ude ad vejen, hvor denne slår et 90-gradersving ligger Kirsten Pihls Kilde. Markedspladsen og kilderne har sandsynligvis trukket Mern Kirke ind fra Tågeby, hvor den lå omkring år 1190, til sin nuværende placering ved markedspladsen, hvor tingene foregik. Kirken blev i 1750 kaldt Olai Kirke.

Jens Rasmussen døde i 1874. Hans enke Ane Marie Hansdatter fortsatte som enke i 17 år. Da enker som regel ikke kunne blive arvefæstere fortsatte hun som almindelig fæster til datteren og svigersønnen Kirsten og Hans Peter Kristensen fra Lærkegården i Ø. Egesborg overtog den i 1891. De var for øvrigt begge af den gamle Lerche-slægt. De blev selvejere i 1918.

Sønnen Alfred Kristensen overtog den i 1929, og hans søn Freddy Kristensen forpagtede den i 1960 og overtog den i 1966. Han har 3 sønner Kim, Troels og Henrik.

I 1972 købte Solveig og Kaj Holm Aagaard. Kaj Holm var samtidig forvalter på Petersgaard. De byggede nyt stuehus i 1980, og tilkøbte senere 4 ha., så der nu er 30 ha til ejendommen.

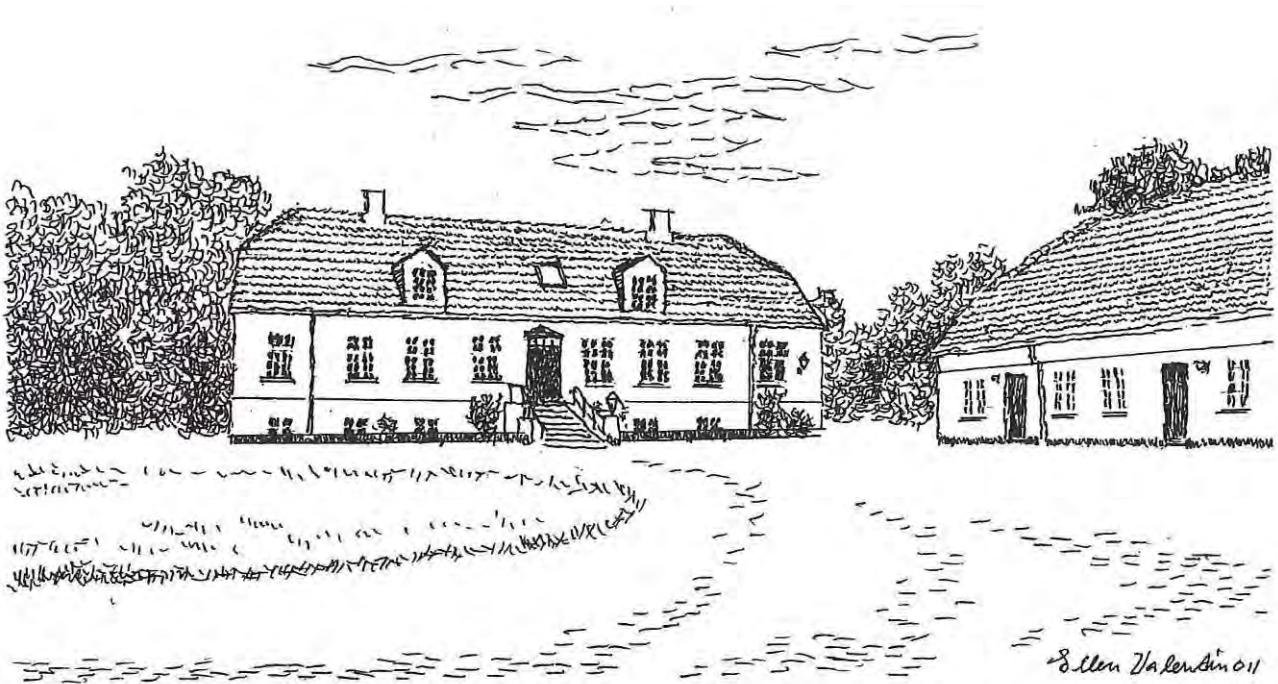
Kort efter at de havde overtaget Aagaard, skete der en tragisk ulykke nede ved åen. Vilhelm Larsen fra Mern var ved at rense åløbet. Et hvepsebo generede ham. Da han ville brænde det af, fik han sat ild til halmen på marken med det resultat, at han selv omkom i flammerne.

Solveig er uddannet sygehjælper, og har arbejdet først på plejehjemmet Skovbo i Langebæk og dernæst på plejehjemmet Solhøj i Mern. De bor nu på gården.

De har 2 børn, Anne- Birgitte, der er uddannet i bank og bor med sin familie i Næstved, og Anders, der er handelsuddannet og bor med sin familie i Farum. Han er salgschef i et firma med fabrik i Kina. Det handler med emballage og hospitalsudstyr.

Kaj Holm døde i sommeren 2012. Solveig har Agaard alene nu. Jorden er forpagtet ud til Petersgaard; men hun vil gerne sælge den og flytte til byen.

Historien er skrevet af Vagn Boberg Nielsen med Holger Munks notater og folketællinger som kilde.

Stenlængegaard ligger på Lilliendalsvej 35. Den har matrikel nr. 11 i Sønder Mern. I den gamle 1688 – matrikel havde den gård nr. 2.

Gård nr. 2 lå inde i bymidten på Kærmindevej 1-7. Det var i 1710 en delvis nybygget 3-længet gård beboet af Peder Madsen. Han havde 2 år tidligere overtaget en faldefærdig gård. Han havde sikkert overtaget den efter sin far Mads Pedersen, der havde været rytterbonde under Prins Jørgen.

Da prins Jørgen var død blev Peder Madsen fæster under Prins Jørgens enke dronning Anne af England. Det var Danmarks tidligere finansminister, Christian Friedrich v. Plessen, der var bestyrer for hende.

I 1719 blev Peder Madsen rytterbonde under Frederik den 4. på Vordingborg Ryttergods. Han fik 5 børn, der alle blev rytterbønder under Ryttergodset, 2 af dem i Balle, 1 i Viemose, Rasmus Peder Madsen, der vandt retssagen for Viemosebønderne over Godsejer Peter Johansen, Petersgaard, vedrørende retten til båndkæppene i underskoven. Båndkæppene blev brugt til tøndebånd.

Datteren Anne blev gift med rytterbonden Morten Hansen i Sandvig. Den sidste søn Niels Peder Madsen blev ved faderens død i 1749 bestyrer for moderen, Bodil Hansdatter, og overtog fæstet af gård nr. 2 i 1758. Han havde lidt temperament og deltog i et par retssager, fordi han havde talt højt til et par naboer.

Høvdingsgaard

Niels Peder Madsen var rytterbonde under Vordingborg Ryttergods til 1774; men Ryttergodset blev solgt på auktion til de 12 nye godser. Sønder Mern blev solgt til Høvdingsgaard, der blev købt af Lillienskjold. Høvdingsgaard (Høvdingshus) blev i starten drevet fra Lilliendal. Lillienskjold og fra

1779 forpagteren Peder Neergaard havde travlt med, at opbygge hovedgården Lilliendal og senere avlsgården Østergård, så dele af S. Mern blev drevet som den altid var blevet. Høvdingsgaard blev først etableret senere.

Men nu skulle Niels Peder Madsen på hoveri på Lilliendal. Da helbredet ikke var så godt sendte han sønnen Peder Nielsen, der ligesom sin far havde lidt hidsigt temperament. I 1784 var Peder en af de sidste der red på træhesten i Danmark. Forvalteren var ikke tilfreds med pløjningen, da de var ved at pløje overdrevet op ude ved Østergårdstræde. Han havde ikke pløjet tæt nok på gærdet, og da ploven smuttede op igen anden gang, nægtede Peder, at gøre det om med det resultat, at han både fik pisk og efterfølgende træhest. Dagen efter kunne Peder godt gå de 2 km. hjem til Mern; men han kunne ikke gå de næste par måneder.

Niels Peder døde i 1797. Sønnen Mads overtog fæstet. Peder, der ellers var den ældste og havde fået turen på træhesten, fortsatte som karl hos broderen. Høvdingsgaard blev i 1798 solgt til Lars Terpager Hagen. Han var en hård herremand; men i første omgang fortsatte Neergaard som forpagter.

Stenlængegaard

Den blev udskiftet og udflyttet de følgende år. I 1810 var den udflyttet til sin nuværende plads. Ved udskiftningen var der 2 naboer, der hed Mads Nielsen. Deres 2 gårde kom til, at danne grundstammen til Stenlængegaard ca. 60 år senere. Begge døde i 1842. På Stenlængegaard fortsatte enken Maren Pedersdatter som fæster med børnene Niels, Ane og Maren som medhjælpere.

1850 overtog Johan Boserup Stenlængegaard og som selvejer i 1854. Han var godsforvalter på Høvdingsgaard. På matrikel nr.6, der hvor Mern Samlingshus ligger i dag, var det først svigersønnen Rasmus Jensen, der afløste den anden Mads Nielsen, og derefter i 1861 dennes søn Jens Rasmussen, der var sognefoged. Men i 1890 blev den lagt sammen med Stenlængegaard, og samlingshuset blev bygget på dens hjemsted. Fra 1868 og frem til 1890 købte Boserup den af flere gange. På det tidspunkt gik der en vej fra Skolemærksvej til Østergårdstræde lige forbi Stenlængegaard. Den blev bl. a. brugt til, at køre til Langebæk Mølle.

Boserup gjorde det samme med Svingkærgaard. Der startede han med den sydligste del syd for stadion i 1869. Svingkærgaard lå på Gl.Præstøvej 2, hvor skomager Poulsens forretning senere lå. Jorden lå ved Lilliendalsvej og bag ved husene på Lilliendalsvej. Svingkærgaard havde Matr. nr. 5. Den første fæster på udstykningskortet hed Anders Erichsen.

Boserup var den første i rækken af proprietærer. Hans søn Adam Vilhelm Boserup overtog Stenlængegaard i 1883; men i 1901 måtte han sælge den til Peter Madelung. Det meste af jorden til Svingkær hørte også til. Selve gården overtog denne i 1911 af Lars Pedersen. Der blev solgt en del jord fra til Mern Station og til Næstved- Præstø-Mern-Banen, der blev etableret i 1913.

Madelung havde Svingkærgaard uden jord til efter 1931 og byggegrunde på Lilliendalsvej til 1939.

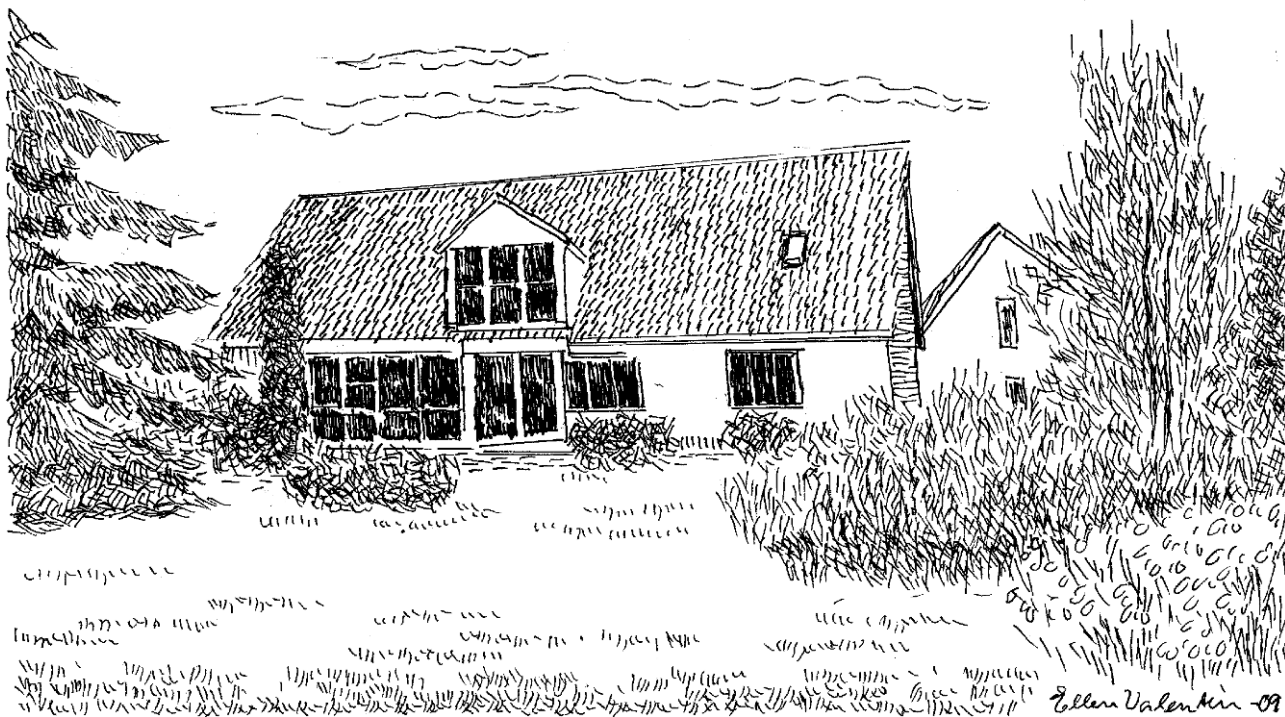
Johannes Lawetz overtog Stenlængegaard i 1931. Da den brændte i 1939 solgte han den til Fritz Lemvig. Denne genopførte ikke kostalden. Han solgte gården omkring 1965 med 78 ha. til familien Knuth Lilliendal.

Greve Ulrich Knuth & Christian Knuth ejede og drev således Stenlængegaarden frem til 1981, hvor Ted Kallehave forpagtede hovedparten af landbrugsarealerne under Lilliendal Gods. 2 år senere købte Ted Kallehave Stenlængegaarden.

Senere tilkøbtes matr. nr. 7 og 8: Ellerendegaard og Igelkærgaard, samt 3 mindre ejendomme som er lagt til Stenlængegaard. Ellerendegaard var i mange år ejet af familien Peitersen. Boserup havde dog allerede købt en bid af gården i 1880. Igelkær blev også kaldt sognefogedgården, da sognefogeden Anders Christoffersen havde den.

Stenlængegaard er i dag på 168 ha. og drives under Lilliendal Gods. Driftsbygninger udnyttes til korn og halm. Stuehuset har over en årrække været udlejet til familien Qvistgaard. Herudover er sidefløj og jagt også udlejet.

Historien er skrevet af Vagn Boberg Nielsen med Holger Munks notater og folketællinger som kilde.

Øagergård i Sønder Mern på Ørslevvej 260 ejes af **Kristian Belling Albrechtsen**. Den har matr. nr. 12a. I 1688-matriklen var den gård nr. 15. Det ser dog ud til, at den havde gård nr. 16 inden rebningen i 1762

Hvis det var gård nr. 16 inden rebningen i 1762, var **Laurids Jensen Bruus** fæster 1710-39. Den brændte i 1736 sammen med 3 andre gårde og 1 hus. De lå tæt på Mern Gade på det tidspunkt. Den lå tæt på Solhøjgården og brændte sammen den og saftstationens gård, samt Ellerendegården, der lå lige overfor på det tidspunkt. **Sønnen Poul Bruus** havde den til 1746. Han afstod den det år på grund af sygdom til **Hans Larsen**. 1753 overtager **Poul Bruus' bror Jens** den; men han dør i 1766. Enken Anna Kirstine Hansdatter, født på Høvdingshus, bliver gift med Christen Jørgensen, der overtog fæstet og stadig havde det ved auktionen over Rytterdistriktet i 1774. Han blev fæster under Høvdingsgården, der ejes af Lillienskjold.

I 1785 er **Christen Jørgensen** stadig Fæster; men ejerskabet overgår til Reiersen på Nysø. Tilhørsforholdet er Høvdingsgården; men Christen Jørgensen må på hoveri på Lilliendal, da Peter Ne(d)ergård født på Billesborg ved Køge, har forpagtet Lilliendal og Høvdingsgården, hvor der endnu ikke er etableret en ladegård.

Ejerskabet af Høvdingsgård skifter stadig. Den blev købt fri af Nysø i 1795 og af Lilliendal i 1799. Christen Jørgensen dør i 1801 og afløses af sønnen Jørgen Christensen, der ved udskiftningen flytter gården ud på Øageren, der ligger som en halvø ind i Øster Egesborg Sogn, dels omgivet af Madevandløbet og dels af Lerbakkegård og Kroggården (det senere Stårby Alderdomshjem). Det har været en forholdsvis nem udflyttergård at flytte ud, der har kun været lidt lavbundsjord ved Madevandløbet; men ikke noget Overdrevsjord med krat og sten at dyrke op. Det øvrige har været opdyrket i forvejen.

I 1810 har **Jørgen Christensen**, der også er blevet sognefoged, flyttet Øagergård ud.

Jørgen Christensen døde imidlertid i 1816, 43 år gammel.

Peder Hansen fra Kindvig er blevet ny fæster i 1818. Han stammer fra Øasminde i Kindvig. Så er det hvilken vej Øagernavnet er kommet ind i familien. Han havde ellers bosat sig i Sværdborg Sogn. Peders kone Maren Poulsdatter dør allerede i 1842; men han bliver gift med Karen Mathisdatter. Da Peder Hansen dør i 1860, fortsætter hun som enke til 1867.

I 1867 blev hendes datter og svigersøn fra Møn, Lisbeth Hansdatter og Niels Peter Jensen, nye fæstere.

Niels P. Jensen overdrager i 1889 halvdelen af jorden til broderen Søren Jensen, der bygger en Øagergård mere på den anden side af vejen.

Niels P. Jensen blev arvefæster, og i 1893 bliver datteren Trine Kirstine og svigersønnen Hans Johansen fra Ravnegård i Røstoft bestyrere. Niels P. J. døde i 1905. Lisbeth Hansdatter fortsætter som arvefæster med Hans Johansen som bestyrer; men i 1912 sælger hun gården til Niels Hansen, der har været skomager og skovarbejder i Lekkende. Trine og Hans Johansen flytter hen i aftægtshuset på Ørslevvej 264.

Niels Hansens svigerfader Frantz Jørgensen havde været skovfoged på Lekkende. Han havde mistet sin kone, da datteren var 12 år. Da hun blev voksen, holdt hun hus for faderen, og hun blev gift med Niels Hansen. Han flyttede ind i skovfogedboligen i 20 år, inden de flyttede til Mern, da svigerfaderen gik på pension. Frantz Jørgensen flyttede med til Mern til han døde i 1922, 81 år gammel.

I 1941 solgte Niels Hansen gården til datteren og svigersønnen **Agnes og Johannes Frederiksen**. Johannes F. kom fra Jylland. De havde Øagergård til 1969. De sidste år havde de maskinstationshjælp af datteren og svigersønnen Ester og Knud Larsen, Lindegård i Stårby. I 1970 blev Øagergård solgt til **Kristian Albrechtsen**, der har haft den siden.

Der var ingen dyr på Øager; men i 1971 udvides kostalden til 80 køer. Kvægbruget blev drevet fra Askholm i Røstoft. Køerne blev i 1989 flyttet til en ny løsdriftsstald på Askholm. Kristian A. flyttede i 1996 til Øager sammen forældrene Eva og Jens Peter Albrechtsen, da Askholm blev solgt. Jorden fra den anden Øagergård købes efter 100 års forløb tilbage i 1984. I de forløbne 100 år havde den frem til 1916 været ejet af Søren Jensen, som solgte den til Lars Peter Nielsen, der sammen med sine sønner havde flere gårde i nabolaget. Sønnen Olaf Nielsen solgte som omtalt jorden til Kristian Albrechtsen.

Kristian A. deltog i 2004 i jordfordeling i forbindelse med etableringen af søen på Lekkende Maglemose. Den tilkøbte jord og lidt til blev solgt i forbindelse med jordfordelingen. Til gengæld blev der bygget en ny terrasse og en ny kvist med udsigt til den nye sø.

Historien er skrevet af Vagn Boberg Nielsen med Holger Munks notater og Lars Skovvangs Aneopslag som kilde.

Lekkende

Lekkende ligger i Øster Egesborg Sogn ved Mern og Lekkendesøerne.

Lekkende var nævnt i Roskildebispens jordebog i 1370. Roskildebispen var den største godsejer i Danmark efter kongen. Han var ejer af 2600 bøndergårde. Under Lekkende Len hørte der hen ved 240 fæstegårde både i Hammer og Bårse Herred.

Lekkende Len

Af lensmænd nævnes Henrik Mejnstrup -1451, Jacob Bjørn -1493 og Laurids Nielsen Grubbe -1507. Ved reformationen 1536 inddroges bispegodset under kronen. 1539 blev lenet overdraget **kongens kansler Johan Friis, Borreby**. Han var gennem en menneskealder Danmarks mest fremtrædende statsmand.

Ved hans død i 1570 overdroges lenet igen til rigskansleren nu **Ejler Grubbe** til Lystrup. Han fik både Lekkende Len og Vordingborg og Jungshoved Len.

Ved Frederik den 2. s død i 1588 blev det overladt til den nye kansler, **Niels Kaas**, der bl. a. forærede en prædikestol til Ø, Egesborg Kirke.

Christian den 4. benyttede gården til hesteopdræt, og lensmanden Joachim Bülow skulle i 1615 opføre en ny hestestald.

Vordingborg Amt

Lensvæsenet afskaffedes i 1660 ved Enevældens indførelse, og Vordingborg Amt oprettedes, og jorden blev forpagtet ud til Præstøkøbmanden Jens Lauridsen, der havde så mange penge til gode af kongen, der havde lånt penge af ham til svenskekrigene, at han frit kunne forpagte hele Vordingborg Amt i perioden 1662 til 1673. Det år overtog Prins Jørgen, Frederik den 3. s søn Vordingborg Amt og dermed også Lekkende. Han kaldte det hele **Prins Jørgens Gods**.

Ved Prins Jørgens død i 1708 overtog kongen, Frederik den 4. godset igen som krongods, og der blev oprettet ryttergods med rytterregimente i Vordingborg. På Lekkende blev oprettet kvægstalde, hvor hoveribønderne blev sagt til. Senere blev det et **hollænderi** med bortforpagtning af både stald med 100 hollænderikøer og med mejeri og mark.

Bønderne med kromanden Jacob Nielsen Ugledige Kro i spidsen forpagtede ellers Lekkende, men de blev efterfølgende overbudt af Lillienskjold på Skuderupgaard, der havde den i forpagtning da ryttergodset blev solgt på auktion og delt op i 12 godser.

Lekkende Hovedgaard

Frederik Sophus Raben købte både Lekkende og Beldringe i 1774. Lillienskjold købte Lilliendal og Høvdingsgaard. Hovedbygningen på Lekkende var på det tidspunkt af bindingsværk; men Frederik S. Raben boede på Beldringe til sin død i 1820.

Enken drev Lekkende videre til 1828, da den yngste søn **Josias Raben-Levetzau** overtog Lekkende. Broderen havde overtaget Beldringe med bopæl på Bellevue. Josias blev boende på Beldringe hos moderen og sine 5 ugifte og ældre søstre til han fik bygget en ny hovedbygning på Lekkende. Der blev bygget teglværk på Lekkende, så der var mursten til byggeriet af slottet. Forbilledet for dette var et slot i Ungarn, som bygherren havde besøgt under en rejse.

Hovedindgangen fører til en ottekantet hall med empireprægede loftsdekorationer, der er husets mest karakterfulde interiør. Josias R-L arvede Beldringe efter broderen i 1870, og i 1881 overtog han også grevskabet **Christiansholm**, dvs. Aalholm med flere godser på Lolland. Det var også ved arv.

I parken er rejst et mindesmærke for Josias Raben-Levetzau og hans hustru Siegfriede født v. Krogh. Der er også rejst et mindesmærke med en høj søjle for svigerfaderen Gerhard Christoph von Krogh, sejrherren fra Isted. Dette anlæg passes og vedligeholdes af De Danske Forsvarsbrødre.

Udenrigsminister Frederik Raben - Levetzau

Ved Josias død i 1889 overdrog enken Lekkende til sønnen Frederik Raben-Levetzau, der var udenrigs minister i I. C. Christensens regering 1905-08. Han overtog også Christiansholm og havde bolig på Aalholm.

I 1931 overdrog han Lekkende og Beldringe til sønnen Johan O.V. Raben- Levetzau, der tog bolig på Beldringe; men flyttede til Aalholm ved faderens død i 1933. Lekkende blev herskabsbolig for moderen Lilli Suzanne R. L. født Moulton. Hun var amerikaner født i New York. Hun boede af og til på Lekkende om sommeren. Hun havde også et palæ i København, og døde der i 1946. Der var tilsyneladende herregårdspension i en kortere periode før krigen.

Amerikanske officerer

Tyskerne tog hovedbygningen for, at internere amerikanske officerer fra 28/4 1944 til 5/5 1945. da der var sat hegn op om hovedbygningen, kunne den efterfølgende bruges til fængsel for psykopatiske fanger. Men i **1953 blev der oprettet Ungdomsskole** for unge piger i hovedbygningen med start i 1954. Der blev bygget en hal til skolen. Hallen er der ikke mere, da den blev solgt, da ungdomsskolen flyttede til Østergaard ved Mern.

Baron Johan Raben-Levetzau drev landbruget på Lekkende med bestyrer. Magnus Hansen var bestyrer fra 1931. Hans Haugaard løste ham af som bestyrer i 1970. Gartneriet på Lekkende var lejet ud til Knud Hansen fra 1925 til 1977. Hans søn Flemming Hansen oprettede Flemmings Planteskole dels på et husmandssted, der havde tilhørt Allerslev Kirke, dels på et lejet areal fra Lekkende. Det gik ned til Lekkendesøerne.

Lekkendefesterne

I Lekkendeskoven var der en indhegnet dyrehave med kronhjorte og dåhjorte. Ved indgangen til denne var der et traktørsted i Lerhuset frem til 1964. Lerhuset er der endnu. Overfor Lerhuset i Lekkendeskoven var der hvert år Lekkendefester 1921 - 1960. De var arrangeret af Sydsjællands husmandsforening. I 1934 var der næsten 1000 deltagere. Forud for Lekkendefesterne havde præsten Monrad- Frantzen i Ø. Egesborg i 1917 holdt et foredragsstævne for foredragsforeningerne i Ø. Egesborg, Ørslev og Vintersbølle med 2000 deltagere og den 30/6 1918 et ungdomsstævne for hele Sjælland. Ved Lerhuset var der cykelparkering, overfor var heste og vognparkering ved alle fester og stævner.

Efter baronen

Ved Baronens død i 1992 overtog sønnen Frederik I J Raben Levetzau; men i 1993 blev den solgt til **Schwanenflügel**, advokat fra København. Hans Haugaard standsede som bestyret efter 24 år. Sønnen Claus blev herefter forvalter. Schwanenflügel solgte i 1995 Lekkende til Andreas Hastrup, der kom fra Dønnerup gods. Andreas Hastrup renoverede hovedbygningen, der ligger skønt på bakkeskråningen, ned mod Lekkendesøerne, hvor vandstanden blev hævet med 1,2 meter og gav et samlet sølandskab.

Der blev også skabt en sø i Lekkende Maglemose på 12 ha. **Lekkendeskoven blev i 1995** overtaget af Pensam. Den er senere købt tilbage af Husted - Andersen.

Andreas Hastrup solgte i 2005 Lekkende til Stig Husted – Andersen, der døde i 2008. Boet efter Stig Husted -Andersen har ejet det siden.

Arealet er 676 ha deraf skov 291 ha.

Historien er skrevet af Vagn Boberg Nielsen

Kilder:

Danske slotte og herregårde

J P Trap Danmark 5. udgave

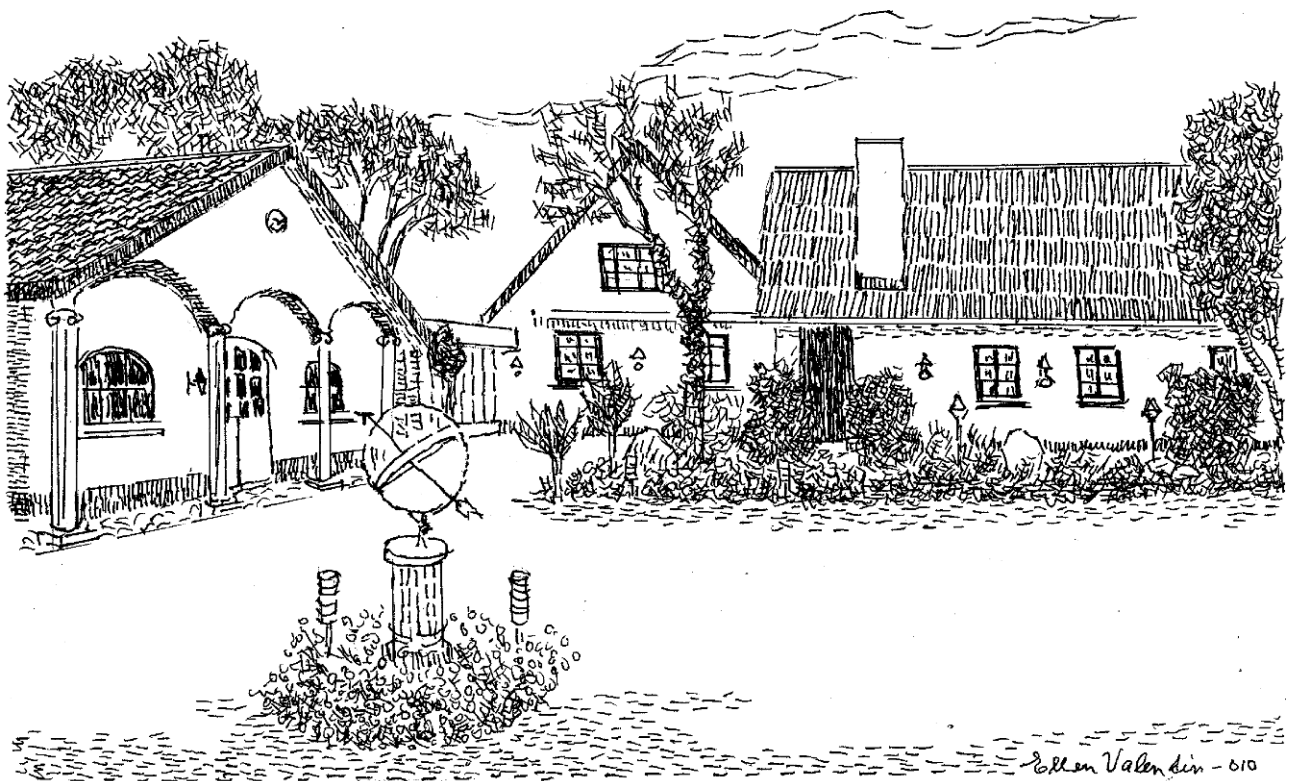
Wikipedia

J.Tøttrup: Lekkende Skov

Conditioner for auktion af Lekkende Hovedgaard's bortforpagtning 6/12 1773.

Vordingborg Dagblad: Om Lekkendefester og stævner.

Jeg regner med at vi bringer de 3 billeder af Lekkende, samt Kongens kansler Johan Friis og Prins Jørgen.

Chatel på Lekkendevej 7 ejes af **Mogens Skive**. Den har matrikel nr.17 b.

Den eller rettere sagt matr. nr. 17a lå oprindeligt på Bydammen 3 i Lekkende by.

I 1889 blev ejendommen bygget på Lekkendevej 7, men ved udstykningen i **1806 lå den på Bydammen**. **Lars Christensen** havde over 1 kilometer ned til sine 3 tønder land nede på Mølletjørne, Lekkendes overdrev. Om sommeren havde Lars Christensen nok sin ko stående nede på Mølletjørne, og så måtte han eller hans kone, Karen Hansdatter, tage ned og malke koen morgen og aften.

Lars Christensen døde i 1839, og Karen blev boende, til hun døde i 1850. 1845 var hun selv fæster af huset og jorden.

Allerede i 1843 var bødker Niels Larsen flyttet ind i huset. På et tidspunkt efter 1845 overtog Niels Larsen jorden samtidig med, at han er bødker. Der er en stor besætning på ca. 100 køer på Lekkendegården med tilhørende mejeri og forbrug af dritler.

Niels Larsens kone Kirstine Marie Frederiksdatter døde i 1846 fra 2 små børn, hans søster Marie Larsdatter flyttede ind med sin datter Ane Dorte Larsdatter. Da hendes mor døde, blev det hende, der førte hus for Niels Larsen. Hun blev senere gift med postbud Hans Larsen, der også flyttede ind på Bydammen. Deres søn Rasmus Frederik Larsen var også postbud; Men Hans Larsen fik aldrig jorden, da der blev bygget en ny ejendom ude på Mølletjørne.

Hans Larsen boede på Bydammen til ca. 1910. Det er ikke sikkert, at der efterfølgende boede nogen; men det kan godt være, at der boede nogle af polakkerne fra naboejendommen Bydammen 7, en nedlagt gård, der var polakkaserne. Der var helt frem til 1960 et matrikelnummer; men uden hus.

På Lekkendevej 7 blev der i 1889 bygget en ny ejendom. Jakob Larsen købte sine 3 tønder land, og han fik også bygget en smedje ca. år 1900. Han er landsbysmed og beslagsmed for gårdmænd og husmænd, først og fremmest på Mølletjørne. Lekkendegården havde deres egen smed på Bydammen

I 1907 købte Jakob Larsen også nabojordlodden på 3 tønder land el. 1,7 ha. Den spanske syge kom også på besøg på Mølletjørne. Hvor den borttog naboens søn, ligesom den florerede i nabolandsbyen Røstoft.

Jakob Larsen har ejendommen i ca. 50 år, inden han overdrager den til sin søn Johannes Larsen med tilnavnet "Den store Johannes i himlen", da han var meget høj. Han havde tjent sammen med en anden Johannes på Ø. Egesborg Præstegård, der blev kaldt "Den lille Johannes på jorden."

Johannes Larsen har ejendommen ca. 1938- 1946, **hvor Grethe og Ejner Larsen** køber den. Smedjen nedlægges, og en 3. jordlod på 1,7 ha tilkøbes. Ejner Larsen kører mælk til Ørslev Mejeri. Han køber i 1959 gård i Kindvig, og sælger ejendommen til Erik Andersen, der allerede i 1961 køber Vestergård i Ugledige og sælger Lekkendevej 7 til Verner Nielsen (født på Øagergård). Han arbejder på Mern Saft station og senere Stege Sukkerfabrik. Han kørte bl. a. den store affaldslæsser.

Han sælger i 1964 til Elly og Steffen Høgholt Larsen.

I **1970 køber Jette og Mogens Skive** ejendommen og kalder den Chatel. De har børnene Sys(f. 1966) og Mike(f.1968), der begge bor i området. Sys er ansat i Vordingborg Kommune, som områdeleder i ældreplejen og Mike som steward i SAS.

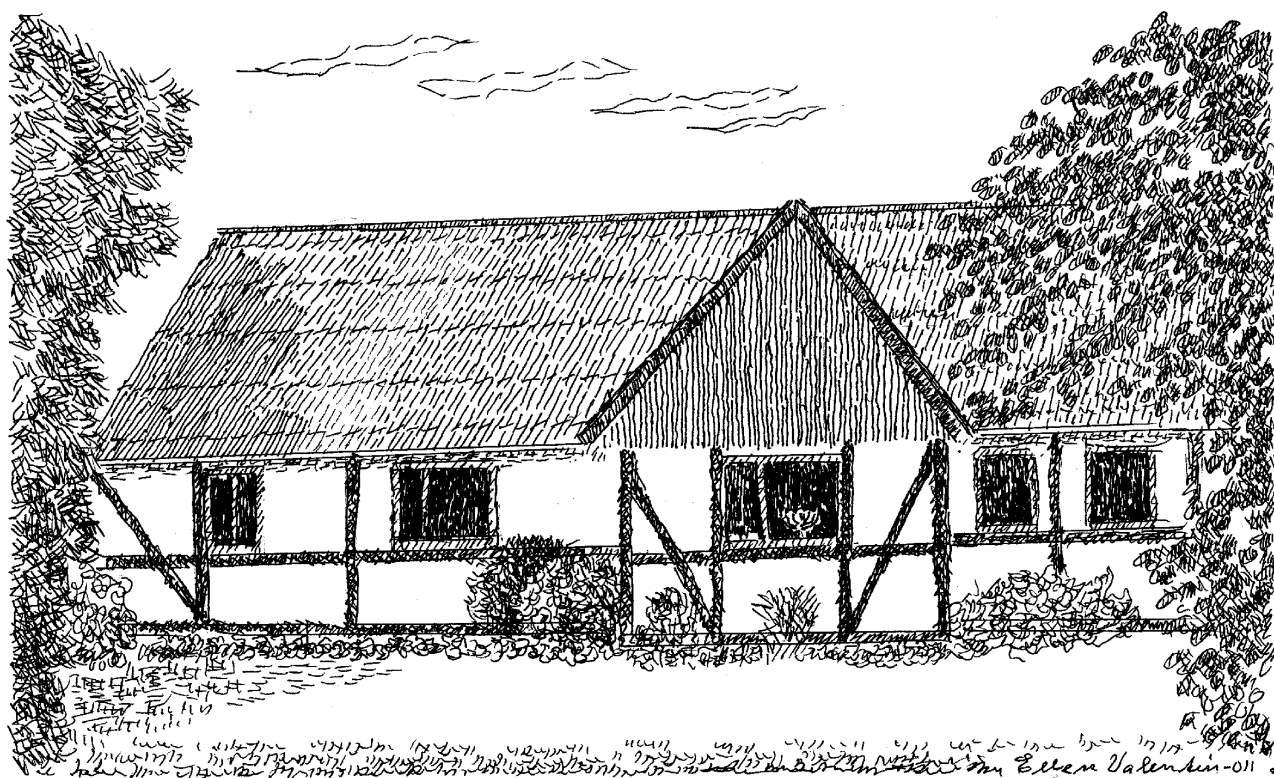
I 1970 starter de stutteri medbringende 4 heste, og i 1972 bygger de stalden. I 1979 indkøbes 4 herefordkvier til start på en ammekvægbesætning. Den ophører imidlertid 10 år senere, det er ikke rentabelt trods en god tilvækst.

Til hesteholdet er i 1987 blevet bygget en ny lade. Der er nu ca. 20 medaljehopper af høj kvalitet i toppen af Dansk Varmblod både avlsmæssigt og sportsmæssigt. I 1992 opnår Jette og Mogens Skive at få kåret et hoppeføl som årets bedste i landet. I 1990 blev en hoppe Chatels Heribis sølvvinder i dressur. De følgende år fik de i alt 27 erkendtligheder og medaljer.

Det udvikler sig til et stutteri med 2 elever og 1 rytter; men i 2002, da Mogens bliver pensioneret fra SAS, beslutter de at drosle ned, da økonomien bliver strammere og afsætningen vanskeligere. Hopperne sælges i 2004, og avlen ophører. De resterende heste rides med salg for øje. 5 heste er endnu ikke solgt.

I 2007 havde Jette og Mogens en hoppe på landsholdet til VM i dressur. 4 af de bedste medaljehopper er solgt til en person, der har oprettet stutteri, og viderefører traditionerne, som Jette og Mogens Skive har fremarbejdet.

Historien er skrevet af Vagn Boberg Nielsen med folketællinger og gamle kort som kilde.

Pilegaard ligger på Nordvej 21 i Sandvig ved Mern. Den ejes af Lars Greisgård Larsen og har matr, nr. 3. I 1688-matriklen havde den gård nr. 7.

I 1710 var det den næststørste gård i Sandvig. Den var en del af Prins Jørgens Gods. Det var en firelænget gård på 37 fag. Der var 6 heste og 2 køer. Der var 6 heste og 2 køer på de fleste af Sandviggårdene. Der skulle 6 heste til at trække hjulploven, når de skulle på hoveri. Så pløjede de endda kun halvt så meget med hjulploven, som de små 100 år senere gjorde med svingploven. Fæsteren på gård nr. 7 hed Laurs Pedersen. I 1719 var han afløst af Hans Olsen, og nu var det under Vordingborg Ryttergoods. Han havde gården, der var brændt i 1733, til ca 1748, hvor han blev afløst af sønnen Rasmus Hansen, der døde i 1769.

Oremandsgaard

Sandvig var i 1761 overtaget af von Brockenhuus på Oremandsgaard og Nysø.

Rasmus Hansens enke fortsatte til sønnen Rasmus Rasmussen, født i 1750, overtog den. Han var gift med Ane Hansdatter fra Sageby. Rasmus døde allerede i 1795, og Ane blev gift med Peder Madsen; men i 1802 døde Ane, og Peder blev gift først med Maren Jensdatter og 3. gang Ellen Larsdatter.

Sandvig var blevet udskiftet i 1807.

Peder Madsen gik på aftægt i 1837, og sønnen Peder Pedersen overtog Pilegaard. Han havde fået arvefæsteskøde på gården ved overtagelsen.

Mernpræsten Peter Rørdam var i 1851 kaldt til Sandvig for at give den 90-årige Peder Madsen den sidste olie. Peder Madsen overlevede; men ved den lejlighed oplevede pastor Rørdam den stormflodskatastrofe, der havde ramt Sandvig 20 år før den store stormflodskatastrofe i 1872. På stranden lå alle Sandvigs fiskejoller smadrede. Det samme var sket med pæreskuden "Amager", og gårdens jord ved stranden var syltet ind i tang. 1 ½ år senere døde Peder Madsen.

I 1881 var det Peder Pedersens tur til at gå på aftægt, og datteren Kirsten Pedersdatter og svigersønnen Johannes Madsen overtog Pilegaard, denne gang med selvejerskøde.

Da Johannes Madsen døde i 1920 fortsatte Kirsten med sønnen Peder Madsen som bestyrer. Han overtog gården i 1924; men solgte den i 1928 til Alfred Christensen fra Kindvig og Ellen Johansen fra Strandbækgaard i Sandvig.

Familien Christensen

Der blev tinglyst elektricitetsanlæg på Pilegaard i 1926; men der blev først indlagt strøm i 1936. Der var både karl og pige på gården. Arbejdet før krigen foregik med 3 heste. Roerne blev kørt til Mern Saftstation og grisene til Masnedsund Andelsslagteri.

Alfred Christensens sidste karl var der i 10 år. Da der ikke var arbejde til ham mere, begyndte han som daglejer i hele byen. Roegreb og roejern var vigtige redskaber. Børnene Elise, Eva og Elmer hjalp meget til på gården.

Elmer var meget interesseret i arbejde i træ, og fik uddannelse som husflidslærer på Husflidshøjskolen i Kerteminde. Han var efterfølgende sløjdslærer på Levring Efterskole ved Kjellerup i 4 vintre, hvor han om sommeren var medhjælper hjemme på Pilegaard.

På Levring mødte han sin kone Sonja fra Handest. De blev gift i Handest med 110 bryllupsgæster i julen 1964, og ved årsskiftet overtog de Pilegaard. En del af prisen for gården var Elmers arbejde med at bygge en aftægtsbolig for forældrene og søstre.

Sonja og Elmer drev et familielandbrug med 12- 15 køer, grisesøer og høns. De fik en 5-fods JF-mejetærsker i 1967. Elmer byggede selv lade, korntørringsanlæg og centralvarme- og solvarmeanlæg.

De lejede en eng i Sandvig Kohave til kvierne, som de trak derud. Det ene år var der 1 af kvierne der stak af fra Sonja og røg hen og spiddede Elmer, så han kom til, at hænge på hovedet kiggende ud mellem hornene; men han kom ned igen, og ellers skete der ikke noget.

De har børnene Mette og Morten. De deltog i pasningen af dyrene og havde også deres egne dyr; men de ønskede ikke, at gå videre med landbruget. De tog studentereksamen i Vordingborg.

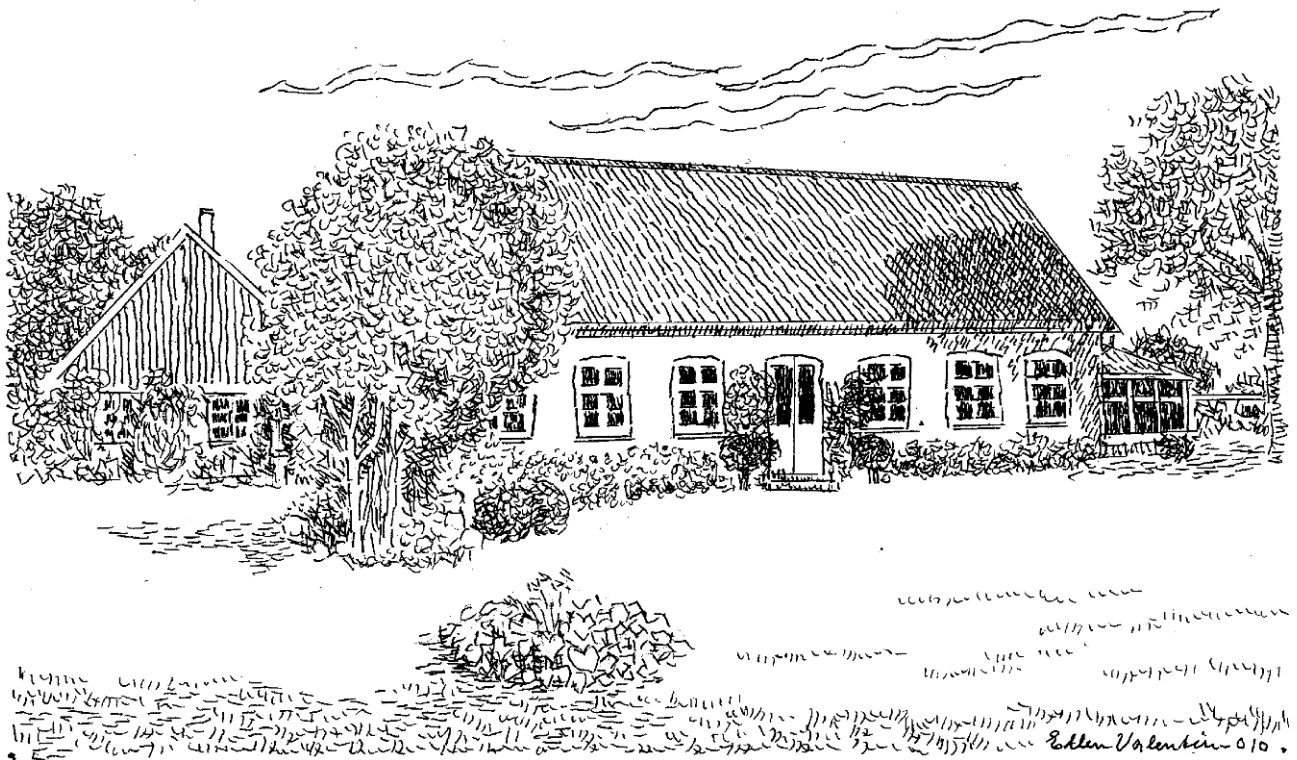
Morten læste til svagstrømsingeniør på Københavns Teknikum og er nu i et firma i Vordingborg.

Mette studerede geofysik på Københavns Universitet og er nu i Kort og Matrikelstyrelsen.

1995 blev køerne solgt. Sonja arbejdede bl. a. på plejehjemmet Solhøj i Mern. 1997 forpagtede de jorden ud til Lars Greisgård Larsen og i 2008 solgte de gården til ham. De flyttede hen på Nordvej 17 i et hus, de tidligere havde bygget på Deres egen jord til Sonjas mor.

Lars Greisgård har også Bøgestrømsgård i Sandvig. Der har han 130 jerseykøer med opdræt. De 17 ha. på Pilegaard er et supplement til at opnå miljø- og foderarealer. Bygningerne er lejet ud til Ernst Andersen.

Historien er skrevet af Vagn Boberg Nielsen med Holger Munks notater og Oremandsgaards afgiftsprotokol som kilde.

Egevangsgård i Sandvig ved Mern ligger på Nordvej 23. Den ejes af Annelise og Mogens Petersen.

Den har matrikel nr. 6.

I 1761 købte von Brockenhuus på Nysø, som han havde erhvervet samme år, også Oremandsgård Gods og Jungshoved Gods, da Kongen eller Danmark også dengang manglede penge.

Det var en del af kongens vildtbane, der dermed blev solgt. Sandvig var ikke blevet solgt i første omgang. Det var kun Allerslev Sogn, der var blevet solgt; men da kongen ikke ville af med sit gode jagtterræn ved Lekkende søerne, blev Ugledige by byttet ud med Sandvig og Tågeby i Mern Sogn. Dermed blev nogle vildtbane pæle flyttet ind i Mern Sogn, da vildtbanen nu var mindre.

Von Brockenhuus havde været kongens staldmester inden han købte de 3 godser, så enten må han have fået en god løn eller haft andre midler, eller måske begge dele.

Egevangsgård blev i 1767 fæstet af Esben Pedersen. Han havde sandsynligvis gård nr. 3 i den gamle 1688-matrikel. Det år flyttede Morten Hansen fra gård nr. 3 i Sandvig til Kræmmervængegård i Skovhuse i Ø. Egesborg Sogn. Morten Hansen havde afløst Jens Pedersen som fæster under Vordingborg Ryttergods.

Ved afviklingen af Prins Jørgens Gods i 1710 hed fæsteren på gård nr. 3 Enevold Rasmussen.

Egevangsgård

Esben Pedersen havde Egevangsgård fra 1767 til han døde i 1787, så overtog hans datter og svigersøn Ane Esbendsdatter og Hans Tommesen den. Ane Esbendsdatter døde i 1798 og Hans Tommesen blev gift med Anna Hansdatter. Hans Tommesens navn figurerede på udstykningskortet fra 1805. Han døde i 1827. Enken fortsatte til 1833, da sønnen Jens Hansen overtog den. Han var gift med Karen Rasmusdatter.

Stormfloden

I 1851 under den Slesvigske 3-årskrig blev Danmark og specielt Sandvig udsat for en stormflodskatastrofe- ikke at forveksle med den store stormflod i 1872. Pastor Rørdam har berettet om den i Rørdams Breve.

Det gik især ud over Egevangsgård og nabogården Rørholmgård, hvor Rasmus Jensen boede. De lave strandenge ud mod Bøgestrømmen blev oversvømmet og begravet i tang. Alle Sandvigs joller blev slået i stykker, og frugtskuden Amager forliste. En mand døde af kuldamp (kulilteforgiftning) på en jagt, der lå længere ude fra stranden.

Ved den store stormflod i november 1872 gik det igen hårdt ud over Sandvig. Det var ikke kun strandengene det gik ud over denne gang. Stormfloden tog også en god bid af lerklinten Børnehøjen. 2ha af ejendommens jord blev bortskyllet. Ved Kindvig Hoved, blev skibe kastet i land, huse blev oversvømmet til tagskægget og dyrene bortført af havet.

Men da var Jens Hansen død tidligere på året i 1872, og enken drev den videre med sønnen Jens Jensen som bestyrer.

Arvefæste.

Da Karen Rasmusdatter døde i 1874, blev Jens Jensen arvefæster og købte den dermed delvis fri af Oremandsgård. Han blev gift med Karen Marie Pedersen født på Baunegård i Kindvig; men hun døde af barselsfeber i 1883 fra 5 små børn under 7 år.

I 1888 overtog Karen Maries bror Jens Pedersen gården, og den ældste af børnene Jens Peder blev på gården i pleje hos morbroderen. Morbror blev gift med Maren Rasmussen fra Lilbygården i Kindvig. De byggede en ny Gård i 1889, en kampestenlænge blev bygget af kampestenene fra Børnehøjen af en bygmester fra Skibbinge, der huggede stenene til. Maren og Jens Pedersens initialer blev hugget ind i en kampesten ved porten.

I 1894 døde Jens Pedersen. Enken Maren fortsatte; men godsejerne havde tilsyneladende meget

J 6.

Svært ved at give adkomst til enker som arvefæstere. Der kom først skifteudskrift i 1920. I arvefæstet kom der til at stå en arvefæstekapital på 4000 kr., som ikke kunne opsiges af nogen af parterne. Oremandsgård beholdt jagtretten i den periode.

1931 overtog Johannes Johansen født på Østerhøj i Kragevig Egevangsgård til selveje og indfriele beløbet. Han var gift med Anna Jensen fra Smørhullet i Mern. Maren Pedersen blev boende på gården som aftægtskone. Hun var enke i 62 år og døde i 1956.

Peter Malberg kom i 1938 med sin gule cirkusvogn og ville leje en grund til den, så han kunne holde sommerferie i den. Det gjorde han så. Han havde den lige til sin død i 1965. Han fandt inspiration i lokalbefolkningen til sine roller i Morten Korck-film og Far til fire-film.

Aftægtskonen Maren lærte ham at én og éns i stedet for jeg og mit.

Peter Malberg kom ofte for sent til taxa og tog. En af de gange ville han skyde genvej hen over pigtrådshegnet, med det resultat, at han rev hul i sine bukser.

Fredningsmyndighederne.

Johannes Johansen døde i 1951. I 1949 var sønnen **Mogens Johansen blevet gift med Ulla Pedersen** fra øen Nyord. Han forpagtede gården af moderen. Fredningsmyndighederne kørte en ekspropriationssag om fredning af strandengene og lerklinerne. Det endte med, at Fredningsmyndigheden eksproprierede hele ejendommen i 1966 og forpagtede den ud til Mogens Johansen.

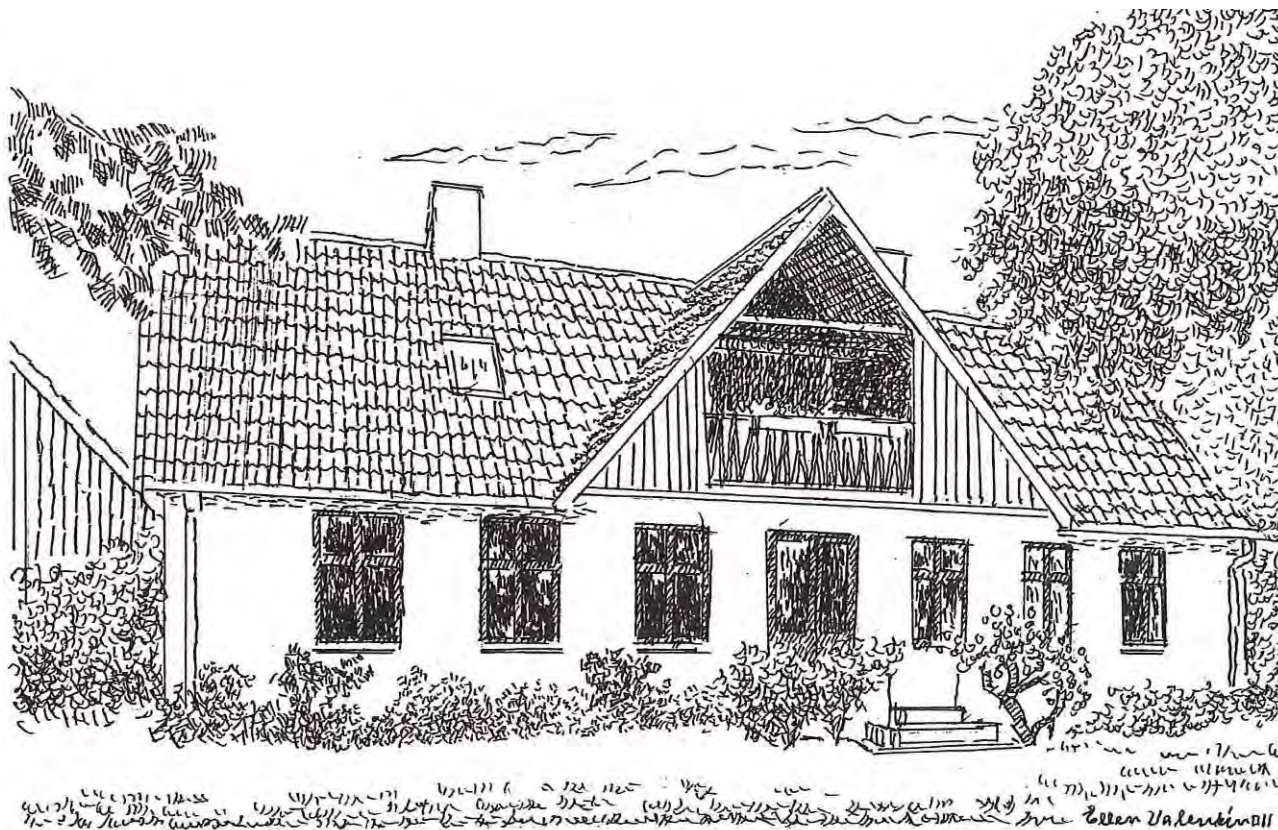
I 1974 byggede han hus på den anden side af Sandvigvej nærmere stranden. Sønnen Henrik har bygget ved siden af. Den anden søn Jan har også hus i Sandvig. Stuehuset blev først lejet ud til kunstneren Bente Anthonsen, og dernæst til Jytte og Aage Bohn i 16 år.

Fredningsmyndigheden solgte i 1994 gården til **Annelise og Mogens Petersen** fra Øager i Lundby; men beholdt strandenge og lerkliner.

Annelise og Mogens Petersen fik i 1997 en forskønnelsespris for gården af Langebæk kommune. Den er nu på godt 13ha, hvoraf 10ha er forpagtet ud til Lars Greisgård Larsen i Sandvig. Der er offentlig sti hele vejen rundt om gårdens jord i forbindelse med Sjællandsleden. Besætningen på gården består af 2 shetlandsponyer og 10 stk. fedekvæg mest Hereford. Der er også en voliere med fugle.

De har børnene Helle fra 1960, Dorte 1964, Henrik 1965 og Morten fra 1973.

Historien er skrevet af Vagn B. Nielsen med Holger Munks notater og Oremandsgårds afgiftsprotokol som kilde.

Bøgestrømsgård ejes af Lars Greisgård Larsen. Den ligger på Sandvigvej 8 i Sandvig ved Mern og har matr. Nr. 8. I 1688-matriklen havde den gård nr. 10.

I 1687 under Prins Jørgens Gods hed fæsteren Michel Ibsen Gries. Det er faktisk den familie, eller måske rettere hans kone Anne Lauritzdatter Lærkes familie, der sidder på gården endnu, da hun i 1704 gifter sig med Niels Ingvorsen. Der er 4 enker/1 enkemand, der er ude, at finde en ny partner på gården. Anne L. Lærke er født på Høfdingshus før svenskekrigene i 1658, da hendes mor Boeld Boesdatter blev pint ihjel i 1659 af landsforræderen Lars Krog: Han var på Høfdingshus for at stjele heste og andre værdigenstande. Efter krigen blev han henrettet med svær på Blåkilde Marked. Hoved og krop blev hængt op til skræk og advarsel for dem som sejlede forbi på Risby Å. Niels Ingvorsen var i 1728 blevet gift med Kirsten Pedersdatter, Så nu var det hende der bestemte hvem, der derefter fæstede gården. Der var selvfølgelig også regimentskriveren på Vordingborg Slot, da Prins Jørgens Gods ved dennes død i 1708 overgik til Vordingborg Ryttergods under kongen. Hvis det ellers gik godt på gården, havde enken 2 år til, at finde sig en ny husbond, men ofte gik der ikke en gang en uge. I 1739 og 1744 var det hendes 2. mand Niels Poulsen der var fæster, og i 1750 var det hendes 3. mand Povel Jørgensen. Bryllupsdatoer er næsten umuligt at opdrive, da Mern Kirkebog før 1814 er brændt; men der findes da heldigvis andre kilder til de væsentlige ting.

Oremandsgaard

I 1761 købte kongens staldmester von Brochenhuus godserne Nysø, Jungshoved og Oremandsgaard med tilhørende bøndergods. Til Oremandsgaard, der dengang kun var Gl. Oremandsgaard, hørte det meste af Allerslev Sogn; men i 1763 fortrød kongen, at han havde ladet den gode jagt ved Ugledige gå fra sig. Så han mageskiftede med von Brochenhuus Ugledige tilbage mod Sandvig, Tågeby og Skalsby. Dermed kom Sandvig og gård nr. 10 under Oremandsgaard. Den ny Oremandsgård blev først bygget 100 år senere i 1866. Gl. Oremandsgaard blev drevet som en selvstændig enhed indtil årtusindskiftet.

Ved årsskiftet 1768 døde Kirsten Pedersdatter. Povel Jørgensen fik sig en ny kone Sidse Christensdatter. Hun blev i 1777 gift med sønnen fra nabogården Jens Thommesen, der er fæster på gården i 45 år. Sønnen Poul Jensen er gårdbestyrer de sidste 10 år og overtager fæstet i 1822. Han var gift med smedens datter fra Kindvig Maren Jensdatter. Da han dør i 1828, er det Karen Jensdatter der fortsætter med sin nye mand Rasmus Larsen fra Stårby. Han er for øvrigt barnebarn af Lars Stage i Bakkebølle, der red til København og medvirkede til Bakkebølles frikøb af gårdene i 1795.

Familien Larsen

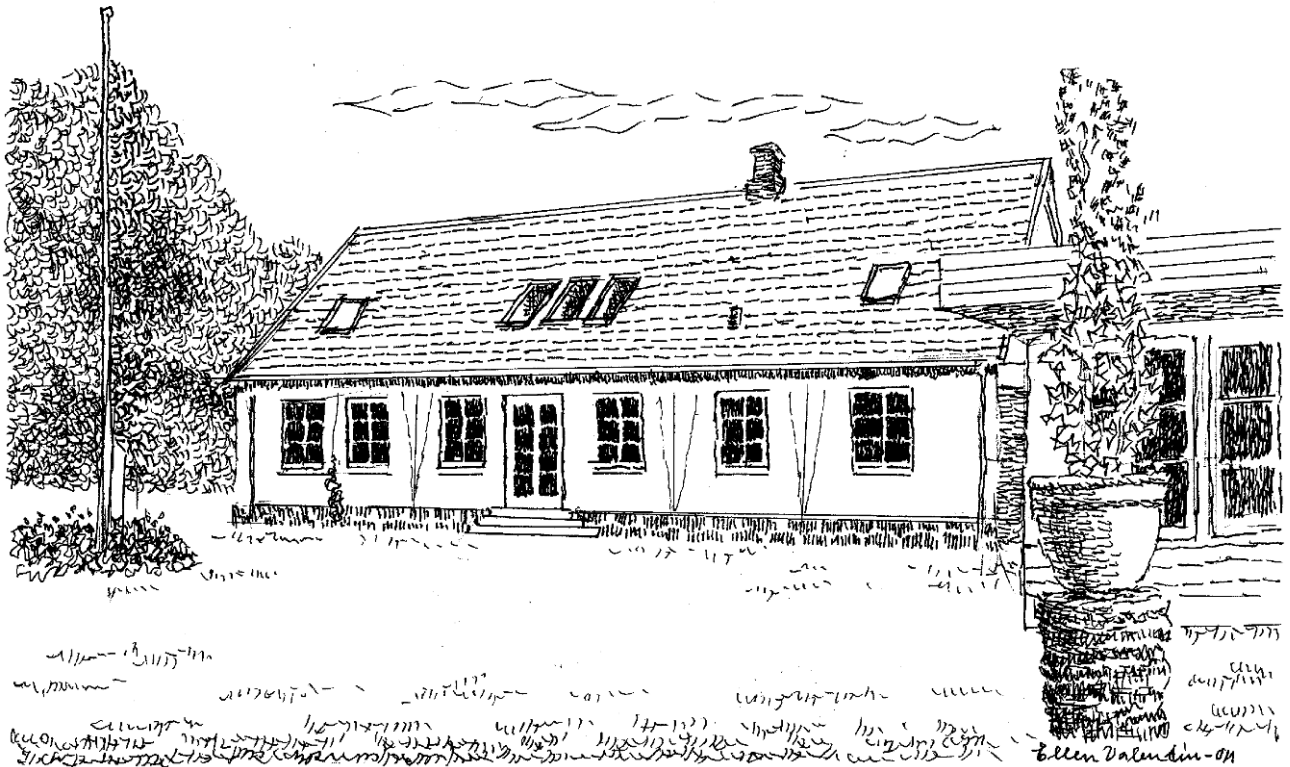
Maren og Rasmus får en datter Maren Rasmusdatter, der i 1854 bliver gift med Lars Rasmussen. De overtager året efter Bøgestrømsgård, men Maren Rasmusdatter dør allerede i 1864. Lars Rasmussen bliver samme år gift med Karen Jensdatter. Han dør i 1883 og hun fortsætter alene med sine børn og andre medhjælpere. I 1893 bliver sønnen Jens Larsen gift med Birthe Marie Olsen og de overtager gården. Men i år 1900 deltager Jens Larsen i Boerkrigen i Sydafrika, og i 1906 udvandrer han til U.S.A.

Birthe Marie fortsætter driften af gården alene sammen med sine børn. Sønnen Hans udvandrer også til U. S.A. og Lars Peter køber i 1920 gård i Stårby. Gården blev købt til selveje i 1924 uden at have været arvefæste først. Det var ikke så ofte enker fik lov til, at købe til arvefæste. Sønnen Rasmus Larsen bliver i 1926 gift med Margrethe Andersen fra Stårby Mølle og de overtager gården, der var brændt i 1921. Han dør i 1941, og der sidder igen en enke på gården.

I 1941 blev Carl Henning Hansen fra Nyråd gårdbestyrer. Det var han i 2 ½ år, til han blev gårdbestyrer på Ellevangsgård, som han senere overtog efter sin svigermor. Margrethes søn Jørn Larsen blev i 1962 gift med Yvonne Greisgård Larsen fra Baunehøj i Kindvig, og han forpagtede samme år gården af sin mor og overtog den i 1969. Yvonne og Jørn er begge af Lærkeslægt.

Bøgestrømsgård blev i 1999 overtaget af deres søn Lars Greisgård Larsen. Lars og hans kone Heidi Salvang har 2 børn Julius på 3 år og Josefine på 1 år. Gården er på 164 ha efter, at Pilegård og Rørkærgård er lagt til. Han arbejder sammen med broderen Rasmus Greisgård Larsen. Lars har også forpagtet 53 ha, og han har 130 jerseykøer.

Historien er skrevet af Vagn Boberg Nielsen med Holger Munks notater og Oremandsgaards afgiftsprotokol som kilde.

Ellebækgård ligger på Sandvigvej 19 i Sandvig ved Mern og ejes af Katrine og Boye Jensen. Den har matr. nr. 10. I 1688-matriklen havde den gård nr. 12.

Gård nr. 12 lå på samme sted i år 1700. Fæsteren hed Rasmus Enevoldsen. Han og familien havde haft fæstet i mere end 30 år. Det var en firelænget gård. Der var 5 heste og 2 køer.

I 1715 var sønnen Jens Rasmussen blevet fæster eller medfæster. Han havde stadig fæstet i 1739; men i 1746 havde hans datter og svigersøn Karen Jensdatter og Thomas Hansen overtaget gård nr. 12.

Den overgangsperiode var meget vanskelig. Landbruget var meget præget af kvægpesten, som forårsagede, at halvdelen af køerne i Sydsjælland døde. Da der samtidig var nogle meget tørre år, måtte man i foråret 1740 sætte dyrene på græs i begyndelsen af april på grund af fodermangel.

I 1741 var det besluttet misvækst i Sandvig. Man måtte fodre med stråtaget for at skaffe foder nok. man kunne ikke en gang høste udsædsmængden – hvorfor fænomenet "lånekorn" var meget almindeligt, da man skulle låne af Ryttergodset for at skaffe udsæd.

Men i 1755 var det til gengæld en meget våd sommer, og i 1768 fulgte vandet plovmanden i hælene, da han pløjede til rug.

Brockenhuus

Sandvig var i 1761 blevet købt af von Brockenhuus fra Nysø. Han var kongens staldmester. Han havde købt Oremandsgaard og Jungshoved Gods af kongen. Vildtbanepælene blev dermed flyttet. Hvor de før gik til den gamle Tappernøje Kro, blev de nu rykket sydligere ned midt i Allerslev og midt i Mern Sogn. Ugledige hørte til kongens vildtbane, det gjorde Sandvig, Tågeby og Skalsby ikke.

Thomas Hansen var død i 1763 og enken Karen Jensdatter fortsatte med sine børn som medhjælper. I 1776 var hun gået på aftægt, og sønnen Ole Thommesen havde overtaget fæstet. Brødrene Jens og Hans var også begge blevet gårdmænd i Sandvig. Ole var blevet gift med Hedvig Sørensdatter fra Kindvig, og da han døde i 1798, fortsatte hun og blev året efter gift med Jens Mogensen fra Sageby.

Udskiftningen af Sandvigs jorder skete under Jens Mogensen. De 12 gårde blev liggende inde i Sandvig med stjerneudstyknings, og den 13. blev flyttet ud på Sandvigs overdrev ved Nr. Mern som matr. nr. 13; men omkr. 1811 bliver Hedvig gift for 3. gang med unge Peder Madsen som gårdmand. Han blev så efterfølgende gift med Thomas Hansens barnebarn Karen Hansdatter, og da Peder døde, blev hun gift med Ole Hansen fra Pilehøj i Ugledige. Han har Ellebæksgård til sin død i 1876. Hans anden kone Maren Olsdatter fortsætter; men bliver i 1878 gift med Jens Rasmussen fra Allerslev. Oremandsgaard sælger den samme år med skøde til dem; men året efter dør Maren på Frederiksberg hospital. Jens fortsætter med søsteren Else Margrethe, der også er blevet enke, som husbestyrerinde.

Ole Andersens familie

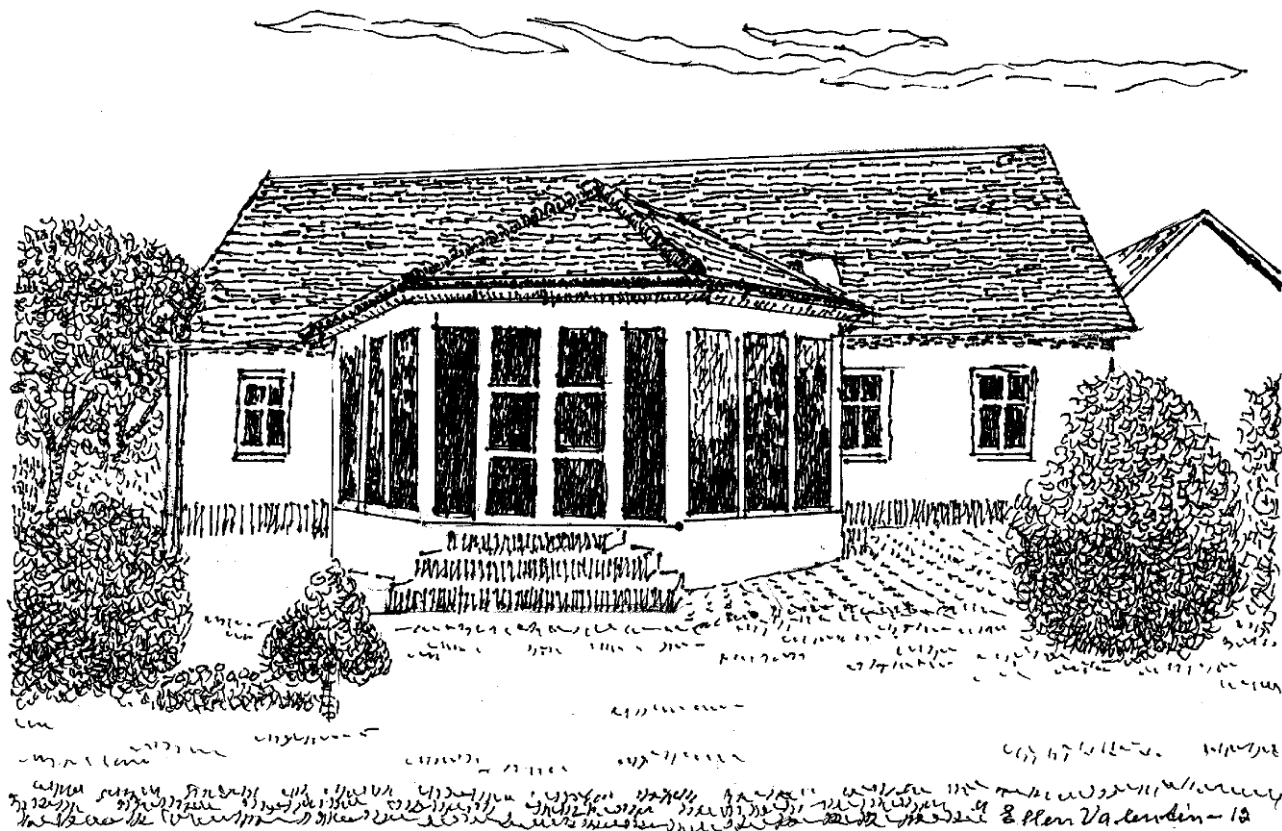
I 1881 sælger han til Ole Andersen fra Røstoft. Denne, hvis søn A. P. Andersen havde overtaget Toftvang i Kindvig, dør i 1915. Enken fortsætter; men går på aftægt i 1919 og sælger gården til datteren Kirstine og svigersønnen Carl Jensen. De havde ikke nogen børn selv; men nevøen Kjeld Jensen voksede op hos dem fra han var 2 år gammel. Kjeld Jensen blev gift med Vera Petersen fra Højlykkegård i Kindvig og overtog forpagtningen af Ellebæk i 1951 og købte den i 1956. I 1964 blev han valgt til forretningsfører i Bondestandens Sparekasse. Samme år blev han branddirektør for Østifternes Brandforsikring. Kjeld Jensen deltog i en del fusioner med Bondestandens Sparekasse, først til Sparekassen Sjælland, så til Sp. København-Sjælland, Unibank og til sidst Nordea. Kjeld drev sideløbende sit landbrug og Vera havde i 1979-99 et møntvaskeri i Vordingborg.

Sønnen Bjarne er Fiatforhandler i Vordingborg, datteren Jette er undervisningsdirektør i Albertslund Kommune, og sønnen Boye og hans kone Katrine overtog i 1983 Ellebæksgård. Katrine er født i Værløse.

I 1983 var der 44 ha og 100 søer; men de har siden tilkøbt jord, så Ellebæk er på i alt ca. 170 ha. Herudover ejes anden ejendom på 90 ha og der forpagtes ca. 45ha. Besætningen er på 400 søer og lidt slagtesvin.

Boye og Katrine har fået 5 dejlige børn, Maria, Maja, Susanne, Sara og Martin. Sidstnævnte er den ældste og arbejder på Ellebæksgård. Han er uddannet agrarøkonom.

Historien er skrevet af Vagn Boberg Nielsen med Holger Munks notater og Gunnar Kirchheiner Johansens notater som kilde.

Granlyst Trekanten 2 i Mern ejes af Hans Grønkjær Hansen. Den har matrikel nr. 13 a i Sandvig. Sandvig er en landsby beliggende ved Bøgestrømmen med en mindre havn.

Sandvig hørte til Vordingborg Rytterdistrikt i perioden 1715 – 61; men i 1761 købte von Brockenhuus, der lige havde købt Nysø, også Jungshoved Gods og en del af ryttergodset af kongen, så Oremandsgaard blev oprettet som hovedgård. Sandvig blev købt og kom til at høre under Oremandsgaard.

I 1795 købte Hans Pedersen på Engelholm Oremandsgaard og dermed også Sandvig. Der havde oprindeligt været 14 gårde i Sandvig; men det var reduceret til 12 i 1787 og i 1801 var der igen 14. Ved udskiftningen/ udflytningen i 1797 havde man oprettet 1-2 gårde på Nymarkslodden, et stykke jord, der havde været kastet frem og tilbage mellem Nr. Mern og Tågeby. Der var ikke nogen, der ville have det stykke jord i 1750. Det var så endt med at blive overdrevsjord til Sandvig og i 1797 blev oprettet 1(2) udflyttergård(e) på Nymarkslodden.

Frederik Jensen Borup

1800 har skytten på Engelholm Frederik Jensen Borup overtaget udflyttergården som fæster. Han kaldte den Frederikshaab. Meget kort derefter bliver der udskilt en parcel, der er nabo til Skalsbygården. Dette parcelliststed har store familiemæssige relationer til Granlyst og Skalsbygården de næste mere end 50 år.

Frederik Jensen Borup døde i 1810, og **Poul Boesen** fra Skalsbygården giftede sig med enken Karen Jensdatter og dermed også til gården. Poul Boesen døde allerede i 1821. **Hans Jacobsen** fra Nr. Mern giftede sig til enken og gården.

Karen Jensdatter døde i 1824. Hans Jacobsen blev i 1826 gift med Bodil Hansdatter fra Bakkebølle. Bodil Hansdatter boede på Granlyst de næste 55 år. Da Hans Jacobsen døde i 1846, fortsatte Bodil Hansdatter med sønnerne som medhjælper. Hans Jacobsen var blevet arvefæster inden sin død, så det kunne Bodil så fortsætte med i hans navn. Det var ellers næsten umuligt for kvinder at blive arvefæstere på det tidspunkt. **De købte Granlyst til arvefæste af Oremandsgaard**, der fra 1824-46 var ejet af Arboe og dennes enke A.C. Collet på **Lundbygården**. Fru Collet solgte i 1846 Oremandsgård til nevøen Peter Collet. Da han døde i 1860 købte familien Hage Oremandsgård.

I 1852 giftede Bodils søn Hans Peter Hansen sig til en gård i Lundby og Bodil blev gift med Lars Rasmussen, der var en ældre halvbror til Hans Peters kone Birthe. I 1859 fik de Hans Peter og Birthes 3. barn, Bodils barnebarn, i pleje som deres egen søn. Lars havde gården til 1882 med barnebarnet Jens Hansen som bestyrer til sidst.

Selveje

Jens Hansen købte gården til endeligt selveje i 1882. Han blev gift med Kirsten Hansen Kindvig. De havde gården til Jens Hansen døde i 1922. Kirsten fortsatte med sønnen Lars Peter som bestyrer. Lars Peter købte gården i 1928 med moderen som husbestyrerinde. Han blev aldrig gift. Han solgte gården til **Erik Carstensen** i 1945.

Erik Sværke overtog gården i 1976. Han byggede ny svinestald i 1978.

Hans Grønkjær Hansen kom fra Elmegård i Nyråd. Han overtog Granlyst i 1984. Fra 1987- 99 havde han også jorden til Toftegård i Mern; men det blev mageskiftet med noget, der lå lidt nærmere. Der var svineproduktion til 1998. Stuehuset er løbende blevet renoveret, og der er bygget udestue i 2005. Jorden er bortforpagtet til Lundbygaard Gods, hvor Hans arbejder med juletræer. Der er da også blevet plantet grantræer på Granlyst, så den nu svarer til sit navn. Hans blev gift med Lis Rasmussen fra Gammelborggård i Keldbylille på Møn i 1987. De har 4 døtre: Kamilla, Line, Anja og Lykke.

Historien er skrevet af Vagn Boberg Nielsen med Holger Munks notater, Lars Skovvangs Aneopslag, F.T. og kirkebøger som kilde.

Lercheslægten i Sageby og på Høfdingshus

Højgård i Sageby ejes af **Thomas Kirchheiner Johansen**. Den ligger på Hulvejen 2 og har matrikel nr. 1a. I 1688-matriklen havde den gård nr. 1.

I 1650 hed fæsteren Oluf Madsen Lerche. Han var en anset mand og var sammen med Laurits Rasmussen Lerche, Høfdingshus' stamfader til en meget betydelig Lercheslægt med udgangspunkt i Mern Sogn blandt andet på Højgaard og Høfdingshus. Den sidste eksisterer ikke

mere; men er ført videre som Høvdingsgaard. År 1800 blev godset kaldt Høvdingshus gaard og gods.

Lercheslægten

Slægten tæller 2-3.000 nulevende personer; men det er kun få af dem, der bærer Lerchenavnet. Det skyldtes nok, at i 1850 var 90 % af Mern Sogns beboere af Lercheslægt. Derfor holdt man op med at bruge det. Samtidig gik brugen af tilnavne af mode, og påbuddet om faste familienavne førte til brugen af sen-navne, så tilnavnene blev overflødig.

Lerchenavnet blev brugt af flere end de ægte Lercher. Nogen giftede sig til det. Andre tog navnet som ny fæster efter en Lerche på gården.

De fleste af de 2-3.000 nulevende personer nedstammer næsten alle både fra Oluf og Laurits Lerche. Det, der er svært, er at finde ud af, om de 2 nedstammer fra den fynske Lercheslægt i 1500-tallet, med Mads Lerche, der var borgmester i Nyborg, i spidsen. Den fynske Lerche-slægt har bredt sig til Lolland; men den lollandske kan ikke have bredt sig til Sydsjælland.

Det gik meget hårdt ud over både Oluf og Laurits Lerche under svenskekrigene. Laurits Lerches kone Bodel blev pint ihjel af en dansk medløber, Laurits Krog, der stjal heste og bortgemte kobbirting.

Oluf Lerche søgte om at blive fritaget for afgift grundet misvækst i 1658. Han fik nedsat afgiften med 3 tønder havre og 2 skæpper. Han var **gift 4 gange**. Den første kone fik han vist ingen børn med. Det har nok været en ældre dame, som han har giftet sig til gården med. Han fik 2 døtre med nr. 2 Maren Madsdatter: Sinde og Maren. Maren Madsdatter døde før 1648. Oluf fik mindst 5 børn med de 2 sidste koner.

Han døde i 1684, og datteren Marens søn, Bo Mortensen, blev den næste fæster på Højgård eller gård nr. 1. Han var født på gård nr. 7 i Sønder Mern. Hans farfar var Laurits Lerche på Høvdingshus. Bo var gift med Birthe Jensdatter.

Efter Lercheslægten

I 1720 døde Bo Mortensen og Birthe Jensdatter giftede sig med Ole Poulsen Foged, der er en af de 3 mænd, der synede alle gårde og huse i 2. halve distrikt af Vordingborg Ryttergods. Bo og Birthe havde 5 sønner. 3 af dem blev gårdmænd i Viemose, og deres 3 døtre blev gårdmandskoner; men alle 3 døtre var døde, da moderen døde i 1755. Ole Poulsen gik på aftægt samme år og var på aftægt i 17 år.

Fæstet blev overtaget af Hans Jørgensen, søn af gårdmand Jørgen Jensen i Viemose. Han havde den til 1779, hvor han gik på aftægt enten på Højgård eller hos datteren på Kringlebæk.

S 1 a

Lillienskjold

Lillienskjold havde i 1774 købt Høvdingsgaard (Høvdingshus) og dermed også Sageby og Højgård. Rasmus Olsen, der blev ny fæster i 1779, havde ellers fæstet Engvejgård i Kindvig; men Højgård må jo have været en bedre gård. Stavnsbåndet blev ophævet i 1788 og han døde i 1792. Enken Karen Madsdatter fortsatte med sønnen Mads Rasmussen som medhjælper.

Mads Rasmussen blev i 1795 gift med Maren Jensdatter og overtog fæstet; men da han døde i 1817, fortsatte hun til sønnen Jens Madsen kunne overtage den i 1823. Han var fæster til 1862, hvor han gik på aftægt, og hans søn Mads Jensen købte Højgård til **arvefæste**. Da han døde i 1897, havde enken den til hendes søn Lars Jensen overtog den i 1898.

Han var gift med Maren Kirstine Larsen fra Kringlebæk, der også ligger i Sageby. Han overtog gården til selveje i ca. 1915. Da han døde i 1926 overtog Maren Kirstine den; men hun solgte den i 1933 til Lars Larsen og hustruen Anna, der var datter af forvalterassistenten på Mern Saftstation Hans Peter Hemmingsen.

Sønnen Helge Larsen købte gården i 1968 og byggede nyt stuehus i 1973. Han var ikke gift og havde ikke nogen børn. Han udarbejdede en omfattende anetavle, der ligger på Lokalarkivet i Langebæk. Han flyttede til Vordingborg, da han solgte gården til:

Bente og Thomas Kirchheiner Johansen i 1984. De byggede til stuehuset i 1995 og solgte jorden til en nabo i 1998. Bente kommer fra Keldbylille på Møn og Thomas fra Langebæk. De har børnene Henrik, Johnny, Dennis og Annika.

Historien er skrevet af Vagn Boberg Nielsen med Holger Munks notater, Gunner Kirchheiner Johansens notater og Lars Skovvangs Aneopslag som kilde.

Gunner Kirchheiner Johansen, der er farfar til Thomas K. Johansen, har et omfattende lokalhistorisk og slægtshistorisk materiale liggende på Lokalarkivet i Langebæk. Han har udarbejdet det sammen med sin fætter Rasmus Jensen, der var læge på Fejø.

Gunner K. Johansens børn er Inge Kirchheiner Tærsker og Børge Kirchheiner Johansen

Karakteristika og sårbarhed for Mern

Mern har en meget karakteristisk gade- og rumstruktur som fortæller os om det tidligste Mern. Strukturen er bevaret, selvom der er sket nogle ændringer i hovedfærdslen.

Byen er præget af sin tidligere opdeling i to landsbyer som fysisk markerer sig i åforløbet igennem byen og de to gamle "landsbykvarterer". De beskrevne karakteristiske "kvarterer", her især landsbymiljøet (de to landsbykvarterer) og de bevaringsværdige bygninger i stationsbyen er værdifulde og bør styrkes og bevares. Nok sløres til dels det gamle landsbypræg igennem udfyldningen af rummet imellem de beskrevne "landsbydele", imellem kvarterene med parcelhuse, men Mern har bibeholdt en overordnet inddeling i kvarterer, som er ganske tydelig.

Det er vigtigt at passe på strukturen og de gamle kvarterer: de sårbare miljøer og dermed de gamle landsbyers særpræg.

Det er vigtigt i det fremtidige planlægningsarbejde at have opmærksomheden rettet mod de oprindelige byrum - den oprindelige gade/rumstruktur. Denne kunne med held styrkes.

Merns grønne omgivelser, åen og de to grønne kiler ind til den centrale by er i høj grad blevet styrket af det lokale fællesprojekt Mern Sundhedssti. Den er et tiltag som netop styrker Merns kvaliteter og også understreger forståelsen for byens rum og bygninger igennem dens forløb ind ad byen, ud af byen og tæt på byen!

Det er vigtigt for Mern at bibeholde den klare kvarterstruktur og den klare afgrænsning til de grønne elementer i byen og dens grønne omgivelser.

Den gamle gadestruktur/rumdannelse kunne med fordel gentænkes ved at de to gamle landsbykvarterer i højere grad blev integreret i byen. De to hovedfærdselsveje indtager i dag en massiv dominerende plads i byen og overdøver enhver forståelse for de stadig eksisterende gamle bystrukturer.

Et potentiale i Mern er også stationsbyen med sine smukke bevaringsværdige rødstensbygninger. Hvis Saftstation og stationsbygning fik en funktion som kunne afbryde deres forfald og der samtidig blev renset ud i de nyere tilkomne bygninger omkring banen, kunne der skabes et sammenhængende og meget smukt byrum på tværs af Ørslevvej og på langs af Lilliendalsvej og Banevej. Her er bygninger der især skaber arkitektonisk sammenhæng og byrum: Stationsbygningen (delvis pakhuset), remisen, Teknisk Skole, Postkontoret, Forstanderboligen og Saftstasjonen.

Foreningsliv i Mern som stedsbunden ressource

Der er stærke lokale kræfter på spil i Mern og det kan tydeligt fornemmes og mærkes i bybilledet. Som beskrevet er der aktuelt Sundhedssti som et stort og bæredygtigt projekt.

I støbeskeen er der planer om en shelter ved åen og der arbejdes blandt mange andre ting på at få Forsamlingshuset optimeret.

Således er der i skrivende stund opnået en lang række gode resultater i et stærkt lokalt samarbejde og et stærkt foreningsliv.

Kilder

Brüel, Jeanne: Bevaringsguide for bedre byggeskik-huse. Danmark: 2011
 Danmarks naturfredningsforening hjemmeside: <http://www.dn.dk/>
 Historisk Samfund for Præstø Amt, Årbog 2004
 Kulturarvsstyrelsen: *SAVE, kortlægning og registrering af bymiljøers og bygningers bevaringsværdi*. København: 2011
 Langebæk Lokalhistoriske arkiv
 Miljø- og Energiministeriet, Skov- og Naturstyrelsen: *Kommuneatlas Vordingborg*. København 1995
 Miljøministeriet, Geodatastyrelsen, 2013:
<http://www.gst.dk/Produkter+og+ydelser/Produktkatalog/Historiske/>
 Munk, Holger; *Hasselskoven*. Frederikssund: 1969
 Museum Sydøstdanmark, Berit Christensen, 2013
 Natursekretariatet Vordingborg Kommune, 2013
 Nielsen, Thomas: *Fri for tiltale*. Møn: 1998
 Nielsen, Vagn: *Gårdhistorier*. Mern og Ø.Egesborg: 2013
 Sydsjællands Museum: *Kulturhistoriske studier*. 1999
 Vordingborg Kommunes hjemmeside på: <http://www.vordingborg.dk/cms/site.aspx?p=11566>
 Vordingborg Kommune og COWI: *Udkast til områdebeskrivelse for Mern*. Vordingborg 2008
Fremtidens Natur i Vordingborg Kommune, ved Danmarks Naturfredningsforening 2007
 Hjemmeside Lokalråd Mern: <http://www.mernogegesborglokalraad.dk/>

Billeder i screeningen:

Alle billeder, fotos, kort og tegninger i Kulturarvsscreeningen er egne billeder (Philippine Birckner), kommunens, billeder trykt med tilladelse fra Lokalarkivet Langebæk, billeder i Public Domain eller fra Billedbasen Colourbox som Vordingborg Kommune har købt brugsret til. For billeder med anden copyright-status er denne angivet under billedet.